

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ
ХУЗУРИДАГИ АМАЛДАГИ ҚОНУН ХУЖЖАТЛАРИ
МОНИТОРИНГИ ИНСТИТУТИ**

**ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ
БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ
ФАОЛИЯТИНИНГ
ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ**

илмий-амалий, услубий қўлланма

Тошкент – 2012

Мазкур қўлланма Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси томонидан эълон қилинган **“Инновация фаолиятини кенгайтиришнинг ҳуқуқий-ташкилий, иқтисодий масалалари”** номли илмий тадқиқот дастури асосида тайёрланган.

Тузувчилар: юридик фанлар доктори **М.М. Мамасиддиқов**,
юридик фанлар номзоди **Р.Р. Хакимов**,
М.М. Миракулов, **З.Р. Рузиев**.

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари (илмий-амалий, услубий қўлланма) / Масъул муҳаррир ю.ф.н. **Ф.Э.Мухамедов**. – Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти нашриёти, – Тошкент: 2012. – 308 бет.

КБК 67.404

Масъул муҳаррир: юридик фанлар номзоди **Ф.Э. Мухамедов**

Тақризчилар: юридик фанлар доктори, профессор **Ш.И. Жалилов**
юридик фанлар доктори, профессор **Ш.Н. Рўзиназаров**

Мазкур қўлланмада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов асарларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид ҳолатлар ва фикр-мулоҳазалар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид асосий тушунчалар тавсифи ўрин олган.

Қўлланма фуқаролар йиғинида фаолият олиб боровчи барча субъектларга, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти билан қизиқувчи кенг жамоатчиликка мўлжалланган.

Alisher Navoiy

nomidagi

2013/25

1960

O'zbekiston MK

© Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти, 2012 й.40782
2

К И Р И Ш

Демократик ҳуқуқий давлат ва кучли фуқаролик жамиятини барпо этиш йўлидан изчил бораётган мамлакатимизда фуқароларнинг давлат бошқарувини амалга оширишдаги иштирокини ва маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни мустақил ҳал қилишларини таъминловчи ташкилий-ҳуқуқий кафолатлар тизимини яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зеро, ўзини ўзи бошқариш тизимини ривожлантириш фуқаролик жамиятини барпо этишнинг нафақат шарти, балки муҳим воситасидир. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов таъкидлаганидек, **“Ўзини ўзи бошқариш органлари – бизнинг келажагимиз. Фуқаролик жамиятини қурмокчи эканмиз, унинг асосларини ташкил этувчи пойдевор мана шу органлар бўлади. Фуқаролик жамияти бу – ўзини ўзи бошқаришдир. Унинг биринчи ва асосий тамойили шу”**¹.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилиниши билан миллий давлатчилигимиз тарихида биринчи маротаба маҳалла конституциявий институт мақомига эга бўлди. Асосий Қонуннинг 32-моддасида фуқароларнинг жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эга эканлиги, бундай иштирок этиш ўзини ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда ташкил этиш йўли билан амалга оширилишига оид норма ўз ифодасини топди. Конституциянинг 105-моддасида эса фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқий асослари янада мустаҳкамланди. Унга кўра шаҳарча, кишлоқ ва овулларда, шунингдек улар таркибидаги маҳаллаларда ҳамда шаҳарлардаги маҳаллаларда фуқароларнинг йиғинлари ўзини ўзи бошқариш органлари бўлиб, улар икки ярим йил муддатга раисни (оқсоқолни) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаши белгиланди. Ушбу конституциявий қоидалар 1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида мустаҳкамланди. Унда фуқаролар йиғинини чақириш тартиби, раис (оқсоқол) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш тартиби, ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг иқтисодий ва молиявий негизи, ўзини ўзи бошқариш органларининг ваколатлари, ўзини ўзи бошқариш органларининг структураси ва улар фаолиятини ташкил этиш ҳамда раис (оқсоқол)нинг ваколатларига оид нормалар мустаҳкамланди. Бундан ташқари,

¹ Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. Т. 9. – Т.: “Ўзбекистон”, 2001. – Б. 317-318, 322-323.

мазкур нормалар 1999 йил 14 апрелда янги тахрирда қабул қилинган “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги” Ўзбекистон Республикаси Қонуни¹ да янада мустаҳкамланди. Бунда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқи, уларнинг асосий принциплари, ҳудудлари, фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини ташкил этиш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини қайта ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини тугатиш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик масалалари каби нормалар мустаҳкамланди.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг давлат ва жамият ҳаётида тутган ўрни ва роли тобора ошиб бораётганлиги, қолаверса фуқаролар йиғинлари раислари ва маслаҳатчиларининг салоҳияти, ташкилотчилик қобилияти, бой ҳаётий тажрибасига қўлгина масалалар боғлиқлиги, энг асосийси маҳалла фуқаролар йиғини жамият ва давлатнинг энг асосий таянч нуқталаридан бири бўлганлиги боис, ушбу масалани жамият ҳаёти учун нақадар муҳимлигидан келиб чиқиб, 2004 йил 29 апрелда “Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни² қабул қилинди.

Конституциямизда ва қонунларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига доир асосий принциплар ва нормаларнинг мустаҳкамлаб қўйилиши, ҳукуматимиз томонидан маҳалла нуфузини ошириш нафақат иқтисодий, ижтимоий, балки бу – сиёсий, тарбиявий, улкан маънавий масала сифатида баҳоланганлиги натижасида у аҳолини манзилли ижтимоий қўллаб-қувватлаш соҳасидаги давлат дастурларини амалга ошириш, хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш, маҳаллий давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолияти устидан самарали жамоат назоратини таъминлаш, жойлардаги долзарб ижтимоий-иқтисодий вазифаларни ҳал қилишда муҳим ўринга эга бўлган институтга айланди.

Шу ўринда қайд этиш лозимки, мамлакатни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнида фуқаролар

¹ Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги №915-ХП-сонли Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 14 апрелда қабул қилинган 758-І-сонли Қонуни таҳририда) // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси 1999 йил, № 5, 110-модда.

² Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 29 апрелда қабул қилинган “Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари тўғрисида”ги № 609-ІІ-сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 25-сон, 285-модда

Ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш алоҳида долзарб аҳамият касб этмоқда. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов 2010 йилнинг 12 ноябрида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги **“Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси”** мавзусидаги маърузасида қайд этганларидек, “маҳалла фаолиятининг ташкилий асосларини янада такомиллаштириш, унинг вазифалари қўламини кенгайтириш, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ўзаро яқин муносабатларини таъминлаш алоҳида долзарб аҳамият касб этмоқда. Бу вазифани ҳал қилишда **“Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”**ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш мақсадга мувофиқдир. Бунда маҳаллани аниқ йўналтирилган асосда аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш, хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш марказига айлантириш, шунингдек, унинг давлат бошқарув органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати олиб бориш тизимидаги вазифаларини янада кенгайтиришга жиддий эътибор қаратиш лозим”¹.

Шу нуқтаи назардан, мазкур қўлланмада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов асарларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид ғоялар ва фикр-мулоҳазалар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид асосий тушунчалар тавсифи ўрин олган бўлиб, қўлланма маҳалла фаолиятининг ҳуқуқий асосларини тизимлаштириш баробарида фуқаролар йиғинида фаолият олиб боровчи барча субъектларга, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти билан кизиқувчи кенг жамоатчилик фойдаланиши учун мўлжалланган.

Мамлакатимизда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, уларнинг субъектлари фаолиятининг сиёсий-ҳуқуқий, маънавий жиҳатларини қамраб олган мазкур қўлланма ушбу соҳада амалий аҳамиятга эга манба сифатида хизмат қилади, деган умиддамиз.

¹ Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси / Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2010 йил 13 ноябр.

I. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ ҲАҚИДА БИЛДИРИЛГАН ҒОЯЛАР, ФИКР-МУЛОҲАЗАЛАР

1-том. ЎЗБЕКИСТОН: МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ, ИҚТИСОД, СИЁСАТ, МАФКУРА¹

Кучли ижтимоий сиёсат – иқтисодий ўзгартиришларнинг ишончли кафолати

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, одамларнинг моддий аҳволини яхшилаш вазифаларини ҳал қилишда давлат манбалари билан бир қаторда меҳнат жамоаларининг, жамоат ташкилотлари ва хайрия ташкилотларининг (“Наврўз”, “Маҳалла”, “Меҳр-шафқат” ҳамда бошқа хайрия жамғармаларининг) маблағлари фаол ишга солиноғи керак. Ижтимоий ҳимоялаш давлатнинг ҳам, жамоат ташкилотларининг, турли хайрия жамғармаларининг ҳам асосий вазифаси бўлмоғи лозим.

Бунинг маъноси шуки, пенсия таъминоти, талабаларга, қўп болали ва муҳтож oilаларга ҳақ тўлаш тизимида уларнинг турмуш даражаси бюджет воситасида ва давлат кафолати йўли билан ҳам, шунингдек, турли хайрия жамғармалари, корхоналар, ташкилотлар ва хўжаликларнинг жамғармалари орқали ҳам қўллаб-қувватланиши мустақамлаб қўйилиши керак.

2-том. БИЗДАН ОЗОД ВА ОБОД ВАТАН ҚОЛСИН²

Ҳалоллик ва фидойилик фаолиятимизнинг асосий мезони бўлсин

Ўз-ўзини бошқаришнинг халқимиз анъаналари ва қадриятларига жуда хос бўлган усули – маҳаллалар тизими сўнгги йилларда жуда катта нуфузга эга бўлиб бормоқда. Улар амалда ўз ҳуқуқларидаги барча ишлар учун масъулдирлар. Зеро, маҳалланинг қўлидан келмайдиган иш йўқ. Мен яна бир бор маҳаллалар фаолиятига аҳамият беришга, уларнинг даражасини кўтаришга даъват қиламан. Зеро барчамиз маҳаллада ўсганмиз. Унинг нуфузини кўтариш, билингки, нафақат иқтисодий, нафақат ижтимоий, балки бу – сиёсий, тарбиявий, улкан маънавий маса-

¹ Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т. 1. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 364 б.

² Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т. 2. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 380 б.

ладир. Биз маҳаллаларга шу нуқтаи назардан қарашимиз лозим. Маҳалланинг ҳар қандай масалани ечишга қурби етади. Нега деганда, энг адолатли муҳит, энг адолатли ижтимоий шароит, вазият фақат маҳаллада бўлиши мумкин.

Ижобий ишларимизни охирига етказайлик

Вилоятлар, шаҳар ва туманлар ҳудудида миллий онгимиз ва анъаналаримизга хос ҳокимлик институти барпо этилди. Айни замонда, маҳаллий ўз-ўзини бошқаришга, яъни маҳаллага катта эрк ва ҳуқуқлар берилди. Янги бошқарув тизими халқимиз табиатига, халқимиз талабига мос келиб, юртимизда тинчлик ва тотувликни сақлаш гарови бўлмоқда.

Ислохотларимизнинг муҳим тамойилларидан бири – аҳолининг кам таъминланган табақаси, яъни, қариялар, ногиронлар, болаларни муҳофаза остига олиш, уларни пухта ҳимоялашдир. Ёшларнинг билим олиши, касб-ҳунар эгаллаши, иш билан таъминланишига ҳар томонлама ёрдам бериш давлатимизнинг муқаддас бурчидир.

Бундай керакли ва савобли мақсадларни амалга оширишда биз аҳолининг ўз-ўзини бошқариш тизимига, бугунги ҳаётимизда катта аҳамиятга эга бўлган маҳаллаларга суяниб ишлашга қарор қилдик.

Ҳар бир банкнинг маҳаллий бўлимларида махсус ҳисоб варақалари орқали, маҳаллалар қарорларига биноан, кам даромадли ва муҳтож оилаларга ёрдам бериш ҳақида фармон чиқардик.

Ишонамизки, бундай олижаноб ишларни ҳаётга татбиқ этишда, адолат сақлашда маҳаллаларимизнинг оқсоқоллари ва ишончли фаоллари ўз куч-ғайратини кўрсатади ва халқимиз назарида обрўсини янада оширади. Ижтимоий ёрдам беришнинг ҳам яхлит, пухта бир тизими ишлаб чиқилиши даркор. Бунда давлат ва жамоатчилик идоралари, айниқса касаба уюшмалари, турли хайрия жамғармалари биргаликда ҳаракат қилмоғи жоиз.

3-том. ВАТАН САЖДАГОҲ КАБИ МУҚАДДАСДИР¹

I. ДЕМОКРАТИЯ – БОШ ЙЎЛИМИЗ

Маълумки, асрлар мобайнида маҳаллаларда кўпдан-кўп ҳаётий муаммолар ўз ечимини топиб келади. Тўй-маъракалар ҳам, ҳайиту ҳашарлар ҳам маҳалла аҳлисиз ўтмайди. Маҳаллаларда сиёсий, иқтисо-

¹ Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т. 3. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 366 б.

дий ва бошқа масалаларга доир жамоатчилик фикри шаклланади. Бу эса халқимизнинг турмуш тарзи, ота-боболаримиздан бизга мерос бўлиб келаётган тафаккур тарзидир. Бинобарин, ҳаётнинг ўзи маҳаллаларни ривожлантириш ва уларни қўллаб-қувватлашни тақозо этмоқда. Мамлакатимизда кўп қиррали ислохотлар амалга ошаётган бир пайтда маҳалла жамият учун ишончли таянч ва таъсирчан куч бўлиб хизмат қилиши лозим.

Биз фуқаролик жамиятини қуришга интиломқдамиз. Бунинг маъноси шуки, давлатчилигимиз ривожлана борган сари бошқарувнинг турли хил вазифаларини бевосита халққа топшириш, яъни ўзини ўзи бошқариш органларини янада ривожлантириш демакдир.

Қишлоқ истиқболи – юрт истиқболи

Кичик ва хусусий бизнесни ривожлантиришни кучайтириш мақсадида йирик корхоналарнинг улар атрофидаги маҳаллалар билан ҳамкорликларини йўлга қўйиш лозим. Бу мақсадда дастлабки босқичларда тажриба тариқасида “Корхона – маҳалла” тусидаги махсус иқтисодий зоналарни ташкил этиш ўринлидир. Шунингдек, қишлоқ жойларда йирик корхоналар бўлимлари тармоғини ташкил этиш тажрибаси ҳам кенг жорий қилиниши керак.

ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙ ИСЛОХОТЛАРНИ ЧУҚУРЛАШТИРИШ ЙЎЛИДА

1.2. Иқтисодий ислохотлар ҳуқуқий негизининг барпо этилиши

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши соҳасида ноёб механизм тузилди-ки, унинг илдизлари халқ анъаналарига ва тарихан таркиб топган жамоа муносабатлари – маҳаллага бориб тақалади. Шаҳарчалар, қишлоқлар, маҳаллалар фуқароларининг йиғини фуқароларга давлат ишларини бошқаришда иштирок этиш ҳуқуқини амалга оширишга ёрдам беради. Улар ўз ҳудудларидаги ижтимоий ва хўжалик вазифаларини ҳал қилиш учун уюштирадиган орган сифатида тан олинди.

1.8. Ишончли ижтимоий кафолатларнинг таъминланиши

Аҳолига ижтимоий ёрдамни амалга оширишда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг ҳуқуқлари анча кенгайтирилиши ҳамда масъулияти оширилиши керак. Ҳокимлар, маҳалла қўмиталари аҳолининг ночор қатламларига умумдавлат кафолатларининг амалга ошири-

лишини таъмин этиш билан бирга, минтақаларнинг имкониятларини ҳисобга олган ҳолда уларни ижтимоий кўллаб-қувватлаш юзасидан кўшимча чора-тадбирларни жорий этишга ҳақлидирлар.

Ўрта Осиёда ва, аввало, Ўзбекистонда маҳалла каби ўзини ўзи бошқарувчи ижтимоий ташкилотнинг ноёб шакли азалдан мавжуд бўлган ва шу кунгача ҳам сақланиб қолган. Ўзбеклар учун маҳалла жамоа тушунчасидан кўра кўпроқ маънони билдиради. Маҳалла туфайли туб аҳоли ижтимоий ва иқтисодий ҳатти-ҳаракати таркиб топиши, ижтимоий қадриятлар ҳурмат қилиниши, ўзаро муносабат одоби тамойилларининг алоҳида қоидалари сақланиб қолди. Бу эса жамият олдидаги мажбурият ва зиммадаги масъулият сўзсиз бажарилишининг кафолатидир. Маҳалла руҳи республикамизда яшовчи ҳар бир киши дилига сингиб кетган. Айни мана шу руҳнинг мавжудлиги, фуқароларнинг маҳалла шаклидаги ўзини-ўзи бошқариш воситаси орқали одамлар, оилалар ўртасидаги алоқалар пишиқ ва пухта йўлга қўйилганлиги энг муҳтож кишиларга ёрдам беришнинг ижтимоий жиҳатдан адолатли тизимини қайта тиклаш сирларини очиш имконини берди.

Ижтимоий кўмаклашувнинг таъсирчан тизимини ташкил этиш йўллари излаш натижасида биз Ўзбекистонда маҳалла орқали муҳтожларга ёрдам бериш ижтимоий кўмаклашишнинг энг содда, аммо самарали ва очиқ воситасидир, деган фикрга келдик. Маҳаллада турмуш тажрибасидан ақли тўлишган, ҳар бир ишни ўрнига қўя оладиган кишилар яшайди. Халқнинг ўзи сайлайдиган, Қонун асосида ўзини-ўзи бошқариш органи мақомини олган маҳалла оқсоқоллари, уларнинг маслаҳатчилари ва фаоллари маҳаллада яшовчи ҳар бир кишининг моддий ва мулкӣ аҳволини, ҳар бир оиланинг даромад манбаларини ипидан игнасигача биладилар.

Ижтимоий кўмаклашувнинг янги тизими доирасида кам даромадли оилаларга бериладиган моддий ёрдам одамларга энг яқин турувчи маҳалла аҳолиси йиғинида тайинланадиган бўлди. Ёрдамга муҳтож оилаларни аниқлаш, ҳисобга олиш ва қайд этиш воситасида ёндошув янгилигини алоҳида таъкидлаб ўтмоқ керак. Бу ёндошувга, бир томондан, халқнинг қўшнига ёрдам бериш, унинг аҳволига астойдил ҳамдард бўлишдек асрий анъаналари асос қилиб олинган бўлса, иккинчи томондан, дангасалар ва текинхўрларга нисбатан нафрат ва муросасизлик одати ҳам ўз аксини топган.

Натижада давлат хизматчиларининг кўп сонли тўраларча аппаратурини вужудга келтирмаган ҳолда биз ялпи ички маҳсулотнинг бир қисmini аҳолининг ўз қарори асосида ҳақиқатан ҳам муҳтож кишилар

фойдасига қайта тақсимлаб бераймиз. Энг муҳими, моддий ёрдам кўрсатишнинг бу усули шундай оила аъзоларининг кадр-қимматини камсатишга йўл қўймаслик имконини берди.

Муҳтож оилаларни иқтисодий қўллаб-қувватлаш учун ўзини ўзи бошқариш органларига тайинли ресурслар ажратиб бериш мақсадида маҳаллаларда республика ва маҳаллий бюджет маблағлари, шунингдек корхона ва ташкилотларнинг тадбиркорлик тузилмалари ва айрим фуқароларнинг ихтиёрий равишда ўтказган маблағлари ҳисобидан маҳсус жамғармалар ҳосил қилинди. Шундай қилиб, Ўзбекистонда халқ анъаналари, ўзимиз ишлаб чиққан илк тамойилларга таяниб, 1994 йилдан эътиборан аҳолининг аниқ тоифаларини ижтимоий ҳимоялашнинг ноёб тизими амалга оширила бошлади.

1.9. Халқнинг маънавий-руҳий тикланиши – иқтисодий ислохотларнинг ижтимоий негизидир

Халқ жамиятдаги барқарорликнинг оила ва маҳалла каби ишончли анъанавий воситалари соҳибидир. Айни оила ва маҳалла руҳиётимиз мустақамлигининг таянчидир. Оила ва маҳалла ҳозирги ўтиш давридаги кўпгина муаммоларни ҳал этишда, азалий яхши одатлар билан фойдали янгиликларни бирга қўшишда аҳолига ёрдам бермоқда.

Пок ва софдил шахсни тарбиялашда, она тилини қайта тиклашда ҳеч ким ва ҳеч нарса оила билан тенглаша олмайди. Биз халқнинг, айниқса ёшларнинг маънавий-руҳий жиҳатдан қайта қад ростлашининг жўшқин ўчоғи бўлган энг олижаноб маънодаги маҳалла, кўни-қўшничилик, ўзаро ёрдамлашувнинг аҳамиятини кўпроқ кадрлай бошладик. Республика “Маҳалла” жамғармасининг яхши ва гўзал халқ байрамларини, анъаналар ва урф-одатларни, маданиятни қайта тиклаш, энг муҳтож оилаларга амалий ёрдам бериш, ёшларни инсонпарварлик ва соҳват руҳида тарбиялаш соҳасидаги фаолияти Ўзбекистон аҳолиси ва жамоатчилиги томонидан жуда кенг миқёсда қўллаб-қувватланмоқда.

1.10. Иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий барқарорликнинг таъминланиши – ислохотлар биринчи босқичининг энг асосий якуни

Халқимиз асрлар давомида маҳалла йиғинлари, оксоқоллар кенгашлари орқали жамоатчилик фикрини аниқлашнинг ҳамда бирдамлик кўрсатишнинг ўзига хос усуллари шакллантириб келган. Маҳалла ҳамда фахрийлар соғлом жамоатчилик фикрига эга бўлишда энг катта куч ҳисобланади. Фуқароларнинг маҳаллий ўзини ўзи бошқарувига қонун

асосида берилган ҳуқуқ ва эркинликлардан фойдаланиш барқарорликни мустаҳкамлашга, давлат ишларини аҳолининг эҳтиёжлари, кайфиятлари билан мувофиқ ҳолда олиб боришга самарали таъсир кўрсатмоқда.

4-том. БУНЁДКОРЛИК ЙЎЛИДАН¹

Тараққиётнинг қудратли қаноти

Мамлакатимизда ўз-ўзини бошқаришнинг ноёб бўғини, маҳалла самарали фаолият кўрсатмоқда. Бу ерда бойлигинг, даромадингни ҳеч кимдан яширолмайсан. Ҳамманинг кўз ўнгида бўласан. Айрим бизга кўшни мамлакатларда бошқарувнинг бу шакли – маҳаллага ишончсизлик билан қарашади. Аммо ота-боболаримиздан қолган бир нақл бор: “Минг бор эшитгандан кўра, бир марта кўрган афзал”. Яна такрор айтишимга тўғри келяпти: жамиятимизнинг асоси – оила, шундай экан, давлат ҳар бир оилага мудом ёрдам беради, чунки оиладаги тўкинлик шахснинг, миллатнинг маънавий ва ахлоқий кадриятларини оширишга кафолат беради.

Истиқлол имкониятларидан оқилона фойдаланайлик

Ўзбекчиликда маҳалла бўлиб, жамоа бўлиб яшашнинг неча минг йиллик тарихи бор. Биз бу анъаналарни янги мазмун билан бойитмоқдамыз. Бугунги даврда маҳалла жойлардаги ўз-ўзини бошқариш тизимининг таянчи сифатида фаолият кўрсата бошлади. Бу жамиятимиз бугунги ҳаётининг энг самарали, айти пайтда миллий ва халқчил кўринишидир. Ҳаммадан олдин одамларнинг иссиқ-совуғидан, ғам-ташвишидан хабар топадиган ким? Албатта, маҳалла аҳли. Турмуш тарзини изга солиш, кундалик муаммоларни ҳал этиш учун, энг аввало, маҳалла фаолиятини кучайтириш, уларга ёрдам бериш зарур.

Кам таъминланган оилаларни ижтимоий муҳофазалаш мақсадида маҳаллалар ихтиёрига катта миқдорда маблағлар ажратилмоқда. Бироқ кўп ҳолларда ана шу маблағларни нотўғри тақсимлаш ва, ҳатто, ғайриқонуний ўзлаштириш ҳоллари юз бермоқда.

Маҳалла тепасида ҳалол ва пок одамлар туриши керак. Чунки одамлар ана шундай ҳалол кишиларнинг ортидан эргашади, уларнинг гапини икки қилмайди. Маҳалла оқсоқоли ва фаолларининг таълим-тарбия масъулияти мактаб ўқитувчиларининг масъулиятидан ортиқ бўлса борки, асло кам эмас.

¹Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. Т. 4. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 394 б.

Бунёдкорлик – фаровон ҳаёт асоси

Давлат 1994 йилнинг октябридан бери мухтож оилаларга фаол ёрдам бермоқда. Бунинг учун фуқароларга ўзини ўзи бошқариш органлари – маҳаллалар орқали ижтимоий-моддий мадад бериш усули йўлга қўйилди. Шуни ҳам айтиш зарурки, нафақаларнинг сўнгги икки тури энг кам иш ҳақи миқдори билан бевосита боғлиқ бўлиб, бу миқдорнинг ўзгариши, нафақалар ана шу турлари миқдорининг ўз-ўзидан кўпайишига олиб келади.

Оилага мадад беришнинг биз амалга оширган янги йўли ўзаро ёрдам ва бир-бирига мадад бериш миллий анъаналарини тўлароқ ҳисобга олади ва фойдаланади. Моддий ёрдам кўрсатиш тўғрисида қарор қабул қилиш демократизмни ва ошкораликни таъминлайди.

Танлаган йўлимизнинг тўғрилигига ишончимиз комил

Ўрта Осиёда биз бутун тарих давомида жамоа бўлиб яшаб келганмиз. Баъзи ғарб мамлакатларида эса якка яшашга интилиш кучли. Бу бизнинг республикамиз учун мос эмас. Айтайлик, бизда маҳаллачилик анъанаси жуда кучли. Маҳалла нима у? Бу одамларнинг ўзлари томонидан сайланадиган ва фақат моддий нуқтаи назардан эмас, балки оилани мустаҳкамлаш, шунингдек, шахслар ўртасидаги ўзаро инсоний муносабатларга таъсир кўрсатувчи ўз-ўзини бошқариш органидир. Бу ўз-ўзини бошқарув тизими катта ҳокимиятга эга ва биз уни ҳар тарафлама қўллаб-қувватлаймиз.

6-том. ХАВФСИЗЛИК ВА БАРҚАРОР ТАРАҚҚИЁТ ЙўЛИДА¹

ЎЗБЕКИСТОН XXI АСР БЎСАҒАСИДА: ХАВФСИЗЛИККА ТАҲДИД, БАРҚАРОРЛИК ШАРТЛАРИ ВА ТАРАҚҚИЁТ КАФОЛАТЛАРИ

Давлатчилиқни шакллантириш ва мудоффа қобилиятини мустаҳкамлаш

Маҳаллий ҳокимият органларининг мунтазам тизимини фуқароларнинг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларисиз тасаввур этиб бўлмайди. Бу органларнинг асосини фуқаролар йиғинлари – маҳаллалар ташкил этади. Улар халқнинг тарихий анъаналари ва руҳиятини ҳисобга олиш асосида тузилган. Ўз-ўзини бошқаришнинг муҳим ижтимоий органи бўлиши маҳалланинг аҳамияти ҳамиша жуда юқори бўлган.

¹Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Т.6.–Т.: Ўзбекистон, 1998.–429 б.

Маҳалла одамлар ўртасидаги муносабатларда яхши қўшничиликни, ҳурмат ва инсонпарварликни тарбиялашда муҳим роль ўйнайди. У фуқароларнинг ижтимоий манфаатларини ҳимоя қилади, аҳолининг муҳтож қатламларига аниқ ёрдам кўрсатади.

Айни чоғда, ҳозирги шароитда маҳалланинг вазифалари янги мазмун билан бойитилиши лозим. Гап шундаки, маҳалла иқтисодий ва демократик ўзгаришларни рўёбга чиқаришда амалий мадад бўлмоғи зарур. Бутун давлат ҳокимияти органлари ишининг самарадорлигини сақлаб қолган ҳолда ҳокимият ваколатларини марказ ихтиёридан соқит қилиш, бу ваколатларнинг бир қисmini марказдан минтакаларга, маҳаллий ҳокимият органларига олиб бериш йўллариini излаб топиш заруратга айланиб бормокда.

Ўз навбатида, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари янги шароитларда ўз ҳокимият ваколатлари ҳамда вазифаларининг бир қисmini фуқароларнинг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларига топшириш йўли билан уларнинг ролини кучайтириш ва обрў-эътиборини мустаҳкамлаш имкониятларини белгилаб олишлари лозим.

Ислохотларнинг дастлабки босқичида давлатнинг фаол роли асосий ваколатлар давлатнинг ва, энг аввало, ижро этувчи ҳокимиятнинг ихтиёрида бўлишини тақозо этди. Демократик ўзгаришларнинг ҳозирги босқичи сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тараққиётнинг узок вақтга мўлжалланган стратегиясини ишлаб чиқишни талаб қилмокда. Бунда давлатнинг роли демократик тараққиётимизнинг пировард мақсади-фуқаролик жамияти барпо этиш мақсадига асосланган ҳолда тубдан ўзгариши даркор. Биз бунда кучли марказий давлат ҳокимияти ўзининг куч-ғайратларини асосий, умуммиллий вазифаларга, чунончи, мудофаа, давлат хавфсизлиги ва фуқаролар хавфсизлиги, ташқи сиёсат, валюта-молия ҳамда солиқ тизимларини шакллантириш, қонунлар қабул қилиш ва тараққиётнинг бошқа стратегик вазифаларига қаратадиган давлат ижтимоий қурилиш тизимини барпо этишимиз лозим. Бошқа масалаларни ҳал қилиш эса аста-секин марказдан жойларга, давлат ҳокимияти органларидан жамоат ташкилотларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига топширилмоғи керак. Бу давлатчиликни шакллантириш ва ривожлантириш соҳасидаги стратегик вазифамиздир. У биз танлаб олган жамиятни демократик ривожлантириш йўлига асосланади.

Шу билан бирга, ҳозирги шароитда Ўзбекистоннинг янги давлатчилигини мустаҳкамлаш учун жамиятнинг сиёсий институтлари тизимида давлатнинг ролини янада аниқроқ белгилаш керак. Бу, энг аввало, миллий хавфсизлик асосларини мустаҳкамлаш, мамлакатнинг барқарор-

лигини, қатъий сиёсий ва иқтисодий тараққиётини сақлаб қолиш нуқтаи назаридан алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг ҳаётий муҳим манфаатлари, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ташқи ва ички таҳдидлардан кафолатланган тарзда ҳимояланганлигини билдирадиган миллий хавфсизлик-комплекс тадбирлар тизимидир. Унда кучли давлат билан бир қаторда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари амалга ошираётган фаол ишлар, шунингдек, турли нодавлат тузилмаларининг кенг тармоғи миллий хавфсизликни таъминлашнинг зарур ва муҳим таркибий қисмларига айланиб бормоқда.

Янгича тафаккур – замон талаби

Баркамол инсонни вояга етказиш учун, энг аввало, оила, маҳалла, мактаб, буткул жамият ва давлатнинг узвий ҳамкорлигини юқори поғонага кўтариш лозим.

Оила фаровонлиги – миллат фаровонлиги

Шарқда қадим-қадимдан оила муқаддас Ватан саналган. Агар оила соғлом ва мустаҳкам бўлса, маҳаллада тинчлик ва ҳамжиҳатликка эришилади. Бинобарин, маҳалла – юрт мустаҳкам бўлсагина, давлатда осойишталик ва барқарорлик ҳукм суради.

7-том. БИЗ КЕЛАЖАГИМИЗНИ ЎЗ ҚЎЛИМИЗ БИЛАН ҚУРАМИЗ¹

Халқ фаровонлиги – фаолиятимиз мезони

Ҳукумат, маҳаллий ҳокимият органлари оила манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган дастурий тадбирларнинг бажарилишини қаттиқ назорат қилишлари, оилани мустаҳкамлаш, унинг моддий фаровонлигини оширишга ёрдам бераётган жамоат ташкилотлари, маҳалла кўмиталарини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашлари зарур.

Халқ ишончи – олий масъулият

Жамоат назоратининг туб моҳияти шулким, барча жамоат ташкилотлари, маҳалла оқсоқоллари, халқ депутатлари ва фаоллар, боринги, ёшу кекса, эркагу аёл – ҳамма ватандошлар бир ёқадан бош чиқариб,

¹ Қаринов И.А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. Т. 7. – Т.: Ўзбекистон, 1999. – 413 б.

амалга оширилаётган ислохотлар суръатини, уларнинг сифатини, ислохот бошида турган раҳбарларнинг ғайратини, лаёқатини холисона ўрганиб, холисона назорат қилиб, уларнинг ютуқларини эътироф этиб, камчиликларини рўй-рост очиб ташлашимиз керак.

Келажакда давлат органларининг айрим ваколатларини босқичма-босқич, аста-секинлик билан нодавлат ташкилотларга, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига бериб бориш лозимлигини ҳаётнинг ўзи яққол кўрсатмоқда. Шу мақсадлардан келиб чиққан ҳолда, Олий Мажлисининг яқинда бўладиган сессиясига “Нохукумат ташкилотлари тўғрисида”ги ва янги таҳрирдаги “Фуқароларни ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги қонунлар лойиҳаси муҳокамага киритилди.

Бугун ҳаётнинг ўзи жамоатчилик ташкилотларининг нафақат назорат қилиш вазифасини кучайтириш, балки уларнинг ваколат ва ҳуқуқларини янада кенгайтиришни талаб қилмоқда. Мана шу йўл билан биз демократик қарашлар ва тафаккуримизни шакллантиришга эришамиз. Буни барчамиз яхши англаб олмоғимиз даркор.

Ўз келажакимизни ўз қўлимиз билан қурмоқдамиз

Маҳалла, таъбир жоиз бўлса, кишилик жамиятида алоҳида тарбиявий аҳамиятга молик бўлган ўзига хос маскандир, дейиш мумкин. Бу ноёб тажриба – аҳолининг маҳалла бўлиб яшаш тарзи жаҳоннинг бошқа мамлакатларида кам учрайди. Шунинг учун ҳам инсонни жамият билан бирга яшашга ўргатадиган, шу руҳда тарбияладиган бирламчи ва беқиёс макон – бу маҳалладир.

Узоққа бормай, кундалик ҳаётимизга назар ташлайлик. Кўпқаватли уйларда турувчиларнинг аксарияти одатда темир эшиклар ортида яшайди. Эшикка қулф устига қулф уришларини айтмайсизми! Бундай жойларда қўни-қўшничилик, яхши кунда шерик, ёмон кунда ҳамдард бўлиш ҳам ўзига яраша. Оддий йўлакни супуриб-сидириш ҳам сансалорликка олиб келади.

Маҳалла эса бутунлай бошқа бир олам. Маҳаллада эшигига тўртта-лаб қулф осиб олган кишига одамлар қандай қарайди? Бундай кимса ўз-ўзидан жамоатдан ажраб қолмайдими? Ёки кўча эшигининг олди супурилмаган уйга совчи қадам босадими? Демокчиманки, ўзбек фарзанди дастлабки жамият тарбиясини айнан маҳаллада олади. Унинг тафаккури кўпчилик ичида, қўни-қўшнилариинг яхши-ёмон кунларида бирга бўлиш орқали шаклланади. Ўзидан катталарнинг муомаласи, юриш-туриши, одоб-ахлоқи, ўзаро оқибатига қараб ҳаракат қила бошлайди. Маҳаллаларимизда тонг саҳардан кўчаларга сув сепилиши, таниш-тани-

маслигидан қатъи назар, одамларнинг бир-бирига эзгу тилак билан салом бериши, оқсоқолларнинг ёшлар умрига барака тилаб дуо қилишининг ўзи катта тарбия мактабидир.

Ўзбекистон ХХІ асрга интиломда

Биз олдимизга фуқаролик жамиятини барпо этиш мақсадини қўйганмиз. Фуқаролик жамиятини қуриш бир қанча ваколатли вазифаларни давлатдан маҳаллий ҳокимият органларига, жамоат тузилмаларига ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига босқичма-босқич топширишни кўзда тутди. Давлат тасарруфида асосан конституцион тузумни, мамлакатнинг мустақиллиги ва ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш, ҳуқуқ-тартибот ва мудофаа қобилятини таъминлаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, мулк эгаларининг ҳуқуқларини, иқтисодий фаолият эркинлигини ҳимоя қилиш, самарали ташқи сиёсат ўтказиш каби вазифалар қолиши керак.

Стратегик аҳамиятга молик масалалар, муҳим иқтисодий ва ҳўжалик масалалари бўйича, пул ва валюта муомаласи бўйича қарорлар қабул қилиш, ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг ҳуқуқий шарт-шароитларини яратиш, экология масалалари, умумреспублика транспорт ва муҳандислик коммуникацияларини ривожлантириш, янги тармоқларни вужудга келтирадиган ишлаб чиқаришни барпо этиш масалалари давлат миқёсида ҳал этилиши лозим. Қолган барча вазифалар ва айниқса, биринчи навбатда, бозор ислохотларини амалга ошириш, тадбиркорликни рағбатлантириш, хусусий мулкни ривожлантириш, аҳолини иш билан таъминлаш, истеъмол бозорини тўлдириш, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, одамларнинг моддий фаровонлигини ошириш ва аҳолини қучли ижтимоий муҳофаза қилиш масалалари маҳаллий ҳокимият идоралари ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан ҳал этилиши керак. Айни шу йўл билан биз фуқаролик жамиятининг мустаҳкам асосларини барпо этишимиз мумкин.

Қонун нуқтаи назаридан қараганда маҳаллий органлар, янги қонунлар қабул қилингач, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳам кўп жиҳатдан ана шундай ваколатларга эга бўлди. Энди энг муҳим вазифа ана шу ваколатларни амалга оширишнинг таъсирчан механизмини яратишдир. Биз маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари олдига қўйилган вазифаларни ҳал этиш учун улар етарли молиявий ресурсларга эга бўлишига эришмоғимиз лозим. Бунинг учун уларнинг даромадларини шакллантирувчи манбаларни мунтазам кенгайтириб бориш зарур бўлади. Жамоат идораси бўл-

миш фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ресурсларини мустақамлашда шу органлар орқали аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлашга сарфланаётган катта миқдордаги бюджет маблағидан ташқари, тадбиркорликни фаол ривожлантириш, кичик корхоналар ва аҳолига хизмат кўрсатиш соҳаси иншоотларини барпо этиш ҳисобидан тушадиган маблағни кўпайтиришни ҳам ҳисобга олиш лозим.

Маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари бажарадиган вазифалар доирасини кенгайтириш, уларга давлат ваколатларининг бир қисмини босқичма-босқич топшириш лозим. Бунда энг муҳими, аҳолининг касб ва ижтимоий таркиби манфатларини янада тўлароқ ифодалаш ва ҳимоя қилишда нодавлат, жамоат тузилмаларининг ҳуқуқ ва мавқеларини ошириш даркор. “Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари” деган сиёсий қурилиш дастурининг моҳияти ана шунда яққол намоён бўлади. Айнан шундай ёндошув фуқароларнинг ўзларига ўз ҳаёти ва бутун жамият ҳаётини бошқаришда ва ташкил этишда кенг иштирок этиш учун имконият яратади. Бу эса фуқаролик жамияти тамойилларига тўла мос келади.

Тўпланган ижобий тажрибани ҳисобга олиб фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари орқали аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва ҳимоялаш тажрибасини янада кенг жорий этиш зарур. Шундагина биз аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишда аниқликни ва адолатни таъминлай оламиз. Энг муҳими эса, шу мақсадлар учун ажратилаётган катта маблағдан самарали фойдаланишни таъминлай оламиз.

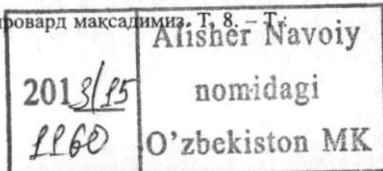
8-том. ОЗОД ВА ОБОД ВАТАН, ЭРКИН ВА ФАРОВОН ҲАЁТ – ПИРОВАРД МАҚСАДИМИЗ¹

Ирода ва иймон – эътиқодимиз синови

Ҳар қайси маҳалла ўз ҳудудидаги масжид фаолиятига алоҳида эътибор бериши керак. Аслида масжид ким учун керак? Масжид имом учун эмас, сўфи учун эмас, халқ учун керак, мўмин-мусулмонлар учун керак. Маҳалланинг ҳаётини, инсоннинг икки дунёсини обод қилиш, охират деган тушунчани одамлар онига сингдириш – масжид мана шунинг учун керак. Виждонни уйғотиш, инсонни инсонийлик руҳида тарбия этиш – мана бу масжидларнинг иши.

Шунинг учун яна бир бор айтаман: ҳар қайси маҳалла аҳли ўз масжидининг ишидан, у ердаги маънавий муҳитдан хабардор бўлиб тури-

¹ Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт пировард мақсадимиз. Т. 8. – Т.: Ўзбекистон, 2000. – 525 б.

ши керак. Шунинчиси унутмаслик керакки, маҳалла ўзини ўзи бошқарадиган ташкилот. Бинобарин, масжидлар фаолиятини тўғри йўлга қўйиш уларнинг бевосита вазифасига киради. Табиийки, маҳалла аҳли ҳам, маҳалла раҳбари ҳам шу масжидга қатнайди. Масжидга борадиган маҳалла раҳбари мусулмонлик фарзларини адо этиш билан бирга ўзининг хизмат бурчини ҳам эсдан чиқармасин. Масжидларда бўлаётган ташвиқотлар, тарғиботлар қандай мазмунда, улар бизнинг тушунчамизга, авваламбор Қуръони карим оятларига, Имом Бухорий тўплаган ҳадисларга тўғри келадими, йўқми? Бизнинг динимиз авваламбор Қуръони каримга, унинг илоҳий оятларини тушунтириб, маъно-мазмунини бизга аён қилиб берадиган ҳадиси шарифга асосланади.

Энг катта бойлигимиз – мамлакатимиздаги тинчлик, миллатлар ва фуқаролар тотувлигини кўз қорачиғидай асрайлик

Юрт осойишталигини, аҳоли тинчлигини сақлаш фақат қуролли кучлар ва ҳуқуқ-тартибот органларининг вазифаси эмас. Бу – ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз. Маҳалла посбонлари ва чегарачиларга ёрдам берувчи кўнгиллилар ишини янада фаоллаштириш, бу ишга кенг жамоатчиликни жалб этиш – энг долзарб масаладир.

Пойтахтимиз – муқаддас остонамиз

Биз бугун сиёсий-ижтимоий ҳаётимизни демократия андозаларига муносиб эркинлаштириш йўлида қадам қўяётган эканмиз, биринчи навбатда, давлатимиз, давлат идоралари ўзига олган ҳуқуқ ва вазифаларни аста-секин, босқичма-босқич нодавлат, ижтимоий, ўзини ўзи бошқарадиган, халқимизнинг хоҳиш-иродасини ифодалайдиган ташкилотларга топширишимиз, уларга кўпроқ ишонч билдиришимиз даркор.

Бу – сиёсий ҳаётимизни, давлатни бошқариш сиёсатини тубдан ислоҳ қилиш, янгилаш йўлидаги асосий тамойил, муҳим йўналишимиздир. Бундай нодавлат жамоат идоралари орасида халқимизнинг миллий табиати, азалий анъаналарига асосланган маҳалла бошқарувининг ўрни бекиёс.

Биз маҳалла фаолларининг ҳуқуқини янада кенгайтириш, уларга тегишли имтиёзлар бериш, шу билан бирга уларнинг масъулиятини ошириш мақсадида махсус Фармон чиқардик, Қонун қабул қилдик. Афсуски, айрим маҳалла фаоллари бу имкониятлардан тўлиқ фойдалана олмаптилар. Кўп ҳолларда, очик айтаман, туман, шаҳар ҳокимликлари маҳалла вакилларига бошқарув ваколатини беришга тўсқинлик қилиб, оёқ тираб турибдилар. Мен бунга асло рози эмасман.

Кўпчилик маҳалла оқсоқоллари ташкилотчилик, хўжалик ишлари билан бир қаторда, аввало, ўз-ўзини бошқариш масалалари билан кўпроқ шуғулланишлари керак, деб ўйлайман. Шунингдек, фуқаролар йиғинларининг меҳр-мурувват, ёшлар тарбияси, жинойтчиликнинг олдини олиш, тadbиркорликни ривожлантириш борасидаги бугунги фаолиятини ҳам кучайтириш зарур, деб ҳисоблайман. Чунки маҳалланинг ҳар қандай масалани ечишга қурби етади.

Шу маънода, унинг мавқеини кўтариш – нафақат ижтимоий-иқтисодий, балки улкан тарбиявий ва маънавий масаладир. Биз маҳалла тизимига шу нуктаи назардан қарашимиз лозим.

Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз

Нодавлат ва жамоат ташкилотларининг ривожланган тизими жамиятда манфаатлар уйғунлигини қарор топтириш ва мустаҳкамлашга хизмат қилиши лозим. Бу тизим давлат тузилмалари фаолиятини муайян маънода тўлдириши, уларга нисбатан маълум бир мувозанатни таъминловчи восита вазифасини бажариши керак.

Одамларнинг сиёсий онги, сиёсий маданияти, сиёсий фаоллиги юксалиб боргани сари, давлат вазифаларини нодавлат тузилмалар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига босқичма-босқич ўтказиб бориш зарур. Бу борада ўзини ўзи бошқарадиган идораларнинг, маҳаллаларнинг нуфузини ва мавқеини ошириш, уларга кўпроқ ҳуқуқлар бериш катта аҳамият касб этади. Фуқаролик жамиятининг мустаҳкам асосларини барпо этиш йўлидаги ишларимизнинг мазмун-моҳиятини ҳам айнан мана шу масала ташкил қилади.

Жойларда жамоат хавфсизлигини таъминлаш учун ўзини ўзи бошқариш органлари, биринчи галда, маҳаллаларнинг ролини янада ошириш зарур. Маҳалла қўмиталарининг аҳоли яшаш жойларида содир этилаётган жинойтлар ва бошқа ғайриқонуний хатти-ҳаракатларни келтириб чиқараётган сабаб ва ҳолатларни аниқлаш, уларни бартараф этиш йўлидаги саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш муҳим аҳамиятга эга. Жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлашда биз “Чегара посбонлари” ва “Маҳалла посбонлари” каби фуқаролик тузилмаларининг кучли салоҳиятидан тўла фойдаланишимиз лозим. Бу тузилмалар сафига кенг оммани жалб этиш, уларнинг тайёргарлигини кучайтириш ва чегара қўшинлари ҳамда ҳуқуқ-тартибот идоралари билан ҳамкорлигини таъминлашимиз зарур.

Соғлом авлод тарбияси – барчамизнинг муқаддас инсоний бурчимиз

Шунингдек, тарбияга бевосита дахлдор бўлган маҳалла тизими зиммасидаги масъулиятни ҳам янада оширишимиз керак бўлади. Энди умумий гапларнинг даври ўтди. Оилада ҳавас қилса арзийдиган муҳитни яратишда биринчи навбатда маҳалла таъсирчан кучга эга бўлиши керак. Очиқ айтадиган бўлсак, ҳозирги кунда бу унчалик сезилмаяпти.

Маҳалла, ҳаммамиз биламизки – ўз-ўзини бошқариш идораси. Хўш, у ўз вазифасини тўла бажаряптими?

Масалага шу нуқтаи назардан туриб баҳо бериш керак деб ўйлайман. Маҳалла фақат оилаларда яхши муҳитни яратиш билан чекланиб қолмай, қайнона, қайноталар билан ҳам мунтазам иш олиб бориши зарур.

9-том. ВАТАН РАВНАҚИ УЧУН ҲАР БИРИМИЗ МАСЪУЛМИЗ¹

Эгали юрт эркини бермас

Мамлакатимиз хавфсизлигини таъминлашда аҳолининг, аввало, чегара ҳудудларида яшайдиган фуқароларимизнинг хушёрлигини ошириш улкан аҳамиятга эга. Бу ишда “Чегара посбонлари” ва “Маҳалла посбонлари” бўлинмалари ғоятда муҳим ўрин тутиши керак.

Мудофаа, ҳуқуқ-тартибот, хавфсизлик идоралари, ўз навбатида, бу жамоатчилик тузилмаларини зарур воситалар билан таъминлаш, уларнинг жанговар тайёргарлигини ошириш борасида тегишли чора-тадбирларни кўриши керак.

Маҳалла кўмиталари жамоат тартибини таъминлаш, одамларнинг хушёрлиги ва ён-атрофда рўй бераётган воқеаларга онгли муносабатини ошириш учун ўз ишларини фаоллаштириши даркор.

Уларнинг вазифаси, керак бўлса, бевосита асосий бурчи – маҳалла аҳлининг, бутун жамоатчиликнинг сергаклигини бир эмас, бир неча марта ошириш, “Ўз уйимизни ўзимиз асрайлик” деган даъватни амалий ҳаётга жорий этишдан иборат.

¹Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. Т. 9. – Т.: Ўзбекистон, 2001. – 439 б.

**Президент Ислом Каримовнинг иккинчи чақирик
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бешинчи
сессияси давомида билдирган фикр-мулоҳазалари**

Бюджет ижроси бўйича

Ўзини ўзи бошқариш органлари – бизнинг келажагимиз. Фуқаролик жамиятини қурмоқчи эканмиз, унинг асосларини ташкил этувчи пойдевор мана шу органлар бўлади. Биз бугун ана шу асосларни қуришни бошладик. Агарда бу масалага совуққонлик билан қарайдиган бўлсак, белгиланган харажатларни уларга етарли даражада ажратиб бермасак, бу борадаги режаларимиз қуруқ гап бўлиб қолмайдими? Бу ҳаммаси баландпарвоз гаплар.

Фуқаролик жамияти бу – ўзини-ўзи бошқаришдир. Унинг биринчи ва асосий тамойили шу. Ҳар қандай раҳбарни нима ҳисобидан назорат қилиш мумкин? Бунинг учун ўзини ўзи бошқариш органлари масъулиятни, ҳуқуқни ўзига кўпроқ олиши керак.

**10-том. ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК
УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК¹**

Мақсадимиз – тинчлик ва бунёдкорлик

Шуни таъкидлаш керакки, “Маҳалла посбонлари” жуда катта иш қиляпти. Тинчлигимизни сақлаш бўйича жон куйдириб фаолият кўрсатётган йигитларимизга ҳар қанча ташаккур айтсак арзийди. Шаҳарда профилактика ишини олиб бораётган инспекторлар фаолиятини ҳам кенг тарғиб этиш, матбуотда, телевидение орқали кўрсатиш керак. Шунингдек, гиёҳвандлик иллатларининг олдини олиш бўйича кўп иш қилишимиз, “Нуроний” ва “Маҳалла” жамғармалари ишида расмийатчиликдан воз кечиб, уларнинг халққа янада яқин бўлишига эришиш лозим.

Қонунга ҳурмат, қонунга итоат ҳаётимиз мезони бўлсин

Бизда шундай бир ноёб, бетакрор ижтимоий бошқарув идораси борки, уни ҳеч нарса билан солиштириб бўлмайди. Бу – юз йиллар давомида ривожланиб келаётган ва айниқса, мустақиллик даврида тубдан янгиланиб, замон талаблари асосида такомиллашиб бораётган маҳалла тизимидир.

¹ Каримов И.А. Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. Т. 10. – Т.: Ўзбекистон, 2002. – 432 б.

Бутун халқимиз тан оладиган бу тизимнинг аҳамияти, хосияти ҳақида, унинг юртимизда олиб бораётган серқирра фаолияти, тинчлик-осойишталикни мустаҳкамлаш, одамлар ўртасида меҳр-оқибатни кучайтириш, ёшлар тарбиясига оид ишлари ҳақида кўп гапириш мумкин.

Айни вақтда мен ижтимоий нуқтаи назардан, келажагимиз нуқтаи назаридан қараганда, маҳалланинг энг демократик бошқарув усули ва тизими эканини инобатга олиб, бундай ижтимоий идоранинг ўрни ва таъсири давлат идораларига нисбатан кучайиб ва кенгайиб бориши, ҳаётимиздаги моҳияти тобора ўсиб боришининг тарафдориман.

Шу сабабли биз маҳалла тизимини янада ривожлантиришга алоҳида эътибор беришимиз зарур. Ўзини ўзи бошқаришнинг халқимизга хос ноёб усули бўлган маҳалла жамоатчилик назоратини ташкил этишда ҳам шундай салоҳият ва имкониятларга эгаки, биз улардан ҳали-бери тўлиқ фойдалана олганимиз йўқ. Бинобарин, бу борада ҳам кўп ишлашимиз керак.

Янгиланиш ва ўзгаришлар жараёни ортга қайтмайди

Бизнинг олдимизда турган яна бир муҳим ва долзарб вазифа – у ҳам бўлса, “Кучли давлатдан кучли жамиятга ўтиш” деган шиорни амалда рўёбга чиқаришдир. Бу мақсадга эришиш учун, биринчидан, давлатимизнинг марказий ва юқори бошқарув органлари ваколатларини босқичма-босқич куйи тизимга, шу жумладан, ўзини ўзи бошқариш тузилмаларига ўтказиш талаб қилинади. Булар қаторида биз, биринчи навбатда, ўзини ҳар томонлама оқлаган маҳалла тузилмасини кўзда тутамиз.

Иккинчидан – жамиятимизда нодавлат, жамоат ташкилотларининг, аввало фуқаролик институтларининг ривожланишига кенг имкониятлар очиб бериш ва уларнинг фаоллигини оширишга кўмак ва ёрдам кўрсатиш даркор.

Барчамиз бир ҳақиқатни ҳаёлимиздан чиқармаслигимиз зарур.

Яъни, ҳар қандай давлат тизими, унинг аппарати ва маъмурий органлари демократик андозаларга қанчалик жавоб бермасин – барибир ўз кучини, қолаверса, ўз зўравонлигини ўтказишга ҳаракат қиладиган тизим бўлиб қолаверади.

Шунинг учун ҳам давлат идоралари, аввало, унинг маъмурий органлари ва ташкилотлари устидан жамият ҳамда фуқаролар назоратини ўрнатиш бутун дунёда қонунбузарликка, берилган ваколат ва вазифасини суиистеъмол қилишга, коррупцияга қарши, айни вақтда, барча

Ўзбошимчалик ва волюнтаристик қарорларни қабул қилишнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбир, деб тан олинади.

Бундай тушунчани кенг жамоатчилик орасида татбиқ этиш ва бу йўналишда ўзимизга мос, ўзимизга хос тегишли қонун ва нормаларни ишлаб чиқиш, унинг амалда бажарилишини таъминлаш – бу масала ҳам биз кураётган демократик жамиятнинг асосий бир аломати ва қоида-сига айланиши зарур. Мана шундай эзгу ва амалий мақсадларимизга эришиш ва бу борада керакли ҳуқуқий шароит туғдириб бериш учун, ўйлайманки, “Нодавлат, жамоат тузилмалари ва уюшмаларини ривож-лантириш, фуқаролик жамияти институтларининг фаолият кўрсатиш кафолатлари ва шартлари тўғрисида” қонун ишлаб чиқиш пайти келди. Бу ҳуқуқий ҳужжатда, хусусан, нодавлат тузилмаларни қўллаб-қувват-лаш учун қонун асосида махсус молиявий жамғармалар ташкил этиш, уларнинг шакллантириш тартибини ҳам кўзда тутиш лозим. Ва, айни пайтда, нодавлат, жамоат тузилмаларини яратиш жараёнини рағбатлан-тиришга оид бошқа иқтисодий, ташкилий ва ҳуқуқий механизмларни ҳам ишлаб чиқишимиз зарур.

Бундай тадбирларнинг асосий мақсади, аввало, жамоатчилигимиз, кенг омманинг сиёсий ва ижтимоий фаоллигини ошириш ва шу билан бирга уларнинг давлатимиз ва жамиятимизни бошқариш масаласига кўпроқ жалб қилишдир, десак, айни ҳақиқат бўлади.

11-том. БИЗ ТАНЛАГАН ЙЎЛ – ДЕМОКРАТИК ТАРАҚҚИЁТ ВА МАЪРИФИЙ ДУНЁ, ҲАМКОРЛИК ЙЎЛИ¹

Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари

Ҳаётимизни эркинлаштириш йўналишларининг яна бир муҳим йў-ли – марказий ва юқори давлат бошқарув идоралари вазибаларини дав-лат ҳокимиятининг куйи тузилмаларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бош-қариш органларига босқичма-босқич ўткази боришни таъминлашдир. Аслини олганда, биз аллақачон шу йўлдан бормоқдамиз. Ҳозирнинг ўзидаёқ мамлакат бюджети даромад қисмининг 56 фоизи ва харажат қисмининг 52 фоизини ҳудудий бюджетлар ташкил этмоқда. Шу тариқа давлат бюджетининг даромадлар ва харажатлар билан боғлиқ каттагина

¹Каримов И.А. Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. Т. 11. – Т.: Ўзбекистон, 2003. – 320 б.

қисми ҳудудлар томонидан назорат қилинмоқда. Агар барча бошқарув масалалари молиявий йўл билан ҳал этилишини назарда тутадиган бўлсак, мана шу рақамлар ҳудудий ҳокимият тузилмалари ваколатларини кенгайтириш борасида қилинган ишлар салмоғини яққол кўрсатиб турибди. Ҳеч шубҳасиз, бу жараёнлар янада ривожланиши ва мустаҳкамланиши, самарали усул-услублар ва шаклларга эга бўлиб бориши зарур.

Айнан мустақиллик даврида ҳар томонлама ўзини оқлаган, тобора ҳаётимизда аҳамияти кучайиб бораётган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари – маҳалла институти, турли жамоат бирлашмалари ҳамда ташкилотларини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш масаласи бизнинг доимий эътиборимизда туриши лозим.

Бу масалада фуқаролик институтлари ва ўзини ўзи бошқариш органларини ривожлантириш учун энг мақбул ташкилий-ҳуқуқий механизмларни, яъни тегишли қонунчилик асосини шакллантириш, ташкилий-техникавий, моддий шарт-шароитларни, давлат ва жамоат бирлашмалари ҳамкорлигининг самарали усул-услубларини вужудга келтириш ўта муҳим аҳамият касб этади.

Ҳаётимизнинг, тараққиётимизнинг ҳуқуқий асоси

Нодавлат ва ижтимоий, ўзини ўзи бошқариш ташкилотларининг ва фуқаролик институтларининг роли, ўрни ва моҳиятини, уларнинг давлат корхоналари устидан жамоатчилик назоратини кучайтириш зарур. Биз бу йўналишда бугунги кунда фақатгина биринчи қадамларимизни қўймоқдамиз.

Барча қувонч ва таъвишлар, муаммоларга қарамасдан, ҳаёт давом этаверади. Мана, ҳадемай, Янги йил ҳам кириб келади. Янги йилимиз ҳам файзли, баракали бўлади, Яратганимиз бу йилда ҳам биздан меҳрини, марҳаматини аямайди, хонадонларимизга тинчлик-осойишталик, бахту саодат ато этади, деб ишонамиз. Илгари ҳам кўп бор айтган гапимни яна такрорламоқчиман: биз пок ва холис ниятлар билан яшасак, Оллоҳни доимо қалбимизда, юрагимизда сақлаб, ундан сўрасак, ишончим комилки, биздан меҳр-мурувватини ҳеч қачон дариг тутмайди.

Янги йилга ана шундай орзулар билан қараётган халқимизнинг фикрини, кайфиятини инобатга олиб, бу йилимизнинг ҳам ҳар томонлама хосиятли, файзу баракали бўлишини ният қилар эканмиз, менинг бир таклифим бор: кириб келаётган 2003 йилни “Обод маҳалла йили” деб эълон қилсак. Бу масалага кенгроқ қарайдиган бўлсак, янги йилга бундай ном беришимизнинг боиси нимада, деган табиий савол туғилади. Аввало, шуни айтиш керакки, “обод” деган сўз, “обод маҳалла”

деган ибора замирида теран маъно бор. Обод деганда, халқимиз, миллатимиз нафақат кўркам ва чиройли, шу билан бирга, айнан тинчлик ва осойишталик, ўзаро меҳр-оқибат, аҳиллик, қут-барақа ҳукмрон бўлган жойларни тасаввур қилади.

Шу нуқтаи назардан қараганда, маҳалладек ноёб тизим ҳақида ортиқча гапириб ўтиришга эҳтиёж йўқ, деб ўйлайман.

Нега деганда, ҳар қайси инсон, ҳар қайси хонадон ҳаётида, давлат ва жамият бошқарувида, одамларнинг бошини қовуштириш, турар жойларда тартиб-интизомни мустаҳкамлашда, ўзини ўзи бошқариш тизимини жорий қилишда маҳалланинг роли, аҳамияти ва моҳияти кундан-кунга ошиб бораётганини барчамиз кўриб турибмиз.

Шу боис, маҳалланинг ҳаётимиздаги мавқеи юксак, унинг қонуний, ҳуқуқий асослари ҳар томонлама мустаҳкам бўлиб ривож топса, бу идорани жамиятимиз сиёсий-иқтисодий ва маънавий ҳаётининг ажралмас бир қисми, қуйи бошқариш тизими сифатида нечоғли кучайтирсак, бунинг учун барча моддий-молиявий шароитларни ташкил қилиб берсак, ўйлайманки, бу ўз олдимизга қўйган олий мақсадларга эришиш йўлида катта қадам бўлади.

Барчангиз яхши биласиз, “Отанг – маҳалла, онанг – маҳалла” деган ҳикматда жуда катта маъно бор.

Агар биз бу иборанинг ҳақиқий мазмунини сўзда эмас, амалда намоён этмоқчи бўлсак, шу маҳаллада яшайдиган ким бўлмасин – бевабечора ёки ногирон бўладими, омади келмаган бирон-бир оила бўладими, ёлғиз қолган қария бўладими – буларнинг барчасига нафақат моддий ёрдам беришимиз, аввало, меҳр-эътибор қаратишимиз зарур.

Шу борада, ҳеч шубҳасиз, маҳалла оқсоқоллари ва фаоллари кўмак-мададга муҳтож бўлган инсонларни ёлғиз қолдирмасдан, уларнинг бошини силаб, бу одамларни ҳимоялаш учун, керак бўлса, давлат идоралари, мансабдорларнинг тинчини бузиб, тегишли ёрдам ва маблағни ундириб олиб, бугун қилаётган ишларининг самарасини янада кучайтирса, яъни маҳалла том маънода ота-оналик вазифасини ўтайдиган даражага етиб борса, биз кўп нарсага эришган, аҳолимизнинг розилигини олган бўламиз. Лекин барчамиз яхши англаб олишимиз керакки, бу масалада ҳамма нарса фақат бугунги маҳалла тизимига, унинг фаоллари ва ташкилотчиларига боғлиқ эмас.

Бунинг учун аввало давлат кўмагини янада кучайтириш, маҳаллага тегишли ҳуқуқий ваколатлар бериш, унинг низомини қайтадан кўриб чиқиш, имкониятларини кенгайтириш, биринчи галда, маҳалланинг моддий негизини мустаҳкамлаш ҳақида ҳаммамиз бош қотиришимиз,

қаттиқ ишлашимиз керак. Шу маънода, маҳалланинг туман ва шаҳар ҳокимликлари, маъмурий ва ҳуқуқни ҳимоя қиладиган ташкилотлар билан, керак бўлса, ижтимоий, нодавлат, сиёсий ташкилотлар билан алоқаларини расмий, яъни ҳуқуқий асосда йўлга қўйиш, бу борада ечилмаган барча муаммоларни қонуний тарзда ҳал этиш масаласи ҳам долзарб бўлиб турибди, десак, хато бўлмайди.

Нега деганда, бу масалалар ечилмас экан, маҳалладан кўп нарсани талаб қилиш ўринсиз бўлади.

Шуни очиқ айтиш керакки, ҳақиқатан ҳам бугун биз маҳалла зиммасига кўп вазифаларни юкляпмиз.

Шунинг учун ҳам бугун қайси масалаларда ҳокимият, қайси масалаларда маҳалла масъул эканини қонуний нуқтаи назардан аниқ белгилаб қўйиш вақти келди, деб ўйлайман.

Обод маҳалла йили бўйича ҳам махсус давлат дастурини қабул қилиб, уни амалга ошириш юзасидан ҳукуматимизга тегишли топшириқлар берилади, албатта. Маҳалла ҳақида сўз юритганда, яна бир масалага эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Бизнинг ҳаётимизни тебратадиган шундай бир соҳа борки, уни ҳеч қандай қонун ёки расмий ҳужжат билан чегаралаб, белгилаб бўлмайди.

Бу соҳа бевосита одамларнинг маънавияти, руҳий дунёси, мафкуравий онги, тафаккури билан боғлиқдир.

Шу жумладан, бир жойда яшаётган одамларнинг ўзаро алоқалари, оила муносабатлари дейсизми, қўни-қўшничилик дейсизми, куда-андачилик дейсизми – буларнинг барчаси ғоят ўзига хос, сирли бир олам. Бундай муносабатларни фақатгина расмий йўл билан, қонун ва фармонлар билан белгилаб бериб бўлмайди. Ва бунга интилиш ҳам калтабинлик, деб ҳисоблайман. Бу ҳақда кўп гапириш мумкин. Шунинг учун ҳам Шарқ оламида, ислом фалсафасида одамларнинг маҳалла, яъни жамоа бўлиб яшашида, жамият ҳаётида тинчлик ва осойишталикни сақлашда меҳр-оқибатлилик, шафқат ва мурувват нақадар катта ўрин тутганини англаш мумкин.

Шу сабабли, маҳалланинг аҳамияти ва ўрни ҳақида гапирганда, инсоннинг, оиланинг маънавий олами, ундан хабардор бўлиш, уни аяглаш, бу руҳий дунёга кўполлик билан аралашмасдан, унинг ижобий асосда шаклланишига нозиклик билан таъсир ўтказишда, ўйлайманки, маҳалладек идорага тенг келадиган бошқа бирон-бир восита йўқ.

Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли

Бугунги кунда ҳокимият тузилмаларини ташкил этиш ва мувозанатни сақлашнинг янги, янада мукаммал демократик тизимини шакллантириш бўйича қўрилаётган чоралар, Конституциямизга киритилаётган ўзгартириш ва қўшимчалар жамият сиёсий ҳаётини фаоллаштириш, фуқароларимизда ижтимоий ва сиёсий жиҳатдан ўзлигини англаш туйғусининг кучайиши учун жиддий омил бўлмоғи керак. Ва бу жараёнларни, ўз моҳият эътиборига кўра, ҳозирданоқ марказда ҳам, жойларда ҳам кўриш мумкин. Бундай шароитда вазиятни тўғри баҳолаш, нодавлат ва жамоат ташкилотлари, хусусан, маҳалла каби ўзини ўзи бошқаришнинг демократик тузилмаси бўлмиш умумэтироф этилган фуқаролик жамияти институтлари фаолиятига тўсқинлик қилмаслик, аксинча, уларни шакллантириш ва ишини жонлантириш учун кенг имкониятлар яратиш ўта муҳимдир.

Шуни унутмаслик лозимки, авваламбор, айнан ана шундай тузилмаларда давлат ва мамлакат раҳбарияти олиб бораётган ҳам ички, ҳам ташқи сиёсатга танқидий жиҳатдан ҳолис баҳо берилади, ён-атрофда содир бўлаётган барча воқеа ва ҳодисаларга нисбатан билим ва тажриба, фуқаролик ёндашуви ва позицияси шаклланади.

Европа тикланиш ва тараққиёт банки бошқарувчилар кенгаши йиллик йиғилишининг тантанали очилиш маросимидаги нутқ

Биз ноҳукумат ва жамоат ташкилотлари, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ўрни ва аҳамиятини кучайтиришга катта эътибор бермоқдамиз. Нодавлат ва жамоат тузилмаларининг, биринчи навбатда демократик кадриятлар, одамларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, давлат ҳокимияти органлари ва ҳуқуқ-тартибот идоралари фаолияти устидан тўрачилик ва коррупцияга қарши курашнинг самарали воситаси бўлган жамоатчилик назоратини кучайтиришдаги ўрни ортиб бораётганини кўриб турибмиз.

2003 йилнинг биринчи ярмида мамлакатимиз иқтисодиёти ҳамда ижтимоий соҳани ривожлантириш якунлари ва бу соҳаларда энг муҳим устувор йўналишлар бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар ҳақида

Давлат вазифалари ва ваколатлари тобора кўпроқ жамоат, нодавлат ташкилотларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўти-

ши керак. Лекин бу вазифалар шунчаки номига, ҳўжакўрсинга ўтказилмай, уларни амалга оширишнинг таъсирчан механизмлари яратилмоғи ҳамда аниқ манбалари белгилаб қўйилмоғи даркор.

12-том. ТИНЧЛИК ВА ХАВФСИЗЛИГИМИЗ ЎЗ КУЧ-ҚУДРАТИМИЗГА, ҲАМЖИХАТЛИГИМИЗ ВА ҚАТЪИЙ ИРОДАМИЗГА БОҒЛИҚ¹

Конституция – юртимизда янги ҳаёт, янги жамият барпо этишнинг ҳукуқий пойдевори

Мен ҳозир сизларнинг ҳузурингизда “Обод маҳалла йили” дастури-нинг ижроси бўйича батафсил ахборот бериб ўтирмасдан, бу борада бажарилган энг муҳим ишларнигина эслатиб ўтсам, мақсадга мувофиқ бўлади, деб ўйлайман.

Аввало, шунга қайд этиш керакки, йил давомида маҳаллаларимизни янада обод қилиш мақсадида кенг қўламдаги бунёдкорлик, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари амалга оширилди. Кўплаб маданий-маиший бинолар, спорт майдончалари, хиёбон ва боғ-роғлар барпо этилди.

Буни 1 миллиард 745 миллион сўм миқдорида маблағ сарфланиб, 310 та маҳалла гузари бунёд қилингани, шаҳар ва қишлоқларимизда 25 миллиондан зиёд дарахт кўчатлари ўтказилгани мисолида ҳам кўриш мумкин. Бугунги кунда долзарб масала бўлган маҳаллалар аҳолисини табиий газ ва тоза ичимлик суви билан таъминлашни яхшилаш учун қарийб минг километрлик сув тармоғи ва 1 минг 322 километрлик газ тармоғи ишга туширилгани, бу эса одамларнинг, аввало, аёлларимиз, опа-сингилларимизнинг оғирини енгил қилишга сезиларли таъсир кўрсатишини айтиб ўтиш жоиз. Айни пайтда маҳалла ва мавзелар ҳудудидаги минг километрдан ортиқ йўл қайта таъмирланиб, ободонлаштирилгани ҳам бу борада амалга оширган катта ишларимиз қаторига киради. Бу ишларнинг кўпчилиги ота-боболаримизнинг эзгу удуми бўлмиш ҳашар йўли билан бажарилгани айниқса ибратлидир.

Шу маънода маҳалла фаолларининг ташаббуси билан Наврўз ва Мустақиллик байрамлари арафасида ўтказилган умумхалқ ҳашарларида қарийб 12 ярим миллион ҳамюртимиз иштирок этганини, ҳеч шубҳасиз, миллий қадриятларимизнинг яна бир амалдаги намоёни деб баҳо-

¹Қаримов И.А. Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжиҳатлигимиз ва қатъий иродамизга боғлиқ. Т. 12. – Т.: Ўзбекистон, 2004. – 400 б.

лаш мумкин. Жорий йил давомида юртимиздаги 5 минг 630 та маҳалла ҳудудида кўплаб кичик ва хусусий тадбиркорлик корхоналарини ташкил этиш ҳисобидан қарийб 155 мингта янги иш ўрни яратилгани ва бунинг натижасида кам таъминланган фуқаролардан 110 минг нафари иш ўрнига эга бўлгани айниқса диққатга сазовор.

Бу муҳим ишга тижорат банклари томонидан 36 миллиард 155 миллион сўмлик кредит маблағлари ажратилди. Шунингдек, аҳолини иш билан таъминлашга кўмаклашувчи давлат жамғармасидан қарийб 8 миллиард сўм, шу жумладан, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш учун 1 миллиард 700 миллион сўмдан зиёд маблағ ажратилгани кўпгина муаммоларни ҳал этиш учун имкон яратди.

Дастур доирасида 1 миллиард 200 миллион сўмлик хайрия ёрдами кўрсатилди. Икки ёшгача бўлган болалар тарбияси билан шуғулланаётган 400 мингдан зиёд аёлга давлат томонидан нафақа пули тайинланди, шунингдек, 180 мингта кам таъминланган оилага қарийб 4 миллиард сўм миқдорида моддий кўмак берилди.

Бунга қўшимча равишда республика “Маҳалла” жамғармаси ва унинг ҳудудий бўлимлари томонидан муҳтож оилаларга 509 миллион сўм маблағ ажратилганини, кўп болали оилаларнинг 240 минг нафар фарзанди ёзги оромгоҳларда бепул дам олдирилганини ҳам айтиб ўтиш лозим. Муҳтарам қарияларимизга эътибор ва ғамхўрлик кўрсатиш бўйича аввалги йилларда бошланган кенг кўламли ишларимиз 2003 йилда ҳам изчил давом эттирилди.

Бу борада 25 мингдан зиёд ёлғиз пенсионер ва ногиронларга 630 миллион сўмлик моддий ёрдам кўрсатилди, дори-дармонлар сотиб олиш, коммунал тўловлар, саломатлигини тиклаш учун қўшимча маблағлар ажратилди, 28 мингдан ортиқ ёлғиз қария тиббий кўрикдан ўтказилиб, республика ортопедия корхонаси ва унинг ҳудудий бўлимларида ногиронларнинг 78 фоизига протезлар тайёрлаб берилди.

Маҳаллалардаги маънавий муҳитни мустаҳкамлаш, асрлар давомида унинг бағрида шаклланиб келаётган ибратли анъана ва қадриятларни ўрганиш, тарғиб-ташвиқ этиш борасида ҳам кўплаб тадбирлар амалга оширилгани эътиборлидир. Шу мавзуда илмий-оммабоп, публицистик асарлар, ҳужжатли фильмлар ва телекўрсатувлар яратилгани, турли кўргазмалар ташкил этилгани бунга мисол бўла олади.

Жумладан, Ватанимиз мустақиллигининг 12 йиллигига бағишлаб НАТОнинг Брюсселдаги штаб-квартирасида ва Бельгиянинг бир қанча шаҳарларида “Ўзбек маҳалласи: одамлар, анъаналар ва урф-одатлар” номли кўргазма намойиш этилди. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки,

якунига етиб бораётган йилни маҳалла муаммоларига бағишлаганимиз бу борада бошлаган ишларимизни давом эттириш, яна кўплаб ишларни эса жойидан силжитиш учун ўзига хос туртки бўлди.

Авваламбор, маҳаллага кўпроқ аҳамият бериш, унинг ҳуқуқ ва ваколатларини ошириш, жамиятимиздаги ўрни ва таъсирини кучайтиришга доир қатор масалаларнинг қонуний асосда ҳал этилишига имкон туғилди. Шу билан бирга, маҳалла тизимига доир айрим муаммолар ҳали-ҳозир ўз ечимини топмаганини ҳам эътироф этиш лозим. Бу масалаларни ҳал қилиш устида тинимсиз иш олиб бориш бундан буён ҳам бизнинг доимий эътибор марказимизда бўлиши керак.

Биз маҳаллалар ҳақида кўп гапирамиз, олижаноб фикрларни билдирамиз. Албатта маҳаллаларнинг елкасига жуда кўп юмушларни юклаш мумкин, лекин шу вазифани қандай маблағлар ҳисобидан бажариш, бунинг учун фуқаролар йиғинлари раислари ҳамда маҳалла оқсоқолларининг қандай ваколатларга эга бўлиши лозимлигини ўзимизга яққол тасаввур қилишимиз керак. Барчангизга яхши маълумки, маҳалла – бу ўзини ўзи бошқарув идораси. Шу боис унга қандайдир тазйик ўтказиш ёки ноқонуний буйруқлар бериш ярамайди, мен бунга мутлақо қаршман. Шу нуқтаи назардан қараганда, маҳалла халқимизнинг ўзи асрлар давомида ижод қилган том маънодаги демократик идора тариқасида одамларнинг сиёсий, ижтимоий савиясини оширишда муҳим аҳамият касб этади. Халқимизнинг “Отанг – маҳалла, онанг – маҳалла” деган нақли ҳам айнан шу маънода айтилган, десак, асло хато бўлмайди. Шунинг учун ҳам маҳаллада яшайдиган ҳар қайси одам – у ишчи ёки ўқитувчи, раҳбар ёки пенсионер бўладими – ким бўлишидан қатъи назар, маҳалла идорасига келганида, албатта, бир ният, бир ташвиш ёки илтимос билан келади. Шундай экан, маҳаллага мурожаат қилган ҳар қайси инсонни куруқ гаплар билан жўнатиш эмас, балки уларнинг талаб ва илтимосини қондиришга ҳаракат қилиш лозим. Биз ана шу масала устида чуқурроқ ўйлашимиз зарур, деб ўйлайман.

Биз ҳозирги вақтда нафақат бошқарув борасида, балки марказий идоралар, вазирликлар, хусусан, Молия вазирлиги орқали мамлакатимиз бюджетини амалга ошириш билан боғлиқ кўпгина масалаларни ҳам маҳаллий ҳокимият идораларига босқичма-босқич ўтказиб бораёلمиз.

Лекин бу ваколатларни вилоятлардан туманларга, туманлардан эса маҳаллаларга ўтказиш борасида бирмунча оқсоқлик кўзга ташланмоқда. Мен бу ўринда яна бир нарсага сизларнинг эътиборингизни қаратмоқчиман. Бугунги кунда дунёнинг турли мамлакатларидан келиб кўрган одамлар фақат бизнинг юртимизда мавжуд бўлган, ноёблиги билан

кўпчилиكنинг ҳавасини ўзига тортадиган маҳалла идорасининг афзалликларига тан бермоқда. Улар халқимизнинг ана шу тизимга суяниб ва таяниб, ўз келажагини қураётганини яхши баҳоламоқда. Чунки маҳаллада одамлар эркин яшаши, ўз фикрини эркин билдириши, камчиликларни бемалол танқид қилиши мумкин.

Шунинг учун ҳам маҳаллада бир киши ўз фикрини ўтказишига мен мутлақо қаршиман. Маҳалла том маънодаги жамоа бўлиши керак. Маҳаллага шундай шароит туғдириб бериш керакки, токи унда яшайдиган ҳар қайси инсон ўз ҳуқуқини яхши билсин ва маҳаллага суяниб, маҳалланинг ваколатларидан фойдаланиб, ўз ҳуқуқини ҳимоя қилишга қодир бўлсин. Шу кунларда юртимизда бўлиб ўтаётган ўзини ўзи бошқариш идораларига сайловлар ҳал қилувчи босқичга кирганидан барчангиз хабардорсиз, албатта.

Бу масаланинг жамиятимиз ҳаёти учун муҳимлигини ҳисобга олиб, фуқаролар йиғинлари раислари ва маслаҳатчиларининг ўрни ва фаолиятини қонуний нуқтаи назардан янада мустаҳкамлаш мақсадида уларни сайлаш тўғрисида алоҳида қонун қабул қилиш керак, деб ўйлайман. Ва уларнинг ҳуқуқ ва ваколатларини янада кенгайтириш тўғрисида таклифлар тайёрлашни маъқул, деб биламан.

Маҳалла ҳақида гапирганда, яна бир масалага тўхталмасдан бўлмайди. Кейинги вақтларда маҳалланинг обрўсини тўкишга қаратилган маълум бир уринишлар ҳам бўляпти. Ҳозир дунёда нима кўп, ҳуқуқни ҳимоя қилиш ташкилотлари кўп. Ана шу ташкилотларнинг баъзи бир вакиллари мамлакатимизга келиб, маҳаллаларда аёлларнинг ҳуқуқи бузиляпти, деган мазмундаги бўҳтондан иборат ахборотларни тарқатмоқда. Улар, нега аёллар ўз оилавий можароларини ечиш учун судга эмас, маҳаллага мурожаат қилмоқда, деган саволни ўртага ташламоқда. Маҳаллани ҳам давлат ҳокимиятининг бир тизими деб тушуниб, уни қандайдир тазйик ўтказадиган идора сифатида кўрсатишга уринмоқда.

Чуқурроқ ўйлаб кўрадиган бўлсак, бундай ноўрин даъволарнинг замирида бизнинг халқимизга хос бўлган фазилатларни, миллий турмуш ва тафаккур тарзини тушунмаслик, ҳамма нарсани Ғарбдаги мезонлар билан ўлчашга уриниш ҳаракатлари ётганини кўриш мумкин. Ҳаммамиз яхши биламизки, бизнинг халқимизда ор-номус, андиша, ҳаё ва ибo деган тушунчалар ниҳоятда кучли. Бу эса кўпинча уйдаги можарони ҳал қилиш учун ариза ёзиб, судга чопишга йўл бермайди.

Оилавий келишмовчиликларни нари борса маҳалла доирасида, кўпни кўрган кексалар, фаоллар ёрдамида ҳеч кимга овоза қилмай, ортиқча расмиятчиликка йўл қўймай ҳал этиш – бу ота-боболаримиз амал қилиб

келган азалий одат. Ким нима демасин, биз бундан ҳеч қачон воз кечмаймиз. Албатта, биз инсон ҳуқуқларини юксак қадрлаймиз, бу борада бирон-бир адолатсизлик ёки қонун талабларидан чекинишга асло йўл қўймаймиз. Чунки бу дунёда ҳар ким ўз хоҳишига кўра яшашга, ўзи хоҳлаганча иш тутишга ҳақлидир. Бугун биз суд тизимини айнан ана шундай қарашлар асосида ислоҳ қилияпмиз. Шу мақсадда судларда ярашув амалиёти ҳам кенг қўлланилмоқда. Бу ўзаро келишув йўли билан ҳал бўладиган масалани жанжал кўтармасдан, беҳуда аризабозлик, бир-бирини ҳақорат қилмасдан ҳал этиш имконини беради.

Бундай ярашув жараёнларини маҳаллаларда амалга ошириш учун обрўли оқсоқоллар, ота-оналар бор, керак бўлса, жамиятда одоб-ахлоқ, шарму ҳаё каби фазилатларни мустаҳкамлашга хизмат қиладиган маънавият фаоллари, маҳалла имомлари бор. Биз уларнинг билим ва тажрибаси, куч ва имкониятларини шу йўл билан жамият ҳаётининг устуни бўлган оилани мустаҳкамлашга қаратмоқчимиз. Бир сўз билан айтадиган бўлсак, биз юртимизда эркин демократик жамият барпо этяпмиз. Лекин бизнинг ҳар бир ҳаётий масалада ўз фикримиз, ўз қарашимиз бор. Менимча, дунёда ҳар қандай жамиятни шакллантиришда асрлар давомида тажрибадан ўтиб келаётган иккита қараш бор. Биринчи қараш – маҳалла, яъни жамоа бўлиб яшаш. Иккинчиси – индивидуалистик тарзда, ўз шахсий манфаатларини биринчи ўринга қўйган ҳолда яшаш. Фақат ўз манфаатини ўйлаб, худбинлик кайфияти билан яшаш бизга тўғри келмайди. Афсуски, баъзи кўпқаватли уйларда яшайдиган айрим одамлар ишдан келиб ўз подьездига кириб кетадию бошқалар билан иши бўлмайди, ҳатто ён қўшниси ким эканини ҳам билмайди.

Бунинг натижасида бундай одамларда бепарволик шу даражага етадики, улар ўзи яшаб турган хонадоннинг атрофини супуриб-сидириб, тартибга келтиришни ҳам ўйламайди.

Гўёки кимдир ташқаридан келиб, унинг остонасини супуриб бериши керак. Баъзан айрим масалаларда ишни бамаслаҳат ташкил қилиш ўрнига бир-бирининг устидан шикоят ёзиш билан, бир-бирининг кўнглини хира қилиш билан шуғулланади. Арзимаган ҳаётий масалаларни ҳам ўз шахсий манфаатини кўзлаб, жанжал ва суд орқали, тортишув орқали ҳал қилиш, ортиқча можароларга бориш, ўйлайманки, бундай йўл халқимизга маъқул бўлмайди.

Бугунги кунда юртимиздаги ҳар бир одамни руҳлантириш, унга мадад бериш, унинг йўлини очиб бериш, ҳуқуқини ҳимоялаш керак. Мен фақат битта нарсга қаршиман, дунёнинг турли жойларида баъзи бир ишлар, хунук одатлар жорий бўлаётганидан ва уларнинг бизга ҳам

таъсир ўтказиши мумкинлигидан хавотирланаман. Кўпчилигининг хабарингиз бор, Берлинда, Римда, Европанинг бошқа кўп шаҳарларида намойиш ўтказиш баҳонасида эркагу аёл шарму ҳаёни йўқотиб, подадек қипяланғоч бўлиб юрганини телевидениеда гоҳ-гоҳ кўрсатиб қолади.

Бундай “эркинлик”, бундай “маданият” бизга тўғри келмаслигини ҳеч кимдан кўрқмасдан айтишимиз керак. Чунки биз ўз ҳаётимизни ўзимиз истагандек барпо этишга ҳақлимиз. Бу ҳуқуқни ҳеч ким биздан тортиб ололмайди. Шахсан ўзим ҳақимда гапирадиган бўлсам, сизларга кўнглимдаги гапни очик айтмоқчиман: мен мусулмон бўлиб тутилганман ва мусулмон бўлиб қоламан. Биз бошқа динларга, бошқа миллат ва элатларга, уларнинг урф-одатларига ҳурмат билан қараймиз. Ёшларимиз, албатта, ғарб маданиятидан, бугунги демократия тамойилларидан хабардор бўлиши керак, лекин ота-боболаримиздан қолган, бизга динимиз ўқирадиган арконлардан, қоидалардан ҳеч қачон чекинмаслик лозим. Мана шу залда ўтирган ёшларимизга қараб айтмоқчиман: ўз дини, ўз миллатига содиқ бўлган инсон ҳеч қачон кам бўлмайди, буни доимо ёдингизда тутишингизни хоҳлардим.

Ёвуз кучлар халқимизни ўз танлаган йўлидан қайтара олмайди

Дарҳақиқат, бугунги шаронт барчамиздан янада сезгир, огоҳ ва хушёр бўлишни талаб этмоқда. Маҳаллаларда, турар жойларда ўз уйимизни ўзимиз асраш бўйича барча чораларни кўришимиз, бепарволик, лоқайдлик кайфиятларига йўл қўймаслигимиз, дўсту душманни яхши таниб олишимиз керак.

Мана шундай мураккаб вазиятда мен кўпни кўрган, машаққатли синовларда ўзининг мардлиги ва матонатини намоён этган, эл-юрт учун ўзини аямасдан хизмат қилаётган маҳалла жамоатчилигига, барча маҳалла оқсоқоллари ва фаолларига, менинг болаларим, фарзандларим бўлган маҳалла посбонларига алоҳида мурожаат қилмоқчиман. Ишонаманки, сизлар бундай ғаразли хуружларга қарши ўз қатъий фаолиятингиз, жонқуярлигингиз билан халқимизни бирлаштиришга, бир мушт бўлиб ёвуз кучларга қарши зарба беришга қодир эканингизни бу сафар ҳам амалда кўрсатасизлар. Ҳеч қандай шубҳа йўқки, қабиҳ ният билан юрган кимсалар ҳар қанча уринмасин, улар юртимиздаги тинчлик ва осойишталикка раҳна сололмайди, халқимизнинг иродасини буколмайди, бизни ўз танлаб олган йўлимиздан қайтаролмайди.

Халқимиз бундай синовларни илгари ҳам бошидан кечирган ва уларни мардона енгиб ўтган. Шунинг учун барчамиз бир ёқадан бош чиқариб, қатъият билан ҳаракат қилишимиз, бундай жирканч, ёвуз

бало-қазоларни таг-томири билан юлиб ташлашимиз, бизга ато этилган гўзал ва бетакрор юртимиз тинчлигини сақлашимиз зарур.

**15-том. ЖАМИЯТИМИЗНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ,
ИСЛОҲОТЛАРНИ ЧУҚУРЛАШТИРИШ, МАЪНАВИЯТИ-
МИЗНИ ЮКСАЛТИРИШ ВА ХАЛҚИМИЗНИНГ ҲАЁТ
ДАРАЖАСИНИ ОШИРИШ – БАРЧА ИШЛАРИМИЗНИНГ
МЕЗОНИ ВА МАҚСАДИДИР¹**

**Эл-юрт ташвиши билан яшаш, одамларнинг
орзу-интилишларига қанот бериш – ҳар бир раҳбарнинг бурчи**

Албатта, ҳаёт бор экан, муаммо бор, бу ҳам табиий ҳол. Лекин мавжуд муаммоларни яширмасдан, халқ билан бевосита мулоқот қилиш зарур. Ҳар қандай оғир ва мураккаб аҳволга тушганимизда ҳам, жамоатчилик, маҳалла, фуқаролар йиғинлари оқсоқоллари, обрўли фахрийлар, кайвонилар билан бамаслаҳат мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш, вазиятни очиқ-ойдин тушунтириш – бугунги куннинг долзарб вазифаси, ҳаётда учрайдиган ҳар қандай нохуш ҳолатларнинг олдини олишнинг асосий шартидир. Ўз вазифасига мана шундай кўз билан, мана шундай ёндашув билан қарайдиган раҳбар ҳеч қачон кам бўлмайди, эл-юрт олдида муносиб обрўга эга бўлади.

**16-том. МАМЛАКАТНИ МОДЕРНИЗАЦИЯ ҚИЛИШ
ВА ИҚТИСОДИЁТИМИЗНИ БАРҚАРОР
РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДА²**

**Ватанимиз ва халқимизга садоқат билан хизмат
қилиш – олий саодатдир**

Миллий давлатчилиқни барпо этиш ва мустақамлаш жараёнида объектив зарурат бўлган кучли давлатдан кучли фуқаролик жамиятига босқичма-босқич ўтишга эришиш давлат ва жамият қурилиши соҳасида асосий вазифамиз бўлиб қолиши муқаррар.

Айниқса, давлат ҳокимияти органларининг хўжалик юритувчи субъектлар ишига аралашувини тубдан бартараф этиш, уларнинг бир

¹ Каримов И.А. Жамиятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимизнинг ҳаёт даражасини ошириш – барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. Т.15. –Т.: Ўзбекистон, 2007. –320 б.

² Каримов И. А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида. /Ислом Абдуганиевич Каримов. – Т. 16. - Т.: «Ўзбекистон», 2008. -368 б.

катор ваколат ва вазифаларини, авваламбор, иқтисодий ва ижтимоий масалаларни ҳал этиш, коммунал хўжалик ва ободонлаштириш ишларини молиялаштириш, одамларни иш билан таъминлаш ва аҳоли манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича ваколатларини босқичма-босқич маҳаллий ҳокимият, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, маҳаллаларга ўтказиш жараёнини янада кучайтириш олдимизда турган муҳим дастурий мақсадлар қаторига киради.

ЮКСАК МАЪНАВИЯТ – ЕНГИЛМАС КУЧ¹

Маънавиятнинг шакллантирадиган асосий мезонлар

Маънавий ҳаётимизни юксалтириш ҳақида гапирганда, маҳалланинг роли ва таъсири хусусида тўхталиш албатта ўринлидир. Маълумки, азалдан ўзбек маҳаллалари чинакам миллий қадриятлар маскани бўлиб келади. Ўзаро меҳр-оқибат, аҳиллик ва тотувлик, эҳтиёжманд, ёрдамга муҳтож кимсалар ҳолидан хабар олиш, етим-есирларнинг бошини силаш, тўй-томоша, ҳашар ва маъракаларни кўпчилик билан бамаслаҳат ўтказиш, яхши кунда ҳам, ёмон кунда ҳам бирга бўлиш каби халқимизга хос урф-одат ва анъаналар авваламбор маҳалла муҳитида шаклланган ва ривожланган. Халқимизга хос ўзини ўзи бошқариш тизимининг бу ноёб усули қадим-қадимдан одамларнинг нафакат тилида, балки дилида, бутун ҳаётида чуқур жой эгаллагани бежиз эмас. Биз “Маҳалла – ҳам ота, ҳам она” деган ҳикматли нақлни ана шу ҳаётий ҳақиқатнинг ифодаси сифатида қабул қиламиз.

Маҳалла ҳақида гапирганда, кўпчилик ана шундай чуқур маъноли сўзларни эслаши ва тилга олиши табиий. Улар шу тариқа наинки ўзларининг дарду ташвишларини ҳал қиладиган таъсирчан ижтимоий фуқаролик идораси, айтишда она юрт рамзи бўлган маҳаллага ўзининг муносабатини изҳор этади.

Мустақиллик йилларида маҳалла ҳаёти билан боғлиқ кўплаб қадриятлар, удум ва анъаналаримиз қайта тикланиб, замон талаблари асосида бойиб бормоқда. Шу билан бирга, маҳалланинг ҳуқуқ ва ваколатлари кенгайтирилмоқда, улар бутун ўзини ўзи бошқариш идораси, ҳақиқий демократия дарсхонаси сифатида кенг қўламли фаолият олиб бормоқда. Давлатчилигимиз тарихида биринчи марта “маҳалла” тушунчаси Конституциямизга киритилиб, унинг жамият бошқарувидаги ўрни ва мақоми қатъий белгилаб қўйилди. Маҳалла бошқарувига бундай

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: “Маънавият”, 2008. –174 б.

катта эътибор бутун мамлакатимизда олиб борилаётган сиёсатнинг халқчиллигидан далолат беради. Айни пайтда у юртимизда амалга оширилаётган “Кучли давлатдан – кучли жамият сари” деган тамойилнинг амалий ифодаси бўлиб, маънавий ҳаётимизни янада мустаҳкамлаш, ёш авлодимизнинг онгу тафаккурини замонавий асосда шакллантириш борасида муҳим аҳамият касб этмоқда.

Маҳалланинг халқ маънавияти билан боғлиқ жиҳатлари ҳақида сўз юритиб, уларни кўз ўнгимиздан ўтказиб, атрофлича таҳлил қилар эканмиз, ҳеч иккиланмасдан айтиш керакки, биз ҳар қайси хонадон, бутун эл-юртимиздаги маънавий иқлим ва вазиятни англамоқчи бўлсак, бу борадаги ҳақиқий манзаранинг ёрқин ифодасини аввало маҳалла ҳаётида худди ойнадек яққол кўриш имконига эга бўламиз.

Шу сабабли биз маънавий ҳаётимизни, миллий онг ва қадриятларимиз, эътиқод ва тафаккуримиз, урф-одат ва анъаналаримизни асраб-авайлаш, маънавий оламимизни юксалтиришга интилар эканмиз, буларнинг барчаси маҳалла идорасига янада кўпроқ имконият бериш, унинг ҳуқуқий ва амалий ваколатларини кенгайтириш билан бевосита алоқадор эканини ўзимизга яхши тасаввур қиламиз. Шу орқали биз ўзимизнинг эзгу мақсадимиз бўлмиш эркин фуқаролик жамияти барпо этиш йўлида, ҳеч шубҳасиз, улкан қадам қўйган бўламиз.

ВАТАНИМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ

Инсон қалбига йўл

Янги жамият бунёдкори бўлмиш янги инсонни тарбиялашда ҳозирги пайтда маҳаллаларимизда самарали фаолият олиб бораётган, бу ноёб тузилмани том маънода ўзини ўзи бошқариш идорасига айлантиришга катта ҳисса қўшиб келаётган маҳалла оқсоқоллари ва фаоллари, фуқаролар йиғинларининг диний маърифат ва маънавий-ахлоқий масалалар бўйича маслаҳатчиларининг ижобий таъсири тобора ортиб бормоқда. Айнан ана шу инсонларнинг одамлар кўнглига йўл топиб, уларнинг дарду ташвишига шерик бўлиб, ўз вақтида бераётган амалий ёрдамлари, тўғри ва ўринли маслаҳатлари туфайли оила ва маҳалла муҳотида, бутун диёримизда тинчлик ва осойишталик, ўзаро меҳр-оқибат туйғулари кучайиб бораётганини эл-юртимиз юксак қадрлайди. Айниқса, ёш йигит ва қизларимизнинг мустақил ҳаётга кириб бориши, ёш оилаларнинг жамиятдан ўзига муносиб ўрин топишида бу фидойи ва меҳрибон, жонкуяр одамларнинг қанчалик муҳим роль ўйнаётганини ҳурмат билан эътироф этишимиз лозим.

Ўзбек номини, ўзбек илм-фани ва маданиятини, бир сўз билан айтганда, халқимизнинг юксак салоҳиятини, унинг қандай буюк ишларга қодир эканини дунёга намойиш қилишда юртимиз заминидан етишиб чиққан юзлаб улуғ зотлар фидоийлик намуналарини кўрсатиб келган. Бундай инсонлар диёримизда ҳозир ҳам кўплаб топилади ва бундан кейин ҳам уларнинг сафлари кенгайиб бораверади. Ҳамма гап ана шундай инсонларга хайрихоҳлик билан муносабатда бўлиш, уларни қўллаб-қувватлашда. Агар биз мамлакатимизнинг қайси шаҳар ёки қишлоғида бўлмасин, йилг этган истеъдод учқунини кўрганда, ҳаммамиз уни ўз вақтида пайқаб, ардоқлаб, парвона бўлиб, унга йўл очиб берсак, барча саъй-ҳаракат ва интилишларимизни ана шундай олижаноб мақсадга қаратсак, мухтасар айтганда, ҳасад қилиб эмас, ҳавас қилиб яшашни ҳаётимиз қондасига айлантирсак, ҳеч шубҳасиз, биз миллий тараққиёт бобида янада юксак марраларни эгаллашга эриша оламиз. Бу ҳақда гапирар эканмиз, маънавий ҳаётимизга жиддий хавф соладиган яна бир иллат ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман. Шахсан ўзим бу иллатдан жирканаман. Шу иллатга чалинган одамни кўрарга кўзим йўқ. Бу – сотқинликдир. Мен ҳар қандай ёвузликни сотқинликдан кўраман. Ўзгулик ва ҳақиқатга садоқати бўлмаган, уларга ишонмаган одам кўрқинчлидир. Табиатида сотқинлик хусусияти бўлган одам раҳбарлик курсисига ўтириб қолса борми, у ерда осойишталик йўқолди, деяверинг. Иккита одамнинг, иккита мамлакатнинг ўртасидаги урушни ҳам айнан шундай одамлар бошлаб беради.

Шу боис бундай одамлардан огоҳ бўлишимиз, уларга ёнимизда ўрин бўлмаслиги лозим. Агар теварак-атрофимиздаги бирорта кишида шундай аломатлар сезилаётган бўлса, уларни дарҳол тарбиямизга олиб, тўғри йўлга бошлашимиз керак. Шу муносабат билан тарихда кўп марта ўз тасдиғини топган, мен ҳам ўз тажрибамда синаган ҳаётий бир ҳақиқатни яна бир бор такрорлашни зарур деб ҳисоблайман: агар биз аҳил бўлсак, эл-юрт манфаати йўлида бир тану бир жон бўлиб яшасак, ўзимиздан сотқин чиқмаса, ўзбек халқини ҳеч ким ҳеч қачон енга олмайди. Бу ҳаётда одам баъзан ўзини йўқотиб қўядиган ғоят мураккаб муаммоларга дуч келади. Кескин вазиятдан чиқишнинг иложи йўқдек туюладиган ҳолатлар бор. Шундай пайтда, ишда ва ҳаётда, жамиятда оғир савдоларга дуч келганда ким ўзининг йўлини йўқотмаслиги мумкин? Ўйлайманки, биринчи навбатда ўз кучига ишонган, руҳий дунёси, маънавий олами бақувват бўлган одамгина бундай вазиятдан ёруғ юз билан чиқа олади. Маънавий бойлик шундай пайтда одамга катта куч ва мадад беради.

Шу маънода, инсоннинг маънавияти юксалиши билан унинг иродаси ҳам кучайиб боради, десак, янглишмаган бўламиз. Ирода – бу аслида мустаҳкам ишонч демакдир. Иродаси бакувват одам ўзига ишонади ва ҳар қандай мураккаб вазифани ҳам ўз зиммасига олишдан қўрмайди. Шунинг учун ҳам юксак иродали инсонга суяниш мумкин. Бундай кишилар бошингизга бирор-бир ташвиш ёки муаммо тушгудек бўлса, лоқайд қараб туролмайди. Ҳеч иккиланмасдан, ёнингизда туриб, қўлидан келганча ёрдам беришга, қийинчиликларни сиз билан биргаликда енгишга ҳаракат қилади.

Олимлар ва ижодкор ходимларимизга эътиборни кучайтириш керак. Чунки маънавий бойликларни айнан шулар яратади. Уларга ғам-хўрлик қилиш, самарали фаолияти учун барча зарур моддий-маънавий шароитларни яратиб бериш давлат ҳокимияти ва хўжалик ташкилотлари раҳбарларининг бурчи ва масъулиятли вазифасидир.

17-том. ВАТАНИМИЗНИНГ БОСҚИЧМА-БОСҚИЧ ВА БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШИНИ ТАЪМИНЛАШ – БИЗНИНГ ОЛИЙ МАҚСАДИМИЗ¹

Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз

Энг асосийси – одамларимизнинг руҳияти ва дунёқараши, ҳаётга, ўз меҳнатининг натижасига муносабати, жаҳонда ва ён-атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга дахлдорлик туйғуси тубдан ўзгармоқда. Уларнинг сиёсий фаоллиги, ўз фуқаролик бурчи ва масъулиятини англаш туйғуси кучайиб бормоқда.

Халқимизнинг айнан ана шундай ўсиб бораётган ижтимоий фаоллиги, унинг сиёсий ва ҳуқуқий тафаккурида юз бераётган чуқур ўзгаришлар юксалиб бориши билан мамлакатни ислоҳ қилиш бўйича биз танлаган моделнинг мантикий давоми юртимизни демократик янгилаш учун янги вазифаларни, фуқароларимизнинг давлат бошқарувидаги ролини оширишни тақозо этмоқда.

Хусусан, бу мақсад-вазифаларни амалга ошириш йўлида давлатнинг ролини изчил равишда камайтириб бориш ва айни пайтда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари – маҳалланинг фаолият қўлами ҳамда ваколатларини кенгайтириш, аҳоли турли қатлам ва гуруҳ-

¹ Каримов И. А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодийтимизни барқарор ривожлантириш йўлида / Ислом Абдуганиевич Каримов. –Т. 17. –Т.: «Ўзбекистон», 2009. -280 б.

ларининг туб манфаатларини ифодаладиган ва химоя қиладиган сиёсий ва ижтимоий институтлар, нодавлат, ноҳукумат тузилмалар ролини кучайтириш масалалари алоҳида аҳамият касб этади.

Ҳақиқатан ҳам, ана шундай олийжаноб мақсадларга эришиш йўлида ҳеч шубҳасиз, маҳалланинг ўрни ва аҳамияти бекиёс эканини тушуниш, англаш қийин эмас, деб ўйлайман.

Бир вақтлар “Отанг – маҳалла, онанг – маҳалла”, деган ибора бежиз пайдо бўлмаган ўзи. Ўзингиз ўйланг, чуқурроқ қараганда, бугун сиёсий партиялар, нодавлат ва турли ижтимоий ҳаракат ва тузилмалар ҳақида гапирганда – айтинг, уларнинг илдиз-томирлари маҳалла заминида ўсмайдими ўзи?

Одам шулар ҳақида ўйлар экан, узоқ тарихимизда маҳалла, деган идоранинг ўзбек заминида пайдо бўлишида ташаббускор, сабабчи бўлган аجدод-авлодларимизга ҳар қанча таъзим қилса арзийди, албатта.

Олдимизда турган мақсадларга эришишда, марказда ва жойларда давлат органларини шакллантиришда ана шундай тузилмаларнинг иштирокини янада кенгайтириш ва улар томонидан давлат бошқарув идоралари фаолияти устидан назоратнинг амалга оширилиши ўта муҳим ўрин тутди. Лўнда қилиб айтганда, фуқаролик жамиятининг шаклланиши, жамиятимизнинг ранг-баранглигини тўлиқ ифода этадиган, ижтимоий-сиёсий, социал, маданий-маърифий ва профессионал ташкилот ва муассасаларни қамраб олган ҳамжамятни ўзимизга тасаввур қиламиз. Унинг асосий мақсад-муддао, миллати, дини, ирқи ва жинси, эътиқоди ва қарашларидан қатъи назар шу давлатда яшаётган ҳар қайси инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини химоялаш ва ҳаётда уларнинг ўз салоҳиятини намоён қилиши учун барча имконият ва шароитларни яратиб беришдан иборатдир.

Давлат органлари ва сиёсий, ижтимоий, фуқаролик институтларининг ўзаро ҳамжиҳатлигига эришиш кўп жиҳатдан жамиятдаги турли ижтимоий келишмовчиликларнинг олдини олиш ҳамда мамлакатнинг изчил ва барқарор ривожланиши учун зарур шарт-шароитларни яратиб беради. Ўйлайманки, буни исботлаб ўтиришга ҳожат йўқ.

Бошқарувнинг том маънодаги демократик тизимига ўтиш кўп жиҳатдан ана шундай омилларга боғлиқдир. Ҳокимиятнинг бюрократизм ва коррупция иллатларига берилиши ва одамларни сансалорликка ташлашни олдини олишнинг асосий чораси ҳам айнан мана шунда, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Фуқаролик жамиятини шакллантириш – албатта, бу узоқ давом этадиган, узлуксиз ва мураккаб жараён бўлиб, бу мақсадга эришиш

мамлакат ва жамиятни ислоҳ қилиш мақсадлари ва йўлининг тўғри танланганига, биринчи навбатда, одамларнинг онгу тафаккурида демократик ва либерал қадриятларнинг нақадар мустаҳкам ўрин олаётганига боғлиқ эканини барчамиз яхши англаймиз, деб ўйлайман.

Энг муҳими, ислохотларнинг асосий субъекти бўлмиш инсон мамлакатда амалга оширилаётган ўзгариш ва янгиланишларнинг зарурлигига, улардан аниқ манфаат топишига ўз ҳаётий тажрибаси мисолида ишонч ҳосил қилиши зарур.

Юртимизда замонавий демократик давлат ва жамият қуриш бўйича Конституциямизда белгилаб берилган мақсад ва вазифаларни амалга ошириш борасида эришилган муҳим натижаларни муносиб баҳолар эканмиз, бир фикрни алоҳида таъкидламоқчиман.

Бугунги кунда демократик ислохотлар ва жамиятни либераллаштиришни изчил ва босқичма-босқич давом эттириш ҳамда чуқурлаштириш жараёни ўзининг аниқ ва равшан марраларига эга бўлиб, ҳаётимизда бошланган туб ўзгаришлар албатта ўз мантикий якунига етказилади, деб айтиш учун барча асосларимиз бор.

Халқ депутатлари Навоий вилояти кенгашининг сессиясида сўзланган нутқ

Биз юртимизда янги демократик давлат қураяпмиз. Давлат қачон ўз вазифасини муваффақиятли адо этади? Қачонки давлат идоралари устидан жамоатчилик назорати ўрнатилган бўлса. Шу маънода, мен нодавлат тузилмалар, жумладан, маҳалла институтини фуқаролик жамияти тизимидаги ҳал қилувчи бўғин, деб биламан. Одамларнинг дардини, кундалик ўй-ташвишларини яқиндан тушунишда, уларнинг оғирини енгил қилишда энг халқчил идора бўлмиш маҳалла адолатли иш олиб боришига ишонаман. Нега деганда, маҳалла – халқ виждони демакдир. Мен бундан кейин ҳам ўз фаолиятимда фуқаролик жамиятини юртимизда қарор топтириш учун ўзимнинг бор куч-ғайратимни сафарбар қиламан ва сизларни ҳам шунга даъват этаман.

18-том. ЖАҲОН ИНҚИРОЗИНИНГ ОҚИБАТЛАРИНИ ЕНГИШ, МАМЛАКАТИМИЗНИ МОДЕРНИЗАЦИЯ ҚИЛИШ ВА ТАРАҚҚИЙ ТОПГАН ДАВЛАТЛАР ДАРАЖАСИГА КЎТАРИЛИШ САРИ¹

Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир

Фуқаролик жамияти институтлари, жумладан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг жамият ва давлат қурилиши тизимидаги ҳуқуқ ҳамда ваколатларини кенгайтиришга қаратилган қонунчиликни такомиллаштириш масаласи устувор йўналишга айланиши зарур.

Бугунги кунда жойларда фуқароларнинг энг долзарб муаммоларини ўз вақтида ва муваффақиятли ҳал этиш, уларнинг манфаатларини ҳимоя қилишда маҳалла тизимининг таъсири ва аҳамияти қанчалик ортиб бораётганини барчамиз яхши биламиз.

Маҳалланинг аҳолимиз, айниқса, ёшларимизнинг маънавий-ахлоқий тарбияси билан боғлиқ масалаларни ечиш, ижтимоий соҳанинг самарали фаолият юритишини таъминлаш, жойларда жамоат тартиби ва хавфсизлигини сақлаш борасидаги ҳиссаси тобора кучайиб бормоқда.

Шу муносабат билан маҳалла фаолиятининг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш, унинг самарали фаолият юритиш механизмлари ва ваколатларини кенгайтириш бундан кейин ҳам бизнинг устувор вазифамиз бўлиб қолади. Маҳаллани аҳолини аниқ йўналтирилган асосда ижтимоий қўллаб-қувватлаш, хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш марказига айлантириш йўлида бошлаган ижобий ишларимизни изчил давом эттиришимиз ва янги босқичга кўтаришимиз даркор. Бошқарув идоралари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ўрнатишда маҳалланинг вазифаларини кенгайтириб бориш, давлат ижтимоий дастурларининг ҳаётга татбиқ этилиши бўйича жойларда амалга оширилаётган ишлардан жамоатчиликни кенг хабардор қилиш мақсадида давлат органларининг фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идоралари билан мустаҳкам ҳамкорлигини таъминлаш бундан бўён ҳам доимий эътиборимиз марказида бўлиши керак.

Маҳалланинг фуқароларнинг энг долзарб муаммоларини ҳал этиш, уларнинг ижтимоий фаоллигини таъминлашдаги ўрни ва аҳамияти ортиб бораётганини инобатга олган ҳолда, оқсоқоллар ва уларнинг маслаҳатчиси этиб энг муносиб номзодлар сайланишини таъминлайдиган фуқаролар йиғини раислари (оқсоқоллар) ва уларнинг маслаҳатчиларини сайлаш тизимини янада такомиллаштириш талаб этилмоқда.

¹ Каримов И.А. Жаҳон инқирозининг оқибатларини енгиш, мамлакатимизни модернизация қилиш ва тараққий топган давлатлар даражасига кўтарилиш сари. Т.18. – Тошкент.: Ўзбекистон, 2010. – 280 б.

19-том. ДЕМОКРАТИК ИСЛОҲОТЛАРНИ ЯНАДА ЧУҚУРЛАШТИРИШ ВА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИ ШАККЛЛАНТИРИШ – МАМЛАКАТИМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНИДИР¹

Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси

V. Фуқаролик жамияти институтларини шакллантириш ва ривожлантириш

Ўзбекистонимиз босиб ўтган кейинги ўн йиллик давр аҳолимизнинг кенг қатламлари қўллаб-қувватлайдиган турли хил фуқаролик жамияти институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотларнинг жадал шаклланиши ва ривожланиши даври бўлди. Мустақиллигимизнинг дастлабки йилларидаёқ Конституциямизда нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятига доир асосий принципларнинг мустаҳкамлаб қўйилгани барча аҳоли қатламлари манфаатларини акс эттирадиган бундай ташкилотлар кенг тармоқларининг ривожланиши учун қулай шароит яратди.

Бугунги кунда мамлакатимизда жамият ҳаётининг турли соҳаларида 5100 дан зиёд нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолият юритмоқда ва бу кўрсаткич 2000 йилга қараганда 2,5 баробар кўпдир. Фуқаролар йиғинлари ва ўзини ўзи бошқариш органлари – маҳаллалар сони 10 мингдан ортиқни ташкил этади. Булар қаторида “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, Ўзбекистонхотин-қизлар кўмитаси, “Соғлом авлод учун”, “Нуроний” жамғармалари, “Ижод” фонди, Нодавлат нотижорат ташкилотлар миллий ассоциацияси ва бошқа жамоат ташкилотларини санаб ўтиш мумкин. Фуқаролик институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳозирги кунда демократик қадриятлар, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим омилига айланмоқда, фуқароларнинг ўз салоҳиятларини рўёбга чиқариши, уларнинг ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини ошириш учун шароит яратмоқда, жамиятда манфаатлар мувозанатини таъминлашга кўмаклашмоқда.

Бундай ташкилотларнинг обрўси ошиб, мустаҳкамланиб боргани сари фуқаролик жамияти институтларининг давлат ва ҳокимият тузилмалари фаолияти устидан таъсирчан жамоатчилик назоратини амалга оширишдаги роли жамиятимизда тобора ортиб бормоқда. Бугунги кунда жамоатчилик ва фуқаролик назорати институти жамиятнинг давлат

¹ Қаримов И.А. Демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. Т.19. – Тошкент.: Ўзбекистон, 2011. – 360 б.

билан ўзаро самарали алоқасини таъминлаш, одамларнинг кайфиятини, мамлакатда кечаётган ўзгаришларга муносабатини аниқлашнинг муҳим воситаларидан бирига айланмоқда.

Мамлакатимизда Омбудсман, Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий марказ, “Ижтимоий фикр” жамоатчилик маркази, Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти каби инсон ҳуқуқлари бўйича миллий институтлар ва бошқа бир қатор ташкилотлар фаолият кўрсатмоқда.

Ўтган давр мобайнида мамлакатимизни демократик янгилаш жараёнида фуқаролик институтларининг роли ва аҳамиятини кучайтиришга, фуқароларнинг энг муҳим социал-иқтисодий муаммоларини ҳал этишга қаратилган 200 дан ортиқ қонун ҳужжатлари қабул қилингани ҳам бу соҳа ривожига бўлган катта эътиборни кўрсатади. Айтиш керакки, фуқаролик жамияти институтлари тизимида нодавлат нотижорат ташкилотларини тобора ривожлантириш, уларнинг мустақил иш юритиши ва чинакам мустақиллигини таъминлаш, ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, фаолиятини ташкилий-ҳуқуқий, моддий-техникавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашни кучайтиришга қаратилган “Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонуннинг қабул қилиниши муҳим аҳамият касб этди.

Сўнгги йилларда “Жамоат фондлари тўғрисида”ги, “Ҳомийлик тўғрисида”ги қонулар, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтлари ривожланишига қўмаклашиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ва бошқа қатор ҳужжатлар қабул қилинди ва улар фуқаролик жамияти институтлари ижтимоий фаоллигини кучайтиришда муҳим омил вазифасини бажармоқда. Шунингдек, мамлакатимизда фуқаролик жамиятини ривожлантиришда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенати Кенгашларининг “Нодавлат нотижорат ташкилотларини, фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлашни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қўшма қарори ҳам алоҳида аҳамиятга эга бўлди. Ўз навбатида, Олий Мажлис ҳузурида Жамоат фонди ҳамда таркибига нодавлат нотижорат ташкилотлари ва жамоат ташкилотларининг ваколатли вакиллари билан бирга депутатлар, молиявий тузилмаларнинг масъул ходимлари кирган Парламент комиссиясининг ташкил қилиниши ҳам эътиборга сазовордир.

Мазкур комиссиянинг фаолияти “учинчи сектор” деб ном олган фуқаролик жамияти институтларини қўллаб-қувватлашга давлат бюджетидан ажратилган молиявий маблағларни янада очиқ, ошкора, аниқ йўналтирилган ва энг муҳими, демократик асосда тақсимлашни таъ-

минлаш имконини бермоқда. Бу эса нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг ташкилий-техникавий ва иқтисодий негизини мустаҳкамлашга самарали таъсир кўрсатмоқда.

Фақат кейинги уч йилнинг ўзида фуқаролик жамияти институтлари тақдим этган турли ижтимоий лойиҳаларни амалга ошириш учун Олий Мажлис ҳузуридаги Жамоат фонди томонидан 11 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилди. Юртимиз тараққиётининг ҳозирги босқичида нодавлат нотижорат ташкилотлари ва бошқа фуқаролик институтлари ролини янада кучайтириш фуқаролик жамиятини шакллантириш, демократлаштириш ва мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамятига интеграциялашуви бўйича ўз олдимизга қўйган мақсадимизни рўёбга чиқаришда ҳеч бир муболағасиз ҳал қилувчи омил эканини, ўйлайманки, кимгадир уқтириб ўтиришга зарурат бўлмаса керак.

Фуқаролик жамияти институтларининг янада ривожланишига эришиш, амалга оширилаётган ислохотларимизнинг очик-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлашда, уларнинг ролини кучайтиришда “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги Қонуннинг қабул қилиниши муҳим аҳамият касб этади. Ушбу қонунда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш дастурларини амалга ошириш, гуманитар муаммоларни ҳал этиш, мамлакатимиз аҳолиси турли қатламларининг ҳуқуқ ва эркинликлари, манфаатларини ҳимоя қилишда нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат тузилмалари билан ўзаро муносабатларидаги аниқ чегараларни белгилаш ва ташкилий-ҳуқуқий механизмларни такомиллаштириш каби масалалар бўйича ҳуқуқий нормалар кўзда тутилиши даркор. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш институти – маҳалла фаолиятининг ташкилий асосларини янада такомиллаштириш, унинг вазифалари қўламини кенгайтириш, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ўзаро яқин муносабатларини таъминлаш алоҳида долзарб аҳамият касб этмоқда.

Бу вазифани ҳал қилишда “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш мақсадга мувофиқдир. Бунда маҳаллани аниқ йўналтирилган асосда аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш, хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш марказига айлантириш, шунингдек, унинг давлат бошқарув органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати олиб бориш тизимидаги вазифаларини янада кенгайтиришга жиддий эътибор қаратиш лозим.

Шу билан бирга, “Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари раислари сайлови

тизимини янада такомиллаштириш бўйича оқсоқоллар ва уларнинг маслаҳатчилари энг муносиб фуқаролар ичидан сайланишини, фуқаролар ижтимоий фаоллигини кучайтиришда маҳалланинг аҳамияти ва роли оширилишини таъминлайдиган чора-тадбирларни назарда тутадиган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш таклиф қилинади. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари томонидан қонун ҳужжатларининг ижро этилиши устидан жамият, фуқаролик институтлари назоратини амалга оширишнинг тизимли ва самарали ҳуқуқий механизмини яратишга қаратилган “Ўзбекистон Республикасида жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонунни қабул қилиш фурсати етди. Қонунда жамоатчилик назоратининг турлари, шакллари ва субектларини, назорат предметини, уни амалга оширишнинг ҳуқуқий механизмларини, шунингдек, мазкур соҳада амалдаги қонун ҳужжатларини ижро этмагани учун мансабдор шахсларнинг жавобгарлиги шартларини белгилаб қўйиш зарур.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Инсон ҳуқуқлари соҳасида миллий ҳаракат дастурини ишлаб чиқиш долзарб аҳамиятга эга. Ушбу дастур энг аввало ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва назорат органлари томонидан инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг ҳимоя қилинишини таъминлаш, жамиятда инсон ҳуқуқлари бўйича маданиятни шакллантириш ва шу каби бошқа соҳаларга оид қонунларга риоя этилиши устидан жамоатчилик мониторингини олиб боришга қаратилган чора-тадбирларни ўзида мужассам этиши керак. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига жамият ва давлат қурилиши, ҳудудларда ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг турли соҳаларида нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳуқуқларини белгилаб берган қонун ҳужжатлари талабларини бузганлик учун давлат органлари мансабдор шахсларининг жавобгарлигини кучайтиришни назарда тутадиган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш лозим.

Шулар қаторида соғлиқни сақлаш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, аҳолини, айниқса, ёшларни иш билан таъминлаш, ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларни қўллаб-қувватлаш ва шу каби катта социал аҳамиятга молик бошқа масалалар бўйича муҳим давлат дастурларини амалга оширишда нодавлат нотижорат ташкилотлари иштирокининг ҳуқуқий асосини яратиб берадиган қонун ҳужжатлари мажмуасини ишлаб чиқиш долзарб аҳамият касб этмокда.

Хусусан, атроф-муҳитни ҳимоя қилишни таъминлаш тизимида нодавлат нотижорат ташкилотларнинг роли ва ўрнини белгилашга қаратилган “Экологик назорат тўғрисида”ги Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш ва бошқа қатор қонун ҳужжатларини қабул қилиш фурсати етди, деб ўйлайман.

БИЗНИНГ ЙЎЛИМИЗ – ДЕМОКРАТИК ИСЛОҲОТЛАРНИ ЧУҚУРЛАШТИРИШ ВА МОДЕРНИЗАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ИЗЧИЛ ДАВОМ ЭТТИРИШ ЙЎЛИДИР¹

“Мустаҳкам оила” деган ғоянинг ҳаётимиздаги амалий ифодасини кўришда, ҳеч шубҳасиз, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идораси сифатида ном қозонган маҳалла тизимининг ўрни ва таъсири беқиёсдир. Бунинг исботини бугун ҳар қадамда кўраётганимизни таъкидлаб ўтишни истардим. Ҳақиқатан ҳам, бундай ноёб ижтимоий тузилма ҳозирги кунда “Маҳалла – халқ виждони” деган юксак таърифга ҳар тарафлама муносиб бўлиб бормоқда.

Айниқса, ёш оилани ҳаётнинг турли тўфонларидан асраш, унинг мустаҳкам оёққа туриб олиши учун елкадош бўлиш, бу борада зарур кўмак, маслаҳат кўрсатишда маҳалланинг роли ва аҳамиятини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди. Ўйлайманки, қабул қилинадиган дастурда маҳалла идорасининг жамиятимиздаги, кундалик ҳаётимиздаги моҳиятини кенгайтириш ва нуфузини янада ошириш масалаларига алоҳида аҳамият бериш ўринлидир.

2012-ЙИЛ ВАТАНИМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИ ЯНГИ БОСҚИЧГА КЎТАРАДИГАН ЙИЛ БЎЛАДИ²

Биз 2012 йилни юртимизда “Мустаҳкам оила йили” деб эълон қилдик. Жамиятимизнинг асосий бўғини бўлган оила институтини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, бугунги кунда ёш оилаларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш бўйича амалга оширилаётган ишларни янги босқичга кўтариш, бу борада маҳалланинг роли ва аҳамиятини кучайтириш, хотин-қизлар, опа-сингилларимиз учун янада кенг имкониятлар яратиш, жисмонан соғлом, маънан етук ва баркамол авлодни тарбиялаш каби ўз олдимизга қўйган бошқа муҳим мақсадлар барчамизга яхши маълум.

¹ Каримов И.А. Бизнинг йўлимиз – демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва модернизация жараёнларини изчил давом эттириш йўлидир / Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 19 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2011 йил 8 декабрь.

² Каримов И.А. 2012-йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади / Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг 2011-йилнинг асосий якунлари ва 2012-йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2012 йил 20 январь.

II. ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ОИД ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИДАН КЎЧИРМАЛАР

1-БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНЛАРИ

1.1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (Кўчирма)

32-модда

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар. Бундай иштирок этиш ўзини-ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда ташкил этиш йўли билан амалга оширилади.

105-модда

Шаҳарча, қишлоқ ва овулларда, шунингдек улар таркибидаги маҳаллаларда ҳамда шаҳарлардаги маҳаллаларда фуқароларнинг йиғинлари ўзини-ўзи бошқариш органлари бўлиб, улар икки ярим йил муддатга раисни (оқсоқолни) ва унинг маслаҳатчиларини сайлайди.

Ўзини-ўзи бошқариш органларини сайлаш тартиби, фаолиятини ташкил этиш ҳамда ваколат доираси қонун билан белгиланади.

1.2. Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги ва 1996 йил 29 августдаги Қонунлари билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси (Кўчирма)

78-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари юридик шахс сифатида фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларнинг қатнашчиларидир.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари яратган ёки сотиб олган мол-мулк уларнинг мулкидир.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқий мавқеи қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

1.3. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни (янги тахрирда)

1-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши тушунчаси

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши — фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари билан кафолатландирган, уларнинг ўз манфаатларидан, ривожланишнинг тарихий хусусиятларидан, шунингдек миллий ва маънавий қадриятлардан, маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ҳал қилиш борасидаги мустақил фаолиятидир.

2-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборат.

Қорақалпоғистон Республикасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши соҳасидаги муносабатлар Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

3-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқи

Фуқаролар шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар ва маҳаллаларда ўзини ўзи бошқаришга доир ўз конституциявий ҳуқуқини фуқароларнинг сайлов ҳуқуқлари кафолатларига мувофиқ фуқаролар йиғинлари (вакиллар йиғилиши) орқали амалга оширадилар.

Фуқаролар жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, бевоқифа ҳамда ўзларининг сайлаб қўйиладиган вакиллари орқали ўзини ўзи бошқаришни амалга оширишда тенг ҳуқуқларга эгадир.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқаришга доир ҳуқуқларини чеклаш тақиқланади.

4-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг асосий принциплари

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

- демократизм;
- ошкоралик;
- ижтимоий адолат;
- инсонпарварлик;
- маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ечишда мустақиллик;
- жамоатчилик асосидаги ўзаро ёрдам.

5-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ҳудудлари

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида амалга оширилади. Шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар ва маҳаллалар фуқаролар ўзини ўзи бошқаришининг ҳудудий бирликларидир.

Шаҳарчалар, қишлоқлар, овулларни тузиш, тугатиш, шунингдек уларнинг чегараларини ўзгартириш, уларга ном бериш ва уларнинг номини ўзгартириш фуқаролар ўзини ўзи бошқаришининг тегишли органлари фикрини ҳисобга олган ҳолда қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

Маҳаллани тузиш, қўшиб юбориш, бўлиш ва тугатиш, шунингдек унинг чегараларини белгилаш ва ўзгартириш фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ташаббусига кўра маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан амалга оширилади.

6-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш

Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг шаклланиши ва ривожланиши учун зарур шарт-шароит яратадилар, уларнинг ишларига аралаштишга йўл қўймайдилар, фуқароларга ўзини ўзи бошқаришга доир ҳуқуқларини амалга оширишда кўмаклашадилар.

7-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари

Шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар, шунингдек шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллардаги маҳаллалар фуқароларининг йиғинлари (бундан буён матнда фуқаролар йиғини деб юритилади) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидир.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тизимига кирмайди ва қонун билан берилган ўз ваколатларини тегишли ҳудудда амалга оширади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари юридик шахс ҳуқуқларидан фойдаланади, белгиланган намунадаги муҳрга эга бўлади ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларида ҳисобга оlinиши керак.

8-модда. Фуқаролар йиғини

Фуқаролар йиғини аҳоли манфаатларини ифодалаш ва унинг номидан тегишли ҳудудда амал қиладиган қарорлар қабул қилиш ҳуқуқига эга.

Фуқаролар йиғинида шаҳарча, қишлоқ ва овул, шунингдек шаҳар, шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла ҳудудида доимий яшаётган, вояга етган шахслар қатнашадилар.

Фуқаролар йиғини органлари қуйидагилардан иборат:

фуқаролар йиғини кенгаши;

фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссиялар;

фуқаролар йиғини тафтиш комиссияси;

туман марказидан олисда жойлашган ва бориш қийин бўлган шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларда қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда тузиладиган маъмурий комиссия (бундан буён матнда маъмурий комиссия деб юритилади).

Фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссиялар, фуқаролар йиғини тафтиш комиссияси ва маъмурий комиссияни сайлаш фуқароларнинг қонунда белгиланган сайлов ҳуқуқлари кафолатлари таъминланган ҳолда яширин ёки очик овоз бериш йўли билан амалга оширилади.

Комиссия таркибига кўрсатилган шахс, агар фуқаролар йиғинида (вакиллар йиғилишида) ҳозир бўлганларнинг яримдан кўпроғи уни ёқлаб овоз берган бўлса, сайланган ҳисобланади.

9-модда. Фуқаролар йиғини тўғрисидаги низом

Фуқаролар йиғини ўзи тасдиқлаган низом асосида фаолият юритади. Фуқаролар йиғини тўғрисидаги низомда қуйидаги маълумотлар бўлиши керак:

фуқаролар йиғинининг номи;

фуқаролар йиғинининг ҳудуди;

фуқаролар йиғини ва унинг органлари ваколатлари;

фуқаролар йиғинини чақириш тартиби;

фуқаролар йиғини кенгашини тузиш тартиби;

фуқаролар йиғини раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини, шунингдек фуқаролар йиғини органларининг бошқа мансабдор шахсларини сайлаш тартиби;

фуқаролар йиғини комиссияларини тузиш тартиби;

фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) ва раис маслаҳатчиларининг ваколатлари;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи фаолиятининг молиявий асоси;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органини қайта ташкил этиш ва унинг фаолиятини тугатиш тартиби.

Фуқаролар йиғини тўғрисидаги низомда қонун ҳужжатларига зид бўлмаган бошқа маълумотлар ҳам бўлиши мумкин.

Фуқаролар йиғини тўғрисидаги намунавий низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

10-модда. Шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар йиғини ва шаҳардаги маҳалла фуқаролар йиғинининг ваколатлари

Шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар йиғини ҳамда шаҳардаги маҳалла фуқаролар йиғини тегишли равишда шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳамда шаҳардаги маҳалла фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ваколатларига қонун ҳужжатлари билан берилган исталган масалани ўзи кўриб чиқиш учун олиш ва ҳал этиш ҳуқуқига эга.

Шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар йиғини ва шаҳардаги маҳалла фуқаролар йиғини:

фуқаролар йиғини раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини, фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссияларнинг раисларини ва аъзоларини сайлайди, йилнинг ҳар чорагида уларнинг ҳисоботларини эшитади;

фуқаролар йиғинининг тафтиш комиссиясини ҳамда қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда маъмурий комиссияни сайлайди, улар тўғрисидаги низомларни тасдиқлайди;

белгиланган тартибда раиснинг (оқсоқолнинг) маслаҳатчилари ва фуқаролар йиғини Кенгаши девонининг миқдор таркибини белгилайди, раиснинг (оқсоқолнинг) тақдимномасига кўра фуқаролар йиғинининг масъул котибини тайинлайди;

кенгаш, тафтиш комиссияси ва маъмурий комиссия фаолиятининг асосий йўналишларини белгилайди, йилнинг ҳар чорагида уларнинг ҳисоботларини эшитади;

фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг фаолият дастурини ва харажатлар сметасини, ҳудудни комплекс ривожлантиришни таъминлаш, аҳоли пунктларини ободонлаштириш ва уларнинг санитария ҳолатини яхшилашга қаратилган тадбирлар режаларини тасдиқлайди;

қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатларининг, шунингдек ўз қарорларининг ижро этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширади;

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловини ўтказувчи, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига, халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов ўтказувчи участка сайлов

комиссияларининг аъзолигига номзодларни тегишли округ сайлов комиссияларига тавсия этади;

халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгаши депутатлигига номзод кўрсатиш тўғрисида қарор қабул қилади;

ўйлар ва бошқа маросимларни ўтказиш бўйича тавсиялар беради;

йилнинг ҳар чорағида туман, шаҳар ва вилоят ҳокимликлари раҳбарларининг фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти соҳасига кирувчи масалалар юзасидан ҳисоботларини эшитади. Фуқаролар йиғинларининг ҳисоботлар тўғрисидаги баённомалари тегишли вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига юборилади, улар бу баённомаларнинг ҳисобини юритадилар, фуқароларнинг мурожаатлари бажарилишини назорат қиладилар;

атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва ободонлаштириш масалалари юзасидан ўз ваколати доирасида тегишли ҳудудда жойлашган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар раҳбарларининг ҳисоботларини эшитади;

фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ўз маблағларини шакллантиради, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мулкига эғалик қилади, ундан фойдаланади ва уни тасарруф этади;

ободонлаштириш ишларини ўтказиш, умумий фойдаланишдаги жойларни таъмирлаш, шунингдек кам таъминланган оилаларнинг уйлари ва квартираларини таъмирлашда ёрдам кўрсатиш учун аҳолидан ихтиёрийлик асосида маблағ йиғиш тўғрисида қарорлар қабул қилади;

ободонлаштириш кўламазорлаштириш ва санитария-тозалаш ишлари ўтказиш учун тегишли ҳудудда жойлашган корхоналар ва ташкилотларнинг маблағларидан шартнома асосида фойдаланиш тўғрисида қарорлар қабул қилади;

ўз ҳудудидаги ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш учун юридик ва жисмоний шахсларнинг маблағларини ихтиёрийлик асосида бирлаштириш масалалари юзасидан қарорлар қабул қилади;

пул маблағлари сарфланиши устидан назоратни ташкил этади;

атроф муҳитни муҳофаза қилишга кўмаклашади;

гузарлар барпо этишга доир масалаларни кўриб чиқади;

маъмурий-ҳудудий бирликлар ва маҳаллаларнинг чегараларини ўзгартириш, маҳаллалар, кўчалар, майдонлар ва бошқа объектларнинг номини ўзгартириш тўғрисида тегишли давлат органларига таклифлар киритади;

ер участкаларини бериш (реализация қилиш) масалаларини кўриб чикувчи туман комиссиясига ўз вакилини юборади;

хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатларига мажбурий тўловларни йиғиш, иссиқлик ва электр энергиясидан, иссиқ ва совуқ сувдан тежамли фойдаланиш юзасидан тадбирлар ўтказишда, тегишли ҳудудни ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш, уй-жойлар ва ҳовлиларни намунали сақлаш юзасидан ихтиёрий ишларни ташкил этишда кўмаклашади;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

Шаҳардаги маҳалла фуқаролар йиғини ушбу моддада назарда тутилган ваколатлардан ташқари, кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш ва болали муҳтож оилаларга нафақалар тайинлаш масалаларини ҳал этади, оилаларни давлат томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлаш мақсадлари учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ажратиладиган маблағлардан ўз ўрнида ва самарали фойдаланилишини таъминлайди.

Шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар йиғини шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқаролар йиғинларига кўмаклашади, марказлаштирилган тарзда ажратиладиган маблағлардан қандай фойдаланилаётганлиги тўғрисидаги ҳисоботларини эшитади.

11-модда. Шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқаролар йиғинининг ваколатлари

Шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқаролар йиғини тегишли равишда шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ваколатларига қонун ҳужжатлари билан берилган исталган масалани ўзи кўриб чиқиш учун олиш ва ҳал этиш ҳуқуқига эга.

Шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқаролар йиғини:

фуқаролар йиғинининг раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини, фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссияларнинг раисларини ва аъзоларини сайлайди, йилнинг ҳар чорагида уларнинг ҳисоботларини эшитади;

раиснинг (оқсоқолнинг) маслаҳатчилари ва фуқаролар йиғини Кенгаши девонининг миқдор таркибини белгилайди, раиснинг (оқсоқолнинг) тақдимномасига мувофиқ фуқаролар йиғинининг масъул котибини тайинлайди;

қонунларга риоя этилиши ҳамда бошқа қонун ҳужжатлари ва ўз қарорлари, шунингдек шаҳарча, қишлоқ ва овул фуқаролар йиғинининг қарорлари ижро этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширади;

пул маблағларининг сарфланиши устидан назоратни ташкил этади, фуқаролар йиғинининг тафтиш комиссиясини сайлайди, комиссия тўғрисидаги низомни тасдиқлайди, йилнинг ҳар чорагида унинг ҳисоботларини эшитади;

худудларни ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш бўйича тадбирлар режасини белгиланган тартибда тасдиқлайди;

кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш ва болали муҳтож оилаларга нафақалар тайинлаш масалаларини ҳал этади, оилаларни давлат томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлаш мақсадлари учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ажратиладиган маблағлардан ўз ўрнида ва самарали фойдаланилишини таъминлайди;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

12-модда. Фуқаролар йиғини кенгашининг ваколатлари

Фуқаролар йиғинининг қарорларини бажариш ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фуқаролар йиғинлари оралиқ давридаги жорий фаолиятини амалга ошириш учун фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли), унинг маслаҳатчилари, фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссияларнинг раислари ва йиғиннинг масъул котибидан иборат таркибда фуқаролар йиғинининг кенгаши тузилади.

Фуқаролар йиғинининг кенгаши:

фуқаролар йиғинини чақиради;

фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссиялар ишини мувофиқлаштиради, хайрия ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар билан ҳамкорликдаги тадбирларни ўтказди;

фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) такдимномасига кўра фуқаролар йиғини кенгашининг девонини шакллантиради;

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси, халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари депутатларига уларнинг сайловчилар билан учрашувларини уюштиришда фуқароларни қабул қилишда, улар ўз сайлов участкаларида бошқа ваколатларини амалга оширишларида кўмаклашади;

оммавий-сиёсий, маънавий-маърифий, маданий, спорт тадбирларини ва бошқа тадбирларни ўтказишда маҳаллий давлат ҳокимияти органларига кўмаклашади;

хотин-қизларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ижтимоий ҳаётдаги, оилада маънавий-ахлоқий муҳитни шакллантиришдаги, ёш авлодни тарбиялаш ишидаги мавқеини оширишга қаратилган чоратадбирларни кўради;

рўйхатдан ўтмаган диний ташкилотлар фаолият кўрсатишининг олдини олиш, фуқароларнинг диний эътиқод эркинлиги ҳуқуқларига риоя этилишини таъминлаш, диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўймаслик чора-тадбирларини кўради, виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши билан боғлиқ бўлган бошқа масалаларни кўриб чиқади;

тарбияга оид масалалар юзасидан таълим муассасалари билан ҳамкорлик қилади;

икки ёшга тўлмаган болалари бор ишламайдиган оналарга нафақаларни шу мақсадда ажратилган давлат бюджети маблағларидан белгиланган тартибда тайинлайди ва тўлайди;

бошқаларнинг парвариши ва ёрдамга муҳтож кекса фуқароларга шафелик (патронажлик) ёрдами шу мақсадда ажратилган давлат бюджети маблағлари ҳисобидан кўрсатилишига қўмаклашади;

мазкур ҳудудда яшовчи фуқароларни иш билан таъминлашга, шу жумладан касаначиликни ташкил этишга қўмаклашади;

қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда кичик корхоналар, сартарошхоналар, пойабзал таъмирлаш ва тикиш устахоналари, халқ хунармандчилиги цехларини ва аҳолига маиший хизмат кўрсатувчи бошқа корхоналарини ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш тўғрисида қарор қабул қилади, бу қарор кейинчалик фуқаролар йиғинида тасдиқланади;

аҳолининг уйларни, ҳовлилардаги биноларни, ҳовлилар ва уйлар атрофидаги ҳудудларни ободонлаштириш, кўкаламзорлаштириш ва ораста сақлаш, болалар ва спорт майдончаларини жиҳозлаш, йўллар, кўприклар, кўчалар, йўлкалар, коммунал тармоқларни қуриш, қайта қуриш, таъмирлаш ва яроқли ҳолда сақлаш, тарих ва маданият ёдгорликларини, қабристонларни таъмирлаш ишларида ихтиёрийлик асосида қатнашишларини ташкил этади, туман, шаҳар ҳокимлиги ажратадиган моддий ва бошқа маблағларни, ўз маблағларини ана шу мақсадларда ишлатади, жамоатчилик ёрдамини (ҳашарларни) уюштиради, кўриклар ва танловлар ўтказди;

ёқилги, электр ва иссиқлик энергияси ҳамда сувдан тежамли фойдаланиш ва уларнинг беҳуда сарфланишини камайтиришга қаратилган тадбирларни ўтказди;

деҳқон ва фермер хўжаликларини ривожлантиришга қўмаклашади;

тегишли ҳудуддаги ерларнинг фойдаланилиши ва муҳофаза этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширади;

савдо ва маиший хизмат кўрсатиш корхоналарининг иши, савдо ва фуқароларга хизмат кўрсатиш маданияти қоидаларига риоя этилиши устидан назорат амалга оширилишига кўмаклашади;

тегишли ҳудудда жамоат тартибини таъминлашда, шу жумладан фуқароларнинг келиши ва кетишини ҳисобга олишни ташкил этишда, ўсмирлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ишида, вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга кўмаклашади;

аҳоли пунктлари, сув таъминоти манбалари, турар жойлар, мактаблар ва бошқа таълим муассасаларининг санитария ва экология ҳолати устидан назорат амалга оширилишига кўмаклашади;

ёнғинга қарши хавфсизлик талабларига, жониворларни сақлашга оид ветеринария қоидаларига риоя этилиши устидан назорат амалга оширилишига кўмаклашади;

иморатлар қуриш ҳамда ҳовлилар ва уйлар атрофидаги ҳудудларни ораста сақлаш қоидаларига риоя этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширади;

уй-жой фондидан фойдаланиш ва унинг асралишини таъминлашда фуқароларга кўмаклашади;

аҳолидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ўз вақтида тушишига кўмаклашади.

фуқаролар коммунал хизматлар ҳақини ва мажбурий бадалларни банк муассасаси орқали ҳисоб-китоб қилиб, тўлиқ ва ўз вақтида тўлашларини коммунал хизмат кўрсатиш корхоналари, хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари билан биргаликда уюштиради ва назорат қилади. Аҳоли уй-жой-коммунал хизматлар ҳақини тўлиқ тўлашнинг таъминлаганлиги учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига ўтказиладиган маблағларни белгиланган тартибда кам таъминланган оилаларга уй-жой-коммунал хизматлар ҳақини тўлашда ёрдам беришга, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ходимларини рағбатлантиришга, шунингдек ободонлаштириш ишларини ўтказишга ишлатади;

фуқароларни табиий офатларга қарши курашга ва уларнинг оқибатларини тугатишга жалб этади;

аҳолини фуқаролик ҳимоясига доир тадбирларни ўтказишга жалб этади, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларни мудофаа ишлари бўлимларига чақириладиганликларидан хабардор этишни ва чақиришни ташкил қилишга кўмаклашади, шунингдек шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларда уларнинг шахсий-бирламчи ҳисобини юритади;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузурида ярашти-
рув комиссияси тузади;

“Маҳалла посбони” жамоатчилик тузилмасининг раҳбарини тайин-
лайди ва тузилмага аъзолар қабул қилади;

фуқаролар йиғинининг диний маърифат ва маънавий-ахлоқий
тарбия масалалари бўйича маслаҳатчисини тайинлайди;

жазони ижро этиш муассасаларидан озод этилган шахсларни ижти-
мий-меҳнатга тиклаш ва жиноятчиликнинг олдини олишга доир тад-
бирларни ижтимоий мослашув марказлари билан биргаликда амалга
оширади;

илгари судланган ҳамда ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил
бошқа шахсларга тарбиявий таъсир ўтказиш учун фахрийлардан,
хотин-қизлар ва ёшлар, маданият ва дин вакиллари жумласидан комис-
сиялар тузади.

Фуқаролар йиғинининг Кенгаши қонун ҳужжатларига мувофик
бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

13-модда. Фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) ваколатлари

Фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли):

фуқаролар йиғинини чақиради;

раис маслаҳатчиларининг, масъул котибнинг, фуқаролар йиғини
фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссиялар ҳамда маъму-
рий комиссия раислари ва аъзоларининг номзодларини сайлаш учун
фуқаролар йиғинига тақдим этади;

қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатларининг, фуқаролар йиғини ва
унинг Кенгаши қарорларининг ижро этилиши устидан жамоатчилик
назоратини амалга оширишга доир ишларни ташкил этади;

давлат ҳокимияти ва бошқарув органларида, судда, юридик ва жис-
моний шахслар билан муносабатларда фуқароларнинг манфаатларини
ифодалайди;

фуқаролар йиғини маблағларини қонун ҳужжатларига мувофик
тасарруф этади;

эгасиз мол-мулкни, шунингдек мерос тариқасида фуқароларнинг
ўзини ўзи бошқариш органига ўтган мол-мулкни сақлаш чора-тадбир-
ларини кўради;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи номидан шартномалар,
шу жумладан меҳнат шартномалари тузади;

кам таъминланган оилаларнинг, шунингдек табиий офатлардан жабр кўрган фуқароларнинг моддий ва уй-жой-маиший шароитларини яхшилаш тўғрисида тегишли органларга таклифлар киритади;

ўз худуди доирасида яшовчиларни ҳисобга олиб боришни, шунингдек тегишли худудда жамоат тартибини таъминлашда, шу жумладан фуқароларнинг келиши ва кетишини ҳисобга олишни ташкил этишда, ўсмирлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ишида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга қўмаклашишга доир ишларни ташкил этади;

вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича жамоатчилик ишларини ташкил этади, ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар ҳақидаги маълумотларни васийлик ва ҳомийлик органларига тақдим этади, шунингдек бундай болаларни тегишли давлат муассасаларига жойлаштиришга қўмаклашади;

ички ишлар органларининг профилактика бўйича тегишли инспектори билан биргаликда “Маҳалла посбони” жамоатчилик тузилмасининг фаолияти устидан назоратни амалга оширади;

яраштирув комиссиясида раислик қилади;

тегишли худудда байрам кунлари ва муҳим саналар билан боғлиқ оммавий тадбирлар ўтказилишини ташкил қилади;

рўйхатдан ўтмаган диний ташкилотлар фаолият кўрсатишининг, диний қарашларни мажбуран сингдириш ҳолларининг олдини олишга доир ишларни уюштиради, виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши билан боғлиқ бошқа масалаларни ҳал этади;

фуқароларни қабул қилади, уларнинг шикоятлари, аризалари ва таклифларини кўриб чиқади;

фуқароларга уларнинг оилавий ва мулкый аҳволи тўғрисида маълумотномалар ҳамда ҳужжатлар, қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳужжатлар берилишини таъминлайди;

фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорларини бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун мансабдор шахсларни жавобгарликка тортиш тўғрисида қонунда белгиланган тартибда тегишли органларга тақдимномалар киритади;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

Фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) белгиланган намунадаги гувоҳномага эга бўлади.

14-модда. Фуқаролар йиғинларининг раислари (оқсоқоллари) томонидан ўлимни қайд этиш ва ишончномаларни тасдиқлаш

Шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар фуқаролар йиғинларининг раислари (оқсоқоллари) ўлимни қайд этишни белгиланган тартибда амалга ошириши мумкин.

Фуқаролар йиғинларининг раислари (оқсоқоллари) хат-хабарни, шу жумладан пул ва жўнатмани олиш учун, иш ҳақини ҳамда меҳнат муносабатлари билан боғлиқ бошқа тўловларни олиш учун, муаллифлар ва ихтирочиларнинг ҳақларини, пенсиялар, нафақалар ва стипендияларни, шунингдек банклардан суммаларни олиш учун ишончномаларни белгиланган тартибда тасдиқлаши мумкин.

15-модда. Фуқаролар йиғинининг тафтиш ва маъмурий комиссиялари

Тафтиш комиссияси фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг молия-хўжалик фаолиятини текшириш учун тузилади.

Маъмурий комиссия маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ўз ваколатлари доирасидаги ишларни кўриб чиқиш учун тузилади.

Тафтиш комиссияси ва маъмурий комиссия ўз фаолиятида мустақилдир ва фақат фуқаролар йиғинига ҳисобдордир.

Тафтиш комиссияси ва маъмурий комиссия ўз фаолиятини фуқаролар йиғини тасдиқлайдиган низомлар асосида амалга оширади.

Тафтиш комиссияси ва маъмурий комиссия тўғрисидаги намунавий низомлар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

16-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қарорлари мажбурийлиги

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорлари тегишли ҳудудда яшовчи фуқаролар, шунингдек шаҳарча, қишлоқ, овул ва маҳалла ҳудудида жойлашган юридик шахслар (уларнинг мансабдор шахслари) томонидан ижро этилиши шарт.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қарорларини бажармаслик ёки лозим даражада бажармаслик қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қарорлари уларни қабул қилган органлар ва мансабдор шахслар томонидан бекор қилиниши ёки суд қарорига кўра ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

17-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш мақсадида қонун ҳужжатларига мувофиқ фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ишлари бўйича республика кенгаши, шунингдек Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар ва шаҳарлар мувофиқлаштириш кенгашлари тuzилади.

18-модда. Фуқаролар йиғинини чақириш тартиби

Фуқаролар йиғини фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли), йиғин кенгаши томонидан заруратга қараб, лекин йилнинг ҳар чорагида камида бир марта чақирилади. Фуқаролар йиғини халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгашининг, туман, шаҳар ҳокимининг ёки ўн саккиз ёшга тўлган ва мазкур ҳудудда доимий яшовчи фуқароларнинг камида учдан бир қисми ташаббуси билан чақирилиши мумкин.

Фуқароларнинг йиғини фуқаролар йиғинида қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган барча аҳолининг ярмидан кўпроғи ҳозир бўлган тақдирда ваколатлидир. Фуқаролар йиғинини олиб бориш учун раёсат сайланади. Йиғинни фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) ёки раиснинг маслаҳатчиларидан бири олиб боради. Барча масалалар бўйича қарорлар очиқ ёки ёпиқ овоз бериш орқали оддий кўпчилик овоз билан қабул қилинади. Ҳар бир йиғинда йиғин ўтказилган сана, ҳозир бўлган фуқаролар сони, кун тартиби ва қабул қилинган қарорлар кўрсатилган ҳолда баённома юритилади. Фуқаролар йиғинининг баённомаси ва қарорини фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) ва масъул котиби имзолайдилар. Раис (оқсоқол) йўқлигида, фуқаролар йиғинининг баённомасини раиснинг маслаҳатчиларидан бири ва масъул котиб имзолайди.

Фуқаролар йиғинини чақиришнинг имкони бўлмаган тақдирда, фуқаролар вакилларининг йиғилиши ўтказилади. Йиғилишга ҳовлилар, уйлар, кўчалар, маҳаллалар, мавзелар, даҳалардан фуқароларнинг намоёндалари вакил қилинадилар. Вакиллик нормасини фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ишлари бўйича тегишли туманлар ва шаҳарлар мувофиқлаштириш кенгаши белгилайди.

Фуқаролар вакилларининг йиғилиши унда вакилларнинг камида учдан икки қисми ҳозир бўлган тақдирда ваколатлидир ва бундай йиғилиш ушбу Қонунда фуқаролар йиғинларини ўтказиш тартибига нисбатан қўйиладиган талабларга мувофиқ ўтказилади.

Фуқаролар йиғинида шаҳарча, қишлоқ, овул ва маҳалла ҳудудида жойлашган корхона, муассаса ва ташкилотларнинг вакиллари ўз фао-

лиятларига доир масалалар бўйича маслаҳат овози билан иштирок этишга ҳақлидир.

19-модда. Фуқаролар йиғини кенгашининг иш тартиби

Фуқаролар йиғини кенгашининг мажлиси фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) томонидан, заруратга қараб, лекин ойида камида бир марта ўтказилади.

Фуқаролар йиғини кенгашининг мажлиси, агар унинг ишида Кенгаш аъзоларининг камида учдан икки қисми қатнашаётган бўлса, ваколатли ҳисобланади. Қарор, агар уни фуқаролар йиғини кенгашининг ҳозир бўлган аъзоларидан ярмидан кўпроғи ёқлаб овоз берган бўлса, қабул қилинган ҳисобланади.

Фуқаролар йиғини кенгашининг қарори очиқ овоз бериш йўли билан қабул қилинади.

20-модда. Фуқаролар йиғини раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш

Фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари икки ярим йил муддатга сайланади. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) тегишли туман, шаҳар ҳокими билан келишилган ҳолда, маслаҳатчилар эса фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) тақдимига биноан сайланади. Фуқаролар йиғинининг раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

21-модда. Фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) ваколатларини муддатидан илгари тугатиш

Раиснинг (оқсоқолининг) ваколатлари қуйидаги ҳолларда муддатидан илгари тугатилади:

- у ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилганда;
- фуқаролар йиғини қарор қабул қилганда;
- у белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз деб топилганда;
- унга нисбатан суднинг айблов ҳукми қонуний кучга кирганда.

22-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини ташкил этиш

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини ташкил этишни унинг кенгаши ҳамда фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) амалга оширади.

Раиснинг маслаҳатчилари ўртасида вазифаларни тақсимлаш фуқаролар йиғини раисининг (оқсоқолининг) тақдимномаси бўйича йиғин томонидан амалга оширилади.

Фуқаролар йиғини кенгаши ўз девонига эга бўлиши мумкин, унинг ходимлари сони йиғин томонидан белгиланади. Йиғиннинг масъул котиби ва кенгаш девони ходимлари йиғинни, кенгаш мажлисини ўтказишга доир материалларни тайёрлайдилар, йиғиннинг, кенгашнинг ва раиснинг (оқсоқолнинг) қарорлари ижрочиларга ўз вақтида етказилишини таъминлайдилар, иш юритилишини амалга оширадилар.

Фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли), масъул котиби ва кенгаш девони ходимлари фуқаролар йиғинининг маблағлари ҳисобига ҳам, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобига ҳам таъминланиши мумкин.

23-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мулки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан қурилган, олинган ёки қонунда белгиланган тартибда уларга берилган жамонат, ижтимоий-маиший ва бошқа мақсаддаги объектлар, шунингдек транспорт воситалари, хўжалик анжомлари ва бошқа кўчар ҳамда кўчмас мулк уларнинг мулки ҳисобланади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ўз мулки бўлган объектларни вақтинчалик ёки доимий фойдаланиш учун юридик ва жисмоний шахсларга беришга, ижарага топширишга, белгиланган тартибда ўз тасарруфидан чиқаришга, шунингдек қонун ҳужжатларига мувофиқ ушбу мол-мулк билан боғлиқ бошқа битимлар тузишга ҳақлидир.

24-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг молиявий асоси

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг молиявий асоси ўз маблағларидан, халқ депутатлари туман ва шаҳар Кенгашлари томонидан белгиланган тартибда ажратиладиган бюджет маблағларидан, юридик ва жисмоний шахсларнинг ихтиёрий хайр-эҳсонларидан, шунингдек қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа маблағлардан ташкил топади.

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг молиявий маблағлари банк муассасасидаги мустақил ҳисобварақда сақланади ҳамда белгиланган тартибда улар томонидан мустақил фойдаланилади ва бу маблағларнинг олиб қўйилиши мумкин эмас.

Фуқаролар йиғинининг кенгаши молиявий маблағлардан фойдаланилганлиги тўғрисида йилнинг ҳар чорағида фуқаролар йиғини олдида ҳисоб беради.

25-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳисоби ва ҳисоботи

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ўз фаолиятининг ҳисобини юритади ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда маҳаллий статистика ва солиқ органларига ҳисобот тақдим этади.

26-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг мурожаатларини кўриб чиқишнинг шартлиги

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг мурожаатлари давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, уларнинг мансабдор шахслари томонидан ўз ваколатлари доирасида қонунда белгиланган муддатда кўриб чиқилиши шарт.

27-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини қайта ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини тугатиш

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини қайта ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини тугатиш маъмурий-худудий бирликлар, шунингдек маҳалла қўшилганда, бўлинганда, тугатилганда фуқаролар йиғинининг қарорига биноан қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

28-модда. Низоларни ҳал этиш

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти билан боғлиқ низолар суд томонидан ҳал этилади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва уларнинг мансабдор шахслари ўзини ўзи бошқаришни амалга оширишга доир Фуқароларнинг ҳуқуқларини бузган давлат органлари ва бошқа органларнинг, шунингдек мансабдор шахсларнинг ҳаракатлари (қарорлари) устидан шикоят қилишга ҳақлидир.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг қарорлари, шунингдек улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан қонунда белгиланган тартибда судга шикоят қилиш мумкин.

29-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилишида айбдор бўлган шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

**Ўзбекистон Республикасининг
Президенти**

И. Каримов

Тошкент ш.,
1999 йил 14 апрель,
758-I-сон

1.4. “Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни

I. Умумий қондалар

1-модда. Ушбу Қонуннинг мақсади

Ушбу Қонуннинг мақсади шаҳарча, қишлоқ ва овул ҳамда шаҳардаги, шаҳарчадаги, қишлоқдаги ва овулдаги маҳалла фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли), шунингдек унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишга доир муносабатларни тартибга солишдан иборат.

2-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун, “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни ҳамда бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Қорақалпоғистон Республикасида фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишга доир муносабатлар Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

3-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловининг асосий принциплари

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови демократизм, ошкоралик ва тенг сайлов ҳуқуқи асосида ўтказилади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлашда тегишли ҳудудда доимий яшовчи Ўзбекистон Республикаси фуқаролари (бундан бўён матнда фуқаролар деб юритилади), жинси, ирқий ҳамда миллий мансублиги, тили, динга муносабати, ижтимоий келиб чиқиши, шахсий ҳамда ижтимоий мавқеи, маълумоти, машғулотининг тури ва хусусиятидан қатъи назар, тенг сайлов ҳуқуқига эгадирлар.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлашда фуқаролар йиғинининг ҳар бир иштирокчиси бир овозга эга.

4-модда. Фуқароларнинг фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида иштирок этиш ҳуқуқи

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида фуқароларнинг иштирок этиши ихтиёрий ҳамда эркиндир. Фуқароларга уларни сайловда иштирок этишга ёки иштирок этмасликка мажбур қилиш мақсадида, шунингдек уларнинг ўз хоҳиш-иродасини эркин билдиришига таъсир кўрсатишга ҳеч ким ҳақли эмас.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш ҳуқуқига сайлов куни ўн саккиз ёшга тўлган фуқаролар эгадирлар.

Суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган фуқароларнинг фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида иштирок этиши мумкин эмас.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида фуқароларнинг иштирок этиш ҳуқуқларини бирон бир тарзда бевосита ёки билвосита чеклаш тақиқланади.

5-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишда ошкоралик

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш очиқ ва ошкора амалга оширилади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови ташкил этилаётганда ҳамда ўтказилаётганда фуқаролар йиғини ўтказиладиган кун, вақт ва жой тўғрисида фуқаролар хабардор этилади, фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари вазифасига кўрсатилган номзодлардан, овоз бериш якунларидан воқиф қилинади.

Ўзбекистон Республикасининг оммавий ахборот воситалари фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловига тайёргарлик жараёнини ҳамда сайлов қандай ўтаётганлигини ёритиб боради.

6-модда. Фуқаролар йиғини раисини (оқсоқолини) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари фуқаролар йиғини томонидан, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда эса фуқаролар вакиллари йиғилиши томонидан икки ярим йил муддатга сайланади.

7-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш

Давлат ҳокимияти ҳамда бошқарув органлари фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишда фуқаролар йиғинларига кўмаклашишлари, зарур ҳолларда уларни бинолар, транспорт ва алоқа воситалари билан таъминлашлари шарт.

II. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш

8-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ўтказиш муддатлари

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ўтказиш муддатлари қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади.

9-модда. Фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишга кўмаклашувчи комиссияларни тузиш

Фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишда фуқаролар йиғинларига амалий ёрдам кўрсатиш учун Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар ҳамда шаҳарлар ҳудудида тегишинча фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказишга кўмаклашувчи Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар ва шаҳарлар комиссиялари (бундан буён матнда комиссиялар деб юритилади) тузилади.

Комиссиялар тегишли давлат ҳокимияти вакиллик органининг қарори билан фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш даври учун тузилади.

Комиссиялар таркибига, қоида тарикасида, фуқаролар йиғинларининг, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг, нодавлат нотижорат ташкилотларининг вакиллари киритилади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари вазифасига номзодлар комиссияга аъзо шахслар орасидан кўрсатилган бўлса, улар комиссия таркибидан чиқарилади.

10-модда. Комиссияларнинг ваколатлари

Комиссиялар:

ушбу Қонун ижро этилишини таъминлайди ҳамда фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш масалалари бўйича тушунтиришлар беради;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш бўйича тегишли ишчи гуруҳларининг фаолиятини йўналтириб боради;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ўтказиш масалалари бўйича аҳоли ўртасида тушунтириш ишлари олиб борилишини ташкил қилади;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш бўйича ишчи гуруҳларидан кейинчалик тегишли туманлар, шаҳарлар ҳокимлари билан келишиш учун раислар (оқсоқоллар) вазифасига кўрсатилган номзодларга доир ҳужжатларни қабул қилиб олади;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловига доир ҳужжатларнинг намуналарини тасдиқлайди;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш бўйича ишчи гуруҳларининг фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловига тайёргарлик кўриш ҳамда уни ўтказиш билан боғлиқ масалаларга доир ахборотларини тинглайди;

тегишли ҳудудда фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайлови яқунларини чиқаради;

фуқароларнинг фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш масалаларига доир мурожаатларини кўриб чиқади;

фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш билан боғлиқ ҳужжатларнинг архивга топширилишини таъминлайди.

Комиссиялар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

11-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш бўйича ишчи гуруҳини тузиш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш учун фуқаролар йиғини ёки унинг

кенгаши қарори билан сайлов даври учун фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш бўйича ишчи гуруҳи (бундан буён матнда ишчи гуруҳи деб юритилади) тузилади.

Ишчи гуруҳи таркибига, қоида тариқасида, фуқаролар йиғинининг, тегишли ҳудудда жойлашган нодавлат нотижорат ташкилотларининг, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг вакиллари киритилади. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари ишчи гуруҳи таркибига киритилиши мумкин эмас.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари вазифасига номзодлар ишчи гуруҳига аъзо шахслар орасидан кўрсатилган бўлса, улар ишчи гуруҳи таркибидан чиқарилади.

12-модда. Ишчи гуруҳининг ваколатлари

Ишчи гуруҳи:

фуқаролар йиғини ўтказиладиган кун, вақт ва жойни белгилайди ҳамда йиғин ўтказилишидан камида беш кун олдин бу ҳақда тегишли ҳудудда яшовчи фуқароларни хабардор қилади;

фуқаролар йиғини иштирокчиларини рўйхатга олади;

тегишли ҳудудда яшовчи аҳолининг фикрини ҳисобга олган ҳолда фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига номзодлар бўйича таклифлар тайёрлайди;

фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ўтказиш масалалари юзасидан аҳоли ўртасида тушунтириш ишларини олиб боради;

фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларининг такрорий сайлови ўтказилишини ташкил этади;

фуқароларнинг фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташкил этиш ҳамда ўтказиш масалаларига доир мурожаатларини кўриб чиқади.

Ишчи гуруҳи қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

13-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ўтказиш учун фуқаролар йиғинини (вакиллар йиғилишини) чақириш

Фуқаролар йиғини (вакиллар йиғилиши) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда чақирилади ва ўтказилади.

Фуқаролар вакилларининг йиғилишига ҳовлилар, уйлар, кўчалар, маҳаллалар, мавзелар ва даҳалардан уларда яшовчиларнинг умумий йиғи-

лиши қарори билан сайланадиган намояндалар вакил қилинади. Вакиллик нормасини фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ишлари бўйича тегишли туман ёки шаҳар мувофиқлаштириш кенгаши белгилайди.

III. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли)

ва унинг маслаҳатчилари вазифасига номзодлар кўрсатиш

14-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига номзодлар кўрсатиш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига номзодлар кўрсатиш тегишли ҳудудда яшовчи аҳолининг фикрини ҳисобга олган ҳолда ишчи гуруҳи томонидан амалга оширилади. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига кўрсатилган номзодларга доир ҳужжатлар туман ёки шаҳар ҳокими билан келишиш учун тегишли туман ёки шаҳар комиссиясига сайловдан камида ўн кун олдин топширилади.

15-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига номзодларга қўйиладиган талаблар

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига номзодлар, қоида тариқасида, олий маълумотли бўлиши ва сайлов куни тегишли ҳудудда доимий яшаб турган бўлиши, шунингдек ташкилотчилик қобилиятига, ҳаётий тажрибага ва аҳоли ўртасида обрў-эътиборга эга бўлиши керак.

Суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган шахслар, шунингдек суднинг ҳукми билан озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётган шахслар фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) вазифасига сайланиш учун номзод этиб кўрсатилиши мумкин эмас.

16-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) маслаҳатчиларининг миқдорий таркибини белгилаш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) маслаҳатчиларининг миқдорий таркиби ҳовлилар, уйлар, кўчалар, маҳаллалар, мавзелар ва даҳалардан вакилликни ҳисобга олган ҳолда фуқаролар йиғини томонидан белгиланади.

17-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) маслаҳатчилари вазифасига номзодлар тақдим этиш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) маслаҳатчилари вазифасига номзодлар фуқаролар йиғини кўриб чиқиши учун фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) томонидан тақдим этилади.

IV. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида овоз бериш ҳамда натижаларни аниқлаш

18-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлашда овоз бериш шакллари

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиларини сайлаш очик ёки яширин овоз бериш орқали амалга оширилади.

Овоз бериш шакли тўғрисидаги қарор фуқаролар йиғини томонидан очик овоз бериш орқали қабул қилинади.

19-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови бўйича санок комиссияси

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови бўйича овоз бериш натижаларини аниқлаш учун фуқаролар йиғини томонидан камида уч кишидан иборат таркибда санок комиссияси сайланади.

20-модда. Очик овоз беришни ўтказиш тартиби

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари сайлови очик овоз бериш орқали ўтказилаётганида овоз бериш ҳар бир номзод бўйича таклифларнинг келиб тушиш тартибига қараб, қўл кўтариш йўли билан ўтказилади.

21-модда. Яширин овоз беришни ўтказиш тартиби

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари сайлови яширин овоз бериш орқали ўтказилаётганида фуқаролар йиғини иштирокчиларига санок комиссияси томонидан овоз бериш бюллетенлари берилади. Яширин овоз бериш бюллетенига фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари вазифасига номзодларнинг фамилияси, исми, отасининг исми алифбо тартибига киритилади. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиларини сайлашда яширин овоз бериш бюллетенларини бериш бевосита овоз беришдан олдин бошланади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиларини сайлаш бюллетени овоз берувчи томонидан яширин овоз бериш кабиноси ёхуд хонасида тўлдирилади. Овоз берувчи ўзи қарши овоз бераётган номзодларнинг бюллетендаги фамилиясини ўчиради.

Овоз берувчи тўлдирилган овоз бериш бюллетенини сайлов қутисига ташлайди. Сайлов қутилари овоз бериш тугаганидан кейин санок комиссияси томонидан очилади.

22-модда. Овозларни санаб чиқиш

Овозлар санок комиссияси томонидан, фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари вазифасига ҳар бир номзод бўйича санаб чиқилади.

23-модда. Санок комиссиясининг баённомаси

Овозларни санаш натижалари бўйича санок комиссияси томонидан баённома тузилади.

Санок комиссиясининг баённомасида қуйидагилар кўрсатилади:

фуқаролар йиғини иштирокчиларининг умумий сони;

овоз беришда қатнашган фуқаролар йиғини иштирокчиларининг сони;

яширин овоз бериш ўтказилганида бюллетень олган фуқаролар йиғини иштирокчиларининг сони;

фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари вазифасига ҳар бир номзодни ёқлаб ва унга қарши берилган овозлар сони;

яширин овоз бериш ўтказилганида ҳақиқий эмас деб топилган бюллетенлар сони.

Баённома санок комиссиясининг раиси ва аъзолари томонидан имзоланади.

Баённома санок комиссиясининг раиси томонидан ўқиб эшиттирилади ва фуқаролар йиғини томонидан тасдиқланади.

24-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови яқунларини чиқариш

Фуқаролар йиғинида ҳозир бўлган фуқароларнинг ярмидан кўпининг овозини олган номзод фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси вазифасига сайланган ҳисобланади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови яқунлари бўйича фуқаролар йиғини қарор қабул қилади ҳамда мазкур қарор фуқаролар йиғинида раислик қилувчи томонидан ўқиб эшиттирилади.

Фуқаролар йиғини баённомаси икки нусхада тузилиб, битта нусхаси сайлов яқунларини умумлаштириш учун тегишли туман ёки шаҳар комиссиясига тақдим этилади.

Туман ва шаҳар комиссиялари фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) ва уларнинг маслаҳатчилари сайлови яқунларига доир умумлаштирилган маълумотларни тегишинча Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят ёки Тошкент шаҳар комиссиясига топширади.

25-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловини ўтмаган ёки ҳақиқий эмас деб топиш

Агар фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайловида фуқаролар йиғинида иштирок этувчилар рўйхатига киририлган фуқароларнинг ярмидан ками иштирок этган бўлса, сайлов ўтмаган деб топилади. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови фуқаролар вакилларининг йиғилишларида ўтказилган тақдирда, агар йиғилишда фуқаролар вакилларининг учдан икки қисмидан ками иштирок этган бўлса, сайлов ўтмаган деб топилади.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчилари сайлови чоғида йўл қўйилиб, оқибат натижада овоз бериш якунларига таъсир қилган қоидабузарлик туфайли сайлов суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

26-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиси сайловида такрорий овоз бериш

Агар фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси вазифасига икки нафардан ортиқ номзод кўрсатилган ва улардан биронтаси ҳам сайланмаган бўлса, фуқаролар йиғини энг кўп овоз олган икки номзод бўйича такрорий овоз беришни ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилади. Такрорий овоз бериш ушбу Қонуннинг талабларига риоя этилган ҳолда ўтказилади.

Такрорий овоз беришда иштирок этган фуқароларнинг овозини бошқа номзодга нисбатан кўпроқ олган номзод, башарти уни ёқлаб берилган овозлар сони унга қарши берилган овозлар сонидан кўп бўлса, фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси вазифасига сайланган ҳисобланади.

27-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиси такрорий сайлови

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиси такрорий сайлови қуйидаги ҳолларда ўтказилади:

аввалги сайлов ўтмаган ёки ҳақиқий эмас деб топилган бўлса;

такрорий овоз бериш фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси сайланганлигини аниқлаш имконини бермаса;

фуқаролар йиғинида фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси вазифасига кўпи билан икки нафар номзод кўрсатилган ҳамда улардан биронтаси ҳам сайланмаган бўлса.

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиси такрорий сайлови ушбу Қонуннинг талабларига риоя этилган ҳолда кўпи билан бир ойлик муддат ичида ўтказилади.

28-модда. Бўшаб қолган ўринларга фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчиси сайлови

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ёки унинг маслаҳатчиси ваколатлари муддатидан илгари тугатилган бўлса, тегишли фуқаролар йиғинларида ушбу Қонуннинг талабларига риоя этилган ҳолда янги сайлов ўтказилади.

V. Якуний қоидалар

29-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови натижалари асосида фуқаролар йиғини органларини шакллантириш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови натижалари асосида фуқаролар йиғини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда фуқаролар йиғини кенгашини шакллантиради, фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссияларни ва фуқаролар йиғини тафтиш комиссиясини, шунингдек маъмурий комиссияни сайлайди.

30-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови натижалари устидан шикоят қилиш

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови натижалари юзасидан фуқаролар йиғини қабул қилган қарор устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

31-модда. Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

**Ўзбекистон Республикасининг
Президенти**

И. Каримов

Тошкент ш.,
2004 йил 29 апрель,
609-П-сон

2-БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНЛАРИ

2.1. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини қўллаб қувватлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 23 апрелдаги Фармони

Фуқаролар йиғинлари, маҳаллалар раислари ва котибларининг ижтимоий-сиёсий ҳаётдаги фаоллигини, масъулиятларини янада ошириш ва уларни ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда қўллаб-қувватлаш мақсадида:

1. Фуқаролар йиғинлари, маҳаллалар раислари ва котибларининг маошлари иш ҳақи тўлашнинг ягона тариф сеткаси бўйича 1998 йилнинг 1 майдан бошлаб иловага мувофиқ икки разрядга оширилсин. Маошларни тўлаш билан боғлиқ бўлган харажатлар маҳаллий бюджет ҳисобидан қоплансин.

2. Катта ҳаётий тажрибага ва аҳоли ўртасида алоҳида обрў эътиборга эга бўлган кишиларни ижтимоий фаолиятга кенг жалб этиш мақсадида 1998 йилнинг 1 майдан бошлаб фуқаролар йиғинлари ва маҳаллаларнинг нафақадаги раисларига нафақалар тўла миқдорда тўлансин. Нафақаларни тўлаш билан боғлиқ бўлган харажатлар пенсия жамғармаси ҳисобидан қоплансин.

3. Мазкур масалаларнинг амалга оширилишини таъминлаш Ўзбекистон Республикаси Молия, Меҳнат ва Ижтимоий таъминот вазирликлари зиммасига юклатилсин.

4. Фуқаролар йиғинлари ва маҳаллалар Ўзбекистон Республикасининг “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Қонунида белгиланган ваколатларини амалга оширишлари учун Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, Тошкент шаҳри, туманлар ва шаҳарлар ҳокимликлари:

– 1998 йилнинг охиригача фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини чуқур таҳлил қилиб, уларга амалий ёрдам бериш тадбирларини жорий этсинлар;

– маҳаллалар ва фуқаролар йиғинлари самарали фаолият кўрсатишлари учун етарли шарт-шароит яратиб бериб, уланинг асосий фаолиятини аҳолини ижтимоий-сиёсий ҳаётга кенг жалб этишни таъминлашга,

маиший-хўжалик, маданий-маърифий масалаларни ҳал қилишга йўналтирсинлар;

– жойлардаги жамоат ташкилотларининг иш фаолиятларини маҳалалар билан узвий боғланган ҳолда олиб боришни ташкил қилсинлар.

Юқоридаги вазифаларни амалга оширишда шахсан ҳокимликларнинг масъул эканликлари таъкидлансин.

**Ўзбекистон Республикасининг
Президенти**

И. Каримов

2.2. “Аҳолини аниқ йўналтирилган ижтимоий мадад билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи ролини ошириш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 13 январдаги Фармони

Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи янада ошириш, унинг аниқ йўналтирилишини кучайтириш, ҳудудларни ижтимоий ривожлантириш борасидаги чора-тадбирларни амалга оширишда ушбу органларнинг ваколатларини ва масъулиятини кенгайтириш мақсадида, шунингдек муҳтож оилаларга аниқ йўналтирилган ижтимоий мадад кўрсатиш борасида тўпланган ижобий тажрибани эътиборга олиб:

1. 1999 йил 1 мартдан бошлаб аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича амалдаги чора-тадбирлар билан бир қаторда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи орқали қуйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб топилсин:

ишламайдиган оналарга боласи икки ёшга етгунга қадар уни парвариш қилиш бўйича нафақалар тайинлаш ва тўлаш;

ўзгаларнинг парваришига муҳтож бўлган ёлғиз пенсионерларни асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш.

Белгилаб қўйилсинки, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи томонидан аҳолига ижтимоий мадад кўрсатиш чоғида ижтимоий адолат тамойилларига, қарорлар қабул қилиш чоғида ошкораликка, мададнинг аниқ йўналтирилишига риоя этиш ҳамда боқимандаликка йўл қўймаслик, шунингдек ажратилган маблағлардан самарали ва мақсадли фойдаланиш асосий шартлар ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳар йилги бюджетларини шакллантириш чоғида фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органига ушбу бандда кўрсатилган тўловларни амалга ошириш учун зарур маблағлар ажратиб берилишини кўзда тутсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Халқ банки фуқароларнинг юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган ўзини-ўзи бошқариш органи учун “Ишламайдиган оналарга боласи икки ёшга етгунга қадар уни парвариш қилиш бўйича нафақалар” ва “Ёлғиз пенсионерларини асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш” махсус илова ҳисобварақларини очсин.

4. Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига ўз маблағлари ҳамда жалб этилган маблағлар ҳисобидан, шунингдек юридик ва жисмоний шахсларнинг ихтиёрий хайрия маблағлари ҳисобидан моддий мададга мухтож бўлган ёш оилаларга ҳар томонлама ёрдам кўрсатиш тавсия этилсин.

5. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, шаҳарлар ва туманларнинг ҳокимликлари зиммасига ижтимоий имтиёзларни тайинлаш чоғида ошқоралик ва ижтимоий адолат тамойилларига риоя этилиши, шунингдек фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари томонидан маблағлар қатъиян аниқ мақсад йўлида фойдаланилиши устидан доимий назоратни таъминлаш вазифаси юклансин.

6. Ўзбекистон Республикаси Матбуот давлат қўмитаси, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, Ўзтелерадио компанияси, оммавий ахборот воситалари фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари зиммасига юкланган янги юмушлар ҳамда вазифалар тўғрисида аҳоли ўртасида кенг тушунтириш ишларини олиб борсинлар, аҳолининг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш бўйича фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари фаолияти тўғрисида ахборот бериб борсинлар.

7. Ушбу Фармоннинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ў. Султонов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикасининг
Президенти**

И. Каримов

2.3. “Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 25 майдаги Фармони (қўчирма)

4. Республика “Маҳалла” хайрия жамғармаси ва Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитасининг 2004 йил 1 июлдан бошлаб фуқаролар йиғинлари кенгашлари аппаратининг тузилмасига тарбиячи-педагог лавозими ўрнига:

худудида камида 500 оила яшайдиган маҳаллаларда;

таркибида маҳаллалар ташкил қилинмаган посёлка, қишлоқ ва овулларда диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи лавозимлари жорий этиш тўғрисидаги таклифлари қўллаб-қувватлансин.

Диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиларнинг лавозим маошлари Ягона тариф сеткаси бўйича 5 (қишлоқ жойларда) ва 6 (шаҳарларда) разрядлари даражасида белгилансин.

Маҳаллалар аппарати тузилмасини қайта кўриб чиқиш ва янги штатлар жадвалига мувофиқ янги лавозимлар билан тўлдириш борасидаги масъулият шахсан туман (шаҳар) ҳокимлари ҳамда маҳалла, посёлка, қишлоқ ва овул фуқаролар йиғини кенгашларининг раислари зиммасига юклатилсин.

**Ўзбекистон Республикасининг
Президенти**

И. Каримов

2.4. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи лавозимларида ишловчи аёлларни ижтимоий муҳофаза қилишни кучайтириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 7 декабрдаги Фармони

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи лавозимларида ишловчи аёлларни ижтимоий муҳофаза қилишни кучайтириш, бу ишга бой ҳаётий тажрибага эга бўлган обрўли, энг малакали ва фаол хотин-қизларни жалб этиш мақсадида:

1. Белгилансинки, 2004 йилнинг 1 декабридан бошлаб фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия бўйича маслаҳатчи лавозимларида ишловчи пенсионер аёлларга ёшга оид пенсиялар тўлиқ миқдорда тўланади.

2. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Молия вазирлиги ҳамда республиканинг бошқа тегишли вазирлик ва идоралари билан биргаликда идоравий норматив ҳужжатларни мазкур Фармонга мувофиқлаштирсинлар.

3. Ушбу Фармоннинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосарлари Р.С. Азимов ва С.Т. Иномова зиммаларига юклатилсин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. Каримов

**2.5. “Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини янада
такомиллаштириш ва мустаҳкамлашга оид чора-тадбирлар
тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг
2007 йил 19 мартдаги Фармони
(қўчирма)**

“Ижтимоий ҳимоя йили” Давлат дастурига мувофиқ ҳамда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишда аниқ йўналтирилган ва табақалашган ёндашувни янада кучайтириш, кам таъминланган оилаларни зарур моддий ёрдам кўрсатиш орқали қўллаб-қувватлашни таъминлаш, ижтимоий хизмат кўрсатиш тизими ходимлари меҳнатини рағбатлантириш ва ҳақ тўлаш механизминини такомиллаштириш, шунингдек, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш мақсадида:

1. Белгилаб қўйилсинки, болали эҳтиёжманд оилаларга, икки ёшга-ча бўлган фарзанди тарбияси билан банд ишламаётган оналарга нафақа ҳамда кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан:

ижтимоий адолат, ҳолислик ва ошкоралик тамойилларига қатъий амал қилиш;

кўрсатилаётган моддий ёрдамнинг аниқ йўналтирилишини таъминлаш, уни ҳақиқий эҳтиёжманд оилаларга бериш, боқимандаликка йўл қўймаслик, оилалар даромади ва мол-мулкани ҳар томонлама ҳисобга олиш;

ажратилган маблағлардан мақсадли ва самарали фойдаланиш асосида амалга оширилади.

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, шаҳар, туманлар ҳокимликлари нафақа ва моддий ёрдам тайинлаш ҳамда тўлаш бўйича белгиланган тартибга риоя қилиш устидан қатъий назорат амалга оширилишини таъминласин.

4. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари, вазирликлар, идоралар, уюшмалар, компаниялар, хўжалик бошқарувининг бошқа органлари, корхоналар, ташкилотлар, хайрия жамғармалари, тадбиркорлик тузилмалари фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари орқали эҳтиёжманд оилаларга ҳар томонлама қўшимча моддий ёрдам кўрсатсин.

Белгилаб қўйилсинки, Ижтимоий ҳимоя йили деб эълон қилинган 2007 йилда ҳўжалик юритувчи субъектлар ва тадбиркорлик тузилмалари томонидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига юқорида қайд этилган мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар даромад солиғидан тўлиқ озод этилади.

Ўзбекистон Республикаси
Президенти

И. Каримов

2.6. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимлари меҳнатини рағбатлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 9 июлдаги Фармони

“Мустаҳкам оила йили” Давлат дастурига мувофиқ ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари – шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар ва маҳаллалар фуқаролар йиғинларининг раҳбарлари ва ходимлари меҳнатини уларнинг ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш бўйича ижтимоий аҳамиятли ишларни амалга оширишга, оила институтини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва мустаҳкамлашга, жамиятда барқарорлик ва тотувликни таъминлашга қўшган ҳиссасини эътиборга олган ҳолда янада рағбатлантириш мақсадида:

1. 2012 йилнинг 1 августидан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат хизматчиларининг меҳнатини рағбатлантириш тўғрисида” 1997 йил 13 майдаги ПФ-1778-сон Фармонининг меҳнат ҳақи бўйича Ягона тариф сеткаси разрядларига мувофиқ рағбатлантириш коэффициенти сифатида маошларга 20 фоизли устама ҳақ ўрнатилишини назарда тутувчи 1-бандининг амал қилиши фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилари лавозимларига ҳамда “Маҳалла посбони” раҳбарларига нисбатан жорий этилсин.

2. 2012 йилнинг 1 августидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларининг лавозим маошларига алоҳида меҳнат шароитлари учун 12 фоиз миқдорида ойлик устама ҳақ ўрнатилсин.

3. 2012 йилнинг 1 августидан бошлаб таркибида маҳалалар ташкил қилинмаган шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиларининг лавозим маошлари меҳнат ҳақи Ягона тариф сеткаси бўйича бир разряд оширилсин.

4. Ушбу Фармонда кўзда тутилган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимлари меҳнатини рағбатлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш билан боғлиқ сарф-харажатлар Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг маблағлари ҳисобидан амалга оширилсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Молия вазирлиги ҳамда бошқа манфаатдор идоралар билан биргаликда бир ой муддатда қонун ҳужжатларига ушбу Фармондан келиб чиқадиган ўзгартиш ва қўшимчалар тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритсин.

6. Мазкур Фармоннинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири Ш.М.Мирзиёев зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И.Каримов

3-БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРЛАРИ

3.1. “Республика “Маҳалла” хайрия жамғармаси фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 17 октябрдаги қарори (қўчирма)

“Республика “Маҳалла” хайрия жамғармасини ташкил этиш тўғрисида” 1992 йил 12 сентябрдаги 472-сон Фармонни бажариш юзасидан Вазирлар Маҳкамаси **ҚАРОР ҚИЛАДИ:**

1. Белгилаб қўйилсинки:

Республика “Маҳалла” хайрия жамғармасининг юқори органи таъсис конференцияси ҳисобланади. Таъсис конференцияси жамғарма Бошқарувини ва тафтиш комиссиясини сайлайди, аппарат тузилмасини, ходимлари сони ва улар меҳнатига ҳақ тўлаш шартларини белгилайди. Бошқарув апаратини сақлаш “Маҳалла” жамғармаси маблағлари ҳисобига амалга оширилади. Бошқарув апарати ходимларининг сони кўпи билан 20 кишидан иборат қилиб белгилансин;

Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида Жамғарма ўз бўлимларига эга бўлади. Улар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини таъминлайдилар. Вилоятлар ва Тошкент шаҳар бўлимлари ходимлари (раҳбар, унинг ўринбосари ва масъул котиб) меҳнатига ҳақ тўлаш Республика жамғармаси маблағлари ҳисобига амалга оширилади.

“Маҳалла” жамғармаси устави таъсис конференцияси томонидан тасдиқланади.

2. Қуйидагилар “Маҳалла” жамғармаси фаолиятининг асосий йўналишлари ҳисоблансин:

тарихан таркиб топган миллий ва маънавий қадриятларни кенг тарғиб қилиш, халқимизнинг энг яхши удум ва анъаналарини оммалаштириш, республика аҳолиси ўртасида маданий ва маърифий ишларни кенг йўлга қўйиш;

инсонпарварлик ва меҳр-шафқат, кишилар ўртасида ўзаро бир-бирини тушуниш ва яхши қўшничилик ғояларини тушунтириш бўйича фаол ташвиқот ва тарғибот ишларини олиб бориш;

ҳар бир аниқ ҳудудда яшовчи камхарж оилалар, ногиронлар, кек-
салар ва болалар ҳуқуқларини ҳар томонлама ижтимоий ҳимоя қилиш;
ҳар хил анъанавий маросимлар ўтказиш;
жуда муҳтож оилалар ва алоҳида шахсларга текин моддий ёрдам
кўрсатиш;
маҳаллалар ҳудудини ободонлаштириш.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. Каримов

3.2. “Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишни ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 24 августдаги қарори

“Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоялашни кучайтиришга оид тадбирлар тўғрисида” 1994 йил 23 августдаги ПФ-938-сон Фармонни бажариш ҳамда кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлашга доир ташкилий чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Кам таъминланган оилаларни ҳисобга олиш, уларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги Низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Зарурат бўлганда 1994 йилнинг IV чораги якунлари бўйича мазкур Низомга зарур тузатишлар ва аниқликлар киритилсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги кам таъминланган оилаларга фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан моддий ёрдам тўловларини амалга ошириш учун бюджетдан ва бюджетдан ташқари маблағларни ажратиш ҳамда улардан белгиланган мақсадда фойдаланишни назорат қилиш тартибини 1 сентябргача ишлаб чиқсин ва тасдиқлансин.

3. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, туман ва шаҳарлар ҳокимликлари шу йилнинг 15 сентябргача бўлган муддатда кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш учун ажратилган маблағлар кўрғонлар, қишлоқлар, овуллар, маҳаллалар фуқароларининг ўзини ўзи бошқариш органларининг жамғарма банки муассасаларидаги янгидан очилаётган махсус счётларига ўтказилсин.

4. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, туман ва шаҳарлар ҳокимликлари, маҳаллий молия органлари, меҳнат, иш билан таъминлаш ва ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича ҳудудий органлар кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш чора-тадбирларини амалга оширишда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ҳар томонлама амалий ва услубий ёрдам берсинлар.

5. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги (назорат-тафтиш Бош бошқармаси) шу йилнинг ноябрида кам таъминланган оилаларга ҳар ойда бериладиган моддий ёрдам тўловлари харажатларини маблағ билан таъминлаш ҳамда улардан белгиланган мақсадда фойдаланиш тартибининг бажарилишини текшириш-тафтиш қилишни амалга оширсин. Текшириш натижалари Ҳукуматга маълум қилинсин.

6. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. Каримов

**3.3. “Болали оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни
кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисидаги
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
1996 йил 10 декабрдаги қарори
(қўчирма)**

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Болали оилаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш тўғрисида” 1996 йил 10 декабрдаги Фармони бажариш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилишнинг муайян шахсга қаратилганлигини кучайтириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Вояга етмаган болалари бўлган оилаларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тўғрисида Низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари:

16 ёшгача болалари бўлган оилаларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш зиммасига юкланадиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари (шаҳарча, қишлоқ, овул ва маҳаллалар фуқаролар йиғинлари)нинг жойлашишини, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ушбу органлари ҳудудларида яшайдиган оилалар сонидан келиб чиққан ҳолда, икки ҳафта муддатда аниқласинлар;

маҳаллаларнинг фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари)га ва котибларига маҳаллий бюджетдан меҳнат ҳақи тўлашни таъминласинлар. Бунда шунга амал қилинсинки, иш ҳақи (маош) ҳудудларида камида 500 оила яшайдиган маҳаллаларнинг фуқаролар йиғинлари раиси (оқсоқол)ларига ва котибларига тайинланади;

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Молия вазирлиги ва “Маҳалла” хайрия жамғармаси билан биргаликда 1997 йил 1 январгача жойларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларининг оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни ташкил этиш ва бундай қўллаб-қувватлашга муҳтож оилаларни аниқлаш масалалари бўйича ўқувини амалга оширсинлар.

3. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги билан биргаликда 16 ёшгача болалари бўлган оилаларга нафақалар тўлашни маблағ билан таъминлаш тартибини бир ҳафта муддатда ишлаб чиқсин ва тасдиқласин.

4. Болали оилаларга нафақалар тўлаш учун мўлжалланган маблағлардан белгиланган мақсадда ва самарали фойдаланишни назорат

қилиш Бош вазир ўринбосари, Макроиқтисодиёт ва статистика вазири, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазири, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг Раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимлари зиммасига шахсан юклансин.

5. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига улар томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлашга муҳтож оилаларни аниқлашда, уларга нафақалар тўлашда ва оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни тартибга солувчи меъёрий ҳужжатларнинг изчил бажарилишини таъминлашда ҳар томонлама амалий ва услубий ёрдам кўрсатсин.

Шу мақсадда:

Туман (шаҳар) Бандликка кўмаклашиш марказлари ходимлари фаолиятини ташкил этиш тўғрисида Низом ишлаб чиқилсин ва тасдиқлансин, бунда уларга оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни ташкил қилиш масалаларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига амалий ёрдам кўрсатиш бўйича янги функцияларни юклаш ҳисобга олинсин;

7. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг туман (шаҳар)лар Бандликка кўмаклашиш марказларининг фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ҳудудий органларига бириктирилган ходимлари учун меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича Ягона тариф сеткаси разрядларини амалдаги разрядга нисбатан икки разрядга ошириш тўғрисидаги таклифига розилик берилсин.

8. Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 11 мартдаги 127-сон қарорига 3-илованинг туман (шаҳарлар меҳнат, аҳолини иш билан таъминлаш ва ижтимоий муҳофаза қилиш бўлимларининг ходимлари сони нормативига доир қисми, Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 20 июндаги 308-сон қарорининг 2-банди 1997 йил 1 январдан бошлаб ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

9. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилик ҳужжатларига киритиладиган ўзгартиришлар бўйича 10 кун муддатда таклифлар тайёрласин.

10. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. Каримов

3.4. “Жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликлар ҳузуридаги махсус комиссиялар, “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги яраштириш комиссиялари тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида”ги 1999 йил 19 апрелдаги Қарори

Вазирлар Маҳкамаси ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. Жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликлар ҳузуридаги махсус комиссиялар тўғрисидаги Низом 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Белгилаб қўйилсинки, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, шаҳар ва туман ҳокимликлари ҳузуридаги жазони ўташ жойларидан озод қилинган ва махсус комендатура ҳисобидан чиқарилган шахсларнинг ижтимоий мослашуви марказлари жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича Махсус комиссияларнинг ишчи органи ҳисобланади.

2. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари тўғрисидаги Низом 2-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

“Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари раҳбарларига тегишли фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари раисларининг маошларига тенг миқдорда ойлик иш ҳақи белгилансин.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига 1999 йил май ойидан бошлаб “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари раҳбарлари таъминоти учун зарур бўлган маблағларни маҳаллий бюджет ҳисобидан ажратиб туриш топширилсин.

3. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги яраштириш комиссиялари тўғрисидаги Низом 3-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

4. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ў. Султонов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси

И. Каримов

**3.5. “Ижтимоий нафақалар тайинлаш тартибини янада такомиллаштириш ҳамда оилаларнинг жами даромадлари янада тўлиқ ҳисобга олинишини таъминлаш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
2012 йил 7 июндаги қарори**

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг 2012 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлар прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида” 2011 йил 30 декабрдаги ПҚ-1675-сон қарорига мувофиқ ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари орқали ижтимоий нафақалар тайинлаш ва тўлашнинг манзиллилигини ошириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси
ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. Эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисидаги Низом 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг тақдимномаларига кўра нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларнинг ишончлилиги қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда текширилишини таъминласин.

3. Республика “Маҳалла” жамғармаси Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Молия вазирлиги ҳамда Иқтисодиёт вазирлиги билан биргаликда аҳоли ўртасида эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисида кенг тушунтириш ишларини амалга оширсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг 2-иловага мувофиқ айрим қарорларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилсин.

5. Вазирликлар ва идоралар Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги билан биргаликда бир ой муддатда ўз идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини ушбу қарорга мувофиқлаштирсинлар.

6. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари Р.С.Азимов зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикасининг
Бош вазири**

Ш. Мирзиёев

**4-БОБ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРЛАРИГА ИЛОВАЛАР**

**4.1. Кам таъминланган оилаларни ҳисобга олиш, уларга моддий
ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги Низом***

I. Умумий қоидалар

1. Мазкур Низом Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоялашни кучайтиришга оид тадбирлар тўғрисида”ги Фармониغا мувофиқ жорий этилган кам таъминланган оилаларни ҳисобга олиш, уларга ҳар ойлик моддий ёрдам (бундан кейин “моддий ёрдам” деб аталади) тайинлаш ва тўлаш тартибини белгилайди.

2. Кам даромадли оилаларга ҳар ойлик моддий ёрдам тайинлаш ва унинг миқдорини белгилаш тўғрисидаги қарор фуқароларининг ўзини ўзи бошқариш органлари – қўрғон, қишлоқ, овул ва шаҳар маҳаллалари фуқаролари йиғинлари, йиғинни ўтказиш имкони бўлмаганда кўчалар, турар жойлар, қишлоқ, овул маҳаллалари фуқаролари вакилларининг йиғилиши ёки фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссия томонидан қабул қилинади.

Фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссия таркиби фуқаролар йиғини (вакиллар йиғилиши) томонидан фуқаролар йиғини ҳудудида истиқомат қилувчи энг обрў-эътиборли ва ҳурматга сазовор фуқаролар орасидан сайланади. Ушбу Комиссияга фуқаролар йиғинининг раиси бошчилик қилади. Комиссия аъзолари 2 йил муддатга, фуқаролар йиғини раиси эса унинг бутун ваколати даврига сайланади. Мазкур комиссия аъзоларининг таркиби камида 20 киши. Бунда комиссия таркиби, раисдан ташқари, ҳар йили 50 фоизга янгиланади.

3. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кам таъминланган оилаларни аниқлашда ва уларга моддий ёрдам тайинлашда (қуйидаги асосий қоидаларга амал қилишлари керак:

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 24 августдаги 434-сон қарорига илова.

- ижтимоий адолатга сўзсиз қатъий риоя қилиш;
- кўрсатилаётган моддий ёрдамнинг адресли бўлишини, ҳақиқатан муқтож оилаларга берилишини таъминлаш;
- оилалар ва фуқаролар томонидан аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш чораларига боқимандаларча ёндашишга йўл қўймаслик;
- оила аъзоларининг, айниқса болаларнинг моддий фаровонлигини оширишда оила масъулиятини ошириш, ҳар томонлама жисмоний ва маънавий ривожланиш, билим ва касб-қунар даражасини ошириш учун уларга зарур шарт-шароитлар яратиш.

4. Ҳар ойлик моддий ёрдам оилага 6 (олти) ой муддатга тайинланади ва тўланади. Ушбу муддат тугагач, агар оилада моддий аҳвол яхшиланмаган бўлса, ёрдам мазкур Низомда белгиланган янги муддатга тайинланиши мумкин.

5. Қуйидагилар оилаларга ҳар ойлик моддий ёрдам тўлашни маблағ билан таъминлаш манбалари ҳисобланади:

- республика бюджети маблағлари;
- маҳаллий (вилоят, шаҳар ва туманлар) бюджет маблағлари;
- бюджетдан ташқари турли манбалар (жамоат ва хайрия жамғармалари, корхона ва ҳўжаликларнинг маблағлари, фуқароларнинг ихтиёрий хайр-эҳсонлари ва бошқалар). Мазкур маблағлар кўрғон, қишлоқ, овул ёки маҳкалла фуқаролари ўзини ўзи бошқариш органларининг жамғарма банкининг тегишли муассасаларидаги махсус счётларига ўтказилади ва олиб қўйилмайди.

II. Оилага ҳар ойлик моддий ёрдам тайинлаш шартлари

7. Моддий ёрдам фуқароларнинг доимий яшаш жойидаги ўзини ўзи бошқариш органларига ёки кўрғон, қишлоқ, овул маҳалласига ёзма равишда ариза билан ёрдам сўраб мурожаат қилган оилаларга, айрим ҳолларда эса фуқаролар йиғини раиси (оқсоқолининг) тавсиясига биноан тайинланади.

Аризага тасдиқланган шакл бўйича оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар илова қилинади.

8. Объектив сабабларга кўра оиланинг биринчи навбатдаги эҳтиёжларини таъминлай олмайдиган кам даромадли оилалар ва ёлғиз фуқаролар (балоғатга етмаган болалари бўлган кўп болали оилалар; боқувчиси ногирон ёки меҳнат қобилиятини қисман йўқотган сурункали касал оилалар; ишсизларнинг оилалари; ёлғиз пенсионерлар ва бошқа ўта муқтож оилалар) ҳар ойлик моддий ёрдам олиш ҳуқуқига

эгадирлар. Оиланинг нафақага муҳтожлигини аниқлаш учун асос сифатида оиланинг конун ҳужжатларида белгиланган тартибга мувофиқ аниқланган ўртача ойлик жами даромади миқдори қабул қилинади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳисоб рақамидаги маблағлар миқдоридан ва моддий ёрдамнинг белгиланган миқдорларидан келиб чиққан ҳолда моддий ёрдам кўрсатиш учун мезонлар ва асосларни мустақил равишда белгилайди. Бунда моддий ёрдам тайинлаш учун оиланинг бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад миқдори жами даромад аниқланадиган даврда белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 барабаридан кўп бўлмаслиги керак.

9. Оилага моддий ёрдам кўрсатиш ҳақидаги ариза ва тўланадиган ёрдамни ҳисобга олиб бориш кўрғон, қишлоқ, овул ёки маҳалла йиғини раиси (оқсоқолининг) котиби томонидан юритилади.

10. Аризачининг моддий ёрдамга муҳтожлик даражасини ва унга бериладиган ойлик моддий ёрдамнинг миқдорини белгилаш учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузурида махсус комиссиялар тузилади, унинг таркибига ушбу органларнинг маслаҳатчилари, котиби, шунингдек, зарурат бўлганда туман (шаҳар) солик ҳамда молия органларининг, Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказларининг вакиллари кирадилар.

11. Махсус комиссия ариза тушган кундан бошлаб икки ҳафта муддатда ёрдам сўраган оиланинг моддий ва мулкӣ аҳолини текширади.

12. Текширув натижалари 1-иловага* мувофиқ шаклдаги далолатнома билан расмийлаштирилади, уни комиссиянинг барча аъзолари имзолайдилар. Далолатномада куйидаги маълумотлар акс эттирилади:

– текширилаётган оиланинг таркиби, унда бирга яшовчиларнинг ҳаммаси, қариндошлиги бўлган ва бирга умумий рўзғор юритувчилар ҳисобга олинади;

– оиланинг доимий даромад манбаига эга бўлмаган ва Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказларида рўйхатга олинмаган меҳнатга қобилиятли ёшдаги аъзолари, бола икки ёшга тўлгунга қадар унга қаровчи аёллар, шунингдек, 18 ёшгача бўлган ўқувчилар бундан мустасно;

– оиланинг текшириш вақтидаги жами пул даромадларининг манбалари ва миқдори;

– томорқа участкаси майдони ва ундан даромад олиш имкониятлари;

– оила мол-мулкининг қиймати (дала ҳовли, автомобиль, мотоцикл ва зеб-зийнатларнинг мавжудлиги);

– оиланинг муҳтожлик даражаси ҳақидаги комиссия хулосаси ва ҳар ойда бериладиган моддий ёрдамнинг тавсия қилинаётган миқдори ҳақида комиссия хулосаси.

13. Махсус комиссия оилага моддий ёрдам тайинлаш ҳақидаги аризани оилада моддий таъминотнинг етарлилиги, анчагина мол-мулк жамғармаси мавжудлиги, шунингдек, меҳнат фаолиятидан бош тортиш ҳоллари аниқланган тақдирда рад этиш ҳуқуқига эгадир.

14. Ариза берган оиланинг моддий ва мулкӣ аҳволини текшириш натижалари ва махсус комиссия хулосаси бўйича ёрдамга муҳтож оилалар рўйхати тузилади ҳамда йилнинг ҳар чорагида бир марта қурғон, қишлоқ, овул, маҳалла фуқароларининг йиғини (йиғилиши) ёки фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссия муҳокамасига киритилади.

15. Моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш учун рўйхатга киритиладиган оилалар сони, шунингдек, ҳар бир муаян оила учун ҳар ойлик тўловлар миқдори фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан мустақил равишда, шу мақсадлар учун уларнинг счётида мавжуд бўлган маблағлардан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Ҳар ойлик моддий ёрдамнинг миқдори энг иш ҳақининг ўша вақтда амалда бўлган 1,5 дан 3 (уч) бараваригача миқдорида белгиланиши керак. Оиланинг муҳтожлик даражасини аниқлаш бўйича махсус комиссия томонидан белгиланган ҳар ойлик моддий ёрдам миқдори фуқароларнинг умумий йиғини (йиғилиши)да ёки фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган Комиссия томонидан тасдиқланади ва фақат шундан кейингина тўланади.

Фуқаролар йиғини ёки фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссия кам таъминланган оилага берилган моддий ёрдам суммасининг бир қисmini мазкур оиланинг уй-жой-коммунал хизматлар ҳақини тўлаш бўйича қарзларини қоплаш учун ўтказиш юзасидан қарор қабул қилиши мумкин.

III. Кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш тўғрисида қарор қабул қилиш тартиби

16. Оилага моддий ёрдам тайинлаш ҳақида қарор қабул қилишда аризачининг фуқаролар йиғинида (йиғилишида) ёки Комиссия йиғилишида қатнашиши шарт. Аризачининг йиғинда (йиғилишда) ёки Комиссия йиғилишида қатнашишига имкон бермайдиган касаллик, бошқа узрли сабаблар бўлганда йиғинда (йиғилишда) ёки Комиссия йиғилишида оиланинг вояга етган аъзоларидан бири унинг ваколатли вакили бўлиб қатнашиши шарт.

Фуқаролар, Комиссия йиғини (мажлиси)га мажлисда қатнашишга аризачи ишлайдиган ташкилотлар раҳбарларини, туман солиқ, молия органлари, туманларнинг бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказлари вакиллари ва бошқаларни тақлиф қилиш тавсия этилади.

17. Оилага моддий ёрдам тайинлаш ҳақидаги қарор унинг учун фуқаролар йиғини (йиғилиши)да ёки Комиссия йиғилишида қатнашганларнинг кўпчилик қисми овоз берган тақдирда ҳақиқий ҳисобланади.

Қарор очик овоз бериш йўли билан қабул қилинади.

18. Оилага ҳар ойлик моддий ёрдам тайинлаш ҳақидаги қарор 2-иловага мувофиқ шаклдаги йиғин (йиғилиш) ёки Комиссия йиғилиши баёни тарзида расмийлаштирилади, баёни раис (оқсоқол) ва котиб имзолайди ва у беш кун муддатда аризачига маълум қилинади.

Моддий ёрдам тайинлаш рад эитлган тақдирда йиғилиш баёнида унинг асосланган сабаблари қайд этилади ва бу ҳақда фуқаролар йиғини (йиғилиш) ёки Комиссия йиғилиши қарори устидан шикоят қилишга йўл қўйилмайди.

IV. Оилаларга ҳар ойлик моддий ёрдамни тўлаш тартиби

19. Моддий ёрдам оладиган оилалар ҳисоби ва ҳар ойлик тўловлар миқдори кўрғон, қишлоқ, овул ёки маҳалла йиғини раиси (оқсоқол) нинг котиби томонидан махсус дафтарда қайд этиб борилади.

20. Котиб фуқаролар йиғини (йиғилиши) ёки Комиссия баёни асосида ҳар ойнинг 1 (биринчи) кунигача кўрғон, қишлоқ, овул ёки маҳалла бўйича оилаларга моддий ёрдам тўлаш ведомостини тузади ва халқ банкининг тегишли бўлимига тақдим этилади.

Кам таъминланган оилаларга моддий ёрдамни маблағ билан таъминлаш маҳаллий молия органлари томонидан, тўлов ойининг бирин-

чи кунидан бошлаб амалга оширилади ва ойнинг 15-кунида яқунланади. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўлов топшириқномаларини халқ банкининг тегишли бўлимларига маблағларнинг келиб тушишига кўра тақдим этадилар.

21. Аризачи узоқ (бир ойдан кўпроқ) вақт бўлмаган ёки вафот этган ҳолларда моддий ёрдам оиланинг балоғатга етган бошқа аъзосига тўланиши мумкин, бунда ёрдамни олиш учун мазкур ҳолатлар содир бўлган кундан бошлаб бир ойдан кечикмай мурожаат қилинган бўлиши керак.

22. Оилага моддий ёрдам тўлаш қуйидаги ҳолларда тўхтатилади:

- моддий ёрдам тўлаш муддати тугаганда;
- ёрдам кўрсатилаётган оиланинг моддий аҳволи ўзгарганда;
- доимий яшаш жойи ўзгарганда;

– оила аъзоларининг даромадлари тўғрисида бузиб кўрсатилган ва ишончсиз маълумотлар аниқланганда, агар ушбу маълумотлар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг моддий ёрдам тайинлаш тўғрисидаги қарорига таъсир қилиши мумкин бўлса.

23. Кам таъминланган оилаларга ҳар ойлик моддий ёрдам тўлови-га ажратилган, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан фойдаланилмаган маблағлар йил тугагач олиб қўйилмайди ва улар фуқаролар йиғини (йиғилиши) ёки Комиссия қарорига биноан аҳоли яшайдиган жойларни ободонлаштиришга, газлаштиришга, сув билан таъминлашга, шунингдек бошқа ижтимоий муаммоларни ҳал этишга йўналтирилиши мумкин.

24. Кам таъминланган оилаларга моддий ёрдамнинг тўғри ҳисобланишини, вақтида тўланишини назорат қилиш, Қароқолпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг Раиси, вилоятлар, шаҳарлар ва туманлар ҳокимлари, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг назорат-тафтиш Бош бошқармаси ва унинг жойлардаги органлари томонидан амалга оширилади.

4.2. Вояга етмаган болалари бўлган оилаларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тўғрисида Низом*

Умумий қоидалар

1. Мазкур Низом Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Болали оилаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш тўғрисида” 1996 йил 10 декабрдаги ПФ-1657-сон ва “Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашни кучайтириш тўғрисида” 2002 йил 25 январдаги ПФ-3107-сон Фармонларига мувофиқ 16 ёшгача болалари бўлган, шунингдек умумтаълим мактабларида, академик лицейларда ва касб-ҳунар коллежларида таълим олаётган 16 ёшдан 18 ёшгача болалари бўлган оилаларга нафақа (бундан кейин “нафақа” деб юритилади) тайинлаш ва тўлаш тартибини белгилайди.

2. Оилаларга нафақа тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги қарор шаҳарча, қишлоқ, овул фуқаролар йиғини (вакиллар йиғилиши) ёки фуқаролар йиғини томонидан шундай масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган Комиссия томонидан қабул қилинади.

“Фуқаролар йиғини томонидан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссия таркиби фуқаролар йиғини (вакиллар йиғилиши) томонидан фуқаролар йиғини ҳудудида истиқомат қилувчи энг обрў-эътиборли ва ҳурматга сазовор фуқаролар орасидан сайланади. Ушбу Комиссияга фуқаролар йиғинининг раиси бошчилик қилади. Комиссия аъзолари 2 йил муддатга, фуқаролар йиғини раиси эса унинг бутун ваколати даврига сайланади. Мазкур комиссия аъзоларининг таркиби камида 20 киши. Бунда комиссия таркиби, раисдан ташқари, ҳар йили 50 фоизга янгиланади.

3. Нафақа ушбу нафақани олишга муҳтож бўлган, туғилган, болаликка ва ҳомийликка (васийликка) олинган 16 ёшгача (“умумтаълим мактабларида, академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида таълим олаётган 16 ёшдан 18 ёшгача”) болалари бўлган оилаларга тайинланади ва тўланади.

Нафақа ота-оналардан бирининг шахсий аризаси асосида 6 ой муддатга тайинланади ва тўланади, ушбу муддат тугагач аризачи янги муддатга нафақа тўлашни давом эттириш тўғрисида ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Нафақа ҳар ойда тўланади.

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 10 декабрдаги 437-сон қарори билан тасдиқланган.

4. Оилага нафақа:

бир болали оилалар учун – энг кам ойлик иш ҳақининг 50 фоизи миқдорида;

икки болали оилалар учун – 100 фоизи миқдорида;

уч ва ундан кўп болали оилалар учун – 140 фоиз.

Агар белгиланган тартибда нафақа белгилашдан давр мобайнида энг кам ойлик иш ҳақи миқдори ўзгарса нафақа миқдори энг кам ойлик иш ҳақи миқдори ўзгарган ойдан бошлаб тегишли равишда кўпаяди.

5. Қуйидагилар нафақалар олишда имтиёзли ҳуқуққа эгадирлар:

ногирон чақалоқли (болали) оилалар;

ота-онанинг иккаласи ҳам бўлмаган, болалар тарбияси билан эса қариндошлари шуғулланишадиган оилалар;

болаларнинг ота-онасидан бири ёки иккаласи ҳам ногирон бўлган оилалар;

ота-онадан бири ёки иккаласи ҳам ишсиз бўлган, Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказларида иш қидирувчи сифатида ҳисобда турган оилалар.

6. Шаҳарча, қишлоқ, овул ёки маҳалланинг фуқаролар йиғинлари (бундан кейин фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи деб аталади) ёки Комиссиялар нафақаларни тайинлашда ва тўлашда қуйидаги асосий қоидаларга амал қилишлари керак;

ижтимоий адолат қоидаларига қатъий амал қилиш;

ошкораликни таъминлаш;

катта ёшдаги Меҳнатга лаёқатли аҳоли ўртасида боқимандаликка, ўзининг иқтисодий фаоллиги ҳисобига эмас, балки давлат ёрдами ҳисобига яшашга интилишга йўл қўймаслик;

болалар тарбияси учун оила масъулиятини кучайтириш, уларга жисмоний, ақлий ва маънавий-ахлоқий ривожланиш учун зарур шарт-шароитлар яратиш;

давлат томонидан қўллаб-қувватлашсиз даромадларини жиддий оширишнинг аниқ имконияти мавжуд бўлмаган, кам даромадли оилаларга нафақалар бериш.

7. Қуйидагиларга нафақа тайинланмайди ва берилмайди:

болалари тўлиқ давлат таъминотида бўлган оилаларга. Агар оиладаги болаларнинг ҳаммаси ҳам тўлиқ давлат таъминотида бўлмаса, у ҳолда нафақа давлат таъминотида бўлмаган болаларни ҳисобга олган ҳолда тўланади;

ота-онаси қонунчиликда белгиланган тартибда ота-оналик ҳуқуқларидан маҳрум этилган оилаларга;

моддий бойлиги (даромади) болаларининг жисмоний, ақлий ва маънавий-ахлоқий жихатдан мақбул ривожланишини таъминлаш имконини берадиган оилаларга.

8. Қуйидагилар нафақаларни тўлашни маблағ билан таъминлаш манбалари ҳисобланади:

- республика бюджети маблағлари;
- маҳаллий бюджетлар маблағлари;
- бюджетдан ташқари манбалар.

Нафақалар тўлаш учун мўлжалланган маблағлар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг Халқ банкининг маҳаллий бўлимларидаги "Болалар нафақалари" махсус счётларига ўтказилади.

Ушбу счётлардаги пул маблағларидан фақат нафақалар тўлаш мақсадида, ушбу Низомнинг 24-бандида кўрсатилган ҳолларда эса болали оилаларга натура билан ёрдам бериш сифатида фойдаланиш мумкин. Маблағларни бошқа мақсадларга сарфлашга йўл қўйилмайди. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига йўналтириладиган ва нафақалар тўлашда фойдаланилмаган қолдиғи олиб қўйилмайди ва улар келгуси даврда нафақалар тўлашга йўналтирилади.

9. Олинган нафақалардан солиқ ундирилмайди.

10. Ушбу нафақаларнинг тўланиши оилага бошқа нафақалар тайинлашни, шу жумладан кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатишни рад этиш учун асос бўлиб ҳисобланмайди.

Фуқароларнинг нафақа тайинлаш учун мурожаати

11. Нафақа доимий яшаш жойидаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига нафақа тайинлаш тўғрисида ёзма ариза билан мурожаат қилишган оилаларга, алоҳида ҳолларда эса ушбу органнинг раиси (оқсоқоли) такдимномасига биноан тайинланади.

12. Нафақа тайинлаш тўғрисидаги ариза болаларнинг ота-онасидан бири томонидан оиланинг яшаш жойидаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш тегишли органига ушбу органнинг раиси номига берилади.

Аризада нафақа олиш учун мурожаат қилишга ундаган сабаблар кўрсатилади.

13 Нафақа олиш учун мурожаат қилган шахс, аризадан ташқари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига қуйидаги ҳужжатларни топширади:

а) тасдиқланган шакл бўйича оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар;

б) болаларнинг туғилганлик тўғрисидаги гувоҳномалари нусхаси;
в) васийлик (ҳомийлик)да бўлган болаларга нафақа тайинлаш чоғида васийлик (ҳомийлик) ҳукукини белгилловчи органнинг қароридан кўчирма;

д) 16 дан 18 ёшгача бўлган болаларга мазкур шахс ҳақиқатан ҳам ўқув юртида ўқиётганлиги ва стипендия олмаслиги тўғрисида ўқув юртидан маълумотнома.

Нафақа тайинлаш учун зарур бўлган ҳужжатларнинг асл нусхалари ёки белгиланган тартибда тасдиқланган кўчирма нусхалари тақдим этилиши мумкин.

14. Нафақа тайинлаш тўғрисидаги аризаларни рўйхатдан ўтказиш махсус рўйхатга олиш дафтарида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи раиси (оқсоқоли)нинг котиби томонидан амалга оширилади, дафтарда ариза тушган сана, илтимосноманинг қисқача мазмуни ва фуқаролар йиғини қарори қабул қилингандан сўнг, қарор сана-си ва рақами кўрсатилган холда қабул қилинган қарор тўғрисидаги маълумот ёзиб қўйилади.

Нафақа тайинлаш ҳақидаги аризаларни кўриб чиқиш ва уни тайинлаш тўғрисида қарор қабул қилиш тартиби

15. Оиланинг нафақага муҳтожлигини аниқлаш учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳузурида махсус комиссия тузилади, унинг таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи раиси (оқсоқоли) томонидан тасдиқланади.

Комиссия таркибига ўзини ўзи бошқариш органининг маслаҳатчилари ва котиби, туман (шаҳар) ҳокимлиги томонидан вакил қилинган, нафақалар тайинлаш ва уларни тўлашда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига амалий ёрдам кўрсатувчи туман (шаҳар) Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими, шунингдек, зарурат бўлганда туман (шаҳар) солиқ ва молия органларининг вакиллари киради.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида, агар уларнинг ҳудудларида уч юздан ортиқ оила яшаса, бир нечта комиссия тузилиши мумкин. Бундай ҳолларда Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходимининг ҳар бир комиссия ишида қатнашиши мажбурийдир.

16. Махсус комиссия нафақа олиш учун мурожаат қилган оиланинг моддий ва мулкӣ аҳолини ариза берилган санадан бошлаб икки ҳафта муддатда текширади ҳамда аризани ва тақдим этилган ҳуж-

жатларни ҳар томонлама кўриб чиқиш асосида нафақа тайинлаш тўғрисида ёки нафақа тайинлашни рад этиш ҳақида фуқаролар йиғини (фуқаролар вакиллари мажлиси)га ёки фуқаролар йиғини томонидан нафақа тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган комиссияга икки ҳафта муддатда таклиф киритади.

17. Оиланинг моддий ва мулкӣ аҳволини текшириш натижалари юзасидан Текшириш далолатномаси тузилади (1-илова), унда қуйидагилар мажбурий тартибда кўрсатилиши керак:

- текширилаётган оиланинг таркиби;
- текширилаётган оила умумий даромадиниң миқдори;
- оила аъзолари даромадлари шаклланишининг асосий манбалари;
- катта ёшдаги (Меҳнатга лаёқатли) оила аъзоларининг иш билан таъминланганлиги тўғрисида маълумотнома.

18. Оиланинг нафақага муҳтожлигини аниқлаш учун мазкур оиланинг ҳар бир аъзосига тўғри келадиган қонун ҳужжатларида белгиланган тартибга мувофиқ аниқланган оила умумий даромадиниң миқдори асос сифатида қабул қилинади.

19. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мезонларини ва нафақа тайинлаш учун асосларни ўзини ўзи бошқариш органи счётларидаги маблағлар миқдоридан ва нафақанинг белгиланган миқдорларидан келиб чиққан ҳолда мустақил равишда белгилайди. Бунда нафақа тайинлаш учун оиланинг бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад миқдори жами даромад аниқланадиган даврда белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 бараваридан кўп бўлмаслиги керак.

20. Ариза берган оиланинг моддий ва мулкӣ аҳволини текшириш натижалари ҳамда махсус комиссиянинг ҳулосаси бўйича нафақа олишга муҳтож бўлган оилаларнинг рўйхати тузилади ва шаҳарча, қишлоқ, овул маҳаллалар фуқаролар йиғини ёки Комиссия кўриб чиқиши учун тақдим этилади.

21. Нафақа тайинлаш ёки уни тайинлашни рад этиш тўғрисидаги қарор очиқ овоз бериш йўли билан шаҳарча, қишлоқ, овул ёки маҳаллалар фуқаролар йиғини ёхуд фуқаролар йиғини томонидан нафақа тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган Комиссия томонидан қабул қилинади.

Агар қарорга шаҳарча, қишлоқ, овул ёки маҳаллалар фуқаролар йиғини (вакиллар мажлиси) ёхуд фуқаролар йиғини томонидан нафақа тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил

қилинган Комиссия аъзоларининг оддий кўпчилиги овоз берсалар, у қабул қилинган ҳисобланади.

Шаҳарча, қишлоқ, овул ёки маҳаллалар фуқаролар йиғини (вакиллар мажлиси)нинг ёхуд фуқаролар йиғини томонидан нафақа тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал этиш учун вакил қилинган Комиссия қарори протокол билан расмийлаштирилади.

22. Нафақа тайинлаш тўғрисида қарор қабул қилиш чоғида аризачининг фуқаролар йиғинида (Комиссия йиғилишида) иштирок этиши мажбурийдир. Аризачи узрли сабаб (касаллик ёки бошқа узрли сабаблар) билан қатнашмаган ҳолларда фуқаролар йиғинига оиланинг балогат ёшига етган бошқа аъзоси қатнашиши шарт. Аризачи ёки оиланинг бошқа вакили қатнашмаган ҳолларда мазкур оиллага нафақа тайинлаш тўғрисидаги масала кўриб чиқилмайди ва у фуқароларнинг кейинги йиғинида (Комиссия йиғилишида) кўриб чиқиш учун қолдирилади.

23. Нафақа тайинлаш рад этилган ҳолларда рад этиш сабаби кўрсатилган ҳолда тегишли қарор қабул қилингандан сўнг 5 кун муддатда аризачи бу ҳақда ёзма равишда хабардор қилинади.

24. Меҳнат фаолиятидан бўйин товлаб юрган ва жамиятга хилоф равишда турмуш кечираётган ота-оналарнинг болаларига ота-оналарининг ёзма аризаларисиз фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи раиси (оқсоқоли)нинг тақдимномасига биноан фуқаролар йиғини томонидан нафақа тайинланиши мумкин. Бундай ҳолларда нафақа натура шаклида берилиши мумкин. Бунда комиссия аъзоларидан ҳисоб берувчи шахс тайинланади. У патронаж тартибида, айтиб ўтилган оилаларнинг болаларига зарур бўлган товарлар (хизматлар) сотиб олишни ва беришни амалга оширади.

Нафақани натура шаклида бериш савдо ташкилоти ҳисобига пул маблағлари ўтказиш йўли билан амалга оширилади. Бундай тарзда сотиб олинган товарлар (хизматлар) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи раиси ва ҳисоб берувчи шахс томонидан тасдиқланган далолатнома бўйича олувчига берилади.

25. Нафақа тайинланган давр давомида оилада бир ёки бир неча бола 16 ёшга (умумтаълим мактаблари, академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида таълим олаётганлар 18 ёшга) етса, унда оиллага тайинланган нафақа миқдори мазкур Низомнинг 4-моддасига мувофиқлаштирилади. 16 ёшгача (умумтаълим мактабларида, академик лицейларда ва касб-хунар коллежларида таълим олаётганлар 18 ёшгача) бўлган болалар сони ўзгариши муносабати билан фуқаролар йиғинининг ёки Комиссиянинг қарори бўлиши шарт эмас.

Янги микдордаги нафақа бола (болалар) 16 ёшга тўлган ойнинг кейинги ойдан бошлаб тўланади.

Нафақани тўлаш тартиби

26. Нафақа фуқаролар йиғини ёки Комиссия қарорининг протоколи асосида тўланади.

27. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ёки Комиссия котиби ҳар ойнинг 1 (биринчи) – кунига фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи қарорининг протоколлари асосида нафақа тўлаш учун ведомость тузади, унда олувчининг фамилияси, паспорти рақами ва манзили, шунингдек, тўланадиган сумма кўрсатилган бўлади. Ўзини ўзи бошқариш органи раисининг имзоси ва муҳри билан тасдиқланган ведомость нафақалар тайинланган ойнинг 5-кунигача бўлган муддатда Халқ банкининг туман бўлимига жўнатилади.

Туман (шаҳар) молия органлари зарур маблағларни тўлов ойининг 5-кунидан 25-кунигача ўтказди.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўлов топшириқ-номаларини халқ банки бўлимларига маблағларнинг келиб тушишига кўра тақдим этади.

28. Нафақа шаҳарча, қишлоқ, овул ёки маҳаллалар фуқаролар йиғини қарор қабул қилган ойнинг кейинги ойдан бошлаб оила яшаб турган жойдаги Халқ банки муассасаси томонидан берилади.

29. Тайинланган, аммо уз вақтида талаб қилиб олинмаган (тўланмаган) нафақалар ўтган вақт учун тўлиқ микдорда тўланади. Бундай ҳолларда ушбу нафақа олинмаган барча давр учун нафақа бир йўла тўланади. Бунда агар аризачи мазкур нафақага зарурати бўлмаганлигидан уни ўз вақтида олмаганлиги аниқланса. яъни оила нафақага муҳтож бўлмаса, ўзини ўзи бошқариш органи раиси (оқсоқоли)нинг тақдимномасига кўра, фуқаролар йиғини ёки Комиссия бундан кейин нафақа беришни бекор қилиш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин.

29-1. Оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги ёки бошқа маълумотларнинг ишончлилигини текширишда фуқаролар йиғинининг ёки Нафақа тайинлаш комиссиясининг қарорига таъсир этган бузиб кўрсатилган ва ишончсиз маълумотлар аниқланганда нафақа тўлаш тўхтатилади, асоссиз тўланган пул маблағлари эса қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ҳисоб рақамига қайтарилиши керак.

**Болали оилаларга давлат ижтимоий ёрдамини уюштиришда
ёрдамлашиш учун ҳокимлик томонидан вакил қилинган
шахснинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари**

30. Болали оилаларга давлат ижтимоий ёрдами кўрсатиш учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида, туман (шаҳар) ҳокимлиги томонидан махсус вакил қилинган шахс – Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими тайинланади.

Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими тегишли фуқаролар йиғинлари ҳудудларига доимий бириктириб қўйилади ва у доимий ишлаш учун фуқаролар йиғини бошқаруви биносига жойлаштирилади.

31. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудига бириктириб қўйилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходимининг лавозим вазифаларига қуйидагилар киради:

оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашга оид ишларни тапшиқ этишда ўзини ўзи бошқариш органига кўмаклашиш, шунингдек, нафақалар тайинлаш ва тўлашнинг белгиланган тартибининг оғишмай бажарилишини таъминлаш;

мазкур ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудида яшовчилар орасидан нафақага муҳтож бўлган оилаларни аниқлаш;

нафақа тўлаш учун мўлжалланган пул маблағларининг белгиланган мақсадда фойдаланилишини назорат қилиш;

тўлов ҳужжатларини расмийлаштиришда ва пул маблағларидан фойдаланиш тўғрисидаги ҳисоботларни тайёрлашда амалий ёрдам кўрсатиш;

комиссия таркибида оилаларнинг даромадлари ва мулкӣ аҳолини кўриб чиқиш, шунингдек, нафақа олувчининг аризасида баён қилинган маълумотларнинг тўғрилигини текшириш.

32. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудига бириктириб қўйилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими қуйидаги ҳуқуқларга эгадир:

фуқаролар йиғинида ёки Комиссия йиғилишларида иштирок этиш ва фуқаролар йиғинига ёки Комиссияга болали оилаларга нафақа тайинлаш ёки тайинлашни рад этиш ҳақида таклифлар киритиш

фуқаролар йиғини ёки Комиссия қарорлари амалдаги меъёрий ҳужжатларга мувофиқ келмаган ҳолларда уларнинг услидан белгиланган тартибда шикоят қилиш;

оида аъзолари даромадларининг тўғри кўрсатилганлигига шубҳа пайдо бўлган ҳолларда фуқароларнинг даромадларини қўшимча текшириш учун солиқ органларига мурожаат қилиш;

маблағлардан амалда қандай фойдаланилаётганлигига қараб фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари счётларига ўтказиладиган маблағлар суммасини ўзгартириш тўғрисида туман (шаҳар) ҳокимлигига таклифлар киритиш.

33. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудига бириктириб қўйилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими нафақа тайинлаш ва тўлашнинг ҳамда ажратилган маблағлардан белгиланган мақсадда фойдаланишнинг белгиланган тартибига риоя қилиниши учун шахсан жавоб беради.

**Нафақа тўлаш учун ажратилган маблағларни ҳисобга олиш.
ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳисобот бериши**

34. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ўзларининг ҳисоб-китоб счётларига келиб тушган маблағларнинг; мазкур Низомда назарда тутилган нафақа тўлаш ва бошқа тўловлар учун харажатларнинг мустақил ҳисобини юритадилар

35. Ажратилган маблағлар ва уларни сарфлаш ҳисобини фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи котиби ёки ушбу ҳисобни олиб бориш учун фуқаролар йиғини тайинланган шахс юритади.

36. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи нафақа тўлаш учун ажратилган пул маблағларидан фойдаланиш тўғрисидаги ҳисоботни 2-иловага мувофиқ ҳар ойда тузади.

Ҳисоботга маблағлардан, нафақа тўлашдан ташқари, бошқа мақсадлар учун фойдаланилганлиги кўрсатилган маълумотнома илова қилинади.

37. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг раиси ва Бандликка кўмаклашиш маркази ходими томонидан имзоланган нафақа тўлашга ажратилган маблағлардан фойдаланиш тўғрисидаги ҳисобот ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 10-кунигача бўлган муддатда ҳокимликнинг туман молия бўлимига ва Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказига юборилади.

4.3. Болаликдан ногиронларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги Низом*

I. Умумий қоидалар

1. Ушбу Низом 16 ёшдан катта болаликдан ногиронларга ва 16 ёшгача ногирон болаларга ҳар ойлик нафақалар (кейинги ўринларда нафақа деб аталади) тайинлаш ва тўлаш тартибини белгилайди.

2. Нафақа олиш ҳуқуқига тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари (ТМЭК) томонидан болаликдан I гуруҳ ногиронлари, болаликдан II гуруҳ ногиронлари деб эътироф этилган 16 ёшдан катта шахслар (кейинги ўринларда 16 ёшдан катта болаликдан ногирон деб аталади), шунингдек нафақа олиш ҳуқуқини берадиган тиббий хулоса мавжуд бўлган тақдирда 16 ёшгача ногирон болалар (кейинги ўринларда ногирон бола деб аталади) эгадирлар.

3. Нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар нафақа олиш ҳуқуқи пайдо бўлгандан сўнг бирор-бир муддат билан чеклашсиз, исталган вақтда унинг тайинланиши учун мурожаат қилишлари мумкин.

4. Нафақа қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорда тайинланади. Нафақа тайинлаш ва тўлаш Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг туман (шаҳар) бўлимлари (кейинги ўринларда Пенсия жамғармаси бўлими деб аталади) томонидан амалга оширилади.

II. Нафақа тайинлаш

5. Нафақа тайинлаш тўғрисидаги ариза (кейинги ўринларда ариза деб аталади):

16 ёшдан катта болаликдан ногирон томонидан;

муомалага лаёқатсиз деб эътироф этилган 16 ёшдан катта болаликдан ногироннинг ота-онаси, фарзандликка олувчиси, васийси ёки ҳомийси томонидан;

ногирон боланинг ота-онаси, фарзандликка олувчиси, васийси ёки ҳомийси томонидан яшаш жойи бўйича Пенсия жамғармаси бўлимига берилади.

6. Аризага қуйидаги ҳужжатлар илова қилинади:

а) 16 ёшдан катта болаликдан ногирон томонидан – паспортнинг нусхаси;

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 апрелдаги 107-сон қарорига 1-илова.

б) муомалага лаётқатсиз деб эътироф этилган 16 ёшдан катта болаликдан ногироннинг ота-онаси, фарзандликка олувчиси, васийси ёки ҳомийси томонидан – муомалага лаётқатсиз деб эътироф этилган 16 ёшдан катта болаликдан ногироннинг паспорти нусхаси, ариза берган ота-она, фарзандликка олувчи, васий ёки ҳомийнинг паспорти нусхаси;

в) ногирон боланинг ота-онаси, фарзандликка олувчиси, васийси ёки ҳомийси томонидан – ногирон бола туғилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси, ногирон боланинг яшаш жойини тасдиқлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи маълумотномаси, соғлиқни сақлаш муассасалари томонидан белгиланган тартибда бериладиган тиббий ҳулоса, ариза берган ота-она, фарзандликка олувчи, васий ёки ҳомийнинг паспорти нусхаси.

Фарзандликка олувчи, васий ёки ҳомий томонидан ариза билан мурожаат қилинганда туман (шаҳар) ҳокимининг фарзандликка олиш, васийлик ёки ҳомийликни белгилаш тўғрисидаги қарорининг нусхаси ҳам тақдим этилади. Пенсия жамғармаси бўлими аризага Пенсия жамғармаси бўлими томонидан тиббий-меҳнат эксперт комиссиясидан олинган 16 ёшдан катта болаликдан ногиронни тиббий текшириш далолатномасидан кўчирмани илова қилади.

7. Аризани қабул қилиб олган Пенсия жамғармаси бўлими томонидан ариза берувчига ариза қабул қилиб олинган сана кўрсатилган ҳолда ариза ва унга илова қилинган ҳужжатлар қабул қилинганлиги ҳақида тилхат берилади.

8. Ариза барча зарур ҳужжатлар билан бирга тушган кундан бошлаб ўн кундан кўп бўлмаган муддатда кўриб чиқилади.

Ариза мазкур Низомнинг 6-бандига мувофиқ барча зарур ҳужжатлар билан бирга Пенсия жамғармаси бўлими томонидан қабул қилиб олинган кун нафақа тайинлаш учун мурожаат қилинган кун ҳисобланади. Агар ариза почта орқали юборилса ва бунда барча зарур ҳужжатлар тақдим этилса, у ҳолда ариза жўнатилган жойнинг почта штемпелида кўрсатилган сана нафақа тайинлаш тўғрисида мурожаат қилинган кун ҳисобланади.

Аризага барча зарур ҳужжатлар илова қилинмаган ҳолларда ариза берувчига уч кун муддатда қандай ҳужжатларни қўшимча равишда тақдим этиш зарурлиги маълум қилинади. Агар бу ҳужжатлар қўшимча ҳужжатларни тақдим этиш зарурлиги тўғрисида билдиришнома олинган кундан бошлаб уч ойдан кечикмай тақдим этилса, у ҳолда ариза қабул қилиб олинган кун нафақа тайинлаш тўғрисида мурожаат қилинган кун ҳисобланади.

9. Нафақа барча зарур ҳужжатлар мавжуд бўлган тақдирда мурожаат қилинган кундан бошлаб тайинланади. 16 ёшдан катта болаликдан ногиронга нафақа ногиронликнинг бутун даврига тайинланади. Ногирон болага нафақа тиббий хулоса берилган муддатга тайинланади.

10. Нафақа тайинлаш рад этилган тақдирда Пенсия жамғармаси бўлими ушбу Низомнинг 8-бандида кўрсатилган муддат мобайнида рад этиш сабаби (сабаблари) ва қабул қилинган қарор юзасидан шикоят қилиш тартибини кўрсатиб, ариза берувчи томонидан тақдим этилган барча ҳужжатларнинг асл нусхаларини илова қилган ҳолда билдиришномани ариза берувчининг қўлига беради ёки почта орқали жўнатади.

11. Нафақа тайинлаш ёки нафақа тайинлаш рад этилиши тўғрисидаги қарор юзасидан ариза берувчи томонидан бевосита судга ёки Пенсия жамғармаси бўлимининг юқори органига шикоят қилиниши мумкин.

12. Ариза тақдим этилган барча ҳужжатлар билан биргаликда нафақа олувчининг алоҳида шахсий ҳужжатлар йиғмажилдида сақланади.

III. Нафақа тўлаш

13. Нафақа Пенсия жамғармаси бўлими томонидан 16 ёшдан катта болаликдан ногироннинг, 16 ёшдан катта болаликдан ногирон ёки ногирон боланинг ота-онаси, фарзандликка олувчиси, васийси ёки ҳомийсининг яшаш жойи бўйича тўланади.

14. Нафақаларни тўлаш ҳар ойда Пенсия жамғармаси бўлимлари томонидан белгиланган муддатларда, бироқ жорий тўлов ойидан кечикмай амалга оширилади.

Нафақалар конун ҳужжатларида белгиланган тартибда ишончнома бўйича тўланиши мумкин.

15. Қайта тиббий текширишдан ўтказиш муддати ўтказиб юборилганда нафақаларни тўлаш “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 55-моддасида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

Нафақа олувчи Ўзбекистон Республикаси ҳудуди доирасида доимий яшаш учун бошқа туман (шаҳар)га кўчганда нафақани тўлаш янги яшаш жойи бўйича тегишли Пенсия жамғармаси бўлими томонидан нафақа олувчининг шахсий ҳужжатлар йиғмажилди олингандан кейин шу туман (шаҳар)да давом эттирилади. Бундай ҳолда нафақа тўлаш илгариги яшаш жойи бўйича нафақа тўлаш тўхтатилган вақтдан бошлаб давом эттирилади. Нафақа олувчиларни ҳисобдан чиқариш ва янги яшаш жойида ҳисобга олиш тартиби, шунингдек уларнинг йиғма жилд-

ларини жўнатиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан белгиланади.

16 ёшдан катта болаликдан ногирон ёхуд ногирон бола доимий яшаш учун Ўзбекистон Республикаси ташқарисига чиқиб кетганда нафақа тўлаш тўхтатилади.

Нафақа тўлашнинг тўхтатилиши ёки қайта тикланишига олиб келадиган бошқа ҳолатлар (нафақа тайинланган шахслар тўлиқ давлат таъминотига ўтказилганда ёки “Меҳрибонлик”, “Саховат”, “Мурувват” уйлари ва шу кабиларга юборилганлиги ёки ундан қайтиб келганлиги сабабли тўлиқ давлат таъминотидан чиқарилганда) пайдо бўлганда нафақа тўлаш тегишли ҳолатлар пайдо бўлган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб тўхтатилади ёки тикланади.

16. 16 ёшдан катта болаликдан ногирон ёки ногирон бола озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган тақдирда тайинланган нафақани тўлаш тўхтатилади ва жазони ўташдан озод этилгандан кейин тикланади.

17. Олувчи томонидан ўз вақтида талаб қилиб олинмаган ҳисобланган нафақа суммаси уни олиш учун мурожаат қилингандан олдинги уч йилдан ортиқ бўлмаган муддат учун бир йўла тўланади.

Пенсия жамғармаси бўлимининг айби билан ўз вақтида олинмаган нафақа суммаси бирор-бир муддат билан чеклашсиз бир йўла тўланади.

18. 16 ёшдан катта болаликдан ногиронга тайинланган нафақа, унга унинг ҳақ тўланадиган ишни бажаришидан ёки бошқа турдаги даромадлар (стипендиялар, алиментлар ва шу кабилар) олишидан қатъи назар, тўланади. Ногирон болага тайинланган нафақа унга бошқа пенсиялар ва нафақалар, шу жумладан боқувчисини йўқотганлик пенсияси ёки нафақаси олишидан қатъи назар, тўланади. Ҳар хил нафақаларнинг турларини олиш ҳуқуқига эга бўлган 16 ёшдан катта болаликдан ногиронга унинг танлаши бўйича нафақанинг бир тури тайинланади.

19. Тайинланган нафақа 16 ёшдан катта болаликдан ногирон ёхуд ногирон бола тўлиқ давлат таъминотида бўлган давр учун тўланмайди.

20. Нафақа миқдори ўзгаришига ёки уни тўлаш тўхтатилишига олиб келадиган ҳолатлар пайдо бўлган тақдирда нафақа олувчи ўн кун муддатда бу ҳақда унга нафақа тўлайдиган Пенсия жамғармаси бўлимига хабар қилиши шарт.

21. Ногирон болага ёки 16 ёшдан катта болаликдан ногиронга тегишли бўлган ва унинг ўлими сабабли олинмай қолган нафақа суммаси мерос таркибига киритилмайди ва унинг ота-онасига, эрига (хотинига), шунингдек ногирон бола ёки 16 ёшдан катта болаликдан ногирон билан у вафот этган кунда бирга яшайдиган оила аъзоларига тўланади.

Ногирон бола ёки 16 ёшдан катта болаликдан ногирон вафот этган ой учун тўлиқ олинмай қолган нафақа суммаси юқорида кўрсатиб ўтилган шахсларга мазкур ойнинг ногирон ўлимигача бўлган кунлари учун тўланади. Бир неча шахс мурожаат қилишганда уларга тегишли нафақа суммаси улар ўртасида тенг миқдорда тақсимланади.

Кўрсатиб ўтилган сумма, уни олиш учун ногирон бола ёки 16 ёшдан катта болаликдан ногирон вафотидан кейин 6 ойдан кечикмай мурожаат қилинган тақдирда тўланади.

IV. Яқунловчи қоидалар

22. Нафақа миқдори ўзгарган тақдирда нафақа қонун ҳужжатларига мувофиқ қайта ҳисоблаб чиқилади.

23. 16 ёшдан катта болаликдан ногиронга “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ давлат пенсиясининг турларидан бири тайинланганда нафақа тўлаш тўхтатилади, пенсия эса нафақа охириги марта тўланган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб тўланади.

24. Нафақаларни тўлаш, етказиб бериш ва қайта юбориш бўйича харажатларни молиялаштириш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикасининг республика бюджети маблағлари ҳисобига амалга оширилади.

4.4. Пенсия тайинлаш учун зарур бўлган иш стажига эга бўлмаган қарияларга ва меҳнатга лаёқатсиз фуқароларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги Низом*

I. Умумий қоидалар

1. Ушбу Низом “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ давлат пенсияси тайинлаш учун зарур бўлган иш стажига эга бўлмаган қарияларга ва меҳнатга лаёқатсиз фуқароларга ҳар ойлик нафақалар (кейинги ўринларда нафақа деб аталади) тайинлаш ва тўлаш тартибини белгилайди.

2. Мазкур Низом бўйича:

ёшга доир нафақа;

ногиронлик нафақаси (болаликдан ногиронлардан ташқари);

боқувчисини йўқотганлик нафақаси тайинланади.

3. Нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар нафақа олиш ҳуқуқи пайдо бўлгандан сўнг бирор-бир муддат билан чеклашсиз, исталган вақтда унинг тайинланиши учун мурожаат қилишлари мумкин.

4. Нафақа қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорда тайинланади. Нафақаларни тайинлаш ва тўлаш Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг туман (шаҳар) бўлимлари (кейинги ўринларда Пенсия жамғармаси бўлими деб аталади) томонидан амалга оширилади.

II. Ёшга доир нафақалар

5. Ёшга доир нафақа:

иш стажига эга бўлмаган;

“Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 37-моддаси биринчи қисмининг “а”, “б”, “в” ва “г” бандларида назарда тутилган 5 йилдан кам иш стажига мавжуд бўлиб, ёшга доир пенсия тайинлаш учун старли иш стажига эга бўлмаган шахсларга тайинланади.

6. Ёшга доир нафақа:

эркакларга – 65 ёшга етганларида;

аёлларга – 60 ёшга етганларида тайинланади.

7. Ҳақ тўланадиган иш бажараётган ёки бошқа даромад манбаига эга бўлган (алиментлар ёки стипендиялар олиш бундан мустасно) шахсларга ёшга доир нафақа тайинланмайди.

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 апрелдаги 107-сон қарорига 2-илова.

8. Иш стажига эга бўлмаган шахсга ёшга доир нафақа меҳнатга лаёқатли вояга етган фарзандлари, қариндошлари ёки Ўзбекистон Республикасининг Оила кодексига мувофиқ уларни таъминлашга мажбур бўлган бошқа шахслар бўлмаган тақдирда тайинланади.

Пенсия жамғармаси бўлими томонидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан биргаликда ўтказилган текширишда иш стажига эга бўлмаган ва ёшга доир нафақа сўраб мурожаат этган шахсни таъминлашга мажбур бўлган қариндошларининг ёки бошқа шахсларнинг моддий ночорлиги аниқланган ҳолларда ёшга доир нафақа ёшга доир нафақа сўраб мурожаат қилган шахсга моддий ёрдам бера олмайдиган қариндошлар ёки бошқа шахслар бор бўлган тақдирда ҳам ёшга доир нафақа тайинланиши мумкин.

III. Ногиронлик нафақалари

9. Ногиронлик нафақаси ногиронлик содир бўлган ҳолларда, ёшидан қатъи назар, иш стажига эга бўлмаган I ва II гуруҳ ногиронларга фақат меҳнат қобилияти доимий ёки узоқ муддатга йўқотилганда тайинланади ва тўланади.

10. Меҳнат фаолиятига лаёқати чекланганлиги даражасини аниқлаш учун тиббий текшириш (меҳнатга лаёқати доимий ёки узоқ муддат йўқотилганда) Пенсия жамғармаси бўлимлари йўлланмалари бўйича тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари (кейинги ўринларда ТМЭК деб аталади) томонидан амалга оширилади.

11. Фуқаро меҳнат фаолиятига лаёқатли эмас ёки унга меҳнат фаолияти билан шуғулланиш мумкин эмаслиги (ёки зид эканлиги) белгиланган тақдирда ТМЭК меҳнат қобилиятининг доимий ёки узоқ муддатга йўқотилганлиги тўғрисида тегишли хулоса чиқаради.

Қабул қилинган хулоса асосида ТМЭК етти кун муддатда тиббий текшириш далолатномасидан кўчирмани фуқарони текширишга юборган Пенсия жамғармаси бўлимига жўнатади.

12. Ишлаётган ёки ҳаёт кечиришнинг бошқа манбаларига (алиментлар ёки стипендиялар олиш бундан мустасно) эга бўлган I гуруҳ ногиронларга ва II гуруҳ ногиронларга нафақа тайинланмайди.

13. Ногиронлик нафақаси меҳнатга лаёқат йўқотилишининг бутун даври учун тайинланади.

IV. Боқувчисини йўқотганлик нафақаси

14. “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни бўйича давлат пенсияси олиш ҳуқуқига

эга бўлмаган шахснинг қарамоғида бўлган оиланинг меҳнатга лаёқатли бўлмаган аъзолари боқувчисини йўқотганлик нафақаси олиш ҳуқуқига эгадирлар. “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 19-моддасида айтиб ўтилган шахслар оиланинг меҳнатга лаёқатсиз аъзолари жумласига киритиладилар.

15. Боқувчисини йўқотганлик нафақаси вафот этганнинг оила аъзоларига вафот этган фуқаро олган ёки олиш ҳуқуқига эга бўлган нафақага фоиз нисбатида қуйидаги миқдорларда белгиланади:

а) оиланинг уч ва ундан ортиқ меҳнатга лаёқатсиз аъзосига – нафақанинг 100 фоизи;

б) оиланинг меҳнатга лаёқатсиз икки аъзосига – нафақанинг 75 фоизи;

в) оиланинг меҳнатга лаёқатсиз бир аъзосига – нафақанинг 50 фоизи.

16. Нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлмаган шахс вафот этган тақдирда вафот этганнинг оила аъзоларига нафақа ушбу Низомнинг 15-бандида назарда тутилган тартибда белгиланади. Бунда боқувчисини йўқотганлик нафақаси миқдори пенсия тайинлаш учун зарур бўлган иш стажига эга бўлмаган қариялар ва меҳнатга лаёқатсиз фуқароларнинг нафақаси миқдоридан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

V. Нафақаларни тайинлаш

17. Нафақа тайинлаш тўғрисидаги ариза (кейинги ўринларда ариза деб аталади) ариза берувчининг яшаш жойи бўйича Пенсия жамғармаси бўлимига берилади.

18. Аризага қуйидаги ҳужжатлар илова қилинган бўлиши керак:

а) ариза берувчининг ёшени тасдиқлайдиган ҳужжат (паспорт ёки туғилганлик тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси);

б) иш стажига эга бўлмаган шахсга ёшга доир нафақа тайинлашда - ариза берувчининг яшаш жойидаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органидан берилган маълумотнома, унда ариза берувчининг барча оила аъзоларининг, шу жумладан алоҳида яшайдиган вояга етган меҳнатга лаёқатли аъзолари (ёки уларнинг йўқлиги), уларнинг фамилияси, исми ва отасининг исми, туғилган йиллари, қариндошлик даражаси, ариза берувчи оиласи ҳар бир аъзосининг турмуш кечириш манбалари кўрсатилган бўлиши керак;

в) ёшга доир нафақа тайинлаш учун етарли иш стажига эга бўлмаган шахслар учун ёшга доир нафақа тайинлашда, “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 37-моддаси биринчи қисмининг “а”, “б”, “в” ва “г” бандларида назарда тутилган 5 йилдан кам иш стажига эга бўлганда – меҳнат дафтарчаси;

г) боқувчисини йўқотганлик нафақаси тайинлашда – боқувчининг вафот этганлиги тўғрисидаги гувоҳнома ва боқувчисини йўқотган тақдирда нафақа олиш ҳуқуқига эга бўлган оила аъзоларининг туғилганлиги тўғрисидаги ҳужжатлар (паспорт ва/ёки туғилганлик тўғрисидаги гувоҳнома) нусхалари.

Пенсия жамғармаси бўлими аризага:

ногиронлик нафақаси тайинлашда – ушбу Низомнинг 9-бандида кўрсатилган шахсларни;

боқувчисини йўқотганлик нафақаси тайинлашда – ушбу Низомнинг 9-бандида кўрсатилган вафот этган шахсни Пенсия жамғармаси бўлими томонидан тиббий-меҳнат эксперт комиссиясидан олинган тиббий текшириш далолатномасидан кўчирмани илова қилади.

Иш стажига эга бўлмаган шахсга ёшга доир нафақа тайинлаш тўғрисидаги аризада меҳнатга лаёқатли фарзандларининг, қариндошларининг ёки Ўзбекистон Республикасининг Оила кодексига мувофиқ уларни таъминлаши шарт бўлган бошқа шахсларнинг борлиги ва ариза берувчининг жами даромади тўғрисидаги маълумотлар мажбурий тартибда кўрсатилиши зарур.

19. Аризани қабул қилган Пенсия жамғармаси бўлими томонидан ариза берувчига ариза қабул қилинган сана кўрсатилган ҳолда ариза ва унга илова қилинган ҳужжатлар қабул қилинганлиги тўғрисида тилхат берилади.

20. Ариза барча зарур ҳужжатлар билан тушган кундан бошлаб ўн кундан ортиқ бўлмаган муддатда кўриб чиқилади.

Пенсия жамғармаси бўлими томонидан ушбу Низомнинг 18-бандига мувофиқ ариза барча зарур ҳужжатлар билан бирга қабул қилинган кун нафақа тайинлаш учун мурожаат қилинган кун ҳисобланади.

Агар ариза почта орқали жўнатилса ва бунда барча зарур ҳужжатлар тақдим этилган бўлса, у ҳолда ариза жўнатилган жойдаги почта штемпелида кўрсатилган сана нафақа тайинлаш учун мурожаат қилинган кун ҳисобланади.

Аризага зарур бўлган ҳужжатларнинг айримлари илова қилинмаган ҳолларда ариза берувчига уч кун муддатда қўшимча равишда қандай ҳужжатлар тақдим этилиши кераклиги маълум қилинади. Агар ушбу ҳужжатлар қўшимча ҳужжатлар тақдим этилиши зарурлиги тўғрисидаги билдиришнома олинган кундан бошлаб уч ойдан кечикмай тақдим этилса ариза қабул қилинган кун нафақа тайинлаш учун мурожаат қилинган кун ҳисобланади.

21. Нафақа барча зарур ҳужжатлар мавжуд бўлган тақдирда мурожаат қилинган кундан бошлаб тайинланади.

22. Нафақа тайинлаш рад этилган тақдирда Пенсия жамғармаси бўлими ушбу Низомнинг 20-бандида кўрсатилган муддат мобайнида рад этиш сабаби(сабаблари) ва қабул қилинган қарор юзасидан шикоят қилиш тартибини кўрсатиб, ариза берувчи томонидан тақдим этилган барча ҳужжатларнинг асл нусхаларини илова қилган ҳолда билдириш-номани ариза берувчининг қўлига беради ёки почта орқали жўнатади.

23. Нафақа тайинлаш ёки нафақа тайинлашни рад этиш тўғрисидаги қарор юзасидан ариза берувчи томонидан бевосита судга ёки Пенсия жамғармаси бўлимининг юқори органига шикоят қилиниши мумкин.

24. Ариза тақдим этилган барча ҳужжатлар билан бирга ва нафақа тайинлаш тўғрисидаги қарор нафақа олувчининг алоҳида шахсий ҳужжатлар йиғмажилдида сақланади.

VI. Нафақаларни тўлаш

25. Нафақаларни тўлаш ҳар ойда, Пенсия жамғармаси бўлиmlари томонидан белгиланган муддатларда, бироқ жорий тўлов ойдан кечикмай амалга оширилади.

Нафақалар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ишончнома бўйича тўланиши мумкин.

26. Қайта тиббий текширишдан ўтказиш муддати ўтказиб юборилганда нафақаларни тўлаш “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 55-моддасида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

Нафақа олувчи Ўзбекистон Республикаси ҳудуди доирасида доимий яшаш учун бошқа туман (шаҳар)га кўчганда нафақани тўлаш янги яшаш жойи бўйича тегишли Пенсия жамғармаси бўлими томонидан нафақа олувчининг шахсий ҳужжатлар йиғмажилди олингандан кейин шу туман (шаҳар)да давом эттирилади. Бундай ҳолда нафақа тўлаш илгариги яшаш жойи бўйича нафақа тўлаш тўхтатилган вақтдан бошлаб давом эттирилади. Нафақа олувчиларни ҳисобдан чиқариш ва янги яшаш жойида ҳисобга олиш тартиби, шунингдек уларнинг йиғма жилдларини жўнатиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан белгиланади.

Нафақа олувчи доимий яшаш учун Ўзбекистон Республикаси ташқарисига чиқиб кетганда нафақа тўлаш тўхтатилади.

Нафақа тўлашнинг тўхтатилиши ёки қайта тикланишига олиб келадиган бошқа ҳолатлар (нафақа тайинланган шахслар тўлиқ давлат таъминотига ўтказилганда ёки “Меҳрибонлик”, “Саховат”, “Мурувват” уйлари ва шу қабиларга юборилганлиги ёки ундан қайтиб келганлиги сабабли тўлиқ давлат таъминотидан чиқарилганда) пайдо бўлганда нафақа тўлаш тегишли ҳолатлар пайдо бўлган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб тўхтатилади ёки тикланади.

27. Нафақа олувчи озодликдан маҳрум этишга ҳукм этилган тақдирда тайинланган нафақани тўлаш тўхтатилади ва жазодан озод этилгандан кейин тикланади.

28. Олувчи томонидан ўз вақтида талаб қилинмаган ҳисобланган нафақа суммаси уни олиш учун мурожаат қилишдан олдинги уч йилдан ортиқ бўлмаган муддат учун бир йўла тўланади.

Пенсия жамғармаси бўлимининг айби билан ўз вақтида олинмаган нафақа суммаси бирор-бир муддат билан чеклашсиз бир йўла тўланади.

29. Пенсия тайинлаш учун зарур бўлган иш стажига эга бўлмаган, нафақаларнинг ҳар хил турларини олиш ҳуқуқига эга бўлган қарияларга ва меҳнатга лаёқатсиз фуқароларга уларнинг танлови бўйича нафақаларнинг бир тури тайинланади.

30. Тўланаётган нафақалар миқдорини ўзгартиришга ёки нафақа тўлаш тўхтатилишига сабаб бўлувчи ҳолатлар пайдо бўлган тақдирда, нафақа олувчи бу ҳақда ўн кун муддатда унга нафақа тўлайдиган Пенсия жамғармаси бўлимига хабар қилиши шарт.

I гуруҳ ногиронларга ва II гуруҳ ногиронларга, ёшга доир ёки боқувчисини йўқотганлик нафақаси тайинланган нафақа олувчиларга, агар улар ҳақ тўланадиган ишни бажариши ёки даромаднинг бошқа манбаига эга эканликлари (алиментлар ёки стипендиялар олиш бундан мустасно) аниқланса, нафақа тўлаш тўхтатилади.

31. Нафақа олувчига тегишли бўлган ва унинг вафоти муносабати билан тўлиқ олинмай қолган нафақа суммаси меросга киритилмайди ва унинг ота-онасига, эрига (хотинига), шунингдек нафақа олувчи вафот этган кунда у билан бирга яшаётган оила аъзоларига тўланади.

Нафақа олувчи вафот этган ой учун тўлиқ олинмай қолган сумма юқорида кўрсатиб ўтилган шахсларга мазкур ойнинг нафақа олувчи вафотигача бўлган кунлари учун тўланади.

Бир неча шахс мурожаат қилишганда уларга тегишли сумма улар ўртасида тенг тақсимланади.

Кўрсатиб ўтилган сумма унинг учун нафақа олувчи вафотидан кейин 6 ойдан кечикмай мурожаат қилинган тақдирда тўланади.

VII. Нафақаларни қайта ҳисоблаб чиқиш

32. Нафақалар:

оиланинг боқувчисини йўқотганлик нафақаси тайинлашда ҳисобга олинадиган сон таркиби ўзгарганда;

қонун ҳужжатларига мувофиқ нафақа миқдори ўзгарганда қайта ҳисоблаб чиқилади.

33. Боқувчисини йўқотганлик нафақасини тайинлашда оиланинг ҳисобга олинадиган сон таркиби ўзгарганда, тайинланган нафақани қайта ҳисоблаб чиқиш ушбу ҳолатлар бошланган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб амалга оширилади.

VIII. Яқунловчи қондалар

34. Нафақа олувчига “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ давлат пенсияси турларидан бири тайинланганда нафақа тўлаш тўхтатилади, пенсия эса нафақа охириги марта тўланган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб тўланади.

35. Нафақаларни тўлаш, етказиб бериш ва қайта юбориш бўйича харажатлар Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси маблағлари ҳисобига амалга оширилади.

4.5. Эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисидаги Низом*

I. Умумий қоидалар

1. Ушбу Низом қонун ҳужжатларига мувофиқ фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан тайинланадиган ва ҳар ойда тўланадиган вояга етмаган болалари бўлган оилаларга нафақаларни (кейинги ўринларда болали оилаларга нафақалар деб аталади), бола 2 ёшга тўлгунгача парвариш қилиш учун нафақаларни (кейинги ўринларда оналарга нафақалар деб аталади), шунингдек кам таъминланган оилаларга моддий ёрдамни (кейинги ўринларда моддий ёрдам деб аталади) олиш ҳуқуқини берадиган ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартибини белгилайди.

2. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам ҳар бир оила аъзосига ўртача ойлик жами даромад миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг 1,5 бараваридан ортиқ бўлмаган оилаларга тайинланади ва тўланади.

3. Ўртача ойлик жами даромад миқдори болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ёки моддий ёрдам учун мурожаат қилинган ойдан олдинги охиригача уч ойда қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдоридан келиб чиққан ҳолда аниқланади. Оиланинг ҳар бир аъзосига тўғри келадиган ўртача ойлик жами даромад оиланинг ҳар бир аъзосининг болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ёки моддий ёрдам олиш учун мурожаат қилинган ойдан олдинги охиригача уч ой учун ҳисоблаб чиқилган ўртача ойлик даромади суммасини оиланинг жами даромадини ҳисоблаб чиқиш учун қабул қилинган оиланинг аъзолари сонига бўлган ҳолда аниқланади.

II. Ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оила таркиби

4. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар олиш учун оила таркибига:

отаси, онаси ёки болаларнинг никоҳдаги ҳар икки ота-онаси (фарзандликка олувчилар);

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 7 июндаги 165-сон қарорига 1-илова.

ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва уларнинг қарамоғида бўлган болалар, шунингдек ота-онаси билан биргаликда яшайдиган ва ўз оиласига эга бўлмаган 16 ёшдан катта ёшдаги болалар (шу жумладан фарзандликка олинган болалар);

болаларнинг улар билан биргаликда яшайдиган боболари ва бувилари;

болаларнинг ота-оналари билан биргаликда хўжалик юритувчи бошқа шахслар киритилади.

Биргаликда яшайдиган оила аъзолари таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланади.

Агар бир уй хўжалигида (бир почта манзили бўйича) икки ва ундан ортиқ болали оилалар яшаган тақдирда, болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун бир оила таркибига болаларнинг ота-оналари, шунингдек уларнинг боболари ва бувилари ҳамда болаларнинг ота-оналари билан биргаликда хўжалик юритувчи бошқа шахслар, агар улар нафақа тайинлашда бошқа болали оилада ҳисобга олинмаган бўлса, қабул қилинади.

5. Моддий ёрдам олиш учун оила таркибига оиланинг биргаликда яшайдиган барча аъзолари киритилади.

Биргаликда яшайдиган оила аъзолари таркиби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан белгиланади.

6. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оила таркибига қуйидагилар киритилмайди: нафақа ёки моддий ёрдам олиш учун мурожаат қилган ота-оналарнинг ака-укалари ва опа-сингиллари, агар уларнинг ўз оилалари бўлса; ота-оналари уларга нисбатан ота-она ҳуқуқларидан маҳрум этилган болалар; уларнинг таъминоти учун Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ пул маблағлари тўланадиган вассийлик (ҳомийлик)даги болалар ва тўлиқ давлат таъминотидаги болалар; чақириқ бўйича ҳарбий хизматни ўтаётган ёхуд ҳарбий таълим муассасасида ўқиётган ота-она (фарзандликка олувчи); суднинг қарорига кўра жазони ижро этиш жойларида эканлиги муносабати билан оилада ҳозир бўлмаган ота-она (фарзандликка олувчи).

III. Ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оила даромадлари турлари

7. Ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган оиланинг жами даромадига оила аъзолари томонидан олинган қуйидаги даромадлар киритилади:

меҳнатга ҳақ тўлаш шаклидаги даромадлар;
мол-мулкдан олинган даромадлар;
хусусий тадбиркорнинг даромади;
чет элда ишлайдиган ёки тадбиркорлик фаолиятини амалга оши-
раётган оила аъзоларидан пул тушумлари суммаси;

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа даромадлар.

8. Меҳнатга ҳақ тўлаш шаклидаги даромадлар ҳисобланган сумма бўйича ҳисобга олинади (солиқ ҳақидаги қонунларда назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар чегириб ташлангунга қадар).

9. Хорижий валютада олинadиган оила даромади Ўзбекистон Рес-
публикаси Марказий банкнинг болали оилаларга нафақалар, она-
ларга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун ариза берилган кунда
белгиланган курси бўйича Ўзбекистон Республикасининг миллий
валютасига қайта ҳисоблаб чиқилади.

IV. Даромад миқдорини аниқлаш

10. Оиланинг ўртача ойлик жами даромади ушбу Низомнинг 20-бан-
дига мувофиқ фуқаролар томонидан тақдим этиладиган оила аъзолари-
нинг даромадлари тўғрисидаги маълумотлар асосида аниқланади.

11. Агар фуқаролар томонидан тақдим этилган оила аъзоларининг
даромадлари тўғрисидаги маълумотларда ушбу Низомнинг 12-18-
бандларига мувофиқ ҳисоблаб чиқилган норматив даромаддан паст
даромад суммаси кўрсатилган бўлса, у ҳолда оиланинг ўртача ойлик
жами даромадини ҳисоблаб чиқиш учун норматив даромад миқдори
қабул қилинади.

12. Хусусий тадбиркор норматив даромадининг ҳар ойлик миқдо-
ри қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = БССх2, бунда:

Од - хусусий тадбиркорнинг ойлик норматив даромади;

БСС – қонун ҳужжатларида белгиланган фаолият тури бўйича
юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғул-
ланувчи жисмоний шахслардан (хусусий тадбиркорлардан) олинadи-
ган қатъий белгиланган солиқ ставкаси.

13. Юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон
хўжалиги бошлиғи норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори
қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = Ем/10 х Нод, бунда:

Од – юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон
хўжалиги бошлиғининг ойлик норматив даромади;

Ем – шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжалигини юритиш учун берилган ер участкаси майдони (сотихлар бўйича белгиланади);

Нод – ер майдонинг ҳар 10 сотихидан олинadиган, қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг икки баравари миқдоридаги норматив ойлик даромад.

Ер участкаси объектив шароитлар (сув билан таъминланмаганлик, тупроқнинг шўрланганлиги ва бошқалар) бўйича норматив ойлик даромадни юқорида кўрсатилган миқдорда олиш имконини бермаган ёки умуман даромад олиш имконини бермайдиган айрим ҳолларда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари норматив ойлик даромадни пасайтириш томонга тузатиш киритишлари мумкин.

14. Уй хўжалигида оиланинг қорамолдан олинadиган норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$$\text{Од} = (\text{Қбс}-1) \times \text{ЭКИХ}/2, \text{ бунда:}$$

Од – уй хўжалигида оиланинг қорамолдан олинadиган норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори;

Қбс – уй хўжалигидаги қорамоллар бош сони, ёш моллар чиқариб ташланган ҳолда;

ЭКИХ – қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдори.

Юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжалигида қорамол мавжуд бўлган тақдирда оила норматив даромадининг ҳар ойлик миқдори юридик шахс ташкил этмаган шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжалигидан олинган норматив даромад ҳар ойлик миқдорининг ва уй хўжалигидаги қорамолдан оиланинг норматив даромади ҳар ойлик миқдорининг жами сифатида белгиланади.

15. Кўчмас мулкни ижарага беришдан олинган норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори қонун ҳужжатларига мувофиқ уй-жойни ижарага берувчи жисмоний шахслар учун белгиланган ижара тўлови ставкаларидан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

16. Автомототранспорт воситаларини ижарага беришдан олинган норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори энг кам ойлик иш ҳақининг 2,5 баравари миқдорида белгиланади.

17. Чет элдан ойлик пул тушумларининг норматив суммаси чет элда меҳнат ёки тадбирокорлик фаолиятини амалга оширувчи оила аъзолари сонини энг кам ойлик иш ҳақининг 2,5 бараварига кўпайтириш йўли билан аниқланади.

18. Оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламаётган меҳнатга лаёқатли аъзолари (16 ёшгача бўлган болаларни тарбиялаш, ўқиш, ўзга-

ларнинг парваришига мухтож бўлган шахсларга қараш билан банд бўлмаганлар) учун, меҳнат бўйича органларда нафақалар олувчилар бундан мустасно, норматив даромаднинг ҳар ойлик миқдори қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Од = Иоас ЭКИХх2,5, бунда:

Од – оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламайдиган меҳнатта лаёқатли аъзоларининг ҳар ойлик норматив даромади;

Иоас – оиланинг охириги уч ой мобайнида ишламайдиган меҳнатта лаёқатли аъзолари сони;

ЭКИХ – қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган энг кам ойлик иш ҳақи миқдори.

19. Хусусий корхона мулкдори ва фермер хўжалиги бошлигининг ўртача ойлик жами даромади тегишли хусусий корхона ва фермер хўжалигининг олдинги йилда олинган, уларнинг тасарруфида қолган (солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлангандан кейинги фойда суммаси) даромадини 12 га бўлиш йўли билан аниқланади.

V. Даромадлар тўғрисидаги маълумотларни тақдим этиш тартиби

20. Болали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам олиш учун ариза берадиган шахс ушбу Низомга иловага мувофиқ шакл бўйича, ариза берилган ойдан олдинги охириги уч ой учун оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларни (қейинги ўринларда маълумотлар деб аталади) тўлдиради.

Маълумотларга қуйидаги тасдиқловчи ҳужжатлар илова қилинади:

тузилган меҳнат шартномаси (контракт) ёки фуқаролик ҳуқуқи характеридаги шартномалар бўйича ишларни бажарувчи шахслар учун (солиқ тўловчининг индивидуал рақами нусхаси илова қилинган ҳолда) - иш жойидан маълумотнома;

дивидендлар тарзида даромад олувчи шахслар учун – дивидендлар тарзидаги даромадлар суммаси ва ушлаб қолинган солиқнинг умумий суммаси тўғрисида дивидендлар тўлаган юридик шахс томонидан берилган маълумотнома;

охириги уч ойда яқка тартибдаги жамғариладиган пенсия ҳисоб рақамига мажбурий бадаллар тушуми тўғрисида Давлат-тижорат Халқ банки филиали томонидан берилган маълумотнома;

хусусий табиркорлик фаолиятини амалга оширувчи ёки деҳқон хўжалиги бошлиғи ҳисобланадиган шахслар учун – юридик шахс тапшил

этмасдан хусусий тадбиркор ва деҳқон ҳўжалиги сифатида давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотнома нусхаси;

мол-мулкни (кўчмас мулкни ва автомобилотранспорт воситасини) ижарага берганлик тўғрисидаги шартнома нусхаси;

туман (шаҳар) Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказида ишсизлар сифатида рўйхатдан ўтказилган шахслар учун – Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш марказидан маълумотнома;

пенсионерлар учун – Молия вазирлиги ҳузуридаги бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасининг туман (шаҳар) бўлиmidан маълумотнома;

стипендия олувчи талабалар учун – таълим муассасасидан маълумотнома.

Зарурият бўлганда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ариза берган шахсдан бошқа тасдиқловчи ҳужжатларни, шу жумладан:

давлат солиқ хизмати органларидан – хусусий корхона мулкдори ва фермер ҳўжалиги бошлиғининг тасарруфида қоладиган даромадлар тўғрисидаги ҳужжатни;

жазони ижро этиш муассасаларидан – оиланинг озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган аъзоларига оид ҳужжатни;

мудофаа ишлари органларидан – оиланинг ҳарбий хизматни ўтаётган аъзосига оид ҳужжатни талаб қилиши мумкин.

Бунда кўрсатилган маълумотнома ва маълумотлар мурожаат қилинган кундан бошлаб икки кун мобайнида бепул тақдим этилиши керак.

21. Ариза бераётган шахслар томонидан ўз оиласи аъзоларининг даромадлари тўғрисида ишончсиз маълумотларни қасддан тақдим этиш ёки уларнинг бузилиши, бунинг оқибатида нафақалар ва моддий ёрдамнинг асоссиз тайинланиши қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда жавобгарликка, шунингдек ноқонуний олинган пул маблағлари қайтарилишига олиб келади.

VI. Оиланинг ўртача ойлик жами даромади миқдорини ҳисоблаб чиқиш

22. Оиланинг ўртача ойлик жами даромадини ҳисоблаб чиқиш ариза берувчи томонидан нафақа ёки моддий ёрдам тайинлаш тўғрисидаги ариза билан бир вақтда тақдим этилган маълумотлар асосида, бошқали оилаларга нафақалар, оналарга нафақалар ва моддий ёрдам

тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан, тегишли фуқаролар йиғини ҳудудига биркитилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими иштирокида амалга оширилади.

23. Оиланинг даромади ва унинг таркиби ўзгарган тақдирда ариза берувчи шахс бир ойдан кеч бўлмаган муддатда бу ҳақда нафақа ёки моддий ёрдам тўлайдиган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига маълум қилиши шарт.

VII. Оила аъзоларининг даромадлари тўғрисидаги маълумотларни текшириш

24. Такдим этилган маълумотларнинг ишончлилиги маълумотлар такдим этилган кундан бошлаб уч кун муддатда нафақа (моддий ёрдам) тайинлаш бўйича махсус комиссия аъзоси ва тегишли фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳудудига биркитилган Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази ходими томонидан текширилади.

25. Такдим этилган маълумотларнинг ишончлилигини текшириш маълумотларнинг тасдиқловчи ҳужжатларга мувофиқлигини текшириш, шунингдек, зарурият бўлганда, маълумотларни берган шахсдан ва унинг оила аъзоларидан сўраб-суриштириш йўли билан амалга оширилади.

26. Зарурият бўлганда, (нафақа тайинлаш учун барча зарур ҳужжатлар такдим этилган санадан бошлаб уч кундан кечикмай) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи такдим этилган маълумотларни уларни текшириш учун маҳаллий давлат солиқ хизмати органига:

хусусий тадбиркорларнинг ушбу тоифаси учун белгиланган солиқ ставкасини тасдиқлаш;

дивидендлар тарзида олинган даромадлар суммасини текшириш учун сўровнома юбориши мумкин.

Давлат солиқ хизмати органлари сўровнома тушган кундан бошлаб ўн иш кунидан кечикмай тегишли маълумотларни фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига такдим этишлари керак.

4.6. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликлар ҳузуридаги жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича махсус комиссиялар тўғрисидаги Низом*

I. Махсус комиссияларни тузиш тартиби, уларнинг вазифалари ва ваколатлари

1. Тегишли давлат органлари ва жамоат тузилмаларининг жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларни ишга жойлаштиришда ва уларнинг ижтимоий-маиший таъминотида ёрдам кўрсатиш жараёнида қатнашишини таъминлаш мақсадида Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, Тошкент шаҳар, шаҳар, туман ҳокимликлари ҳузурида жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича махсус комиссиялар ташкил этилади. Махсус комиссиялар мазкур Низомга ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ иш кўради.

2. Истисно тариқасида Махсус комиссиялар туман марказидан анча олисда жойлашган фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузурида ҳам тузилиши мумкин. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузурида Махсус комиссиялар тузишнинг мақсадга мувофиқлиги тўғрисидаги масала тегишли вилоятлар, Тошкент шаҳар ҳокимлиги томонидан ҳал этилади.

3. Махсус комиссиялар Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, ҳокимликлар, жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахслар учун ижтимоий мослашув марказлари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, меҳнат биржалари, ижтимоий таъминот, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари вакиллари, касаба уюшмалари, ёшлар ва бошқа жамоат бирлашмалари ҳамда меҳнат жамоалари вакиллари-дан раис (Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раиси ўринбосари, тегишли ҳокимликлар ҳокими ўринбосари), раис ўринбосари, масъул котиб (Ички ишлар вазирлигининг жойлардаги жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахслар билан ишлаш бўлинмаларининг бошлиғи) ва комиссия аъзоларидан камида олти кишидан иборат таркибда тузилади.

Махсус комиссия таркибига номзодлар тегишли давлат органлари раҳбарлари ва жамоат бирлашмалари томонидан тажрибали тарбиячи-

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 19 апрелдаги 180-сон қарорига 1-илова.

лар, педагоглар, ҳуқуқшунослар, жамоатчиликнинг бошқа вакиллари-дан кўрсатилади ҳамда уларнинг тақдимномаси бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, тегишли вилоят, Тошкент шаҳар, шаҳар, туман ҳокимлиги мажлисида 2 йил муддатга тасдиқланади. Махсус комиссиялар таркибига ички ишлар органлари, прокуратура, суд, шунингдек адвокатура ходимлари ҳам кириши мумкин.

4. Заруриятга кўра Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, Тошкент шаҳар, шаҳар, туман ҳокимликлари тегишли Махсус комиссиялар таркибига ўзгартиришлар киритиши мумкин.

5. Махсус комиссиялар ўзларининг бутун фаолиятида Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, тегишли ҳокимликлар олдида масъулдирлар ва уларга ҳисобот берадилар.

Вилоятлар, Тошкент шаҳар, шаҳар, туман ҳокимликлари вақти-вақти билан, бироқ йилнинг ҳар чорагида камида бир марта ўз мажлисларида Махсус комиссиялар ҳисоботларини эшитади. Махсус комиссиялар аъзолари уларнинг номзодини кўрсатган органлар, жамоат ташкилотлари ва меҳнат жамоаларига ўз иши тўғрисида мунтазам равишда ахборот берадилар.

6. Махсус комиссиялар ўз ваколатларига тегишли барча масалалар бўйича меҳнат, ижтимоий таъминот, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, турли жамоат бирлашмалари, жазони ижро этиш муассасалари маъмурияти, ҳокимликлар ҳузуридаги вояга етмаганлар иши бўйича комиссиялар билан ўзаро ҳамкорлик қилади.

7. Махсус комиссиялар аъзолари ўз вазифаларини жамоатчилик асосида, ушбу Низомга асосланиб, асосий иш вақтидан бўш пайтда бажарадилар, ўз асосий ишидан чалғиш билан боғлиқ тошшириқларни бажариш холларида ўртача иш ҳақи сақлаб қолинади ва уларнинг сарфхаражатлари қонунда белгиланган тартибда қопланади.

8. Махсус комиссияларнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

ишга жойлаштириш, ижтимоий таъминот, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, жазони ижро этиш муассасалари, жамоат бирлашмаларининг, жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларни, шунингдек озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахсларни ишга жойлаштириш ва уларга ижтимоий-маиший жиҳатдан зарур ёрдам кўрсатиш бўйича корхоналар маъмурияти билан ўзаро ҳамкорлигини мувофиқлаштириш ва таъминлаш;

жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахслар учун ижтимоий мослашув марказлари иштини бевосита ташкил этиш ва уларнинг фаолияти устидан доимий назоратни амалга ошириш;

ушбу шахсларни ишга қабул қилишни рад этишнинг қонунийлиги ва асослилигини текшириш; уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари камситилишининг олдини олиш; тегишли давлат органлари томонидан илгари судланган шахсларнинг шикоятлари, аризалари ва хатлари ўз вақтида ва тўғри кўриб чиқилишини назорат қилиш;

корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда ахлоқ тузатиш ишларига ҳукм этилган, шунингдек, жазони ўташ жойларидан муддатидан олдин шартли равишда озод қилинган шахслар билан тарбиявий ишларнинг ташкил этилиши ва олиб борилиши устидан назорат ўрнатиш.

9. Махсус комиссиялар ўз зиммаларига юкланган вазифаларни бажаришда қуйидаги ҳуқуқларга эга:

ўз ваколатлари доирасида давлат органлари маъмуриятидан, жамоат бирлашмаларидан ўз зиммаларига юкланган вазифаларни ҳал этишда қўмаклашишни, комиссиянинг иши учун зарур бўлган ҳужжатлар ва маълумотлар тақдим этилишини талаб қилиш;

жазони ўташ жойларидан озод қилинган, шунингдек озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахсларни қабул қилиш, уларнинг шикоят ва аризаларини кўриб чиқиш, уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш чора-тадбирларини кўриш;

зарурият бўлганда ички ишлар, прокуратура ва суд органларидан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар маъмуриятидан жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларни, шунингдек озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахсларни тавсифловчи маълумотлар тақдим этилишини сўраш;

ўз мажлисларида меҳнат, ижтимоий таъминот органлари, корхоналар, ижтимоий мослашув марказлари раҳбарларининг жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга, шунингдек озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш, уларнинг ахлоқини тузатиш ва қайта тарбиялаш бўйича ишлар тўғрисидаги ахборотларини эшитиш, ушбу фаолиятдаги камчиликларни бартараф этиш тўғрисида таклифлар киритиш;

мансабдор шахслар Махсус комиссиялар қарорларини бажармаган тақдирда тегишли давлат органлари олдига уларга нисбатан интизомий

жазо бериш тўғрисидаги, жамоат бирлашмалари олдига эса жамоат таъсири кўрсатиш чора-тадбирларини қўллаш тўғрисидаги масалани қўйиш;

жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларни, шунингдек озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахсларни ишга қабул қилишни асоссиз равишда рад этган, уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини камситган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар раҳбарларига нисбатан Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ чора-тадбирларни қўллаш тўғрисида тегишли давлат органларига тақдимномалар билан кириш. Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар маъмуриятлари Махсус комиссияларнинг тақдимномаси бўйича ишга жойлаштирилган шахслар ишдан бўшаганлари тўғрисида хабардор қилиши шарт.

II. Махсус комиссиялар ишини ташкил этиш

10. Махсус комиссия ўз ишини комиссия мажлисида тасдиқланган режа асосида ташкил этади. Махсус комиссия мажлислари раис томонидан, у бўлмаганда раис ўринбосари томонидан заруриятга кўра, бироқ ҳар ойда камида бир марта чақирилади. Комиссия аъзоларининг камида ярми ҳозир бўлган тақдирда мажлис ҳуқуқий ваколатли ҳисобланади.

Комиссия мажлисида барча масалалар оддий кўпчилик овоз билан ҳал этилади, овозлар тенг бўлганда эса раиснинг овози ҳал қилувчи кучга эга бўлади. Комиссиянинг қарори мажлис баённомасига киритилади. Баённома комиссия раиси ва котиби томонидан имзоланади.

11. Махсус комиссия раиси, у бўлмаганда раис ўринбосари комиссия ишини ташкил этади, комиссия мажлислари мунтазам чақирилишини таъминлайди, кўриб чиқиши керак бўлган масалалар доирасини аниқлайди, комиссия фаолияти тўғрисидаги ҳисоботларни кўриб чиқиш учун тайёрлайди, комиссия аъзоларига топшириқлар беради ва уларнинг бажарилишини текширади.

12. Махсус комиссия аъзолари ўртасидаги вазифалар унинг мажлисида тақсимланади. Махсус комиссия аъзоларига уларнинг иш ихтисосига мувофиқ қуйидаги аниқ функционал вазифалар юкланади:

жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший ва ишга жойлашишда қўмаклашиш;

илгари судланган шахслар томонидан қайта ва такроран ҳуқуқбузарликлар содир этилишига йўл қўймаслик мақсадида иш усуллари тақомиллаштириш;

тегишли давлат органлари, жамоат бирлашмалари томонидан Ўзбекистон Республикасининг ушбу масалага тааллуқли қонун ҳужжатлари бажарилишини назорат қилиш ва улар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни таъминлаш;

жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахслар учун ижтимоий мослашув марказларига ажратиладиган пул маблағларининг сарфла-нишини назорат қилиш.

13. Махсус комиссия мажлисига кўриб чиқиладиган масалалар хусусиятига боғлиқ равишда ҳуқуқни муҳофаза қилиш, меҳнат, ижтимоий таъминот, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, давлат муассасалари, меҳнат жамоалари раҳбарлари, шунингдек жамоат бирлашмалари вакиллари таклиф этилиши мумкин.

14. Комиссиянинг меҳнат, ижтимоий таъминот, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, корхоналар ва муассасалар, жамоат бирлашмалари фаолиятидаги камчиликларни бартараф этиш тўғрисида ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорлари, таклифлари ва тавсиялари бажарилиши мажбурийдир. Уларнинг раҳбарлари комиссиянинг қарорлари, таклифлари ва тавсияларига рози бўлмаганлари тақдирда масала кўриб чиқиш учун Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, ҳокимликларга киритилади.

Кўрсатиб ўтилган муассасалар, шунингдек корхоналар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари раҳбарлари ва бошқалар икки ҳафта муддатда Махсус комиссияга унинг қарорлари, таклифлари ва тавсиялари бажаришга қабул қилинганлиги тўғрисида маълум қилишлари шарт.

15. Махсус комиссиялар қарорлари устидан тегишли равишда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликларга шикоят қилиш мумкин.

III. Махсус комиссиялар ишига раҳбарлик қилиш

16. Махсус комиссиялар фаолиятига раҳбарлик қилиш Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, Тошкент шаҳар, шаҳар ва туманлар ҳокимликлари томонидан амалга оширилади.

17. Махсус комиссияларга техник хизмат кўрсатиш Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва тегишли ҳокимликлар аппаратлари томонидан амалга оширилади. Махсус комиссия фаолияти билан боғлиқ харажатлар Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва тегишли ҳокимликлар маблағлари ҳисобидан қопланади.

4.7. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари тўғрисидаги Низом*

I. Умумий қондалар

1. Ушбу Низом “Маҳалла посбони” жамоат тузилмаларини ташкил этиш, улар билан ишлаш, уларга раҳбарлик қилиш, шунингдек уюшма аъзоларининг вазифалари, ваколатлари, ҳуқуқ ва бурчларини белгилаб берувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатдир.

2. Тузилмаларни ташкил этишдан асосий мақсад – фуқароларнинг фаоллигини ошириш йўли билан ҳуқуқий демократик давлат қуриш жараёнини жадаллаштириш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг давлат бошқарув тизимининг айрим ваколатларини бажаришига кенг йўл очиш, осойишталикни таъминлаш, ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашда давлат идоралари билан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳамкорликда иш олиб боришини таъминлаш, аҳолининг ўзаро ҳамжиҳатлигини оширишдан иборатдир.

3. Ҳар бир маҳаллада, аҳоли истиқомат қилувчи жойларда, қишлоқ ва овулларда юзага келган вазиятдан келиб чиққан ҳолда аҳоли орасидан ўзи истиқомат қилаётган ҳудудда осойишталикни таъминлаш ва сиёсий-ижтимоий вазиятни барқарорлаштиришда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ёрдам бериш истагини билдирган, маънавий пок, соғлом фикрли кўнгиллилар аниқланиб, улар жамоатчилик асосида фаолият кўрсатувчи тузилмага бирлаштирилади.

4. “Маҳалла посбони” тузилмаси раҳбарига маҳаллий бюджет ҳисобидан тегишли фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи раисининг маошига тенг миқдорда ойлик иш ҳақи белгиланади.

5. “Маҳалла посбони” тузилмасига унинг ўз ишчанлик ва бошқарувчилик хусусиятлари билан ажралиб турувчи, ўз сафдошларига ҳар томонлама ўрнак бўла оладиган аъзоси маҳалла фуқаролар йиғини кенгашининг қарори билан раҳбар этиб тайинланади.

II. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмасига қабул қилиш

6. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмасига Фуқаролар йиғини кенгашининг қарорига биноан онгли равишда ватан ва халқ манфаатлари йўлида садоқат билан беғараз хизмат қилишга тайёр, жисмоний ва маънавий соғлом, пок, иймон-этиқодли, юксак инсоний ва ахлоқий фазилатларга эга бўлган, жинойтчиликнинг олдини олиш ва жамоат тартибини сақлашда ҳуқуқ-тартибот органларига кўнгилли равишда ёрдам

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 19 апрелдаги 180-сон қарорига 2-илова.

бериш истагини билдирган тегишли маҳаллада истиқомат қилувчи 18 ёшга тўлган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари қабул қилинадилар.

7. Тузилмага қабул қилиш учун танланган номзоднинг шахси ва турмуш тарзи маҳалла фуқаролар йиғини кенгаши аъзолари томонидан милиция ҳудудий инспектори иштирокида ўрганиб чиқилиб, лозим топилган тақдирда фуқаролар йиғини кенгашининг тегишли қарорига асосан фуқаро маҳалла посбони деб эълон қилиниб, жамоат тузилмасига қабул қилинади (“посбонлар” деб аталади).

8. Посбонлар сони маҳалла ҳудудининг табиий-географик, ижтимоий-иқтисодий, ижтимоий-демографик, криминоген хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда маҳалла фуқаролар йиғини кенгашининг қарорига мувофиқ белгиланади. Ижобий тавсифланган шахсларни посбонликка қабул қилишда ва ўзларини салбий томондан намоён этган шахсларни посбонликдан чиқаришда ушбу маъмурий ҳудудга бириктирилган милиция ҳудудий инспекторининг фикри инобатга олинади. Посбонларни тузилмага қабул қилиш ва аъзоликдан чиқариш фақатгина фуқаролар йиғини кенгашининг қарори асосида амалга оширилади.

9. Ўзининг турмуш тарзи билан маҳалла аҳли ўртасида салбий тавсифланган, ички ишлар идораларининг профилактик ҳисобида турувчи, ҳамда муқаддам судланган шахслар посбонликка қабул қилинмайдилар.

10. Посбонларнинг сони маҳалланинг катта-кичиклиги, ушбу ҳудудда яшайдиган аҳоли сони ҳамда юзага келган вазият ва уни барқарорлаштириш йўлидаги мақсадлардан келиб чиққан ҳолда фуқаролар йиғини кенгаши қарорига асосан ўзгартирилиши мумкин.

III. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари билан ишлаш

11. Маҳалла ҳудудида жиноятчиликнинг олдини олиш, фуқаролар осойишталигини таъминлаш, жамоат тартибини сақлаш ва ушбу ҳудудда ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга алоқадор вазифаларни амалга ошириш, фуқаролар билан муомала маданияти, ижтимоий-маънавий муҳитни барқарорлаштиришга қаратилган ва бошқа масалалар юзасидан тузилмага қабул қилинган ҳар бир посбон билан ушбу маъмурий ҳудудга бириктирилган милиция ҳудудий инспектори ҳамкорликда иш олиб боради.

12. Посбонларга маҳалла ҳудудида ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш билан боғлиқ вазифаларни адо этишда биринчи навбатда қонун устуворлигини таъминлаш, қонунчиликка, жамиятда юриш-туриш қоидаларига ва ахлоқ-одоб мезонларига риоя этиш зарурлиги уқдирилади.

13. Посбонларга маҳалла ҳудудида хизмат қилиш жараёнида қўлга ва қўқракка тақиладиган махсус ёзувли белгилар берилади.

14. Посбонлар рўйхати, уларга қўлга ва қўқракка тақиладиган махсус белгиларнинг берилганлиги, ҳар бири билан якка тартибда ўтказилган суҳбатлар натижалари махсус китобда қайд этиб борилади. Ушбу қайд китоби милиция ҳудудий инспекторининг хизмат хонасида сақланади.

15. Маҳалла ҳудудида жойлашган давлат идоралари ва жамоатчилик уюшмалари, барча ташкилотлар, корхоналар ва муассасалар маҳаллада истиқомат қилувчи барча фуқаролар ушбу ҳудудда жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, фуқаролар осойишталигини таъминлаш ва жамоат тартибини сақлашда посбонларга кўмак беришлари лозим.

IV. “Маҳалла посбони” вазифалари

16. Маҳалла посбонлари ўзлари яшаётган ҳудудда содир этилиши мумкин бўлган турли ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларнинг олдини олишда, содир этилган жиноятларни очишда, шунингдек аҳоли билан турли профилактик ва огоҳлантирувчи мазмундаги тадбирларни ўтказишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг энг яқин кўмакчилари ҳисобланадилар.

17. Посбонлар маҳалла фуқаролар йиғини ҳамда ички ишлар органлари ходимларига ушбу маҳаллада истиқомат қилувчи фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга ва маҳаллада ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга алоқадор бўлган қуйидаги вазифаларни бажаришда ёрдам берадилар:

фуқароларнинг, айниқса вояга етмаганлар ва ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, маҳалла ҳудудида қонун устуворлигини ва осойишталикни таъминлаш, жамиятда юриш-туриш қоидаларига ва ахлоқ-одоб мезонларига риоя қилинишини, жамоат тартиби сақланишини таъминлаш, маҳаллада тартиб ўрнатиш билан боғлиқ бўлган бошқа ишлар;

муайян ҳудудда истиқомат қилувчи фуқаролар томонидан паспорт режимига амал қилинишини текшириш ва назорат қилиш;

аҳоли ўртасида ёнғин ва ҳаракат хавфсизлигига риоя қилиш юзасидан тушунтириш ишлари олиб бориш;

маҳаллада ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш мақсадида ичкиликбозлик ва гиёҳвандликка ружу қўйганларни, оила-турмуш доирасида мунтазам ҳуқуқбузарликлар содир этувчиларни, ўзларининг

жамиятга зид хатти-ҳаракатлари билан фарзандлари тарбиясига салбий таъсир кўрсатувчи ёки улар тарбияси билан шуғулланмайдиган ота-оналарни, нотинч oilаларни, вояга етмаганларни турли ҳуқуқбузарликлар содир этишга ундовчи шахсларни, ёшлар онгини захарлаб, уларни турли диний экстремистик ғоялар таъсирига олиш мақсадида бундай ташкилотларга аъзо бўлишга даъват этувчи, турли ноқонуний тарғибот ва ташвиқот ишлари олиб борувчи шахсларни, ўсмирларга қонунга ҳилоф равишда диний таълим берувчиларни, конституцион қонуний тузимга қарши турли бўҳтонларни тарқатувчи шахсларни аниқлаш ва улар билан профилактик-тарбиявий тушунтириш ишлари олиб бориш;

ички ишлар идоралари ҳисобида турувчи, тарбияси оғир вояга етмаганлар билан аниқ мақсадли профилактик тадбирлар олиб бориш;

маҳаллаларни ободонлаштириш юзасидан турли ҳашарлар ва тадбирларни амалга ошириш.

18. Маҳалла посбонлари табиий офатлар, оммавий тартиббузарликлар ва бошқа ғавқулдда вазиятларда жамоат тартибини сақлаш, ва бундай ҳолларнинг оқибатларини тугатишда тегишли давлат идораларига яқиндан ёрдам берадилар.

19. Маҳалла ҳудудида оғир турдаги, мураккаб ва кўп эпизодли жиноятлар содир бўлганда уларни очиш, айбдор шахсларни аниқлаш, суриштирув-тергов ишлари олиб боришда ички ишлар органлари ходимлари посбонлардан ёрдамчи сифатида фойдаланадилар. Улар жиноятга алоқадор бўлган барча шахсларни аниқлаш, ушлаш, тинтув ўтказишда фаол қатнашадилар.

20. Маҳалла посбонларига ички ишлар органларини:

ноқонуний равишда маҳаллада истиқомат қилаётган, узоқ муддатдан бўён уйига келмаётган ва ўз уйида яшамаётган, ўз уйини ишратхонага айлантирган, қўшмачилик билан шуғулланаётган ҳамда қонунда белгиланган бошқа меъёрларни бузаётган шахслар тўғрисида;

қайси ҳудудда содир этиш учун мўлжалланганлигидан қатъи назар, ўзларига маълум бўлган, содир этиш учун тайёргарлик кўриляётган жиноятлар тўғрисида хабардор қилиб туриш уқдирилади.

21. Маҳалла посбонларига қонунга ҳилоф топшириқларни бериш тақиқланади, таркибида жиноят аломатлари бўлган ёки жиноятга алоқадор маълумотлар бўлган, процессуал, бевосита ички ишлар органлари ваколати доирасига кирувчи ишларни кўриб чиқиш ва ҳал этишни уларга топшириш, уларни давлат ва хизмат сирига эга бўлган ҳужжатлар билан таништириш қатъий тақиқланади.

V. Маҳалла посбонларининг ҳуқуқлари

22. Посбонлар маҳалла ҳудудида тартиб ўрнатиш ва рўй бериши мумкин бўлган турли қонунбузарликларнинг олдини олишда милиция ҳудудий инспекторининг ёрдамчилари ҳисобланадилар. Уларга қуйидаги ҳуқуқлар берилади:

ким томонидан амалга оширилаётганидан қатъи назар, маҳалла ҳудудида содир этилаётган ҳар қандай кўринишдаги ҳуқуқбузарликларни тўхтатишни фуқаролардан талаб қилиш. Бошқа таъсир чоралари қолмаган тақдирда тартиббузар шахсларни милиция ҳудудий инспектори хизмат хонасига, ички ишлар органига олиб келиш ёки милиция ходимларига топшириш;

жиноят содир этилган жойда бўлган фуқаролардан ҳамда зарур ҳолларда маҳалла ҳудудида пайдо бўлиб қолган шубҳали шахслардан паспортини ёки шахсини тасдиқловчи бошқа ҳужжатларни кўрсатишни талаб қилиш;

ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш чоғида ҳуқуқбузар шахслардан уларни содир этиш воситаларини олиб қўйиш ва дарҳол милиция ҳудудий инспекторига ёки ички ишлар идорасига топшириш;

маҳалла ҳудудида ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш мақсадида йўл ҳаракати қоидаларига амал қилмаган ҳайдовчиларни тартибга қақариш;

маҳаллада истиқомат қилувчи фуқаролар ўртасидаги турли низо-ларни ҳал қилишда, ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларни муҳокама қилишда, ноқонуний хатти-ҳаракатлар содир этишга мойил шахслар билан ҳуқуқий-тарбиявий мазмундаги суҳбатларда ва қонунда белгиланган тартибда бошқа огоҳлантирув-профилактик суҳбатлар чоғида бевосита иштирок этиб, ўзининг фикр ва мулоҳазаларини билдириш;

маҳалла ҳудудида осойишталикни таъминлаш билан боғлиқ бўлган ва бошқа тадбирларни ўтказиш жараёнида қўлга ва кўкракка тақилади-ган махсус белгиларни тақиб юриш;

ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш ва жамоат тартибини таъминлаш юзасидан олиб борилаётган фаолият самарадорлигини оширишга доир тегишли таклифлар киритиш.

23. Маҳалла ҳудудида ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга алоқадор вазифаларни бажаришда ёрдам бериш истагини билдирган посбонларга бериладиган топшириқлар фақатгина ушбу Низом доирасида бўлиб, ички ишлар органлари ваколати доирасига кирувчи вазифаларни пос-бонлар бевосита ўзлари кўриб чиқиш ҳуқуқига эга эмаслар.

24. Милиция ҳудудий инспектори фуқаролар йиғини кенгаши билан биргаликда:

посбонларга берилган вазифаларни бажариш усуллари тўғрисида аниқ кўрсатмалар беради, йўл-йўриқ кўрсатади, ўзаро алоқа ва ҳамкорлик қилиш йўлларини белгилаб беради;

посбонларнинг ўзларига юклатилган жамоатчилик топшириқлари моҳиятини ва уни бажариш йўлларини қай даражада тушунганлиги қатъий тартибда текшириб кўрилади. Уларнинг олиб бораётган ишлари, жамоатчилик асосида берилган вазифаларни бажариш жараёнидаги хатти-ҳаракатлари мунтазам назорат қилиб борилади. Улардан олинган маълумотларга кўра қарор қабул қилишда ушбу маълумотларнинг тўғрилиги албатта текшириб кўрилади.

25. Хизмат қилиш жараёнида ижобий тавсияномага эга бўлган посбонларга ички ишлар органларига хизматга қабул қилишда алоҳида имкониятлар яратилади.

26. Жамоатчилик топшириғини бажаришда қўпол хатоларга йўл қўйган ёки ноқонуний хатти-ҳаракатлар содир этган маҳалла посбонларига нисбатан барча ҳужжатлар умумий тартибда кўриб чиқилади.

27. Жиноятчиликка қарши кураш ва унинг олдини олишда, фуқаролар осоийшталигини таъминлашда, жамоат тартибини сақлашда, шунингдек жиноят ва ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларни аниқлашда, қўлга олишда ва бошқа муҳим топшириқларни бажаришда ўрнатилган кўрсатган посбонлар қонунда белгиланган тартибда ҳокимликлар ва ички ишлар органлари раҳбарияти томонидан рағбатлантирилиши мумкин.

28. Жиноятчиликка қарши кураш ва халқ осоийшталигини таъминлашда алоҳида ўрнатилган кўрсатган фуқаролар қонунда белгиланган тартибда ҳукумат мукофотларига тақдим этилади.

VI. Маҳалла посбонларининг бурчлари

29. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари ва ҳукумат қарорлари талабларига тўлиқ риоя этиш, фуқаролар билан муносабатда оғир, вазмин ва ҳушмуомала бўлиш, низоли масалаларни ҳал этишда адолатли бўлиш.

30. Маҳаллада ёки ўзлари истиқомат қилаётган жойларда жиноят содир этилганда бу тўғрида зудлик билан ички ишлар органига ёки милиция ҳудудий инспекторига хабар бериш ва ҳуқуқни ҳимоя қилувчи идоралар ходимлари келгунга қадар жиноят содир этилган жойларга бошқа шахсларнинг кирмаслиги, жиноят излари ва жиноятга алоқадор бўлган барча ашёвий далилларнинг йўқолмаслиги чораларини кўриш.

31. Жиноят, ҳуқуқбузарлик ёки бахтсиз ҳодисалар оқибатида жабрланган шахсларга зудлик билан биринчи ёрдам кўрсатиш, уларнинг қариндош-уруғларини воқеадан хабардор қилиш, тиббий муассасаларга ва тегишли идораларга хабар бериш.

VII. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмасига раҳбарлик қилиш

32. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмасига раҳбарлик қилиш амалдаги қонунлар асосида олиб борилади.

33. Посбонларга маҳалла фуқаролар йиғини раиси ва ушбу маъмурий ҳудудга бириктирилган милиция ҳудудий инспектори раҳбарлик қилади.

34. Вазифаларни бажаришда жамоатчилик вакили бўлган посбонлар томонидан камчиликларга йўл қўйилган тақдирда, уларнинг сабаблари ўрганиб чиқилиб, бартараф этиш чоралари кўрилади, келгусида бу каби вазифаларни қонун доирасида тўлиқ ҳал этиш бўйича амалий-услубий ёрдамлар кўрсатилади.

35. Маҳалла посбонларининг фаолияти юзасидан умумий назорат қилиш ушбу ҳудуддаги фуқаролар йиғини кенгашига ва милиция ҳудудий инспектори зиммасига юкланади.

4.8. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари хузуридаги яраштириш комиссиялари тўғрисидаги Низом*

I. Умумий қондалар

1. Ушбу Низом фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари хузурида тузиладиган яраштириш комиссияларининг тузилиши ва улар ишининг ташкил этилишини, мазкур комиссиялар зиммасига юкланган вазифаларни, уларнинг иш принциплари, ваколат ва ҳуқуқларини белгилаб беради.

2. Яраштириш комиссиялари Ўзбекистон Республикасини ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, мамлакатимизда соғлом авлодни тарбиялашга муносиб ҳисса қўшиш, фуқароларнинг оилада ва маҳаллаларда тинч-осойишта ҳамда ҳамжиҳатликда яшашларини таъминлаш, оилавий келишмовчиликларни тинч йўл билан ҳал этиш, соғлом турмуш тарзини кенг тарғиб-ташвиқ қилиш мақсадида тузилади.

3. Яраштириш комиссиялари ҳудуддаги оилаларнинг барпо этилиши, тўйлар, шунингдек тўйлар олдидан ва тўйдан кейинги ўтказиладиган тадбир-ҳашамларнинг ўтказилиши, оилалардаги ижтимоий-руҳий вазиятнинг мўтадил бўлиши учун масъул бўлган асосий тузилмадир.

4. Яраштириш комиссияларига фуқаролар йиғини оқсоқоллари ёки уларнинг ўринбосарлари раислик қиладилар.

5. Яраштириш комиссиялари таркибига хотин-қизлар қўмитаси раисаси, милиция ҳудудий инспектори, вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи милиция инспекторлари, ҳудуддаги мактабларнинг директорлари ёки уларнинг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосарлари, шунингдек маҳаллада истиқомат қилувчи намунали оилаларнинг бошлиқлари, имом-хатиблар, фахрийлар ва нурунийлар киритилади.

6. Оила давлатнинг таянчи эканлиги, республикаимзнинг буюк келажагини яратишда ҳар томонлама соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, халқимизнинг маънавиятини юксалтириш иши республикаимз ички сиёсатининг устувор йўналиши эканлиги, халқимизнинг анъаналарига таянган ҳолда никоҳдан ажралишлар ва оилаларнинг барбод бўлишига имкони борича йўл қўймаслик, бу борада илғор тажрибалар ҳамда прогрессив илмий ёндашувлардан кенг фойдаланиш яраштириш комиссиялари фаолиятининг асосий тамойилларидир.

7. Яраштириш комиссиялари ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, қонунларига, Олий Мажлис қарорлари, Ўзбекис-

* Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 19 апрелдаги 180-сон қарорига 3-илова.

тон Республика Президенти фармонлари ва фармойишларига, Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва фармойишларига, бошқа ҳуқуқий ҳужжатларга, маҳаллий ҳокимият органларининг қарор ва фармойишларига амал қиладилар.

II. Яраштириш комиссияларининг вазифалари

8. Яраштириш комиссиялари ҳудудда соғлом турмуш тарзини кенг тарғиб-ташвиқ қилиш мақсадида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида бўладиган тадбирларда, йиғилишларда иштирок этади ва уларда ичкиликбозлик ҳамда гиёҳвандликнинг оилавий низоларнинг асосий сабабларидан бири эканлиги, оилаларнинг тўқислиги уларнинг тинч-тотувлигига боғлиқ эканлиги тўғрисида чиқишлар қилади.

9. Ҳудуддаги намунали оилалар, уларда фарзандлар тарбияси, эр-хотинлар ҳамда фарзандлар орасидаги муносабатлар бўйича оммалаштиришга аризулик масалалар тўғрисида маҳаллий матбуотда мақола-лар ва телевидениеда туркум кўрсатувлар ташкил этади.

10. Тўй, маъракани ва улар олдидан ҳамда улардан кейин ўтказиладиган бошқа тадбирларни ортиқча дабдабаларсиз ўтказиш, ортиқча сарф-харажатлар оила турмушида салбий из қолдириши, оилалардаги ижтимоий-руҳий муҳитнинг бузилишига олиб келиши мумкинлиги тўғрисида аҳоли орасида тушунтириш ишлари олиб боради.

11. Маҳаллаларда, кўчаларда ва бошқа жамоат жойларида спиртли ичимликларни, гиёҳвандлик моддаларини истеъмол қилиш ҳолларининг олдини олади. Инсон қадр-қимматини таҳқирлаб кўчаларда маст ҳолда юривчи шахсларга жамоатчилик таъсирини ўтказиш мақсадида уларни оила аъзолари, маҳалла фаоллари иштирокида муҳокама қилиш чораларини кўради.

12. Спиртли ичимликларга ашаддий ружу қўйган ва гиёҳвандлик касалига мубтало бўлган шахсларни аниқлаб, зарур ҳолларда уларни белгиланган тартибда мажбурий даволанишга юбориш чораларини кўради.

13. Милиция ҳисобида турган, айниқса илгари судланган, оилада ва турмушда мунтазам равишда ҳуқуқбузарликларга йўл қўйувчи шахслар билан профилактик иш олиб боришда ишгирок этади. Зарур ҳолларда уларнинг хулқ-атвори ва турмуш тарзини ўз мажлисларида муҳокама қилади.

14. Жазони ижро этиш муассасаларидан озод этилган шахсларнинг оилаларига ўз вақтида қайтишини назорат қилади, уларга турмуш ўртоғи ва фарзандлари билан тез фурсатда ҳукм этилмасдан олдинги муносабатларини тиклашда, ҳалол меҳнат билан кун кечиришга тезроқ киришишда руҳий жиҳатдан мадад беради. Улар ўртасидаги ўзаро ишонч-

нинг йўқолмаслиги учун, агар йўқолган бўлса уни тиклаш учун халқимизнинг синалган қадриятлари ва зарур ҳолларда ислом дини йўналишидаги панд-насиҳатлардан фойдаланадилар.

15. Турмуш ўртоғи, фарзандлари ёки кекса ота-онаси билан мунтазам равишда нотинч яшаётган ҳамда оила-турмуш муносабатлари доирасида ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил шахсларни аниқлаш мақсадида ҳар бир оиланинг турмуш тарзи ва муҳитини чуқур ўрганиб боради.

16. Ҳудуддаги кам таъминланган оилаларни аниқлайди, уларга ўз даромадларини ошириш бўйича йўл-йўриқлар кўрсатади, қўшимча вақтбай ёки ишбай, шунингдек уй шароитида ишлаш, ҳунар ўрганиш, касаначилик билан шуғулланиш бўйича имкониятлар яратиш чораларини кўради. Бундай оилаларга белгиланган тартибда ижтимоий ҳамда моддий ёрдам кўрсатилиши тўғрисида таклифлар киритади.

17. Хотин-қизлар манфаатларини ҳимоя қилади. Уларнинг ижтимоий ҳаётда, оилада маънавий-ахлоқий, шунингдек руҳий муҳитни шакллантиришдаги, ёш авлодни тарбиялаш ишидаги мавқеини оширишга қаратилган кенг қамровли ишларни амалга оширади.

18. Миллий қадриятларимизга зид ҳолда ахлоқ-одоб доирасида ноҳўя хатти-ҳаракатларга йўл қўяётган шахсларни, айниқса аёлларни аниқлаш ва уларга нисбатан тегишли чора-тадбирларни кўришда фуқаролар йиғинларига фаол қўмаклашади.

19. Оилавий жанжаллар оқибатида юзага келган эр-хотин, ака-ука, опа-сингил, ота-она ва фарзанд, қайнона ва келин, қўни-қўшнилар ўртасидаги бузилган муносабатларни тиклаш чораларини кўради.

20. Ҳар бир аниқланган оила-турмуш муносабатлари доирасидаги жанжаллар бўйича қонуний чоралар кўрилишини таъминлайди.

21. Оилавий жанжалларнинг сабабларини аниқлайди ва уларни бартараф этиш бўйича зарур чора-тадбирларни амалга оширади.

22. Яраштириш комиссиялари ўз ишларини ҳар ой якунига кўра умумлаштириб, бу тўғрида манфаатдор ташкилотларга ахборот бериб боради.

III. Яраштириш комиссияларининг мажбуриятлари

23. Яраштириш комиссиялари аъзолари ўз иш фаолияти жараёнида фуқаролар билан хушмуомала бўлишлари, ҳар икки тараф ўртасида ҳолис бўлишлари шарт.

24. Яраштириш комиссиялари фуқароларнинг инсоний қадр-қиммати ерга урилишига, шахснинг эркинликлари бузилишига, шунингдек одамларнинг ғурури поймол этилишига йўл қўймайди.

25. Кўни-қўшниларни, эр-хотинларни, ота-она ва фарзандларни, кайнона ва келинларни ўзаро яраштириш жараёнида комиссияга аён бўлган оилавий ёки шахсий сирлар ўзгаларга ошкор қилиниши қатъий тақиқланади.

IV. Яраштириш комиссияларининг ҳуқуқлари

26. Яраштирилаётган кўни-қўшнилар, эр-хотинлар, ота-оналар ва фарзандлар, кайнона ва келинларнинг иш, ўқиш жойларига бориш ҳамда улар тўғрисидаги маълумотларни ўрганиш.

27. Жанжалкаш оилалардаги муҳитни ўрганиш ва улардаги аҳвол тўғрисида тўлиқ тасаввур ҳосил қилиш мақсадида кўни-қўшниларидан, уларнинг фарзандлари ўқиётган мактаблар маъмурияти ёки синф раҳбарларидан зарур маълумотларни олиш учун суриштириш.

28. Низоли оилаларнинг никоҳдан ажралишининг олдини олиш мақсадида судда уларни кафилликка олиш.

29. Низолашаётган эр-хотинлар, ота-оналар ва фарзандлар ўртасидаги низоли мол-мулкни бўлишда иштирок этиш.

30. Суд орқали никоҳдан ажралишаётган эр-хотинлар ўртасида фарзандларнинг ота-онанинг қайси бирида қолиши ёки махсус муассасаларга жойлаш масаласини ҳал қилишда ўз фикрини билдириш.

31. Худуддаги оилаларнинг тўй-ҳашамларини ташкил этишда сарф-харажатлар меъёрини белгилаш.

32. Оилалардаги низоларни аниқлаш асосида айбдорларга қонуний чоралар кўриш ва уларнинг сабаблари ва шарт-шароитларини бартараф этиш бўйича ўз таклифларини тегишли ташкилотларга киритиш.

33. Худуд фуқаролари орасидаги низолашилаётган мерос масалалари бўйича судга ўз таклифлари билан чиқиш.

III. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ ИЖРОСИНИ ТАЪМИНЛАШ СОҲАСИДАГИ ИШТИРОКИ

5-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ, МУДОФАА ВА ХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ИШТИРОКИ

5.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фуқаро муҳофазаси ҳамда жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги иштироки

**Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрда қабул
қилинган 2015-ХП-сонли Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик
тўғрисидаги Кодекси
(Кўчирма)**

7-модда. Маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларнинг содир этилишига олиб келувчи сабаблар ва шароитларни аниқлаш ҳамда баргараф этишга, фуқароларни онгли, интизомли бўлиш, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига риоя қилиш руҳида тарбиялашга йўналтирилган тадбирлар ишлаб чиқадилар ва уларни амалга оширади.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари Ўзбекистон Республикаси Конституциясига, Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида эса Қорақалпоғистон Республикаси Конституциясига ҳам мувофиқ қонунийлик, ҳуқуқ-тартибот ва фуқаролар хавфсизлигини таъмин эта бориб, ўз ҳудудларида барча давлат органлари ва жамоат бирлашмаларининг маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги ишларини мувофиқлаштириб туради, ички ишлар органлари, вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи комиссиялар ҳамда уларга ҳисобдор маъмурий ҳуқуқбузарлик билан кураш олиб борувчи бошқа органлар фаолиятига раҳбарлик қилади.

**242-модда. Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни
кўриб чиқишга ваколати бўлган органлар (мансабдор шахслар)**

Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни:

1) туман (шаҳар) судининг маъмурий ишлар бўйича судьяси, хўжалик судлари, фуқаролик ишлари бўйича судлар;

2) шаҳарча, кишлоқ ва овул фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қошидаги маъмурий комиссиялар;

3) вояга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи туман (шаҳар) комиссиялари;

4) ички ишлар (милиция) органлари (мансабдор шахслари), давлат инспекцияси органлари (мансабдор шахслари) ва ушбу Кодекс билан ваколат берилган бошқа органлар (мансабдор шахслар) кўриб чиқадилар.

246-модда. Маъмурий комиссиялар

Туман марказидан олисда ва бориш қийин бўлган ердаги шаҳарча, кишлоқ ва овуллардаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қошида тузилган маъмурий комиссиялар ушбу Кодекснинг 56, 60, 64, 65, 69, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111-моддаларида, 148-моддаси (ажратилган минтақаларда ва ёғоч кўприклардан 100 метргача бўлган масофада олов ёқиш, ёғоч кўприклар ва тахта тўшамали кўприкларда чекиш учун), 149, 159, 160, 161, 163, 186, 187, 200, 203, 209, 231, 232, 234, 235, 236, 238-моддаларида назарда тутилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқадилар.

284-модда. Ҳуқуқбузарни ушлаб келтириш

Маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисида баённома тузиш мақсадида, башарти баённома тузиш зарур бўлиб, уни ҳуқуқбузарлик қилинган жойда тузиш мумкин бўлмаса, ҳуқуқбузар милиция ходими ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисида баённома тузишга ваколатли бошқа шахс томонидан милицияга ёхуд фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи биносига ушлаб келтирилиши мумкин.

Транспорт воситаларидан фойдаланиш, ҳаракат тартиби ва хавфсизлигини сақлаш, транспортда юкларни бут сақлашни таъминлаш борасидаги қоидалар, транспортда ёнғиндан сақлаш қоидалари, санитария-гигиена ва эпидемияга қарши кураш-санитария қоидалари бузилган тақдирда ҳуқуқбузар, агар унда шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар ва у ҳақда зарур маълумотлар бериши мумкин бўлган гувоҳлар бўлмаса, ваколатли шахс томонидан милицияга ушлаб келтирилиши мумкин.

Ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилганда баённома тузиш мақсадида, башарти ҳуқуқбузарнинг шахсини ҳуқуқбузарлик содир этилган жойнинг ўзида аниқлаш мумкин бўлмаса, ўсимлик ва ҳайвонот

дунёсини асраш ва ундан фойдаланиш устидан назорат олиб боровчи органларнинг ходимлари, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг мансабдор шахслари, шунингдек милиция ходимлари шундай ҳуқуқбузарлик содир этган шахсларни милицияга ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи биносига ушлаб келтиришлари мумкин. Ҳуқуқбузар табиатни муҳофаза қилиш жамоатчи инспекторлари, овчилик жамоатчи инспекторлари, балиқларни муҳофаза қилиш жамоатчи инспекторлари ва ўрмонларнинг жамоатчи инспекторлари томонидан ҳам ушлаб келтирилиши мумкин.

Юридик шахсларнинг қўриқланадиган объектларига, бошқа хил мол-мулкига тажовуз қилиш билан боғлиқ ҳуқуқбузарлик содир этилган тақдирда ҳуқуқбузар ҳарбийлаштирилган соқчилик ходимлари томонидан ҳуқуқбузарлик ҳаракатига барҳам бериш, ҳуқуқбузарнинг шахсини аниқлаш ва ҳуқуқбузарлик тўғрисида баённома тузиш учун ҳарбийлаштирилган соқчилик хизмати биносига ёки милицияга ушлаб келтирилиши мумкин. Ҳуқуқбузарни олиб келиш иложи борича қисқа муддатда амалга оширилиши лозим. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи биносига олиб келинган шахс бу ерда бир соатдан ортиқ ушлаб турилиши мумкин эмас.

**Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган 2012-ХП-сонли Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Жиноят Кодекси
(Кўчирма)**

6-модда. Демократизм принципи

Жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёки жамоалар жиноят содир этган шахслар ахлоқини тузатиш ишига қонунда назарда тутилган ҳолларда жалб қилинишлари мумкин.

**Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 25 апрелдаги
409-І-сонли Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-ижроия Кодексидан
(Кўчирма)**

1-модда. Жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари

Жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари Ўзбекистон Республикаси Конституциясига асосланади ҳамда ушбу Кодексдан, шунингдек унга мувофиқ қабул қилинадиган бошқа қонун ҳужжатларидан ташкил топади.

Жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари:

жиноий жазони, бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этиш принциплари, тартиби ва шартларини;

маҳкумларнинг ҳуқуқий мақомини;

маҳкумларни ахлоқан тузатиш воситалари ҳамда уларни қўллаш тартибини;

маҳкумларни жазони ўташдан озод қилиш тартибини;

жазони ижро этувчи муассаса ва органлар фаолияти тартибини;

маҳкумларни ахлоқан тузатишда давлат ҳокимияти ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, корхона, муассаса, ташкилотларнинг, жамоат бирлашмалари ва фуқароларнинг иштирокини белгилайди.

**Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелда
қабул қилинган 607-І-сонли Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Оила Кодекси
(Кўчирма)**

87-модда. Боланинг ҳаёти ёки соғлиғи бевосита хавф остида қолганда болани олиш

Боланинг ҳаёти ва соғлиғи бевосита хавф остида қолганда васийлик ва ҳомийлик органи болани ота-онадан (уларнинг биридан) ёки болани ўз қарамоғига олган бошқа шахслардан зудлик билан олишга ҳаққидир. Болани зудлик билан олиш фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг тегишли ҳужжатига асосан амалга оширилади.

Бола олинганда васийлик ва ҳомийлик органи тезда прокурорга хабар бериши, болани вақтинча муайян ерга жойлаштириши ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органи болани олиш тўғрисида ҳужжат қабул қилганидан кейин етти кун ичида ота-онани ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ёки уларнинг ота-оналик ҳуқуқини чеклаш тўғрисида судга даъво билан мурожаат этиши шарт.

149-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлаш ва ҳисобга олиш

Васийлик ва ҳомийлик органлари ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлайди, бундай болаларни ҳисобга олади ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган ҳар бир ҳолатга қараб, болаларни жойлаштириш шакллари танилади, шунингдек бундан буён уларга таъминот бериш, уларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш шарт-шароитларини назорат қилиб боради.

Васийлик ва ҳомийлик органидан ташқари бошқа юридик ва жисмоний шахсларнинг ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни аниқлаш ва жойлаштириш бўйича фаолият юритишига йўл қўйилмайди.

Муассасаларнинг (мактабгача таълим муассасалари, умумтаълим муассасалари, даволаш муассасалари ва бошқа муассасаларнинг), фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мансабдор шахслари ва бошқа фуқаролар болалар ота-она қарамоғидан маҳрум бўлганлигидан хабардор бўлгач, етти кунлик муддат ичида бу ҳақда болалар ҳақиқатда турган жойдаги васийлик ва ҳомийлик органларига хабар беришлари шарт. Васийлик ва ҳомийлик органи бундай маълумотларни олган кундан эътиборан уч кун ичида боланинг турмуш шароитини текшириб чиқиши ва бунда боланинг ота-она ёки қариндошлари қарамоғидан маҳрум бўлганлиги аниқланса, уни жойлаштириш масаласи ҳал бўлгунига қадар боланинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаши шарт.

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар тўғрисидаги маълумотларни васийлик ва ҳомийлик органига хабар қилмаганлик, шунингдек бундай болаларни жойлаштиришда қонун ҳужжатлари талабларини бузганлик учун ушбу модданинг учинчи қисмида кўрсатилган муассасаларнинг раҳбарлари ва органларнинг мансабдор шахслари қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортилади.

**“Жазони ижро этиш муассасаларидан бўшатишган шахслар
устидан ички ишлар идораларининг маъмурий назорати
тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
1992 йил 09 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

16-модда.

Милиция ходимлари маъмурий назоратини амалга оширишда:

а) назорат остига олинган шахснинг хулқ-атвори тўғрисида иш берувчидан, мазкур шахс ўқиётган жойнинг маъмуриятидан, у яшаётган жойдаги жамоат бирлашмаси ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органидан, шунингдек фуқаролардан маълумотлар талаб қилиб олиш;

б) назорат остида бўлган шахсни ишга жойлаштириш ва унга турмуш шароити яратиб бериш тўғрисида тегишли давлат, жамоат ва хўжалик ташкилотлари олдида масала қўйиш;

в) назорат остига олинган шахсни суҳбат учун милицияга чақириш, зарурат бўлганда бундай суҳбатларни иш берувчининг, жамоат бирлашмаси ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг вакиллари,

назорат остига олинган шахснинг қариндошлари, шунингдек суҳбат мавзуйга алоқадор шахслар иштирокида ўтказиш;

г) назорат остида бўлган шахсдан маъмурий назорат қоидаларини ижро этиш билан боғлиқ масалалар бўйича оғзаки ва ёзма тушунтиришлар талаб қилиш;

д) назорат остида бўлган шахснинг турар жойини соат 6 дан 22 га қадар бориб кўриш ҳуқуқига эгадирлар.

Маъмурий назоратни амалга ошириш юзасидан айрим тадбирларни ўтказишда ички ишлар идораларига ёрдам бериш учун ички ишлар идораларининг штатсиз ходимлари ва жамоатчиликнинг бошқа вакиллари жалб қилиниши мумкин.

Маъмурий назоратдан бош тортаётган шахсларни қидириш судья қарорига биноан милиция томонидан амалга оширилади.

**“Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли
фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 20 августдаги Қонуни
(Кўчирма)**

5-модда. Фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги ахборот

Аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги ахборот, агар қонунда бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, ошқора бўлади.

Давлат ҳокимият ва бошқарув органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек корхона, муассаса ва ташкилотлар раҳбарлари аҳолининг ва ҳудудларнинг фавқулодда вазиятлардан муҳофазаланиш ҳолати ҳамда уларнинг хавф-сизлигини таъминлаш юзасидан кўрилган чоралар ҳақида, олдиндан башорат қилинаётган ва рўй берган фавқулодда вазиятлар тўғрисида, улардан аҳолини муҳофаза қилишнинг усул ва йўллари ҳақида оммавий ахборот воситалари ҳамда бошқа каналлар орқали аҳолини ўз вақтида ва ишончли тарзда хабардор этишлари шарт.

Мансабдор шахслар томонидан аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги ахборотнинг яширилиши, ўз вақтида тақдим этилмаслиги ёки била туриб ёлғон ахборот тақдим этилиши уларнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарлигига сабаб бўлади. Фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги ахборот билан таъминлаш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

12-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фавкулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этишдаги иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари:

аҳоли пунктлари, сув таъминоти манбалари, ижтимоий ва маданий объектларнинг санитария ва экологик ҳолати устидан назорат амалга оширилишига ёрдам берадилар;

фуқароларни фавкулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этишга жалб қиладилар;

конун ҳужжатларига мувофиқ бошқа чораларни амалга оширадилар.

**“Радиочастота спектри тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 25 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

16-модда. Электромагнит мослашув

Барча фойдаланувчиларнинг радиочастота спектридан фойдаланиши қўлланилаётган радиоэлектрон воситалар ва юқори частотали қурилмаларнинг электромагнит мослашуви қатъий тарзда таъминланган ва уларнинг ўлчамлари ҳамда тавсифлари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қабул қилинган стандартлар ва техник нормаларга мувофиқ бўлган тақдирда амалга оширилади.

Радиоэлектрон воситалар ва юқори частотали қурилмаларнинг электромагнит мослашувига риоя қилиниши ҳамда ўлчамлар ва тавсифларнинг стандартлар ва техник нормаларга мувофиқлиги устидан назоратни радиочастота органлари амалга оширади.

Агар радиоэлектрон воситалар ва юқори частотали қурилмаларнинг ишлаши бошқа фойдаланувчиларнинг алоқа сифатига салбий таъсир этса ёки фуқароларнинг соғлиғи ва атроф муҳитга зарарли таъсир кўрсатса, бу воситалар ва қурилмаларни ишлатиш тўхтатилади ёки бевосита радиочастота органининг қарорига кўра ёхуд тегишли давлат органлари ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг асослантирилган тақдимномасига кўра тугатилади.

**“Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 26 майдаги Қонуни
(Кўчирма)**

10-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг фуқаро муҳофазаси соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари:

фуқаро муҳофазаси режаларини ишлаб чиқадилар ва уларнинг тегишли ҳудудда амалга оширилишига раҳбарлик қиладилар;

тегишли ҳудуддаги ташкилотлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан фуқаро муҳофазаси тадбирларининг бажарилишини ташкил этадилар ва назорат қилиб борадилар;

фуқаро муҳофазаси кучлари ва воситалари тайёрланишини ҳамда шай ҳолатда сақлаб турилишини таъминлайдилар;

ташкилотлар раҳбарлари ва аҳолининг замонавий қирғин воситалари қўлланилган пайтдаги ҳимояланиш усулларига ўргатилишини ташкил этадилар;

замонавий қирғин воситалари қўлланилган шароитда аҳоли ҳаёт фаолиятининг таъминланишини кафолатловчи фуқаро муҳофазасига оид мол-мулк, моддий-техника, озиқ-овқат, тиббий ва бошқа хил заҳиралар ҳажмларини белгилайдилар ҳамда уларнинг тўпланиши, сақланиши, янгилаб борилиши ва шай ҳолатда сақлаб турилиши учун жавоб берадилар;

уруш даврида, идоровий бўйсунувидан қатъи назар, ташкилотларнинг барқарор ишлашини таъминлаш тадбирларини ташкил этадилар ва амалга оширадилар;

фуқаро муҳофазаси соҳасида ахборотлар йиғиш ва алмашилишини, шунингдек замонавий қирғин воситаларининг қўлланилиш таҳдиди ёки қўлланилганлиги тўғрисида аҳолини ўз вақтида хабардор қилинишини таъминлайдилар;

аҳолини эвакуация қилиш ва бўлиб-бўлиб жойлаштиришга, унинг хавфсиз зоналарга ўрнашиб олишига тайёргарлик кўриш ҳамда шу ишларни ташкил этиш, даволаш муассасалари ва бошқа ташкилотлар ишини йўлга қўйиш тадбирларини амалга оширадилар;

кутқарув ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни ташкил этадилар ва амалга оширадилар, ўз тасарруфларидаги ҳудудда жамоат тартиби сақланишини таъминлайдилар;

конун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширадилар.

12-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фуқаро муҳофазаси соҳасидаги иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари:

фуқароларнинг замонавий қирғин воситалари қўлланилган пайтдаги ҳимояланиш усулларига ўргатилишига қўмаклашадилар;

ҳарбий ҳаракатлар олиб борилиши билан боғлиқ ёки шу ҳаракатлар оқибатида ҳавфларнинг юзага келиши таҳдид этган тақдирда тегишли ҳудуддаги фуқаролар хабардор қилинишини ташкил этадилар;

аҳолининг ҳаёт фаолияти таъминланиши соҳасида тадбирлар тайёрланиши ва бажарилишини амалга оширадилар;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа тадбирларни амалга оширадилар.

**“Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги Ўзбекистон
Республикасининг 2000 йил 15 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

5-модда. Террорчилик фаолиятининг олдини олиш

Террорчилик фаолиятининг олдини олиш давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда жамоат бирлашмалари, шунингдек корхоналар, муассасалар, ташкилотлар томонидан сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа профилактик чоралар мажмуини ўтказиш орқали амалга оширилади.

Қуйидагилар тақиқланади:

терроризмни тарғиб қилиш;

террорчилик гуруҳлари ва ташкилотларини тузиш ҳамда уларнинг фаолият кўрсатиши;

террорчилик фаолиятига дахлдор юридик шахсларни, уларнинг бўлинмалари (филиаллари) ва ваколатхоналарини (шу жумладан чет эл ва халқаро ташкилотларнинг ваколатхоналарини) аккредитация қилиш, рўйхатдан ўтказиш ва уларнинг фаолият кўрсатиши;

террорчилик фаолиятига дахлдор чет эл фуқаролари ҳамда фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг Ўзбекистон Республикасига кириши;

тайёрланаётган ёки содир этилган террорчилик ҳаракатларига оид маълумотлар ва фактларни яшириш.

6-модда. Терроризмга қарши курашни амалга оширувчи давлат органларига қўмаклашиш

Давлат бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, мансабдор шахслар, шунингдек фуқаролар терроризмга қарши курашни амалга оширувчи давлат органларига қўмаклашадилар ва зарур ёрдам берадилар.

**“Одам савдосига қарши курашиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 17 апрелдаги Қонуни
(Кўчирма)**

6-модда. Одам савдосига қарши курашиш бўйича идоралараро комиссиялар

Одам савдосига қарши курашишни амалга оширувчи давлат органларининг фаолиятини мувофиқлаштириш учун одам савдосига қарши курашиш бўйича Республика Идоралараро комиссияси (бундан буён матнда Идоралараро комиссия деб юритилади) тузилади. Идоралараро комиссияни шакллантириш ва унинг фаолияти тартиби Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан белгиланади.

Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда одам савдосига қарши курашиш бўйича ҳудудий идоралараро комиссиялар (бундан буён матнда ҳудудий идоралараро комиссиялар деб юритилади) ҳам тузилиши мумкин.

Идоралараро комиссиянинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг одам савдосига қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини мувофиқлаштириш;

одам савдосига имкон берувчи сабаблар ва шароитларни аниқлаш ҳамда баргараф этишга доир ишлар самарадорлигини оширишга қаратилган тадбирларни ташкил этиш;

одам савдосининг кўлами, ҳолати ва хусусиятлари тўғрисида ахборот тўплаш ҳамда таҳлил қилиш;

ҳудудий идоралараро комиссияларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш;

одам савдосидан жабрланганларга ёрдам кўрсатиш ва уларни ҳимоя қилиш ишларини яхшилаш бўйича таклифлар тайёрлаш;

одам савдосига қарши курашиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш бўйича таклифлар тайёрлаш;

одам савдосига қарши курашиш масалалари ҳақида аҳолини хабардор қилиш тадбирларини ташкил этиш.

7-модда. Одам савдосига қарши курашиш бўйича фаолиятни бевосита амалга оширувчи давлат органларининг ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги одам савдосига қарши курашиш соҳасида:

одам савдоси билан боғлиқ жиноятларни очиш бўйича тезкор-жидирув фаолиятини ташкил этади ҳамда амалга оширади, жиноят ишлари бўйича суриштирув ва дастлабки тергов ўтказилишини таъминлайди;

одам савдоси билан боғлиқ жиноятларнинг статистика ҳисобини ташкил этади ва амалга оширади;

одам савдоси билан шуғулланувчи шахслар, уюшган гуруҳлар ва жиноий уюшмаларнинг фаолиятига чек қўйиш бўйича халқаро ташкилотлар ҳамда бошқа давлатларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари билан ҳамкорликни амалга оширади;

одам савдосига қарши курашиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш юзасидан таклифлар киритади;

одам савдоси билан шуғулланувчи шахслар, уюшган гуруҳлар ва жиноий уюшмалар ҳақида тегишли давлат ҳокимияти ҳамда бошқа-рув органларига ахборот тақдим этади;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат ноти-жорат ташкилотлари билан ўзаро ҳамкорлик қилади, оммавий ахбо-рот воситаларини жалб этган ҳолда аҳоли ўртасида кенг миқёсда огоҳлантириш-профилактика ишларини ўтказди;

Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама ва кўп томонлама халқаро шартномаларида назарда тутилган, ички ишлар органлари ваколатига кирадиган тадбирларни амалга оширади.

Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизмати одам савдосига қарши курашиш соҳасида:

халқаро террорчилик ташкилотлари ва уюшган жиноий гуруҳлар-нинг одам савдоси билан шуғулланувчи шахслар билан алоқаларини аниқлайди;

халқаро террорчилик ташкилотлари ва уюшган жиноий гуруҳлар томонидан амалга ошириладиган одам савдоси билан боғлиқ жиноят ишлари бўйича суриштирув ҳамда дастлабки тергов ўтказди;

одам савдоси билан шуғулланувчи шахслар ва одам савдосидан жабрланганлар томонидан Ўзбекистон Республикасининг Давлат чегарасини кесиб ўтишга уринишларнинг олдини олиш, уларни аниқ-лаш ва уларга чек қўйиш чораларини кўради.

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги, Ўзбекистон Республикасининг дипломатик ваколатхоналари ва консуллик муас-сасалари одам савдосига қарши курашиш соҳасида:

одам савдосидан жабрланган, Ўзбекистон Республикаси ҳудуди-дан ташқарида турган Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг

ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш фаолиятини амалга оширади;

одам савдосидан жабрланганларни Ўзбекистон Республикасига қайтаришга кўмаклашади, уларда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар бўлмаган тақдирда эса, белгиланган тартибда уларнинг шахсини аниқлаш чораларини кўради ҳамда уларга консуллик йиғимлари ва бошқа йиғимларни ундирмасдан Ўзбекистон Республикасига қайтиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатларни расмийлаштиради;

зарур бўлган ҳолларда чет давлатларнинг тегишли ваколатли органларига Ўзбекистон Республикасининг одам савдосига қарши курашиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ҳақида маълумотлар тақдим этади;

одам савдосидан жабрланганларга уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳақида ахборот тақдим этади.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги одам савдосига қарши курашиш соҳасида одам савдосидан жабрланганларга тиббий ва психологик ёрдам кўрсатишни белгиланган тартибда ташкил этади.

Одам савдосига қарши курашиш бўйича фаолиятни бевосита амалга оширувчи давлат органларига қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатлар ҳам берилиши мумкин.

8-модда. Одам савдосига қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи давлат органларига кўмаклашиш

Давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, мансабдор шахслар, шунингдек фуқаролар одам савдосига қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи давлат органларига кўмаклашади ҳамда зарур ёрдам кўрсатади.

**“Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва
ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 29 сентябрги Қонуни
(Кўчирма)**

19-модда. Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларнинг иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар ўз ваколатлари доирасида:

вояга етмаганларнинг маънавий, ахлоқий, ҳуқуқий, эстетик, жисмоний, меҳнат тарбиясида иштирок этади, уларда соғлом турмуш тарзини шакллантиришга кўмаклашади;

ижтимоий жиҳатдан хавфли аҳволда бўлган вояга етмаганларга ва оилаларга ёрдам кўрсатади;

жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган ёки ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасаларидан қайтиб келган вояга етмаганларнинг ижтимоий-педагогик реабилитация қилиниши ва мослашувига кўмаклашади;

вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикасини амалга оширувчи органлар ҳамда муассасалар билан ҳамкорлик қилади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

**5.2. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг
мудофаа ва хавфсизлик соҳасидаги иштироки**

**“Ўзбекистон Республикасининг Давлат чегараси тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 20 августдаги Қонуни
(Кўчирма)**

29-модда. Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизматининг Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш соҳасидаги ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизмати:

Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш соҳасидаги давлат сиёсати амалга оширилишини таъминлайди;

Давлат чегараси ҳимоя қилиниши ва қўриқланишини таъминлайди;

чегара қўшинларини бошқаришни амалга оширади;

давлат бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш соҳасидаги фаолиятини мувофиқлаштириб туради;

Давлат чегараси хавфсизлигига таҳдидлар тўғрисида белгиланган тартибда ахборот тақдим этади;

разведка, контрразведка ва тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширади;

белгиланган тартибда контрабандага қарши кураш чораларини ишлаб чиқади ва амалга оширади;

Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш соҳасида бошқа давлатларнинг тегишли чегара идоралари, халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни амалга оширади;

Давлат чегараси қизғинининг ўтишини белгилашда иштирок этади;

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлашга доир қисмини шакллантириш юзасидан таклифларни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси муҳокамасига киритади;

қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ваколатларни амалга оширади.

37-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхона, муассаса ва ташкилотларнинг Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлашдаги иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар:

чегара қўшинларига, Ҳаво ҳужумига қарши мудофаа қўшинларига, шунингдек Давлат чегарасида назоратни амалга оширувчи давлат бошқарув органларига кўмаклашадилар, уларга зарур ахборот тақдим этадилар;

Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлашда фуқаролар ихтиёрий асосда иштирок этишлари учун шароит яратадилар.

39-модда. Чегара қўшинларининг ҳуқуқлари

Давлат чегарасини ҳимоя қилиш ва қўриқлаш чоғида чегара қўшинлари қуйидаги ҳуқуқларга эга:

белгиланган тартибда ўзларига берилган ер участкаларида зарур муҳандислик-техника иншоотлари қуриш, алоқа линиялари ва комму-

никациялар қурилишини амалга ошириш, техника ва қуrol-яроғларни жойлаштириш ҳамда улардан фойдаланиш;

жойларнинг ҳар қандай участкаларида чегара нарядларини жойлаштириш ҳамда ҳаракат қилиш, транспорт воситаларини чегара нарядлари билан кузатиб бориш, транспорт воситаларини белгиланган тартибда кўздан кечириш;

қўшинга оид, разведка, контрразведка, тезкор-қидирув фаолиятни ҳамда қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа фаолиятни амалга ошириш;

Давлат чегараси режимини, чегара олди режимини ёки Давлат чегараси орқали ўтказиш пунктларидаги режимни бузган шахсларни қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда маъмурий тартибда ушлаш;

маъмурий тартибда ушланган, шунингдек жиноят содир этганликда гумон қилиниб ушланган шахсларни махсус жиҳозланган жойларда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда сақлаш;

чегара қўшинлари бўлинмаларига шахсларни таклиф этиш ва уларга маълум бўлган Давлат чегарасини ноқонуний кесиб ўтиш ёки Давлат чегараси режимини, чегара олди режимини ёки Давлат чегараси орқали ўтказиш пунктларидаги режимни бошқа тарзда бузиш ҳолатлари тўғрисида улардан тушунтиришлар олиш. Зарур ҳолларда юқорида кўрсатиб ўтилган қоидабузарлик ҳолатлари тўғрисидаги тушунтиришлар бошқа жойларда ҳам олиниши мумкин;

Давлат чегараси орқали ўтаётган шахсларнинг Ўзбекистон Республикасига кириш ёки ундан чиқиш ҳуқуқи тўғрисидаги ҳужжатларини текшириш, уларга тегишли белгилар қўйиш, зарурат бўлганда бу ҳужжатларни белгиланган тартибда олиб қўйиш, Ўзбекистон Республикасига кириш ёки ундан чиқиш ҳуқуқини берувчи ҳақиқий ҳужжатлари бўлмаган шахсларни улар ҳужжатларини лозим даражада расмийлаштиргунга ёки чет элда бўлган чоғида ҳужжатларини йўқотганлик ҳолатлари аниқлангунга ёки уларнинг шахси аниқлангунга қадар Давлат чегараси орқали ўтказмаслик, шунингдек Ўзбекистон Республикасидан чиқиши учун вақтинчалик чеклаш белгиланган шахсларни Давлат чегараси орқали ўтказмаслик;

манфаатдор органлар ва транспорт ташкилотлари билан ҳамкорликда Давлат чегараси орқали ўтказиш пунктларида транспорт воситалари тўхташ (тўхтаб туриш) жойлари ва муддатларини белгилаш;

чегара олди қидирувлари ва операциялари ўтказилаётган вақтда одамларнинг соғлиғи ва ҳаётини ҳимоя қилиш мақсадида жойларнинг айрим участкаларида шахслар ва транспорт воситалари ҳаракатини

чеклаш ёки ман этиш, зарур ҳолларда фуқароларни бундай ерларга киритмаслик, улардан ўша жойда туришни ёки бу участкалардан чиқиб кетишни талаб қилиш;

Давлат чегараси учун таҳдид туғилган пайтда унинг айрим участкаларида фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, манфаатдор корхона, муассаса, ташкилотларни огоҳлантирган ҳолда ҳар хил ишлар олиб боришни вақтинча чеклаб қўйиш, мудофаа аҳамиятига молик ишлар ёки табиий офат ёхуд ўта хавфли юқумли касалликларнинг олдини олиш ва оқибатларини тугатиш билан боғлиқ ишлар бундан мустасно;

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига бостириб киришни даф этиш, чегара олди қидирувларини ўтказиш, ҳуқуқбузарлик содир этганликда гумон қилинаётган шахсларни ушлаб келиш чоғида корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмаларининг ва, алоҳида ҳолларда, фуқароларнинг алоқа, транспорт воситаларидан фойдаланиб қилинган харажатлар ва етказилган зарарни эгаларига белгиланган тартибда қоплаш. Ушбу ҳуқуқ дипломатик, консуллик, чет эл давлатларининг бошқа ваколатхоналарига ва халқаро ташкилотларга тегишли алоқа ва транспорт воситаларига татбиқ этилмайди.

Чегара қўшинлари қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳуқуқларга ҳам эгадирлар.

**“Гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 20 августдаги Қонуни
(Кўчирма)**

9-модда. Гидротехника иншоотларининг хавфсизлигини таъминлаш юзасидан фойдаланувчи ташкилотнинг мажбуриятлари

Гидротехника иншоотидан фойдаланувчи ташкилот қуйидагиларга мажбурдир:

гидротехника иншоотларини қуриш, фойдаланишга топшириш, улардан фойдаланиш, уларни таъмирлаш, реконструкция қилиш, консервациялаш, фойдаланишдан чиқариш ва тугатишда гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги нормалари ва қоидаларига риоя этилишини таъминлашга;

гидротехника иншоотининг ҳолати, унга табиий ва техноген таъсирлар устидан назоратни (мониторингни) таъминлашга, гидротехника иншооти каскадда ишлашини, хўжалик ва бошқа фаолият натижасида унга бўладиган зарарли таъсирларни, объектлар дарё ўзанида ҳамда гидротехника иншоотидан қуйидаги ва юқоридаги унга туташ ҳудуд-

ларда жойлаштирилганлигини ҳисобга олган ҳолда гидротехника иншоотининг хавфсизлигини баҳолашга;

гидротехника иншоотининг хавфсизлиги мезонларини ишлаб чиқишни ва ўз вақтида аниқлашни таъминлашга;

гидротехника иншоотининг ҳолатини назорат қилиш тизимини ривожлантиришга;

гидротехника иншооти хавфсизлигининг пасайиши сабабларини мунтазам таҳлил қилиб бориш ва гидротехника иншоотининг техник жиҳатдан соз ҳолатда бўлишини ва унинг хавфсизлигини таъминлашга, шунингдек гидротехника иншооти авариясининг олдини олиш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқишни ва бажаришни ўз вақтида амалга оширишга;

гидротехника иншоотининг мунтазам текшириб турилишини таъминлашга;

гидротехника иншоотининг авариясини тугатиш учун мўлжалланган моддий захираларни яратишга;

гидротехника иншоотидан фойдаланишни ташкил этиш ва ходимларнинг малакаси нормаларга ва қоидаларга мувофиқ бўлишини таъминлашга;

гидротехника иншоотларидаги фавкулудда вазиятлар тўғрисида хабар бериш маҳаллий тизимларини доимий шай ҳолатда сақлашга;

маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда аҳолини гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги масалалари тўғрисида хабардор қилишга;

гидротехника иншооти аварияларининг олдини олиш масалалари бўйича фавкулудда вазиятлар органи билан ҳамкорлик қилишга;

гидротехника иншоотининг аварияси хавфи борлиги ҳақида махсус ваколатли органни, бошқа манфаатдор давлат органларини, маҳаллий давлат ҳокимияти органларини ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини ва сувнинг (тўғоннинг) тийиб туриш босими ёриб ўтишининг бевосита хавфи бўлган тақдирда сув остида қолиш эҳтимоли бўлган зонадаги аҳолини, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларни дарҳол хабардор қилишга;

махсус ваколатли органга ўз ваколатларини амалга оширишда кўмаклашишга;

гидротехника иншоотидан фойдаланиш, унинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича тадбирларни, шунингдек гидротехника иншооти аварияларининг олдини олиш ва уларнинг оқибатларини тугатиш ишларини молиялашга.

**“Радиациявий хавфсизлик тўғрисида”ги Ўзбекистон
Республикасининг 2000 йил 31 августдаги Қонуни
(Кўчирма)**

8-модда. Радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги назорат ва мувофиқлаштириш

Радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги давлат назорати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ер қабрини геологик ўрганиш, саноатда, кончиликда ва коммунал-маиший секторда ишларнинг бехатар олиб борилишини назорат қилиш давлат инспекцияси, Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси томонидан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ер қабрини геологик ўрганиш, саноатда, кончиликда ва коммунал-маиший секторда ишларнинг бехатар олиб борилишини назорат қилиш давлат инспекцияси радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги давлат назорати органларининг фаолиятини мувофиқлаштиради, чиқинди билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасидаги махсус ваколатли давлат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бундан мустасно.

Радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги ишлаб чиқариш назорати ионлаштирувчи нурланиш манбаларидан фойдаланувчилар, шунингдек таркибида табиий радиоактив элементлар мавжуд бўлган хом ашё, қурилиш материаллари ва минерал ўғитлар ишлаб чиқарувчилар томонидан амалга оширилади. Радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги жамоат назорати фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар ва фуқаролар томонидан амалга оширилади. Радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасидаги назорат ва мувофиқлаштиришни амалга ошириш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгилаб қўйилади.

24-модда. Ионлаштирувчи нурланиш манбаларидан фойдаланувчининг радиациявий авария содир бўлган пайтдаги мажбуриятлари

Радиациявий авария содир бўлган тақдирда ионлаштирувчи нурланиш манбаларидан фойдаланувчи қуйидагиларга мажбурдир:

ҳодимлар (персонал)ни ва аҳолини радиациявий авариядан ҳамда унинг оқибатларидан муҳофаза қилиш тадбирлари бажарилишини таъминлашга;

радиациявий хавфсизликни таъминлаш соҳасида тартибга солишни амалга оширувчи давлат органларини, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органларини ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини ҳабардор қилишга;

жабрланганларга тиббий ёрдам кўрсатиш чораларини кўришга;

радиоактив ифлосланиш ўчоғи доирасини камайтиришга ва атроф муҳитга радиоактив моддалар тарқалишини бартараф этишга;

радиациявий авариянинг кечишини ва радиациявий авария вақтидаги радиациявий вазият ўзгаришларини таҳлил қилишга ҳамда уларнинг тахминий чизгиларини тайёрлаб қўйишга;

радиациявий авария тугатилганидан кейин радиациявий вазиятни нормаллаштириш чораларини кўришга.

**“Мудофаа тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
1992 йил 3 июлдаги Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг
2001 йил 11 майдаги Қонуни билан тасдиқланган таҳририда)
(Кўчирма)**

1-модда. Ушбу Қонуннинг асосий вазифалари

Ушбу Қонун мудофаани ташкил этишнинг ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучларини (бундан буён матнда Қуrolли Кучлар деб юритилади) бошқаришнинг ҳуқуқий асосларини белгилайди, мамлакат мудофаасини таъминлашда давлат органларининг ваколатларини, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролар иштирокини аниқлаб беради.

5-модда. Мудофаани ташкил этиш

Мудофаани ташкил этиш қуйидагиларни қамраб олади:

тажовузнинг олдини олиш ва қайтаришга, Ўзбекистон Республикасига тажовузлардан уюшган ҳолда қуrolли ҳимояланишга қаратилган зарур шароитлар яратиш;

мудофаа соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш, давлат ҳарбий тузилишини замонавий талабларга мувофиқ такомиллаштириш;

мудофаа вазифаларини ҳал этиш учун керакли барча кучлар ва воситаларнинг мувофиқлаштириб борилишини ва ҳамкорликда ҳаракат қилишини таъминлаш;

ҳарбий-сиёсий вазият, миллий хавфсизликка бўлган аниқ ва потенциал таҳдидлар мониторингини юритиш;

Ўзбекистон Республикаси урушга ва қуролли можароларга торти-
лишининг олдини олиш юзасидан сиёсий, иқтисодий, ҳарбий, ижти-
моий-ҳуқуқий, ахборот, ташкилий ва бошқа чора-тадбирлар кўриш;

Қуролли Кучларнинг қурилиши, тайёргарлиги, доим шай ҳолда
сақлаб турилиши, уларнинг сони, тузилиши ва таркибининг мақбул-
лаштирилиши;

Қуролли Кучларни тегишли равишда замонавий қурол-яроғлар,
ҳарбий техника, ҳарбий-техникавий ва ашёвий мол-мулклар, озиқ-
овқат, бошқа моддий-техник воситалар, энергетика ва бошқа ресурслар
билан таъминлаш, уларнинг захираларини вужудга келтириш;

Қуролли Кучлар қўлланилишини режалаштириш;

мудофаа вазифаларини ҳал этиш учун ташқи сиёсий йўналишдаги
чора-тадбирларни кўриш;

аҳолини ва ҳудудни мудофаага тайёрлаш;

Ўзбекистон Республикаси Давлат чегарасининг қўриқланиши ва
ҳимояланишини таъминлаш;

аҳолини, иқтисодиёт ва ҳаёт кечириш учун зарур бўлган объектлар-
ни ялпи қирғин қуролларидан муҳофаза қилишга доир тадбирларни
ўтказиш;

Қуролли Кучларнинг, мамлакат иқтисодиётининг, давлат органла-
ри, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муас-
сасалар ва ташкилотларнинг, шунингдек аҳолининг сафарбарлик
тайёргарлиги;

давлат ва сафарбарлик захиралари учун моддий бойликлар захира-
ларини вужудга келтириш;

мудофаанинг илмий, илмий-техникавий, маърифий, ҳарбий-саноат,
иқтисодий, ахборот ва қонунчилик базасини такомиллаштириш;

аҳолини маънавий-ахлоқий ва ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тар-
биялаш ҳамда Қуролли Кучлар шахсий таркибини давлатни ҳимоя
қилишга ахлоқий-руҳий жиҳатдан тайёрлаш;

мамлакат мудофаасини ташкил этишга доир бошқа тадбирлар.

**15-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг
мудофаани таъминлашдаги иштироки**

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари:

ҳарбий хизматга мажбурларни ва чақирилувчиларни хабардор
этиш ва мудофаа ишлари бўлимларига чақиришни ташкил этишда
кўмаклашадилар;

шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларда ҳарбий хизматга мажбур-
ларни ва чақирилувчиларни бирламчи шахсий ҳисобга олиш ишини

юритадилар, шунингдек фуқароларни маънавий-ахлоқий ва ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялашда қатнашадилар;

фуқаро муҳофазаси ва ҳудудий мудофаа тадбирларида қатнашадилар;

ўз мулкидаги бинолар, иншоотлар, транспорт ва алоқа воситалари ҳамда бошқа мол-мулкларни уруш даврида мудофаа эҳтиёжлари учун қонунда белгиланган тартибда бериб турадилар, қилинган харажатларнинг ўрни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда кейинчалик қопланади;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа тадбирларда қатнашадилар

**“Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 12 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

15-модда. Ҳарбий таълим муассасаларига ўқишга киришга ва ҳарбий хизматга тайёргарлик. Жисмоний тайёргарлик. Даволаш-соғломлаштириш ишлари. Умумтаълим тайёргарлик даражасини ошириш. Чақирилувчиларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш

Олий ҳарбий таълим муассасаларига ўқишга кириш истиғини билдирган фуқаролар ҳарбий лицейларда, умумтаълим мактабларида, ўрта махсус ва ўрта касб-хунар таълими муассасаларида, Ўзбекистон Республикаси мудофаасига кўмаклашувчи “Ватанпарвар” ташкилотининг ўқув муассасаларида ёки мустақил равишда тайёргарликдан ўтадилар.

Чақирилувчиларнинг жисмоний тайёргарлиги таълим муассасаларининг ўқув дастурлари доирасида, шунингдек спорт жамиятлари ва клублари, даволаш муассасалари, мудофаа-спорт соғломлаштириш лагерларида амалга оширилади.

Чақирилувчилар билан олиб бориладиган даволаш-соғломлаштириш ишлари уларнинг турар жойларида, ўқиш ёки иш жойларида соғлиқни сақлаш органлари томонидан даволаш, даволаш-профилактика ва даволаш-соғломлаштириш муассасаларида ўсмирлар хоналарини ташкил этган ҳолда уюштирилади ҳамда ўтказилади.

Ўн беш ва ўн олти ёшдаги ўсмирларни тиббий кўрикдан ўтказиш чақирилувчиларни тиббий кўрикдан ўтказишга мудофаа ишлари органлари томонидан жалб этиладиган мутахассис врачлар томонидан ҳар йили амалга оширилади. Халқ таълими органлари чақирилувчиларнинг умумтаълим тайёргарлик даражасини ошириш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўришлари шарт.

Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш вазирликлар, давлат кўмиталари, идоралар, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва таълим муассасалари томонидан амалга оширилади. Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари иштирок этишлари мумкин.

18-модда. Фуқароларни чақирув участкаларида қайд этиш

Фуқароларни чақирув участкаларида қайд этиш уларни ҳарбий рўйхатга олиш, уларнинг сонини, ҳарбий хизматга қай даражада яроқли эканлигини, умумтаълим ва жисмоний тайёргарлик даражасини аниқлаш мақсадида ўтказилади.

Фуқароларни қайд этиш туман (шаҳар) мудофаа ишлари органлари ҳузурида ташкил этиладиган чақирув участкаларида амалга оширилади ва рўйхатга олинаётганларнинг турар жойларида ўтказилади.

Фуқароларни чақирув участкаларида қайд этиш улар ўн олти ёшга тўлган йили апрель - июнь ойларида амалга оширилади.

Чақирув участкасида қайд этилиш учун фуқаролар чақирув қоғозида кўрсатилган муддатда мудофаа ишлари органларига келишлари ва зарур ҳужжатларни тақдим этишлари шарт.

Фуқароларни туманлардаги (шаҳарлардаги) чақирув участкаларида қайд этиш учун таркибига мудофаа ишлари органлари вакиллари, мутахассис врачлар киритиладиган тегишли комиссиялар тузилади.

Чақирув участкаларида қайд этиладиган фуқароларни тиббий кўриқдан турли йўналишдаги врачлар, шу жумладан жарроҳ, терапевт, невропатолог, психиатр, кўз касалликлари, қулоқ, томоқ, бурун касалликлари, тиш касалликлари мутахассислари, зарурат бўлганда эса, бошқа ихтисосдаги врачлар ўтказди. Зиммасига ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг рўйхатини юритиш вазифаси юклатилган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги томонидан белгиланган муддатларда тегишли туман (шаҳар) мудофаа ишлари органларига чақирув участкаларида қайд этилиши лозим бўлган фуқароларнинг рўйхатини берадилар.

Чақирилувчиларга чақирилувчининг қайд этилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома берилади, ҳуқуқ ва мажбуриятлари, ҳарбий рўйхатга олиш ва ҳарбий хизматга тайёргарлик тартиби тушунтирилади. Қайд этилган вақтдан бошлаб фуқаролар ҳарбий рўйхатга киритиладилар.

43-модда. Ҳарбий рўйхат турлари

Ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг ҳарбий рўйхати уларнинг турар жойлари бўйича олиб борилади ҳамда умумий ва махсус рўйхатга бўлинади. Умумий ҳарбий рўйхатда чақирилувчилар, шунингдек сафарбарлик даври ва уруш даври учун давлат бошқаруви органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга бронлаштириб қўйилмаган ҳарбий хизматга мажбурлар турадилар.

Махсус ҳарбий рўйхатда сафарбарлик даври ва уруш даври учун давлат бошқаруви органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга бронлаштириб қўйилган ҳарбий хизматга мажбурлар турадилар.

Ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларни шахсий рўйхатга олиш туман (шаҳар) мудофаа ишлари органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан, шунингдек ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар ишлайдиган ёки ўқийдиган корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар, таълим муассасалари томонидан амалга оширилади.

44-модда. Ҳарбий рўйхатга киритиш ва ундан чиқариш

Ҳарбий хизматга мажбурлар ва ҳарбий хизматдан бўшатилаганидан кейин турар жойига етиб борган шахслар уч кунлик муддат ичида тегишли мудофаа ишлари органларига келишлари шарт.

Ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар турар жойи бир ярим ойдан кўпроқ муддатга ўзгарган, уч ойдан кўпроқ муддатга хизмат сафарига, ўқиш, таътил ёки даволанишга борган тақдирда турар жойларидаги ҳарбий рўйхатдан чиқишлари, янги турар жойга (доимий ёки вақтинчалик) келганларидан кейин уч кунлик муддат ичида ҳарбий рўйхатдан ўтишлари шарт.

Уруш даврида ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг туман (шаҳар) мудофаа ишлари органи бошлиғининг рухсатисиз доимий турар жойидан бошқа жойга кетиши ман этилади.

Ушбу модданинг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган ҳолларда ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар ҳарбий рўйхатдан чиқиш ва ҳарбий рўйхатда туриш учун ҳарбий-ҳисоб ҳужжатларини мудофаа ишлари органига топширишлари лозим. Қишлоқ жойларга борган ёки у ерлардан жўнаб кетаётган ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар ҳарбий-ҳисоб ҳужжатларини тегишли фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига топширишлари керак.

Ҳарбий хизматга чақирилган ёки кирган шахслар резервдагилар ва захирадагилар ҳарбий рўйхатидан чиқарилиши лозим.

Ҳарбий рўйхатдан қуйидагилар чиқарилиши шарт:

- 1) тиббий комиссия томонидан ҳарбий хизматга яроқсиз деб топилиб, ҳарбий рўйхатдан чиқарилган фуқаролар;
- 2) резервда ёки захирада бўлиш ёшининг чегарасига етган фуқаролар;
- 3) чет элга доимий яшаш учун жўнаб кетаётган фуқаролар;
- 4) вафот этган ёки қонунда белгиланган тартибда бедарак йўқолган деб топилган фуқаролар.

45-модда. Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг ҳарбий рўйхат қоидаларига риоя этиш борасидаги мажбуриятлари

Зиммасига ҳарбий рўйхатни юритиш юклатилган жойлардаги давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхона, муассаса, ташкилотлар ва таълим муассасаларининг раҳбарлари мудофаа ишлари органлари талаби билан ҳарбий рўйхатда турган шахслар тўғрисидаги зарур маълумотларни тақдим этишлари, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларни чақирилаётганликларидан хабардор этишлари ҳамда уларнинг чақирув бўйича ўз вақтида ҳозир бўлишларини таъминлашлари шарт.

Ички ишлар органлари:

чақирилувчиларга паспортлар беришни, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг ҳарбий-ҳисоб ҳужжатларида улар ҳарбий рўйхатга олинганлиги ёки ундан чиқарилганлиги тўғрисида мудофаа ишлари органларининг белгиси бўлган тақдирдагина уларни турар жойлари бўйича қайд этиш ва рўйхатдан чиқаришни амалга оширишлари;

ўсмирларни ҳарбий рўйхатга олишда, фуқароларнинг ҳарбий хизматга (йиғинларга) чақирувини ўтказишда, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларнинг ҳарбий рўйхат қоидаларига риоя этишлари устидан назорат қилишда ҳамда ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар орасидан ҳарбий рўйхатнинг белгиланган қоидаларини бузётган шахсларни аниқлашда мудофаа ишлари органларига ёрдам кўрсатишлари ва қўмаклашишлари;

умумий ҳарбий мажбуриятни бажаришдан бўйин товлаётган шахсларни кидириб топиш, ушлаш ва мудофаа ишлари органларига олиб боришни ташкил этишлари шарт.

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органлари ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар фамилияси, исми ва отаси-

нинг исмини ўзгартирганлиги тўғрисида, фуқаролик ҳолатини қайд этиш ҳужжатларига уларнинг туғилган санаси ва жойига оид ўзгартиришлар киритилганлиги ҳақида, шунингдек ҳарбий хизматга мажбур ёки чақирилувчининг вафоти қайд этилган ҳоллар тўғрисида туман (шаҳар) мудофаа ишлари органларига етти кунлик муддат ичида маълум қилишлари шарт.

Суриштирув ва дастлабки тергов органлари суриштирув ва дастлабки тергов олиб борилаётган ишга дахлдор чақирилувчилар ва ҳарбий хизматга мажбурлар тўғрисида, судлар эса чақирилувчилар ва ҳарбий хизматга мажбурларга дахлдор ўзлари кўраётган жиноят ишлари ва қонуний кучга кирган ҳукмлар тўғрисида туман (шаҳар) мудофаа ишлари органларига етти кунлик муддат ичида маълум қилишлари шарт.

Озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган (шу жумладан шартли ҳукм қилинган) ҳарбий хизматга мажбурларнинг ҳарбий гувоҳномалари ва чақирилувчиларнинг қайд этилганлиги тўғрисидаги гувоҳномалари судлар томонидан тегишли мудофаа ишлари органларига юборилади. Тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ногирон деб топилган ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчилар тўғрисида, улар қайси гуруҳ ногирони эканлигидан қатъий назар, тегишли туман (шаҳар) мудофаа ишлари органларига етти кунлик муддат ичида маълум қилишлари шарт. Чақирув ўтказилаётган вақтда даволаш муассасалари стационар даволаниш учун қабул қилинган чақирилиш ёшидаги фуқаролар тўғрисида тегишли туман (шаҳар) мудофаа ишлари органларига уч кунлик муддат ичида маълум қилишлари шарт.

Уй-жойдан фойдаланиш органлари раҳбарлари ҳамда уй эгалари ҳарбий рўйхатни юритиш вазифаси юклатилган тегишли мудофаа ишлари органи ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи талабига биноан уй дафтарлари, қайд этиш варақалари, ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларга доир ҳарбий-ҳисоб ва бошқа ҳужжатларни тақдим этишлари, шунингдек ҳарбий хизматга мажбурлар ва чақирилувчиларни мудофаа ишлари органларига чақиртирилганликларидан хабардор этишлари шарт. Ҳарбий хизматга мажбурлар, чақирилувчилар оилавий аҳволи, саломатлиги, турар жойи, маълумоти, иш жойи ва лавозими ўзгарган тақдирда ўзлари ҳарбий рўйхатда турган жойдаги органларга бу ҳақда етти кунлик муддат ичида шахсан маълум қилишлари шарт.

**“Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат
хавфсизлиги тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
2006 йил 28 сентябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

**9-модда. Хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланишга
оид саноат хавфсизлиги талаблари**

Хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланувчи ташкилот:

саноат хавфсизлиги соҳасидаги қонун ҳужжатларида, шунингдек
норматив техник ҳужжатларда кўрсатилган талабларга риоя этиши;

хавфли ишлаб чиқариш объекти ходимлари штатининг белгилан-
ган талабларга мувофиқ тўлдирилишини таъминлаши;

хавфли ишлаб чиқариш объектидаги ишга оид малака талабларига
жавоб берадиган ва кўрсатилган ишга тиббий жиҳатдан лойиқ шахс-
ларни қўйиши;

хавфли ишлаб чиқариш объектлари ходимларининг тайёргарлик-
дан ва аттестациядан ўтказилишини таъминлаши;

ишлаб чиқариш жараёни устидан назорат қилувчи зарур асбоблар
ва тизимларнинг белгиланган талабларга мувофиқ мавжуд бўлиши ҳам-
да ишлашини таъминлаши;

ушбу Қонуннинг 15-моддасига мувофиқ саноат хавфсизлиги экс-
пертизаси ўтказилишини, шунингдек хавфли ишлаб чиқариш объекти-
да қўлланиладиган иншоотлар ва техника қурилмалари диагностикаси,
синовлари, текшируви ўтказилишини белгиланган муддатларда ва мах-
сус ваколатли давлат органи ёки қонун ҳужжатларига мувофиқ саноат
хавфсизлиги соҳасида айрим ваколатларга эга бўлган бошқа давлат
органларининг белгиланган тартибда тақдим этиладиган ёзма кўрсат-
масига биноан таъминлаши;

бегона шахсларнинг хавфли ишлаб чиқариш объектига рухсатсиз
киришининг олдини олиши;

хавфли моддаларни сақлашга оид саноат хавфсизлиги талаблари-
нинг бажарилишини таъминлаши;

саноат хавфсизлиги декларациясини белгиланган тартибда ишлаб
чиқиши ва тасдиқлаши;

махсус ваколатли давлат органи ва қонун ҳужжатларига мувофиқ
саноат хавфсизлиги соҳасида айрим ваколатларга эга бўлган бошқа давлат
органларининг буйруқлари, қарорлари ва ёзма кўрсатмаларини бажариши;

авария ёки нохуш ҳодиса юз берган, шунингдек саноат хавфсизли-
гига салбий таъсир кўрсатадиган бошқа ҳолатлар аниқланган тақдирда,
хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланишни тўхтатиб туриши;

хавфли ишлаб чиқариш объектидаги авария сабабларини техник жиҳатдан текширишда иштирок этиши, аварияга олиб келган сабабларни бартараф этиш ва уларнинг олдини олиш чораларини кўриши;

хавфли ишлаб чиқариш объектида нохуш ҳодисанинг юзага келганлиги сабабларини таҳлил қилиши, мазкур сабабларнинг бартараф этилиши ва олдини олиш чораларини кўриши;

махсус ваколатли давлат органини, қонун ҳужжатларига мувофиқ саноат хавфсизлиги соҳасида айрим ваколатларга эга бўлган бошқа давлат органларини, маҳаллий давлат ҳокимияти органларини, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва аҳолини хавфли ишлаб чиқариш объектидаги авария тўғрисида ўз вақтида белгиланган тартибда хабардор қилиши;

авария юз берган тақдирда, хавфли ишлаб чиқариш объектлари ҳодимларининг ҳаёти ва соғлиғини муҳофаза қилиш чораларини кўриши;

хавфли ишлаб чиқариш объектидаги авариялар ва нохуш ҳодисалар ҳисобини олиб бориши шарт.

19-модда. Саноат хавфсизлиги декларацияси

Аҳолини ва ҳудудларни хавфли ишлаб чиқариш объектларидаги авариялардан муҳофаза қилишни таъминлаш ҳамда давлат органларини, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини ва аҳолини саноат хавфсизлигининг ҳолати тўғрисида хабардор этиш мақсадида хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланувчи ташкилот саноат хавфсизлиги декларациясини ишлаб чиқади.

Ушбу Қонун 4-моддаси 1-бандининг иккинчи, учинчи ва тўртинчи хатбошиларида кўрсатилган хавфли моддалар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган энг юқори нормага тенг ёки ундан ортиқ миқдорларда ишлаб чиқариладиган, фойдаланиладиган, қайта ишланадиган, ҳосил қилинадиган, сақланадиган, ташиладиган, йўқ қилинадиган хавфли ишлаб чиқариш объектлари учун саноат хавфсизлиги декларациясини ишлаб чиқиш шарт.

Саноат хавфсизлиги декларацияси хавфли ишлаб чиқариш объектидаги авария хавфига берилган ҳар томонлама баҳони, авариянинг олдини олиш, хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланувчи ташкилотнинг хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланишга, шунингдек авариянинг кенгайиб кетишига йўл қўймаслик ва унинг оқибатларини тугатишга тайёрлигини таъминлаш юзасидан кўрилган чораларнинг қай даражада етарли эканлигининг таҳлилини ўз ичига олиши керак. Саноат хавфсизлиги декларацияси хавфли ишлаб чиқариш объектини

куриш, кенгайтириш, қайта куриш, техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш, консервациялаш ва тугатишга доир лойиҳа ҳужжатлари таркибида ишлаб чиқилади ҳамда хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланувчи ташкилот раҳбари томонидан тасдиқланади.

Хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланиш билан боғлиқ фаолиятга лицензия олиш учун мурожаат қилинган, саноат хавфсизлиги декларациясидаги маълумотлар ўзгарган ёки саноат хавфсизлиги талаблари ўзгарган тақдирда, саноат хавфсизлиги декларациясига аниқлик киритилади ёки у янгидан ишлаб чиқилади.

Хавфли ишлаб чиқариш объектидан фойдаланувчи ташкилотнинг саноат хавфсизлиги декларациясини тасдиқлаган раҳбари ундаги маълумотларнинг тўлиқлиги ҳамда ишончлилиги учун белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Саноат хавфсизлиги декларацияси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилаган тартибда ишлаб чиқилади ва давлат органларига, жамоат бирлашмаларига ҳамда фуқароларга тақдим этилади.

**“Қутқарув хизмати ва қутқарувчи мақоми тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 26 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

17-модда. Фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларига раҳбарлик қилиш

Фавқулодда вазиятларни бартараф этишга жалб қилинган барча кучлар ва воситаларга раҳбарлик қилиш ҳамда уларнинг ҳамкорликда ҳаракат қилишини ташкил этиш фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларининг раҳбарлари томонидан амалга оширилади.

Фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишлари раҳбарининг ваколатлари:

трансгегаравий ва республика миқёсидаги фавқулодда вазиятларда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан;

маҳаллий миқёсдаги фавқулодда вазиятларда – маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан;

локал фавқулодда вазиятларда – давлат бошқарув органлари, ташкилотлар томонидан белгиланади.

Фавқулодда вазиятлар зонасига биринчи бўлиб етиб келган қутқарув хизматлари ва қутқарув тузилмаларининг раҳбарлари фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишлари раҳбарларининг ваколатларини ўз зиммаларига олади ҳамда бу ваколатларни фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш бўйича ҳаракатлар режаларида

белгиланган ёки фавкулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш бўйича махсус ваколатли давлат бошқарув органи, бошқа давлат бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва ташкилотлар томонидан тайинланган фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишлари раҳбарлари етиб келгунига қадар бажаради.

Фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишлари раҳбарларининг фавкулодда вазиятларни бартараф этишга қаратилган қарорлари, агар қонун ҳужжатларида бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, фавкулодда вазиятлар зоналаридаги барча юридик ва жисмоний шахслар учун мажбурийдир.

Фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишлари раҳбарларининг фаолиятига уларни вазифаларини бажаришдан белгиланган тартибда четлаштирмасдан ва раҳбарликни ўз зиммасига олмасдан ёки бошқа мансабдор шахсни тайинламасдан туриб аралашшига ҳеч ким ҳақли эмас.

Одамларнинг ҳаёти ва соғлиғига бевосита таҳдид бўлганда фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишларининг раҳбарлари мустақил равишда қуйидаги қарорларни қабул қилишга ҳақлидир:

эвакуация тадбирларини ўтказиш тўғрисида;

фавкулодда вазиятлар зоналаридаги объектларда ва ҳудудларда қутқарув ишларини олиб бориш тўғрисида;

фавкулодда вазиятлар зоналарига киришни чеклаш тўғрисида;

фавкулодда вазиятларни бартараф этиш учун фавкулодда вазиятлар зоналаридаги ташкилотларнинг моддий ресурсларидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда фойдаланиш тўғрисида;

штатдан ташқари қутқарув тузилмалари ва жамоат қутқарув тузилмаларини, шунингдек қутқарув ишлари олиб боришга бўлган ҳуқуқларини тасдиқловчи ҳужжатлари бўлган тақдирда, мазкур тузилмалар таркибига кирмаган қутқарувчиларни фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишларини олиб боришга жалб қилиш тўғрисида;

қутқарувчи бўлмаган айрим фуқароларни кечиктириб бўлмайдиган қутқарув ишларини олиб боришга ихтиёрийлик асосида жалб қилиш тўғрисида;

фавкулодда вазиятлар кўламининг кенгайиб бориши ва уларни бартараф этиш ишларининг бориши тақозо этган бошқа зарур чораларни кўриш тўғрисида.

Одамларнинг ҳаёти ва соғлиғига бевосита таҳдид бўлган тақдирда, фавкулодда вазиятларни бартараф этиш ишларининг раҳбарлари ўзлари қабул қилган қарорлар ҳақида тегишли давлат бошқарув органларини, маҳаллий давлат ҳокимияти органларини, фуқароларнинг ўзини ўзи

бошқариш органларини, ташкилотларни дарҳол хабардор қилиш юзасидан барча чораларни кўриши шарт.

Фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларининг раҳбарлари, кутқарув хизматлари ва кутқарув тузилмалари раҳбарлари фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларини ташкил қилиш учун фавқулодда вазиятлар тўғрисида зарур бўлган тўлиқ ва ишончли ахборот олиш ҳуқуқига эга.

Кутқарув ишларини тўлиқ ҳажмда олиб боришнинг технологик жиҳатдан имкони бўлмаган тақдирда, фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларининг раҳбарлари биринчи навбатда фавқулодда вазиятлар зоналаридаги одамларни кутқариш бўйича имкони бўлган барча чораларни кўргач, кутқарув ишларини тўлиқ ёки қисман тўхтатиб туриш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин.

18-модда. Кутқарув хизматлари ва кутқарув тузилмаларига ўз фаолиятини амалга оширишида кўмаклашиш

Давлат бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда ташкилотлар кутқарув хизматлари ва кутқарув тузилмаларига фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларини бажаришда ёрдам кўрсатиши, шу жумладан кейинчалик ўрни белгиланган тартибда қопланиши шarti билан уларга зарур транспорт ва моддий воситаларни тақдим этиши шарт.

Фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларини ўтказиш жойига бораётганда кутқарув хизматлари ва профессионал кутқарув тузилмаларининг тезкор транспорти монеликсиз ўтиш ҳамда аэродромлар, автомобилларга ёнилғи қуйиш шохобчалари ва дарё портларида ёнилғи-мойлаш материаллари билан биринчи навбатда таъминланиш, шунингдек техник хизмат кўрсатиш станциялари ва устахоналарида техника ҳамда аслаҳа-анжомлар, алоқа воситаларининг биринчи навбатда таъмирланиши ҳуқуқидан фойдаланади.

27-модда. Кутқарувчиларни ижтимоий муҳофаза қилиш чоралари

Кутқарув хизматлари ва кутқарув тузилмалари кутқарувчиларининг ҳаёти ва соғлиғи мажбурий суғурта қилиниши керак. Кутқарувчиларнинг ҳаёти ва соғлиғини мажбурий суғурта қилиш тартиби ва шартлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Кутқарув хизматлари ва профессионал кутқарув тузилмаларининг меҳнат шартномаси (контракт) билан зиммаларига юклатилган вазифаларни бажариш чоғида жабрланган кутқарувчилари иш бе-

рувчиларнинг маблағлари ҳисобидан бепул тиббий хизмат кўрсатилиш ва санаторий-курортда даволаниш ҳуқуқига эга.

Кутқарув хизматлари, кутқарув тузилмалари кутқарувчиларининг ҳамда кутқарувчи бўлмаган фуқароларнинг фавқулодда вазиятларни бартараф этиш ишларини бажариши муносабати билан соғлиғига зарар етказилган ёки улар вафот этган тақдирда, тегишинча шу шахсларга ёки вафот этган шахснинг оиласига зарарнинг ўрни қопланади ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ва миқдорларда бир йўла бериладиган нафақа тўланади. Кутқарув хизматлари ва профессионал кутқарув тузилмаларининг меҳнат шартномаси (контракт) бўйича ишловчилар жумласидан бўлган кутқарувчилари умумий белгиланган ёш ўн йилга камайтирилган ҳолда имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқига эга.

Касб касалликларининг олдини олиш мақсадида кутқарув хизматлари ва профессионал кутқарув тузилмаларининг кутқарувчиларига тегишли рацион ва нормалар бўйича даволаш-профилактика озик-овқати берилади. Кутқарувчиларнинг меҳнатга қобилиятсиз оила аъзоларининг боқувчисини йўқотганлик учун пенсия таъминоти қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

Давлат бошқарув органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва ташкилотлар, шу жумладан жамоат бирлашмалари қарорларига биноан кутқарув хизматлари ва профессионал кутқарув тузилмаларининг кутқарувчиларини, шунингдек бу хизматлар ва тузилмаларнинг таркибига кирмайдиган кутқарувчиларни ижтимоий муҳофаза қилишнинг ушбу Қонунга зид бўлмаган қўшимча қарорларни белгиланиши мумкин.

“Ёнғин хавфсизлиги тўғрисида”ги

Ўзбекистон Республикасининг 2009 йил 30 сентябрдаги Қонуни
(Кўчирма)

4-модда. Ёнғин хавфсизлигини таъминлаш тизими

Ёнғин хавфсизлигини таъминлаш тизими ёнғинларнинг олдини олиш ҳамда уларни ўчиришга қаратилган ҳуқуқий, ташкилий, иқтисодий, ижтимоий ва илмий-техник чора-тадбирлар, шунингдек кучлар ва воситалар мажмуидан иборатдир.

Ёнғин хавфсизлигини таъминлаш тизими субъектлари давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек корхоналар, муассасалар, ташкилотлар (бундан буён матнда ташкилотлар деб юритилади) ва фуқаролардир.

6-модда. Ёнгин хавфсизлиги соҳасидаги махсус ваколатли органнинг ваколатлари

Ёнгин хавфсизлиги соҳасидаги махсус ваколатли орган Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг Давлат ёнгин хавфсизлиги хизмати (бундан буён матнда Давлат ёнгин хавфсизлиги хизмати деб юритилади).

Давлат ёнгин хавфсизлиги хизмати:

ёнгин хавфсизлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижросини таъминлайди;

ёнгин хавфсизлиги соҳасидаги давлат дастурларини ишлаб чиқади ва уларнинг амалга оширилишини ташкил этади;

ёнгиндан сақлаш хизмати бўлинмаларини ёнгинни ўчириш техникаси ва бошқа техника воситалари билан жиҳозлаш соҳасида ягона техника сиёсатини амалга оширади;

ёнгинларни ўчиришни, ёнгин зонасида қолган одамларни ҳамда юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулкани қутқаришни барча турдаги ёнгиндан сақлаш хизмати бўлинмаларининг ёнгинларни ўчиришга шайлиги ҳолати ва ёнгинлар профилактикасига доир ишларнинг бажарилиши устидан давлат назоратини амалга оширади;

ёнгин хавфсизлиги соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг лойиҳалари ишлаб чиқилишида иштирок этади;

ёнгин хавфсизлиги соҳасидаги техник регламентлар, стандартлар, нормалар, қоидалар ва бошқа норматив ҳужжатлар ишлаб чиқилишида иштирок этади;

давлат ёнгин назоратини амалга оширади;

ёнгин хавфсизлиги талабларидан асосли равишда четга чиқилган ёки бундай талаблар мавжуд бўлмаган тақдирда бинолар, иншоотларни ва бошқа объектларни қуриш, капитал таъмирлаш, реконструкция қилиш, кенгайтириш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлашга доир лойиҳа ҳужжатларининг ёнгин хавфсизлиги талабларига риоя қилинишига тааллуқли қисмини кўриб чиқади;

қурилиш учун майдонлар (трассалар) танлаш (ажратиш) комиссиясининг, шунингдек қурилиши (реконструкцияси) тугалланган объектларни фойдаланишга қабул қилиб олиш комиссияларининг ишида иштирок этади;

ёнгин хавфсизлиги соҳасида ёнгинга қарши тарғиботни, ўқитишни ва ахборот билан таъминлашни амалга оширади;

ёнгин хавфсизлигининг илмий-техник жиҳатдан таъминланишини мувофиқлаштиради;

ёнғин хавфсизлиги соҳасида лицензиялаш ва сертификатлаштиришни белгиланган тартибда амалга оширади;

ёнғинлар ва уларнинг оқибатлари ҳисобини юритади; давлат ва ҳўжалик бошқаруви органларига, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ташкилотлар ва фуқароларга аниқланган қоидабузарликларни бартараф этиш ҳамда ёнғинларнинг олдини олишга доир тадбирлар ўтказиш тўғрисида ёзма кўрсатмалар беради.

Давлат ёнғин хавфсизлиги хизмати қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

9-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ёнғин хавфсизлигини таъминлашдаги иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари:

кўнгилли ёнғиндан сақлаш хизматининг ташкил этилишига ва фаолиятига кўмаклашади;

ёнғин назоратининг амалга оширилишига кўмаклашади;

ёнғин хавфсизлиги талабларига риоя қилиниши устидан жамоат назоратини амалга оширади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа тадбирларда ҳам иштирок этиши мумкин.

18-модда. Ёнғинга қарши тарғибот ва ёнғин хавфсизлиги чора-тадбирларини қўллашни ўргатиш

Ёнғинга қарши тарғибот аниқ мақсадни кўзлаган ҳолда жамиятни оммавий ахборот воситалари, махсус адабиётлар ва реклама маҳсулотларини нашр этиш ҳамда тарқатиш, муайян мавзуга бағишланган кўргазмалар, кўриклар, конференциялар ўтказиш ва аҳолини хабардор қилишнинг қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа шакллари билан фойдаланиш орқали ёнғин хавфсизлиги муаммолари ва ёнғин хавфсизлигини таъминлаш йўллари ҳақида хабардор қилишдир.

Ёнғинга қарши тарғиботни ёнғиндан сақлаш хизмати, шунингдек ёнғиндан сақлаш хизмати кўмагида ваколатли органлар, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ташкилотлар ва фуқаролар ўтказди.

Ташкилотларнинг ходимларига ёнғин хавфсизлиги чора-тадбирларини қўллашни ўргатиш иш берувчилар (маъмурият, мулкдорлар) томонидан ёнғин хавфсизлиги соҳасидаги норматив ҳужжатларга мувофиқ, тегишли ваколатли органлар тасдиқлаган ва Давлат ёнғин хавфсизлиги хизмати билан келишилган махсус дастурлар бўйича олиб

борилади. Мактабгача таълим муассасаларида болаларга ва бошқа таълим муассасаларида таълим олаётган шахсларга ёнгин хавфсизлиги чора-тадбирларини қўллашни мажбурий тарзда ўргатиш мазкур муассасалар томонидан тегишли ваколатли органлар тасдиқлаган ва Давлат ёнгин хавфсизлиги хизмати билан келишилган махсус дастурлар бўйича амалга оширилади.

Умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида болаларга ёнгин хавфсизлиги чора-тадбирларини қўллашни ўргатиш, уларни касбга йўналтириш, ёнгинга қарши тарғибот тизимини такомиллаштириш ҳамда ёнгинларнинг олдини олишга ва ёнгин чоғида тўғри ҳаракат қила билишга қаратилган бошқа вазифаларни амалга ошириш мақсадида қонун ҳужжатларига мувофиқ ёш ёнгин ўчирувчилар дружиналари ташкил этилиши мумкин.

19-модда. Ёнгин хавфсизлиги соҳасида ахборот билан таъминлаш

Ваколатли органлар ёнгин хавфсизлиги учун ноқулай шароитлар тўғрисида ўз ваколатлари доирасида Давлат ёнгин хавфсизлиги хизмати дарҳол ва бепул асосда хабардор қилиши шарт.

Фаолияти тўлиқ ёки қисман Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети маблағлари ҳисобидан молиялаштириладиган оммавий ахборот воситалари ёнгин хавфсизлиги масалаларига доир тезкор ахборотни бепул асосда эълон қилиши шарт.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёнгин хавфсизлигини таъминлаш юзасидан қабул қилган қарорлари ҳақида аҳолини хабардор қилиши шарт.

6-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ ВА МУЛКИЙ МАСАЛАЛАРДАГИ ИШТИРОКИ

6.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг маданият ва спорт соҳасидаги иштироки

Жамиятда ҳукукий маданиятни юксалтириш Миллий дастури* (Кўчирма)

Умумий қоидалар

Миллий дастурнинг мақсади аҳолининг барча қатламлари ҳукукий саводхонликка эришишлари, юксак даражадаги ҳукукий онгга эга бўлишлари ҳамда ҳукукий билимларини кундалик ҳаётда қўлай олишлари учун ҳукукий маданиятни шакллантиришнинг кенг қамровли мунтазам тизимини яратишдир.

Кўрсатилган мақсадга эришишда асосий вазифалар қуйидагилардан иборат:

ҳукукий таълим ва ҳукукий тарбия тизимини такомиллаштириш;
барча давлат органлари, мансабдор шахслар ва фуқароларнинг қонунга ҳамда ҳукуққа ҳурмат билан муносабатда бўлишига эришиш;
аҳолининг ҳукукий саводхонлигини ошириш;
фуқароларнинг ижтимоий-ҳукукий фаоллигини таъминлаш.

Ҳукукий маданиятни шакллантириш ва юксалтириш соҳасидаги давлат сиёсати қуйидаги принципларга асосланади: инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг устуворлиги; Конституция ва қонуннинг устуворлиги; демократияга асосланганлик; ижтимоий адолат; илмийлик; узлуксизлик; ҳукукий тарбиядаги ворислик ҳамда умумийлик; ҳукукий ахборотнинг ҳамма учун очиқлиги; ҳукукий тарбия ва ҳукукий маорифнинг бирлиги ҳамда уларга табақалаштирилган ёндашув.

Юксак ҳукукий маданиятни шакллантириш бўйича давлат сиёсатининг устувор йўналишлари қуйидагилардан иборат:

фуқаро, жамият ва давлатнинг ўзаро муносабатларида аҳолининг ҳукукий маданияти ҳамда ижтимоий фаоллиги юксалишини таъминлаш;

* Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 августдаги 466-I-сонли қарори билан тасдиқланган

аҳолининг ҳуқуқий маданиятини шакллантиришда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, оммавий ахборот воситаларининг ролини кучайтириш;

аҳолини ҳуқуқий ахборот билан таъминлаш, илмий-оммабоп юридик адабиётлар нашр қилиниши ва тарқатилишини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш;

ҳуқуқий таълим ва ҳуқуқий тарбия воситалари ва усулларини такомиллаштириш;

юридик таълим, кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашнинг замонавий тизимини ривожлантириш;

ҳуқуқий маданиятнинг илмий асосларини тадқиқ этишни рағбатлантириш, ижтимоий-ҳуқуқий тадқиқотларни ташкил этиш;

миллий анъаналар ҳамда жаҳон тажрибасидан фойдаланиш асосида аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини шакллантириш.

Аҳолининг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш бўйича давлат сиёсатини муваффақиятли амалга ошириш, бир томондан, жамиятнинг ҳар бир аъзоси ҳуқуқий билимларнинг муайян даражасини ўзлаштириб олиши учун зарур бўлган шарт-шароит яратишни, иккинчи томондан - турли ижтимоий гуруҳларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳуқуқий маорифни табақалаштиришни назарда тутати.

Фуқаро, жамият ва давлатнинг ўзаро муносабатларида аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ижтимоий фаоллигини юксалтириш

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси шахс ва давлат ўзаро масъуллигининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаб қўйган. “Инсон – давлат” муносабатларида устуворлик инсонга тегишли. Давлат ҳокимияти органларининг фаолияти инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини муҳофаза қилишга қаратилиши лозим.

Инсон ҳуқуқлари – инсонпарвар демократик ҳуқуқий онгнинг ўзагидир. Ҳуқуқий онг даражаси – бу одамларнинг ҳуқуқлардан шунчаки хабардорлиги, қонунларни билишигина эмас. Бу, энг аввало, қонунларга риоя этиш ва уларни бажаришга тайёрлик, қонунга итоаткорлик, ҳуқуқни ва одил судловни ҳурмат қилишдир.

Мукаммал қонун ҳужжатлари ҳуқуқий маданиятни юксалтиришнинг муҳим шарти, ҳуқуқий давлат қарор топишининг зарурий белгиси ҳисобланади. Мамлакатимиз қонун ҳужжатларини инсон ҳуқуқлари соҳасидаги халқаро нормалар ва стандартларга изчиллик билан мувофиқлаштириб бориш зарур. Қонунлар ҳаётӣ, амалиёт билан узвий боғлиқ бўлиши ва ундан келиб чиқиши лозим. Бунда қонунлар тўғридан-тўғри

амал қилиш кучига эга бўлиши керак. Ижро этувчи органлар қонун ости ҳужжатларини қонунларга қўшимча киритиш сифатида эмас, балки уларнинг ижросини таъминлаш учунгина қабул қилишлари мумкин.

Демократик ислоҳотларни монанд ҳуқуқий таъминлашнинг энг муҳим шарти қонунчиликнинг изчил бўлишидир. Қонунлар ўзаро қатъий мувофиқлашиши, Конституцияга асосланиши, миллий ҳуқуқий тизимнинг ривожланишига кўмаклашиши лозим.

Қонунчилик тизимини такомиллаштириш билан бир қаторда қонунларнинг ҳаётга аниқ ва изчил татбиқ этилишига, уларга қатъий ҳамда оғишмай риоя қилинишига эришиш зарур. Ҳеч бир давлат органи, мансабдор шахс ва инсон қонунга бўйсуниб мажбуриятидан озод қилиниши мумкин эмас.

Давлат томонидан ҳамда жамоатчилик тузилмалари фаолиятини кучайтириш орқали қонунларни рўёбга чиқаришнинг таъсирчан механизминини яратиш муҳим аҳамият касб этади. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилиши устидан бошқарув ҳамда назоратнинг янги самарали воситаларини шакллантириш зарур.

Қонунчиликда ички уйғунликнинг мавжудлиги, турли ҳуқуқий ҳужжатлар ўртасида зиддиятнинг йўқлиги, қонунларга оғишмай риоя этилишини таъминловчи таъсирчан механизмлар яратилганлиги фуқароларни қонунларга итоаткорлик руҳида тарбиялаш, ҳар кимда қонунга ҳурмат туйғусини шакллантириш учун зарурдир.

Инсон ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилишни, биринчи навбатда, суд орқали ҳимоя қилишни таъминлаш Ўзбекистонда амалга оширилаётган ҳуқуқий ислоҳотнинг энг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Ҳар бир кишининг қонунийлик ва адолат тантана қилишига бўлган қатъий ишончи шунга асосланиши керакки, қонунни бузган шахс жазосиз қолмайди ва ҳар ким бузилган ҳуқуқи тикланишини ҳамда унга етказилган моддий ва маънавий зарарнинг қопланишини талаб қилишга ҳақлидир. Аҳоли ҳуқуқий маданият даражасининг оширилиши қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти ходимларининг билимдонлигига кўп жиҳатдан боғлиқ.

Фуқаролик жамиятининг ҳуқуқий маданият даражаси жамоат бирлашмалари, жамғармалар, иттифоклар, уюшмалар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг кенг тармоғи мавжудлиги ҳамда бу демократик тузилмаларнинг муайян шахс ва жамиятнинг ҳуқуқларини таъминлашдаги ижтимоий фаоллиги билан белгиланади.

Фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда касаба уюшмалари, ёшлар ва хотин-қизлар ташкилотлари муҳим

ўрин тутади. Улар ҳуқуқий таълим ва ҳуқуқий тарбиянинг турли шаклларида янада самарали фойдаланишлари, фуқароларнинг ижтимоий-ҳуқуқий фаоллигини кучайтиришга катта ҳисса қўшишлари лозим.

Жамоат бирлашмалари аҳолининг турли ижтимоий гуруҳларига тегишлича ҳуқуқий ёрдам кўрсатишга, жамоатчилик юридик маслаҳатхоналари ташкил этишга, инсон ҳуқуқлари, ижтимоий масалалар, пенсия таъминоти, никоҳ-оила муносабатлари бўйича қонунлар тўпламларини нашр этишга, юридик маълумотномалар, шунингдек турли касбдаги ходимларга мўлжалланган илмий-оммабоп ҳуқуқий адабиётлар чиқаришга алоҳида эътибор беришлари керак.

Ҳуқуқий тарбиянинг умумийлиги ва ҳуқуқий ахборотнинг ҳамма учун очиклиги принципини рўёбга чиқаришда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шу жумладан маҳаллаларнинг роли бекиёсдир. Улар аҳолининг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш ва ҳуқуқий онгини оширишга бевосита ҳамда муттасил таъсир кўрсатишлари даркор. Жамият ва давлат фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлигини юксалтиришга, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга ёрдам берадиган инсон ҳуқуқлари бўйича миллий институтлар, турли жамоатчилик ҳаракатлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотларнинг фаолият юритишига қўмаклашади.

Халқни ҳуқуқий маърифатли қилишда профессионал юристлар ва уларнинг бирлашмалари муносиб ўрин эгаллашлари лозим. Демократик жамият юқори малакали юристларга эҳтиёж сезади. Уларнинг касбий фазилатлари ва билимларидан фойдаланиш жамиятнинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгига улкан ижобий таъсир кўрсатишга қодир. Ўзбекистон юристлар уюшмасининг ташкил этилиши ва унинг таркибига қирадиган юристларнинг турли касбий бирлашмалари (судьялар, адвокатлар, ҳуқуқшунос олимлар иттифоклари ва бошқалар) тузилиши ушбу Дастур вазибаларини рўёбга чиқаришда, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишда, шунингдек юристларнинг касбга доир манфаатларини таъминлашда муҳим ўрин тутган бўлур эди. Аҳолини ҳуқуқий маърифатли қилиш ишига профессионал юристларнинг кучларини жалб қилиш юристлар уюшмасининг энг муҳим вазибаларидан биридир.

Ҳуқуқий тарбияни қўллаб-қувватлаш бўйича ҳукуматга қарашли бўлмаган жамғарманинг тузилиши жамиятнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш ишига катта ҳисса қўшиши мумкин.

Оммавий ахборот воситалари ҳуқуқий билимлар ва ҳуқуқий маданиятни оммага изчил тарқатишлари лозим. Оммавий ахборот восита-

лари ижтимоий фикр ва ҳукукий маданиятни шакллантирувчи демократик институтлар бўлгани учун ҳам уларнинг бу борадаги фаолиятини кучайтириш зарурияти борган сари кўпроқ сезилмоқда.

“Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 30 августдаги Қонуни
(Кўчирма)

9-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ўзларига берилган ваколатлар доирасида ўз ҳудудларида жойлашган маданий мерос объектларини аниқлайдилар ҳамда уларни ҳисобга оладилар, муҳофаза қиладилар, асрайдилар ва улардан фойдаланадилар, маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижро этилишини таъминлайдилар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмаларини маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш, асраш, тарғиб қилиш ва улардан фойдаланиш тадбирларини ўтказишга жалб этадилар.

“Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2009 йил 13 октябрдаги Қонуни
(Кўчирма)

8-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ўз ҳудудлари доирасида: археология мероси объектлари лозим даражада муҳофаза қилиниши ва сақланиши учун шарт-шароитларни таъминлайди;

археология мероси объектларининг бут сақланиши ҳолати устидан давлат назоратини амалга оширади;

очиқ варақ ва рухсатнома олган археологга археология қидирувлари, археология қазилмалари ва археология назоратини ташкил этишда ёрдам беради;

ер қазииш, ер тузиш, қурилиш, мелиорация, хўжалик, йўлсозлик ишлари ва бошқа ишлар учун ер участкалари ажратилишини лойиҳалаш-

тиришда археология объектларини сақлаш талабларига риоя қилинишни қонун ҳужжатларига мувофиқ таъминлайди;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқароларни археология мероси объектларини муҳофаза қилиш, сақлаш ҳамда тарғиб қилишга доир тадбирлар ўтказишга ихтиёрий асосда жалб этади.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

24-модда. Очик варақ ва рухсатнома олган археологнинг ҳуқуқлари

Очик варақ ва рухсатнома олган археолог:

археология кидирувлари, археология қазилмалари ва археология назоратини очик варақда белгиланган доирада амалга ошириш;

археология объектнинг емирилишига олиб келаётган ҳар қандай ҳаракатларни тўхтатиш талаби билан маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига мурожаат қилиш;

ўзи аниқлаган археология ашёларининг археология тадқиқоти ва илмий экспертизасини ўтказиш ҳуқуқига эга бўлади.

Очик варақ ва рухсатнома олган археолог қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

“Ахборот-кутубхона фаолияти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 13 апрелдаги Қонуни (Кўчирма)

9-модда. Ахборот-кутубхона тизими ҳамда ахборот-кутубхона муассасаларининг турлари

Ахборот-кутубхона тизими ягона ташкилий ва услубий таъминот асосида фаолият кўрсатувчи ахборот-кутубхона муассасалари мажмуидир. Ахборот-кутубхона муассасаси мустақил муассаса бўлиши ёхуд корхона, муассаса ёки ташкилотнинг таркибий бўлинмаси бўлиши мумкин.

Ахборот-кутубхона муассасаларига қуйидагилар киради:

Ўзбекистон Миллий кутубхонаси;

ахборот-кутубхона марказлари;

ахборот-ресурс марказлари;

давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг кутубхоналари;

бошқа кутубхоналар (фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, нодавлат нотижорат ташкилотларининг, тижорат ташкилотларининг кутубхоналари).

Ахборот-кутубхона муассасалари ахборот-кутубхона фондларининг мазмуни ва белгиланган мақсадига кўра универсал ҳамда махсус ахборот-кутубхона муассасаларига бўлинади.

Универсал ахборот-кутубхона муассасалари ахборот-кутубхона фондларини билимнинг турли соҳалари бўйича шакллантиради ва турли тоифадаги фойдаланувчиларнинг ахборотга бўлган эҳтиёжларини қаноатлантиради.

Махсус ахборот-кутубхона муассасалари ахборот-кутубхона фондларини билимнинг бир ёки бир неча турдош соҳалари бўйича шакллантиради ва айрим тоифадаги фойдаланувчиларнинг ахборотга бўлган эҳтиёжларини қаноатлантиради.

“Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги

**Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 14 январдаги Қонуни
(2000 йил 26 майдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни
билан тасдиқланган таҳрири)
(Кўчирма)**

11-модда. Корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг ҳамда фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришдаги иштироки

Корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар фуқароларнинг жисмоний тарбиясига давлатнинг муҳим ижтимоий сиёсати сифатида қарайдилар ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жисмоний тарбия-спорт жамоат бирлашмалари, касаба уюшмалари, ёшлар ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар иштирокида жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш давлат дастурларини амалга оширадилар ҳамда улар асосида жисмоний тарбия ва спортни бошқариш маҳаллий давлат органлари билан биргаликда жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришга доир ўз дастурларини ишлаб чиқадиладар.

Фуқароларнинг турар жойларида ва оммавий дам олиш жойларида жисмоний тарбия ва спорт машғулотлари учун шарт-шароит яратиш ва уларни ташкил этиш маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан амалга оширилади.

6.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг таълим соҳасидаги иштироки

Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури* (Кўчирма)

3.3. Узлуксиз таълим

Узлуксиз таълим кадрлар тайёрлаш тизимининг асоси, Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминловчи, шахс, жамият ва давлатнинг иқтисодий, ижтимоий, илмий-техникавий ва маданий эҳтиёжларини қондирувчи устувор соҳадир.

Узлуксиз таълим ижодкор, ижтимоий фаол, маънавий бой шахс шаклланиши ва юқори малакали рақобатбардош кадрлар илдам тайёрланиши учун зарур шарт-шароитлар яратади.

3.3.1. Узлуксиз таълимни ташкил этиш ва ривожлантириш принциплари

Узлуксиз таълимнинг фаолият кўрсатиш принциплари қуйидагилардан иборат:

таълимнинг устуворлиги унинг ривожланишининг биринчи даражали аҳамиятга эга эканлиги, билим, таълим ва юксак интеллектнинг нуфузи;

таълимнинг демократлашуви таълим ва тарбия услубларини танлашда ўқув юртлари мустақиллигининг кенгайиши, таълимни бошқаришнинг давлат-жамият тизимига ўтилиши;

таълимнинг инсонпарварлашуви инсон қобилиятларининг очилиши ва унинг таълимга нисбатан бўлган турли-туман эҳтиёжларининг қондирилиши, миллий ва умумбашарий қадриятлар устуворлигининг таъминланиши, инсон, жамият ва атроф-муҳит ўзаро муносабатларининг уйғунлашуви;

таълимнинг ижтимоийлашуви таълим олувчиларда эстетик бой дунёқарашни ҳосил қилиш, уларда юксак маънавият, маданият ва ижодий фикрлашни шакллантириш;

таълимнинг миллий йўналтирилганлиги таълимнинг миллий тарих, халқ анъаналари ва урф-одатлари билан узвий уйғунлиги, Ўзбекистон халқларининг маданиятини сақлаб қолиш ва бойитиш, таълимни миллий тараққиётнинг ўта муҳим омили сифатида эътироф этиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданиятини хурматлаш;

* Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги "Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури тўғрисида"ги 463-І-сонли Қонуни билан тасдиқланган.

таълим ва тарбиянинг узвий боғлиқлиги, бу жараённинг ҳар томонлама камол топган инсонни шакллантиришга йўналтирилганлиги;

иқтидорли ёшларни аниқлаш, уларга таълимнинг энг юқори даражасида, изчил равишда фундаментал ва махсус билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиш.

3.3.2. Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш

Узлуксиз таълим соҳасидаги ислоҳотлар қуйидагиларни назарда тутди:

таълим тизимининг кадрлар салоҳиятини тубдан яхшилаш, тарбиячи, ўқитувчи, муаллим ва илмий ходимнинг касбий нуфузини ошириш;

давлат ва нодавлат таълим муассасаларининг ҳар хил турларини ривожлантириш;

таълим тизимини таркибий жиҳатдан қайта қуриш, таълим, фан, техника ва технологиянинг, иқтисодиёт ва маданиятнинг жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда таълим ва касб-хунар таълими дастурларини тубдан ўзгартириш;

мажбурий умумий ўрта таълимдан ўрта махсус, касб-хунар таълимига ўтилишини таъминлаш;

махсус, касб-хунар таълимининг марказлари сифатида фан ва ишлаб чиқариш интеграциялашган янги типдаги ўқув муассасаларини вужудга келтириш;

илғор технологияларни кенг ўзлаштириш, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, чет эл инвестициялари кўламларининг кенгайиши, тадбиркорлик, кичик ва хусусий бизнесни ривожлантириш билан боғлиқ янги касб-хунар ва мутахассисликлар бўйича кадрлар, шу жумладан бошқарув тизими кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

миллий мустақиллик принциплари ва халқнинг бой интеллектуал мероси ҳамда умумбашарий қадриятларнинг устуворлиги асосида таълимнинг барча даражалари ва бўғинларида таълим олувчиларнинг маънавий ва ахлоқий фазилатларини ривожлантириш;

таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, жамоат бошқаруви шакллари ривожлантириш, таълим муассасаларини минтақалаштириш;

таълим олишда, шунингдек болалар ва ёшларни маънавий-ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда оила, ота-оналар, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш;

таълим жараёни ва кадрлар тайёрлаш сифатига ҳолис баҳо бериш тизимини яратиш ва жорий этиш;

таълим тизимини молиявий, моддий-техника ва бошқа тарздаги ресурслар билан таъминлаш механизмларини шакллантириш;

узлуксиз таълимни фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциялаштиришнинг пухта механизмларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

таълим ва илм-фан билан боғлиқ чет эл ҳамда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш ва ривожлантириш;

туб ерли миллатга мансуб бўлмаган шахслар зич яшайдиган жойларда улар ўз она тилларида таълим олишлари учун ташкилий ва педагогик шарт-шароитлар яратиш;

таълимнинг барча даражаларида таълим олувчиларнинг ҳуқуқий, иқтисодий, экологик ва санитария-гигиена таълими ҳамда тарбиясини такомиллаштириш.

3.3.3. Узлуксиз таълим тизими ва турлари

Узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари асосида, турли даражалардаги таълим дастурларининг изчиллиги асосида таъминланади ва куйидаги таълим турларини ўз ичига олади:

мактабгача таълим;

умумий ўрта таълим;

ўрта махсус, касб-хунар таълими;

олий таълим;

олий ўқув юртидан кейинги таълим;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш;

мактабдан ташқари таълим.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг ўзига хос хусусияти мустақил равишдаги тўққиз йиллик умумий ўрта ҳамда уч йиллик ўрта махсус, касб-хунар таълимини жорий этишдан иборатдир. Бу эса, умумий таълим дастурларидан ўрта махсус, касб-хунар таълими дастурларига изчил ўтилишини таъминлайди.

Умумий таълим дастурлари: мактабгача таълим, бошланғич таълим (I-IV синфлар), умумий ўрта таълим (I-IX синфлар), ўрта махсус, касб-хунар таълимини қамраб олади.

Касб-хунар таълими дастурларини ўрта махсус, касб-хунар таълими, олий (бакалаврият, магистратура) таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълимни, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашни қамраб олади.

Мактабгача таълим

Мактабгача таълим бола соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғотади, уни мунтазам таълим олишга тайёрлайди. Мактабгача таълим бола олти-етти ёшга етгунича давлат ва нодавлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида ҳамда оилаларда амалга оширилади. Мактабгача таълим мақсади ва вазифаларини рўёбга чиқаришда маҳаллалар, жамоат ва хайрия ташкилотлари, халқаро фондлар фаол иштирок этади.

Мактабгача тарбияни ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш лозим бўлади:

малакали тарбиячи ва педагог кадрларни устувор равишда тайёрлаш; мактабгача таълимнинг самарали психологик-педагогик услубларини излаш ва жорий этиш;

болаларни оилада тарбиялашни ташкилий, психологик, педагогик ва услубий жиҳатдан таъминлаш;

замонавий ўқув-услубий қўлланмалар, техник воситалар, ўйинчоқлар ва ўйинлар яратиш ҳамда уларни ишлаб чиқариш;

мактабгача ёшдаги болаларни халқнинг бой маданий-тарихий мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш учун шарт-шароитлар яратиш;

мактабгача муассасаларнинг ҳар хил турлари учун турли вариантлардаги дастурларни танлаб олиш, мактабгача тарбиянинг барча масалалари бўйича малакали консультация хизмати кўрсатиш имкониятини яратиш;

мактабгача тарбия ва соғломлаштириш муассасалари тармоғини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш механизмини ишлаб чиқиш.

4.4. Маънавий-ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар

Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналарига, урф-одатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилади. Шахсни тарбиялаш ва уни ҳар томонлама камол топтиришнинг устуворлиги таъминланади. Умумий ҳамда педагогик маданиятни ошириш мақсадида, мамлакат аҳолиси орасидаги маърифий ишлар такомиллаштириб борилади.

Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакллантириш мақсадида таълим муассасалари ота-оналар, оила, маҳалла қўмиталари, Республика Маънавият тарғибот маркази, Миллий ғоя ва мафкура

илмий-амалий маркази, жамоат ташкилотлари, фондлар билан ўзаро пухта ҳамкорлик қиладилар.

5. Миллий дастурни рўёбга чиқаришга доир ташкилий чора-тадбирлар

Миллий дастурни амалга ошириш мақсадида:

Миллий дастурнинг йўналиш ва босқичларини амалга оширишнинг аниқ механизмлари, муддатлари, ижрочилари, молиявий ва ресурслар таъминоти ифодаланган ечим ва чора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилади;

Миллий дастурни бажариш юзасидан давлат ва жамоат институтларининг фаолияти ҳамда вазифалари белгиланади;

Миллий дастурнинг аниқ йўналишларини ишлаб чиқиш жараёнига малакали чет эл экспертлари жалб этилади;

Миллий дастурни бажаришда давлат ва нодавлат ташкилотлар фаолияти мувофиқлаштирилиб, халқаро ташкилотлар қатнашуви ташкил этилади;

Миллий дастурнинг мониторинги ва бажарилишини экспертиза қилиш асосида унинг айрим қоидалари ва тадбирларига тузатишлар киритилади;

оммавий ахборот воситаларини жалб этган ҳолда, кадрлар тайёрлаш миллий модели рўёбга чиқарилишини таъминлаш масалалари юзасидан семинарлар ва конференциялар ўтказиш орқали Миллий дастурнинг принципиал ёндашувлари ҳамда асосий қоидаларини кенг қўламда тушунтириш ишлари олиб борилади;

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифаларини амалга ошириш жараёнига жамоат бирлашмалари ва марказлари, республика аҳолиси кенг табақаларининг фаол иштироки таъминланади;

оммавий ахборот воситаларида Миллий дастурнинг бажарилиши мунтазам ёритиб борилади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш юзасидан Республика комиссияси ташкил этилади, бу Комиссиянинг зиммасига дастурни бажаришга доир барча ишлар ва тадбирларни ташкил этиш ҳамда мувофиқлаштириш, шу жумладан қуйидаги вазифалар юкланади:

узлуксиз таълимнинг тегишли турлари учун давлат таълим стандартларига қўйиладиган умумий талабларни ишлаб чиқиш;

умумий ўрта таълим учун давлат таълим стандартларини ва бошқа зарур норматив ҳужжатларни ишлаб чиқиш;

ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими учун давлат таълим стандартларини, академик лицей ва касб-хунар коллежларидан иборат таълим тизимини жорий этиш дастурларини ишлаб чиқиш;

ўрта умумий таълимга эга бўлган ўқувчиларни академик лицей ва касб-хунар коллежлари тизими билан тўла камраб олиш тадбирларини, бу тизимни ҳудудларнинг демографик, жуғрофик хусусиятлари ва кадрларга бўлган эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, унинг моддий-техника асосини яратиш;

академик лицей ва касб-хунар коллежларида ишлайдиган ўқитувчилар ва педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш учун таълим муассасаларини ташкил этиш ҳамда уларнинг самарали ишлашини таъминлаш;

олий таълим муассасалари тизимини Миллий дастур талабларига биноан ислох қилиш, бу борада тегишли давлат таълим стандартларини яратиш ва жорий этиш;

мактабгача таълим ва тарбия муассасалари фаолиятини такомиллаштириш, болалар тарбиясида ва уларни мактабга тайёрлашда оила, маҳалла ҳамда жамоат ташкилотларининг масъулиятини ошириш;

таълим муассасаларини зарур дарсликлар ва адабиётлар билан таъминлаш, бу ишга йирик олимлар, юқори малакали мутахассисларни жалб этиш, таълим ва илм-фан соҳасининг наприёт базасини ривожлантириш;

профессор ва педагог кадрларни ривожланган мамлакатлардаги етакчи таълим муассасаларида тайёрлаш ва малакасини ошириш мақсадида махсус Республика жамғармаси ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш;

узлуксиз таълим тизимида чет тилларни фаол ўргатиш учун зарур шароит яратиш, уларни ўргатишнинг жадаллаштирилган услубларини жорий этиш, ўзбекча-чет тиллар луғатларини, давлат тилидаги махсус адабиётларни нашр этиш;

узлуксиз таълим соҳаси ўқитувчилари ва педагог кадрларини ижтимоий ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлаш, уларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш ва рағбатлантириш тизимини қайта кўриб чиқиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитациялаш, кадрлар тайёрлашнинг малака талабларини аниқлаш ҳамда сифатини баҳолаш ишларини ташкил қилиш ва мувофиқлаштириш бўйича таълим тизими бошқарувига боғлиқ бўлмаган ягона давлат хизматини ташкил этиш;

таълимни ахборот билан таъминлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш, уни жаҳон ахборот тизими билан боғлаш, оммавий ахборот воситаларининг таълим соҳасидаги вазифаларини белгилаш;

касб-хунар таълими соҳасида кадрларга бўлган талаб ва таклифни ўрганишни ташкил этиш, таълим хизмати кўрсатиш ва касбий меҳнатнинг рақобатга асосланган бозорини ҳамда кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни шакллантириш.

**“Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 7 январдаги қонуни
(Кўчирма)**

6-модда. Бола ҳуқуқларини таъминлашда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари болага унинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини рўёбга чиқаришда ва ҳимоя қилишда кўмаклашади, болага ёки унинг қонуний вакилига ҳуқуқий, услубий, ахборотга оид ва бошқа ёрдам кўрсатади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари:

бола ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш бўйича давлат дастурлари ва ҳудудий дастурларни ишлаб чиқишда ҳамда рўёбга чиқаришда иштирок этиши;

бола ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга доир ваколатларни амалга оширишда давлатдан ва халқаро ташкилотлардан услубий, ташкилий ҳамда молиявий ёрдам олиши мумкин.

11-модда. Боланинг ҳимояга бўлган ҳуқуқи кафолатлари

Ҳар бир болага унинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг қонунга ҳилоф қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланади.

Боланинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш унинг ота-онаси, ота-онасининг ўрнини босувчи шахслар, қонунда назарда тутилган ҳолларда эса васийлик ва ҳомийлик органи, прокурор, суд томонидан амалга оширилади.

Вояга етгунча қонунга мувофиқ тўла муомалага лаёқатли деб эътироф этилган (эмансипация) бола ўз ҳуқуқларини, шу жумладан ҳимояга бўлган ҳуқуқини мустақил амалга оширишга ҳамда мажбуриятларини мустақил бажаришга ҳақлидир.

Бола ота-она ва ота-онанинг ўрнини босувчи шахслар томонидан қилинадиган суиистеъмолликлардан ҳимояланиш ҳуқуқига эга.

Боланинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари бузилганда, шу жумладан ота-она (улардан бири) ёки ота-онанинг ўрнини босувчи шахслар болага таъминот, тарбия ва таълим бериш бўйича мажбуриятларини бажармаган ёки лозим даражада бажармаганда ёхуд ота-оналик ҳуқуқларини суиистеъмол қилганда бола ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини сўраб васийлик ва ҳомийлик органига мустақил равишда мурожаат қилишга ҳақли.

Боланинг ҳаёти ёки соғлиғига хавф туғилганидан, унинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари бузилганлигидан хабардор бўлган шахслар бу ҳақда бола ҳақиқатда турган жойдаги васийлик ва ҳомийлик органига маълум қилишлари шарт. Шундай маълумотлар олинган тақдирда, васийлик ва ҳомийлик органи боланинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича зарур чоралар кўриши шарт.

6.3. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг соғлиқни сақлаш соҳасидаги иштироки

“Қон ва унинг таркибий қисмлари донорлиги тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 30 августдаги Қонуни (Кўчирма)

16-модда. Нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг қон ва унинг таркибий қисмлари донорлигини ривожлантиришдаги иштироки

Ўзбекистон Қизил Ярим ой жамияти, бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари аҳолини қон ва унинг таркибий қисмлари бепул донорлигига жалб қилишда, донорларга турли шаклдаги рағбатлантиришлар белгилашда, оммавий ахборот воситалари орқали аҳолининг кенг хабардор қилинишини ташкил этишда ҳамда қон ва унинг таркибий қисмлари донорлигини ривожлантиришга доир бошқа тадбирларда иштирок этишлари мумкин.

Аҳолини қон ва унинг таркибий қисмлари бепул донорлигига жалб этиш мақсадида қон ва унинг таркибий қисмлари донорлигини ривожлантириш жамоат фондлари ташкил этилиши мумкин, бундай фондларни ташкил этиш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

6.4. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ФХДЁ ва нотариат соҳасидаги иштироки

**Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги ва
1996 йил 29 августдаги Қонунлари билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси
(Кўчирма)**

137-модда. Ишончноманинг бошқа шакллари

Хат-хабарларни, шу жумладан пул ва посилкаларни олишга, иш ҳақини ҳамда меҳнат муносабатлари билан боғлиқ бўлган бошқа тўловларни олишга, муаллифлар ва ихтирочиларга тўланадиган ҳақларни, пенсиялар, нафақалар ва стипендияларни, шунингдек банк муассасаларидан суммаларни олиш ҳақидаги ишончнома ваколат берувчи ишлайдиган ёки ўқийдиган ташкилот, у яшайдиган уйга хизмат кўрсатувчи уй-жойдан фойдаланиш ташкилоти, ўзининг яшаш жойидаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёхуд фуқаро даволанишида бўлган даволаш муассасасининг маъмурияти томонидан тасдиқланиши мумкин.

**Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 30 августдаги
Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг
Хўжалик процессуал Кодекси
(Кўчирма)**

51-модда. Вакилнинг ваколатларини расмийлаштириш

Вакилнинг ваколатлари қонунга мувофиқ берилган ва расмийлаштирилган ишончномада ифода этилган бўлиши керак.

Ташкилот номидан берилган ишончномага унинг раҳбари ёки таъсис ҳужжатларида шундай ваколат берилган бошқа шахс имзо чекади ва бу имзо ташкилотнинг муҳри билан тасдиқланади.

Фуқаро томонидан берилаётган ишончнома нотариал тартибда, шунингдек ишончномани берувчи ишлаётган ёки ўқиётган ташкилот томонидан, яшаб турган жойи бўйича фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи, уй-жойлардан фойдаланиш ташкилоти томонидан ва у даволанаётган стационар даволаш муассасасининг маъмурияти томонидан, агар ишончнома ҳарбий хизматчи томонидан берилаётган бўлса - тегишли ҳарбий қисм қўмондонлиги томонидан тасдиқланиши мумкин. Жазони ижро этиш муассасаларидаги шахсларнинг ишончномаси тегишли муассасанинг бошлиғи томонидан тасдиқланади. Адвокатнинг ваколоти қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тасдиқланади.

Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги
Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Оила Кодекси
(Кўчирма)

203-модда. Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этувчи органлар

Фуқаролик ҳолати далолатномалари туман ва шаҳарларда фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларида қайд этилади, шаҳарча, қишлоқ ва овулларда эса, ўлим – фуқаролар йиғини раислари (оқсоқоллари) томонидан ҳам қайд этилиши мумкин.

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ўлимни рўйхатга олиш борасидаги ҳаракатлари ўзлари жойлашган ҳудудлардаги тегишли фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш бўлимларининг назорати остида бўлади. Ўзбекистон Республикасининг чет элда доимий ёки вақтинча яшовчи фуқароларининг фуқаролик ҳолати далолатномалари консул томонидан Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ қайд этилади.

“Нотариат тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
1996 йил 26 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)

59-модда. Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома бериш тартиби

Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома меросни қабул қилиб олган меросхўрларга қонун ҳужжатларига мувофиқ берилади.

Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома барча меросхўрларга биргаликда ёки уларнинг хоҳишига боғлиқ равишда ҳар бирига алоҳида берилиши мумкин.

Нотариуслар вояга етмаган ёки муомалага лаёқатсиз меросхўрларнинг мулкий манфаатларини муҳофиза қилиш учун уларга меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома берилганлиги ҳақида меросхўрлар яшаётган жойдаги васийлик ва ҳомийлик органларига хабар қилади.

Мол-мулк ворислик ҳуқуқи бўйича давлатга ёки қонунда назарда тутилган ҳолларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўтган тақдирда меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома тегишли давлат органига ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига берилади.

**6.5. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг
ногиронларни ижтимоий ҳимояси масалалардаги иштироки**
**“Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя
қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил
18 ноябрдаги Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил
11 июлдаги Қонуни билан тасдиқланган таҳририда)**
(Кўчирма)

**6-модда. Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги
давлат сиёсати**

Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги давлат
сиёсатининг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

ногиронларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаат-
ларини таъминлаш;

ногиронларнинг камситилишига йўл қўймаслик;

ногиронларнинг шаъни ва қадр-қимматини ҳимоя қилиш;

ногиронларнинг ҳуқуқлари ва улар учун имкониятлар тенглигини
таъминлаш;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун
ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш;

ногирон болаларнинг мактабгача ва мактабдан ташқари таълимини,
ногиронларнинг касб тайёргарлигини, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-
хунар ва олий таълим олишини таъминлаш;

давлат органлари ҳамда улар мансабдор шахсларининг ногиронлар
ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш бора-
сидаги фаолиятининг ошқоралигини ҳамда очиқ-ойдинлигини
таъминлаш;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида давлат органлари,
фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат
ташкilotлари ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантириш.

**7-модда. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг
ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги ваколатлари**

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ўз ваколатлари
доирасида:

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасида давлат сиёсатини
шакллантиради ва амалга оширади;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича устувор йўналиш-
ларни белгилайди;

ногиронларни реабилитация қилиш, ижтимоий ҳимоя қилиш ҳамда уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга доир давлат дастурларини, шунингдек ҳудудий дастурларни шакллантиради ва амалга оширади;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ижросини таъминлайди;

давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш соҳасидаги фаолиятини мувофиқлаштириб боради;

ногиронлар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминловчи давлат органларининг фаолияти устидан назоратни амалга оширади;

ногиронларни тиббий, касбий ва ижтимоий реабилитация қилиш соҳасида илмий тадқиқотлар ўтказишни ҳамда мутахассислар тайёрлашни молиялаштиради ва ташкил этади;

ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож бўлган ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатувчи стационар муассасалар тармоғини ривожлантиришга доир чора-тадбирлар кўради;

ногиронларни ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам сонини захирада сақлайди;

реабилитация, илмий-ишлаб чиқариш марказлари, давлат соғлиқни сақлаш тизимидаги амбулатория ва стационар даволаш-профилактика муассасаларида, ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатиш стационар муассасаларида тиклаш терапияси бўлинмалари, ихтисослаштирилган таълим муассасалари, ихтисослаштирилган санаторий-курорт муассасалари тизимини, шунингдек ногиронларга ижтимоий-маиший хизматлар кўрсатиш бўйича корхоналар ва ташкилотлар ташкил этади.

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга оширишлари мумкин.

8-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг ногиронлар ҳуқуқларини таъминлаш ҳамда уларни ижтимоий ҳимоя қилишда иштирок этиши

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ногиронларнинг ҳуқуқларини таъминлаш ҳамда уларни ижтимоий ҳимоя қилишга кўмаклашади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари:

ногиронларнинг ҳуқуқларини таъминлашга доир ваколатларни амалга оширишда давлатдан ва белгиланган тартибда халқаро ташкилотлардан ҳуқуқий, услубий, ташкилий ҳамда молиявий ёрдам олиши;

ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишда, шунингдек тегишли тадбирларни молиялаштиришда иштирок этиши мумкин.

19-модда. Ногирон болаларнинг мактабдан ташқари таълими

Давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ногирон болаларнинг уларни ҳар томонлама ва уйғун ривожлантиришга, уларда ижтимоий фаолликни, меҳнатга қизиқишни тарбиялашга, уларни илм-фан, техника, санъат ва спортга жалб этишга қаратилган мактабдан ташқари таълимдан фойдаланишини таъминлайди, бунинг учун зарур шароитлар яратади.

28-модда. Ногиронларга ижтимоий-маиший хизмат кўрсатиш

Ногиронларга ижтимоий-маиший хизмат кўрсатиш меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари, ҳомийлик ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар томонидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари иштирокида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож ногиронларга туман, шаҳар меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш органлари томонидан уйда ёки ногиронларга ижтимоий хизмат кўрсатиш стационар муассасаларида тиббий ва маиший хизматлар кўрсатилади.

Агар ходим иш берувчининг айби билан ногирон бўлиб қолса ҳамда ўзгаларнинг парваришига ва ёрдамига муҳтож бўлса, унда иш берувчи ногирон меҳнат қobiliятини йўқотган даврда уни тиббий-меҳнат эксперт комиссиялари ёки тиббий-маслаҳат комиссияларининг ҳулосасига биноан парвариш қилаётган шахсни ўз ҳисобидан таъминлаши ҳамда жабрланган ходимга етказилган моддий зарар ва маънавий зиённинг ўрнини қоплаши шарт.

6.6. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мулкый масалалардаги иштироки

**Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги ва
1996 йил 29 августдаги Қонунлари билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси
(Кўчирма)**

191-модда. Эгасиз ашё

Эгаси бўлмаган ёки эгаси номаълум бўлган ашё эгасиз ашё ҳисобланади.

Агар бу ҳол топилма тўғрисидаги, қаровсиз ҳайвонлар ва хазина тўғрисидаги қоидаларда рад этилмаган бўлса, эгасиз кўчар ашёларга эгалик қилиш ҳуқуқини вужудга келтирувчи муддат асосида қўлга киритилиши мумкин.

Эгасиз кўчмас ашёлар тегишли давлат органининг ёки фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг аризасига мувофиқ кўчмас мол-мулкни давлат рўйхатига олувчи орган томонидан ҳисобга олинади.

Эгасиз кўчмас ашё ҳисобга олинганидан кейин уч йил муддат ўтгач, давлат мол-мулкни бошқаришга ваколати бўлган орган ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи бу ашёни давлат мулкига ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мулкига кирган деб ҳисоблаш тўғрисидаги талаб билан судга мурожаат этиши мумкин.

Суднинг ҳал қилув қарорига биноан давлат мулкига ўтмаган деб ҳисобланган эгасиз кўчмас ашё уни ташлаб кетган мулкдорнинг эгалигига, фойдаланишига ва тасарруфига яна қабул қилиниши ёки эгалик қилиш ҳуқуқини вужудга келтирувчи муддат асосида қўлга киритилиши мумкин.

Эгасиз ашёларни аниқлаш ва ҳисобга олиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан белгиланади.

192-модда. Топилма

Йўқолган ашёни топиб олган шахс бу ҳақда уни йўқотган шахсни ёки ашё эгасини ёхуд уни олиш ҳуқуқига эга бўлган ўзга маълум шахслардан биронтасини дарҳол хабардор этиши ҳамда топилган ашёни шу шахсга қайтариши шарт.

Башарти, ашё бинода ёки транспортда топилган бўлса, у шу бионинг ёки транспорт воситасининг эгаси бўлмиш шахсга топширилмоғи лозим. Топилма топширилган шахс ашёни топиб олган шахснинг ҳуқуқларини қўлга киритади ва унинг мажбуриятларини ўз зиммасига олади.

Башарти, топилган ашё қайтарилишини талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлган шахс номаълум бўлса ёки унинг манзили маълум бўлмаса, ашёни топиб олган шахс топилма тўғрисида милицияга, тегишли давлат органларига ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига маълум қилиши шарт.

Ашёни топиб олган шахс уни ўзида сақлаб туришга ёки сақлаш учун милиция, тегишли давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига ёхуд улар кўрсатган шахсга топширишга ҳақлидир.

193-модда. Топилмага эгалик ҳуқуқини олиш

Башарти, топилма тўғрисида милицияга ёки тегишли давлат органига хабар қилинган пайтдан эътиборан олти ой мобайнида йўқолган ашёни олишга ҳақли бўлган шахс аниқланмаса ҳамда ашёни топган шахсга ёхуд милиция, тегишли давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига ана шу ашёга бўлган ўз ҳуқуқи тўғрисида арз қилмаса, ашёни топиб олган шахс унга эгалик ҳуқуқини олади.

Башарти, ашёни топиб олган шахс топилган ашёни мулк қилиб олишдан бош тортса, ашё давлат мулкига ўтади.

194-модда. Топилма билан боғлиқ харажатларни тўлаш ва ашёни топиб олган шахсни тақдирлаш

Ашёни топиб олган ҳамда уни олишга ҳақли бўлган шахсга қайтариб берган шахс ана шу шахсдан, ашё давлат мулкига ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мулкига ўтган ҳолларда эса – тегишли давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органидан ашёни сақлаш, топшириш ёки сотиш билан боғлиқ харажатларни, шунингдек ашёни олишга ҳақли бўлган шахсни топиш учун кетган харажатларни ундириш ҳуқуқига эга.

Ашёни топиб олган шахс уни олишга ҳақли бўлган шахсдан топилма учун ашё қийматининг йигирма фоизига қадар миқдорида мукофот талаб қилишга ҳақлидир.

Башарти, топиб олинган ҳужжатлар ёки ўзга ашёлар уларни олишга ҳақли бўлган шахснинг ўзи учунгина қимматга эга бўлса, мукофот миқдори шу шахс билан келишув асосида, келишувга эришиб бўлмаган тақдирда эса – суд орқали белгиланади. Топилган ашёни қайтариб беришни талаб қилишга ҳақли бўлган шахс топилма учун кўпчилик ўртасида мукофот ваъда қилган бўлса, у кўпчилик ўртасида ваъда қилинган мукофотни ўша шартларга мувофиқ тўлайди. Башарти, ашёни топиб олган шахс топилма ҳақида хабар қилмаган бўлса ёки уни яширишга уринган бўлса, мукофот олиш ҳуқуқи вужудга келмайди.

195-модда. Қаровсиз ҳайвонлар

Қаровсиз ёки адашган чорва молларини ёхуд бошқа қаровсиз уй ҳайвонлари ёки қўлга ўргатилган ҳайвонларни тутиб олган шахс уларни эгасига қайтариши шарт, башарти ҳайвонларнинг эгаси ёки унинг қаердалиги номаълум бўлса, тутиб олган пайтдан бошлаб уч кундан кечиктирмай топилган ҳайвонлар тўғрисида милицияга, тегишли давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига хабар қилиши шарт, улар ҳайвонларнинг эгасини қидириш чораларини кўрадилар.

Ҳайвонларнинг эгаси қидирилаётган вақтда уларни сақлаш ҳамда улардан фойдаланиш учун тутиб олган шахсда қолдирилиши ёхуд зарур шароити бўлган бошқа шахсга сақлаш ва фойдаланиш учун топширилиши мумкин. Қаровсиз ҳайвонларни тутиб олган шахснинг илтимосига кўра ҳайвонларни боқиши учун зарур шароити бўлган шахсни топиш ҳамда ҳайвонларни унга топширишни милиция, тегишли давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи амалга оширади. Қаровсиз ҳайвонларни тутиб олган шахс ҳамда бу ҳайвонлар сақлаш ва фойдаланиш учун бериб турилган шахс уларни лозим даражада сақлашлари шарт ва ҳайвонлар нобуд бўлиши ёки шикастланиши учун айбдор бўлсалар, ҳайвонларнинг нархи доирасида жавобгар бўладилар.

1011-модда. Зарар етказган шахснинг меросхўрлари томонидан зарарнинг қопланиши

Фуқаро томонидан етказилган зарарни қоплаш мажбурияти унинг вафотидан кейин меросни қабул қилиб олган меросхўрларига ўтади. Меросхўрлар жабрланувчининг олдида ўзларига мерос бўлиб ўтган мол-мулкнинг ҳақиқий қиймати доирасида жавобгар бўладилар. Вориссиз мол-мулк ўзига ўтган давлат ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ҳам ана шундай асосларда жавобгар бўлади.

1157-модда. Эгасиз қолган мол-мулк

Агар қонун бўйича ҳам, васиятнома бўйича ҳам меросхўрлар бўлмаса ёхуд меросхўрлардан ҳеч қайсиси ворислик ҳуқуқига эга бўлмаса ёхуд уларнинг ҳаммаси меросдан воз кечган бўлса, мерос мол-мулк эгасиз деб ҳисобланади.

Мерос мол-мулк мерос очилган жойдаги маҳаллий давлат ҳокимияти органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг аризаси бўйича мерос очилган кундан эътиборан уч йил ўтганидан кейин суднинг қарори асосида эгасиз деб топилади. Мерос мол-мулк, агар уни қўриқлаш ва бошқариш билан боғлиқ харажатлар унинг қийматидан ошиб кетса, кўрсатилган муддат ўтишидан олдин эгасиз деб топилиши

мумкин. Эгасиз мол-мулк у турган жойдаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мулкига ўтади, бу орган мол-мулкдан воз кечган тақдирда, давлат мулкига ўтади.

Эгасиз мол-мулкни қўриқлаш ва бошқариш ушбу Кодекснинг 1144-моддасига мувофиқ амалга оширилади.

**“Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1990 йил 31 октябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

4-модда. Мулккий ҳуқуқ субъектлари

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, жамоалар, уларнинг бирлашмалари, жамоат ташкилотлари ва диний ташкилотлар, фуқароларнинг оилавий ва ўзга бирлашмалари, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш идоралари, халқ депутатларининг барча бўғиндаги Кенгашлари ҳамда улар ваколат берган давлат бошқаруви идоралари, бошқа давлатлар, халқаро ташкилотлар, бошқа давлатларнинг юридик шахслари ва фуқаролари, фуқаролиги бўлмаган шахслар мулккий ҳуқуқ субъектларидир. Турли юридик шахслар ва фуқаролар, шунингдек фуқаролиги бўлмаган шахслар айнан битта мулкнинг субъектлари бўлиши мумкин.

8-модда. Умумий қоидалар

1. Ширкат (жамоа) мулки оилавий мулкни, маҳалла мулкни, шунингдек кооперативларнинг, ижара, жамоа корхоналарининг мулкни, жамоат ташкилотлари ва диний ташкилотларнинг, турли хўжалик жамиятлари ва ширкатларининг, ассоциациялар ва юридик шахс ҳисобланган бошқа бирлашмаларнинг мулкни ўз ичига олади.

2. Коллектив мулкнинг ҳосил бўлиши ва кўпайиб бориши давлат корхоналарини ижарага бериш, меҳнаткашлар коллективларига олинган даромадлардан давлат мол-мулкни сотиб олиш учун фойдаланиш имконини бериш билан, давлат корхоналарини акциядорлар жамиятларига айлантириш билан, фуқароларнинг ва юридик шахсларнинг мол-мулкни кооперативлар ва бошқа хўжалик жамиятлари ҳамда ширкатларини тузиш учун ихтиёрий бирлаштириш билан таъминланади.

3. Жамоа мулкнинг турли шаклларига берилмайдиган мол-мулкнинг рўхатини Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси белгилайди.

10-модда. Маҳалла мулки

1. Ижтимоий ўз-ўзини бошқаришнинг бошланғич бўғинлари — маҳаллалар эгалик қиладиган, фойдаланиладиган ва тасарруф этадиган мол-мулк, маҳалла аҳолисининг биргаликдаги меҳнат фаолияти ёки

уларнинг муштарак даромадлари, шунингдек мазкур мол-мулкдан хўжалик мақсадларида фойдаланишдан келган тушумлар, юридик ва жисмоний шахсларнинг ихтиёрий бадаллари, моддий ва хайрия йўси-нидаги ёрдамлари, халқ депутатлари маҳаллий Советлари берадиган моддий ва молиявий ресурслар асосида вужудга келтирилган мол-мулкдан иборат.

2. Маҳаллада истиқомат қилувчи аҳоли маҳалла мулкining субъектидир. Ўзи сайлаб қўйган органлар – маҳалла мулкining тўла хўжалик юритиш асосида эгаллайди, ундан фойдаланади ва тасарруф этади.

**“Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмалари
тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил
15 февралдаги Қонуни
(Кўчирма)**

18-модда. Жамоат бирлашмалари мулки

Жамоат бирлашмалари, уларнинг ташкилотлари бинолар, иншоотлар, уй-жой фонди, ускуналар, асбоблар, маданий-маърифий ва соғломлаштириш мақсадлари учун мўлжалланган мулкларга, пул маблағига, акцияларга, бошқа қимматли қўғозларга ҳамда уларнинг уставларида кўзда тутилган фаолиятни моддий таъминлаш учун зарур бўлган ўзга мол-мулкка, шунингдек интеллектуал мулк объектларига эгалик қилишлари мумкин. Бирлашмаларнинг уставларида кўрсатилган мақсадларга мувофиқ уларнинг маблағи ҳисобидан барпо этилган наشريётлар, бошқа корхоналар, хайрия муассасалари жамоат бирлашмаларининг мулки бўлиши мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларида, Қорақалпоғистон Республикасида эса – Қорақалпоғистон Республикасининг ҳам қонун ҳужжатларида давлат ва жамоат хавфсизлиги мулоҳазалари билан ёки халқаро шартномаларга мувофиқ жамоат бирлашмалари мулки бўла олмайдиган мол-мулк турлари белгилаб қўйилиши мумкин.

Жамоат бирлашмаларининг пул маблағлари, агар уставда кўзда тутилган бўлса, бирлашмага кириш ва аъзолик бадалларини тўлашдан; ихтиёрий равишда ўтказилган пул ва хайриялардан; уставга мувофиқ ўтказилган лекциялар, кўргазмалар, спорт тадбирлари ҳамда бошқа тадбирлар, лотереялар тушумларидан, ишлаб чиқариш, хўжалик ва ноширлик фаолиятдан олинадиган даромадлардан; қонун билан тақиқланмаган бошқа тушумлардан ташкил топади.

Сиёсий партиялар ва сиёсий мақсадларни кўзловчи оммавий ҳаракатларнинг чет давлатлардан, халқаро ташкилотлар ҳамда чет давлат-

ларнинг юридик шахслари, уларнинг ваколатхоналари ва филиалларидан, чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналардан, чет эл фуқаролари, фуқаролиги бўлмаган шахслардан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, диний ташкилотлардан, номи яширилган ёки фақат тахаллуси кўрсатилган шахслардан молиявий ва ўзгача моддий ёрдам олиши ман этилади. Бундай ёрдам олинган тақдирда мазкур маблағлар қайтарилиши, қайтариш имконияти бўлмаган тақдирда эса, давлат даромадига ўтказилиши лозим. Сиёсий партияларни молиялаштириш “Сиёсий партияларни молиялаштириш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ амалга оширилади.

Сиёсий партиялар ўз бюджетларини омманинг эътибори учун ҳар йили эълон қиладилар. Жамоат бирлашмаларининг мулки қонун билан муҳофаза қилинади.

Иттифоқларнинг ва уларга кирувчи бирлашмаларнинг ана шу иттифоқ ва унга қўшилган бирлашмаларга қарашли мол-мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш, тасарруф этишга доир ваколатлари жамоат бирлашмалари иттифоқларининг уставларида белгилаб қўйилади.

“Ҳомийлик тўғрисида”ги

**Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 2 майдаги Қонуни
(Кўчирма)**

7-модда. Ҳомийлик ташкилотининг муассислари

Ҳомийлик ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий шаклига қараб юридик ва (ёки) жисмоний шахслар уларнинг муассислари бўлиши мумкин. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек давлат унитар корхоналари, давлат муассасалари ҳамда ташкилотлари ҳомийлик ташкилотининг муассислари бўлиши мумкин эмас.

“Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг

2000 йил 25 майдаги Қонуни

(Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 02 майдаги.

ЎРҚ-328-сон Қонуни билан тасдиқланган янги таҳрири)

(Кўчирма)

16-модда. Тадбиркорлик фаолияти субъектларини кредитлаш ва суғурта қилиш

Тадбиркорлик фаолияти субъектларини кредитлаш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Тадбиркорлик фаолияти субъектига кредитлар берилаётганда банклар, бошқа кредит ёки суғурта ташкилотлари кафолат берувчи бўлиши мумкин. Тўловга қобилиятли юридик ва жисмоний шахслар, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда кафил бўлиши мумкин.

Тадбиркорлик фаолияти субъекти кредит шартномалари бўйича мажбуриятлар бажарилишини таъминлаш воситаси сифатида ўз мол-мулкидан, шу жумладан, ашёлари ва мулкый ҳуқуқларидан, қонунда белгиланган ҳоллар бундан мустасно, шунингдек ўзи олган кредитни тўлай олмаслик хавфини суғурта қилиш полисидан фойдаланиши мумкин. Тадбиркорлик субъектлари қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда имтиёзли кредитланиш ҳуқуқига эга.

Тадбиркорлик фаолияти субъектларини суғурта қилиш қонун ҳужжатларида ва шартномада белгиланган тартибда суғурта ташкилотлари томонидан амалга оширилади.

7-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ШАҲАРСОЗЛИК, УЙ-ЖОЙ ВА КОММУНАЛ СОҲАЛАРДАГИ ИШТИРОКИ

7.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг шаҳарсозлик соҳасидаги иштироки

**Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил
4 апрелдаги Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Шаҳарсозлик Кодекси
(Кўчирма)**

3-модда. Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари

Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари шаҳарсозликнинг асоси бўлиб, улар шаҳарсозлик фаолиятини амалга оширувчи давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик ва жисмоний шахслар ижро этиши учун мажбурийдир.

Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари шаҳарсозлик соҳасидаги махсус ваколатли давлат органи томонидан ишлаб чиқилади ва тасдиқланади. Шаҳарсозлик нормалари ва қоидаларини ишлаб чиқиш, тасдиқлаш ва рўйхатга олиш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари шаҳарсозлик фаолиятини амалга оширишда манфаатларига дахл этилиши мумкин бўлган кўчмас мулк объектларининг мулкдорлари, эгалари ва мазкур объектлардан фойдаланувчилар ҳуқуқлари, шунингдек юридик ва жисмоний шахслар ҳуқуқлари масалалари юзасидан давлат органлари қарорлар чиқариши учун асос бўлади.

4-модда. Жамият, давлат, юридик ва жисмоний шахсларнинг шаҳарсозлик соҳасидаги манфаатлари

Шаҳарсозлик воситалари орқали шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари аҳолисининг қулай яшаш шароитларини таъминлаш, хўжалик ва бошқа фаолиятнинг атроф-муҳитга етказадиган зарарли таъсирига йўл қўймаслик, экологик ҳолатни яхшилаш, аҳоли пунктларининг ва уларга туташ ҳудудларнинг муҳандислик, транспортга оид ва ижтимоий инфратузилмаларини ривожлантириш, маданий мерос объектларини сақлаш жамиятнинг шаҳарсозлик соҳасидаги манфаатларидир. Аҳоли пунктларини ва аҳоли пунктлариаро ҳудудларни барқарор ривожлантириш учун шароитларни таъминлаш, муҳандислик, транспортга оид ва ижтимоий инфратузилмаларнинг давлат тизимлари иш олиб бориши, табиий ресурсларни сақлаш, маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш давлатнинг

шаҳарсозлик соҳасидаги манфаатларидир. Шаҳарсозлик соҳасида жамият ва давлат манфаатларини уйғунлаштириш давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари томонидан таъминланади. Юридик ва жисмоний шахсларнинг шаҳарсозлик соҳасидаги манфаатларига уларнинг шаҳарсозлик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ бўлган манфаатлари тааллуқлидир.

Юридик ва жисмоний шахсларнинг шаҳарсозлик фаолияти, башарти бундай фаолият чегарадош ер участкалари ва бошқа кўчмас мулк объектларининг мулкдорлари, эгалари ҳамда мазкур участка ва объектлардан фойдаланувчилар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари амалга оширилишига монелик қиладиган бўлса, чекланиши керак. Жамият, давлат, юридик ва жисмоний шахсларнинг шаҳарсозлик соҳасидаги манфаатлари шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари, бошқа қонун ҳужжатлари, шаҳарсозлик ҳужжатлари талаблари бажарилиши, шунингдек бу талабларга риоя этилишини назорат қилиш орқали таъминланади. Агар шаҳарсозлик фаолияти жамият, давлат, юридик ва жисмоний шахсларнинг манфаатларига зид бўлса, бундай фаолият тугатилиши керак.

10-модда. Фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмаларининг шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги қарорларнинг муҳокамаси ва қабул қилинишидаги иштироки

Фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари яшаш ва фаолият кўрсатиш муҳитининг ҳолати, тахмин қилинаётган ўзгаришлари, аҳоли пунктларининг бош режалари, уй-жой-фуқаролик объектларининг қурилиши, реконструкцияси, ҳудудларнинг ободонлаштирилиши, муҳандислик ва транспорт коммуникацияларининг ўтказилиши тўғрисида ўз вақтида ва ишончли, тўлиқ ахборот олиш ҳамда шаҳарсозлик фаолияти ҳақидаги ўзга ахборотни олиш ҳуқуқига эга. Фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмаларини шаҳарсозлик фаолияти тўғрисида хабардор қилиш давлат органлари томонидан оммавий ахборот воситалари орқали, шунингдек жамоат муҳокамалари ўтказиш, экспозиция ва кўргазмалар ташкил этиш йўли билан амалга оширилади.

Фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари шаҳарсозлик ҳужжатлари тасдиқлангунга қадар уларни муҳокама қилиш, уларга таклифлар киритиш ва шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги қарорларни тайёрлашда иштирок этиш ҳуқуқига эга. Давлат органлари фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда жамоат бирлашмаларининг манфаатларига дахлдор, шаҳарсозлик фаолияти масалаларига тааллуқли мурожаатларини ўз

ваколатлари доирасида кўриб чиқадиладар ва уларга белгиланган муддатларда асосли жавоблар тақдим қиладиладар.

Фуқаролар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари, башарти шаҳарсозлик фаолияти уларнинг манфаатларига дахл этадиган бўлса, куйидаги ҳуқуқларга эга:

шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилган тақдирда бинолар, иншоотлар ва бошқа объектларнинг жойлаштирилиши, лойиҳалаштирилиши, қурилиши, реконструкцияси ёки фойдаланишга топширилиши тўғрисидаги қарорнинг маъмурий ёки суд тартибида бекор қилинишини талаб қилиш;

корхоналар фаолиятини, шунингдек бошқа кўчмас мулк объектларидан фойдаланишни, башарти уларни ишлатиш шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган ҳолда амалга оширилаётган бўлса, маъмурий ёки суд тартибида чеклаш, тўхтатиб туриш ёки тақиқлашни талаб қилиш;

шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилганлиги муносабати билан фуқароларнинг ҳаёти, соғлиғи ва мол-мулкига, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари мол-мулкига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисида судга даъво тақдим қилиш;

шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айбдор шахсларни қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортишни талаб қилиш;

шаҳарсозлик ҳужжатлари тасдиқлангунга қадар ўз маблағлари ҳисобидан уларнинг мустақил экспертизадан ўтказилишини ташкил этиш.

13-модда. Шаҳарсозлик фаолияти субъектлари

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик ва жисмоний шахслар шаҳарсозлик фаолияти субъектларидир.

Шаҳарсозлик фаолияти субъектлари:

шаҳарсозлик фаолияти соҳасида буюртмачилар;

шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқувчилар;

объектларнинг қурилиши бўйича пудратчилар;

шаҳарсозлик фаолияти объектларидан фойдаланувчилар сифатида иш кўришлари мумкин.

Шаҳарсозлик фаолияти субъектлари тегишли давлат органларидан аҳоли пунктлари, уларнинг тизимлари ва ҳудудларини режалаштириш, қуриш ва реконструкция қилиш билан боғлиқ бўлган, ўзларининг шаҳарсозлик фаолиятига таъсир этадиган қарорлар тайёрланиши ва қабул қилиниши ҳақида ахборот олиш ҳуқуқига эга. Шаҳарсозлик фао-

лияти субъектлари қонун ҳужжатларига мувофиқ ўзларига мулк қилиб, эгалик қилишга ва фойдаланишга берилган ер участкаларидан белгиланган мақсадда фойдаланишлари, шунингдек маданий мерос объектларига, табиий ва сунъий ландшафтларга зарар етказмасликлари, яшаш ва фаолият кўрсатиш муҳити ёмонлашувига, шаҳарсозлик фаолияти бошқа субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари камситилишига олиб келадиган хатти-ҳаракатларга йўл қўймасликлари шарт.

14-модда. Шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги буюртмачилар

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик ва жисмоний шахслар шаҳарсозлик фаолияти соҳасида буюртмачилар бўлиши мумкин. Шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги буюртмачилар: шаҳарсозлик ҳужжатларини ишлаб чиқувчини танлаш ҳамда уларни ишлаб чиқишга доир шартнома тузиш; объектларнинг қурилиши бўйича пудратчини танлаш ва у билан шартнома тузиш; қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга.

Шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги буюртмачилар: шаҳарсозлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этишлари; шаҳарсозлик ҳужжатларининг белгиланган тартибда экспертизадан ўтказилишини таъминлашлари; лойиҳалаштириш жараёнини текшириб боришлари ва қурилиш сифати устидан техникавий назорат қилишлари; шаҳарсозлик ҳужжатлари амалга оширилиши бўйича муаллифлик назорати олиб борилишини таъминлашлари; асос бўлувчи ва рухсат берувчи ҳужжатлар ўз вақтида тайёрланишини ва шаҳарсозлик ҳужжатлари тасдиқланишини таъминлашлари шарт.

Шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги буюртмачилар зиммасида қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

7.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг уй-жой ҳамда коммунал соҳалардаги иштироки

Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабрдаги Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Уй-жой Кодекси (Қўчирма)

6-модда. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг уй-жой муносабатларини тартибга солиш соҳасидаги иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари уй-жой муносабатларини тартибга солиш соҳасида: фуқароларга уй-жой фондидан фойдаланишда ҳамда унинг сақланишини таъминлашда кўмаклашди; қуриш ва уй ён атрофини сақлаш қоидаларига риоя этилиши устидан

жамоатчилик назоратини амалга оширади; фуқароларнинг маиший-ўй-жой шароитларини яхшилаш тўғрисида тегишли органларга таклифлар киритади; қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

24-модда. Ҳў, квартира мулкдорининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Ҳў, квартира мулкдори хусусий ўй-жой фондини бошқаришда иштирок этиш, ўйнинг техник ҳолати масалаларида давлат ҳокимияти ва бошқарув органларига мурожаат этиш, ўй, квартирага хизмат кўрсатиш ҳамда уларни таъмирлаш усулини танлаш ҳуқуқига эгадир.

Ҳў, квартира мулкдори ўй, квартиранинг асралишини, тегишли техник ва санитария ҳолатини таъминлаши, уларни ўз ҳисобидан жорий ва капитал таъмирлаш ишларини амалга ошириши шарт.

Кўп квартиралли ўйдаги квартира мулкдори ўзига қарашли жойга кўп квартиралли ўйга хизмат кўрсатувчи ташкилотлар ёки авария-таъмирлаш хизматлари вакиллари умумий мол-мулкнинг ҳолатини назорат қилиш, унга хизмат кўрсатиш ва уни таъмирлаш мақсадида мулкдорни олдиндан хабардор қилгач, унинг борлигида киришларини таъминлаши шарт. Кўп квартиралли ўйдаги квартира мулкдори авария ҳолати юзага келган тақдирда, аварияни бартараф этиш учун тегишли авария-таъмирлаш хизматлари вакиллари ўзига қарашли жойга киришларини дарҳол таъминлаши шарт. Квартира мулкдори йўқлигида аварияни бартараф этиш учун бу жойга кириш ички ишлар органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари вакиллари иштирокида тегишли авария-таъмирлаш хизмати томонидан амалга оширилади.

Кўп квартиралли ўйдаги квартира мулкдори маҳаллий давлат ҳокимияти органларидан тегишли рухсатнома олмасдан ўзига қарашли жойни ўзбошимчалик билан қайта қурган ёки ўзгартирган тақдирда, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда жавобгар бўлади ҳамда бу жойни ўз ҳисобидан аввалги ҳолатига келтириши шарт.

“Хусусий ўй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2006 йил 12 апрелдаги Қонуни (Кўчирма)

8-модда. Ширкатларнинг маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ўзаро муносабатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ширкатлар билан ўзаро муносабатлари ширкатнинг ўз фаолиятини мустақил амалга оширувчи, ўй-жой мулкдорлари ўзини ўзи бошқаришининг ҳақиқий институти

сифатидаги мақомидан келиб чиқиб, ортиқча йўл-йўриқлар кўрсатма-
ган ҳолда ташкил этилади.

Ширкатлар ҳудудларни ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш
ишларининг ташкил этилиши, кўп квартиралли уйларда яшовчиларнинг
уй-жой фондида яшаш қоидаларига риоя этиши масалалари ҳамда
биргаликда ҳал этишни талаб қиладиган бошқа масалаларда фуқаро-
ларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ҳамкорлик қилади.

8-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ЕР ВА БОШҚА ТАБИЙ РЕСУРСЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ ҲАМДА УЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ИШТИРОКИ

8.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг атроф табiiй муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги иштироки

**“Чиқиндилар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
2002 йил 5 апрелдаги Қонуни
(Кўчирма)**

12-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг чиқинди билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасидаги ваколатлари

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари:

чиқинди билан боғлиқ ишларни амалга ошириш объектларини тегишли ҳудудда жойлаштириш масалаларини ҳал қилишда иштирок этадилар;

аҳоли пунктлари санитария жиҳатидан тозаланишига ҳамда маиший-рўзғор чиқиндилари тўплаб олиб кетилганлиги учун тўловлар вақтида тўланишига қўмаклашадилар;

чиқинди билан боғлиқ ишларни амалга ошириш объектларининг санитария ва экологик ҳолати устидан жамоат назоратини амалга оширадилар;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширадилар.

**“Муҳофаза этиладиган табiiй ҳудудлар тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 03 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

10-модда. Муҳофаза этиладиган табiiй ҳудудларни ташкил этиш, муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишда фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳамда фуқароларнинг иштироки

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролар муҳофаза этиладиган табiiй ҳудудларни ташкил этиш, муҳофаза қилиш ҳамда улардан фойдаланиш тадбирларини амалга оширишда давлат органларига қўмаклашадилар. Давлат органлари ана шу тадбирларни амалга ошираётганда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқароларнинг таклифларини инобатга олади.

Айрим муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни бошқаришга аҳолини жалб этиш мақсадида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, шунингдек фуқаролар вакилларида маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қарори билан маслаҳатлашув комиссиялари тузилиши мумкин. Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни ва уларнинг қўриқланма зоналарини ташкил этиш тўғрисидаги, ана шу ҳудудларда яшовчи аҳолининг манфаатларига дахлдор қарорлар маслаҳатлашув комиссияларининг ҳулосалари инобатга олинган ҳолда қабул қилинади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролар тегишли давлат органларидан муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар тўғрисида ахборотлар талаб қилиш ҳамда олиш ҳуқуқига эга.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролар муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар ташкил этилаётган, муҳофаза қилинаётган ҳамда улардан фойдаланилаётганда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда жамоат экология экспертизасини ўтказишлари ва жамоат экология назоратини амалга оширишлари мумкин.

“Дафн этиш ва дафн иши тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 27 декабрдаги Қонуни (Кўчирма)

14-модда. Дафн этиш жойларини сақлаш ва ободонлаштириш

Дафн этиш жойларини лозим бўлган ҳолатда сақлаш ва ободонлаштириш мажбурияти маҳаллий давлат ҳокимияти органлари зиммасига юкланади ҳамда ушбу мақсадлар учун ажратиладиган алоҳида харажатлар моддаси бўйича маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан амалга оширилади. Ушбу мақсадлар учун юридик ва жисмоний шахсларнинг хайр-эҳсонларидан ҳам фойдаланиш мумкин бўлиб, улардан фойдаланиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Дафн этиш жойларини ободонлаштириш фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кўмагида ҳашар йўли билан ҳам амалга оширилиши мумкин.

Дафн этиш жойлари ўралган бўлиши, қўриқланиши, сув, электр, зарур бинолар ва ашё-анжомлар, шунингдек кириб бориладиган йўл билан таъминланиши лозим. Дафн этиш жойларида мол ва бошқа уй жониворларини боқиш, мевали кўчатлар экиш, қишлоқ хўжалиги экинларини ўстириш тақиқланади.

**8.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг
қишлоқ хўжалиги, ер ва табиий ресурслардан оқилона
фойдаланиш соҳасидаги иштироки**

**Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги
Қонуни билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Ер Кодекси
(Кўчирма)**

34-модда. Ер участкалари бериш (реализация қилиш) масалаларини кўриб чиқиш комиссиялари

Ер участкаларини эгаллик қилишга, фойдаланишга, ижарага бериш ва мулк қилиб бериш (реализация қилиш) масалаларини кўриб чиқиш учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳузурида ер участкаларини бериш (реализация қилиш) масалаларини кўриб чиқувчи комиссиялар тузилади. Комиссиялар таркибига ер ресурслари ва давлат кадастри (комиссия котиби), қишлоқ ва сув хўжалиги, табиатни муҳофаза қилиш, архитектура ва қурилиш, геология ва минерал ресурслар, давлат мулкни бошқариш, санитария-эпидемиология хизмати органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари ва бошқа шахслар киритилади.

Ер участкаларини бериш (реализация қилиш) масалаларини кўриб чиқувчи комиссиялар ўз фаолиятини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширади.

84-модда. Ердан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан назоратни амалга оширувчи органлар

Ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек махсус ваколатга эга бўлган давлат органлари амалга оширадилар.

Ерлардан оқилона фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан назоратни посёлка, қишлоқ ва овул фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ўз ваколатлари доирасида амалга оширадилар.

Табиатни муҳофаза қилиш жамиятлари, илмий жамиятлар ва бошқа жамоат бирлашмалари, шунингдек фуқаролар ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан назоратни амалга оширишда давлат органларига ва посёлка, қишлоқ, овул фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларига кўмаклашадилар.

85-модда. Ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби

Ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга оширувчи давлат органлари ўз ваколатлари доирасида қуйидаги ҳуқуқларга эга:

ерлардан оқилона фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш масалалари юзасидан текширувлар ўтказиш, мазкур масалалар бўйича барча зарур ҳужжатларни ва материалларни олиш, тупроқнинг кадастр маълумотларига мослигини аниқлаш мақсадида тупроқни текшириш;

ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилишининг сабаблари ва бунга олиб келган шарт-шароитларни бартараф этишга қаратилган, барча юридик ва жисмоний шахслар томонидан бажарилиши шарт бўлган кўрсатмалар (ёзма буйруқлар) бериш;

айбдор мансабдор шахслар ва фуқароларни маъмурий жавобгарликка тортиш, ер тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилиши туфайли етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш бўйича даъволар тақдим этиш, айбдор шахсларни жавобгарликка тортиш учун тегишли корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига тақдимномалар юбориш;

ер тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун ер участкаларини олиб қўйиш, шу жумладан ерларни ижарага бериш шартномаларини муддатидан олдин бекор қилиш ҳақидаги, шунингдек ерлардан фойдаланишни чеклаш ва тўхтатиб қўйишга доир материалларни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига, маҳаллий давлат ҳокимияти органларига ҳамда посёлка, қишлоқ ва овул фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларига тақдим этиш;

ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш масалалари бўйича юридик ва жисмоний шахслардан зарур ахборотлар олиш, мазкур масалалар юзасидан давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар раҳбарларининг ҳисоботлари ва ахборотларини эшитиш;

ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини олиб бориш ишларида қатнашиш учун мутахассисларни белгиланган тартибда жалб қилиш.

Ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан давлат назоратини амалга оширувчи давлат органлари ва мансабдор шахслар:

ер участкаларидан белгиланган мақсадда фойдаланилишини, ер эгалари, ердан фойдаланувчилар ва ижарачилар томонидан ерларни

муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини белгиланган тартибда текширишлари;

йўл қўйилаётган камчиликларни бартараф этиш ҳамда айбдор шахсларни жавобгарликка тортиш юзасидан ўз вақтида чоралар кўришлари;

ерлардан оқилона фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш билан боғлиқ тадбирлар юзасидан ўз ваколатлари доирасида кўрсатмалар беришлари шарт.

Юридик ва жисмоний шахсларнинг ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш борасидаги фаолияти бир йилда кўпи билан бир марта текширилиши мумкин. Агар орган ерлардан оқилона фойдаланмаслик ва уларни муҳофаза қилмаслик сабабларини бартараф этиш юзасидан кўрсатмалар берган бўлса, у белгиланган муддатда мазкур тадбирларни текширишга ҳақлидир.

Ерлардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш устидан назоратни амалга оширувчи органлар ва мансабдор шахслар ўз фаолиятларининг тўғри ташкил этилиши ва амалга оширилиши учун қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўладилар.

**“Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 6 майдаги Қонуни
(Кўчирма)**

18²-модда. Сув истеъмолчилари уюшмалари

Сув истеъмолчилари уюшмалари асосан гидрография принципига ёки сув ресурсларини оқилона бошқариш ва улардан оқилона фойдаланишни таъминлайдиган бошқа шартларга мувофиқ ташкил этилади.

Фермер хўжаликлари, юридик шахс ташкил этган ҳолдаги деҳқон хўжаликлари, шунингдек юридик шахс бўлган бошқа сув истеъмолчилари сув истеъмолчилари уюшмаларининг муассислари бўлиши мумкин.

Фермер ва деҳқон хўжаликлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек бошқа сув истеъмолчилари сув истеъмолчилари уюшмаларининг аъзолари бўлиши мумкин.

Сув истеъмолчилари уюшмаси ва унинг хизмат кўрсатиш зонасида жойлашган аъзолари, шунингдек бошқа кишлоқ ва сув хўжалиги органлари ҳамда ўзга юридик ва жисмоний шахслар ўртасидаги сувга доир муносабатлар шартнома асосида тартибга солинади.

27-модда. Сувдан махсус фойдаланиш ёки сувни махсус истеъ- мол қилиш учун рухсатнома бериш тартиби

Сувдан махсус фойдаланиш ёки сувни махсус истеъмол қилиш рухсатнома асосида амалга оширилади.

Табийий сув объектларининг сувидан махсус фойдаланиш ёки уларнинг сувини махсус истеъмол қилиш учун рухсатнома ер усти сувлари бўйича – қишлоқ ва сув хўжалиги органлари, ер ости сувлари бўйича – геология ва минерал ресурслар органлари, минерал ва термал сувлар бўйича – саноатда, кончиликда ва коммунал-маиший секторда ишларнинг бехатар олиб борилишини назорат қилиш органларининг тақлифлари асосида табиатни муҳофаза қилиш органлари томонидан берилади.

Сунъий сув объектларининг сувидан махсус фойдаланиш ёки уларнинг сувини махсус истеъмол қилиш учун рухсатнома:

ирригация тизимлари ҳавза бошқармаларига, магистрал каналлар (тизимлар) бошқармаларига, сув омборларидан фойдаланиш бошқармаларига, трансчегаравий сув объектларидан, вилоятлараро аҳамиятга молик сув объектларидан, катта ва алоҳида муҳим сув хўжалиги объектларидан фойдаланувчи ташкилотларга, насос станциялари, энергетика ва алоқа бошқармаларига, мелиорация экспедицияларига, шунингдек бошқа сувдан фойдаланувчиларга ва сув истеъмолчиларига – республика ёки вилоятлараро аҳамиятга молик сув объектларидан Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги томонидан;

ирригация тизимлари бошқармаларига, шунингдек бошқа сувдан фойдаланувчиларга ва сув истеъмолчиларига – вилоят ёки туманлараро аҳамиятга молик сув объектларидан ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари томонидан;

сув истеъмолчилари уюшмаларига, шунингдек бошқа сувдан фойдаланувчиларга ва сув истеъмолчиларига – туман аҳамиятига молик сув объектларидан ирригация тизимлари бошқармалари томонидан;

ўзлари хизмат кўрсатадиган зонада жойлашган фермер ва деҳқон хўжаликларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ҳамда бошқа сув истеъмолчиларига – қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун сув объектларидан туман қишлоқ ва сув хўжалиги бўлими билан келишилган ҳолда сув истеъмолчилари уюшмалари томонидан берилади.

Сувдан махсус фойдаланиш ёки сувни махсус истеъмол қилиш учун рухсатнома бериш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

42-модда. Аҳолини марказлаштирилмаган тартибда сув билан таъминлаш

Аҳолининг ичимлик, маиший ва бошқа эҳтиёжларини марказлаштирилмаган тартибда сув билан таъминлаш учун сув объектларидан фойдаланганда корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, фермер, деҳқон хўжаликлари ва фуқаролар сувдан умумий ёки махсус фойдаланиш ёхуд сувни умумий ёки махсус истеъмол қилиш тартибида бевосита ер усти ёки ер ости сув объектларидан сув олишга ҳақлидир. Зарур ҳолларда, бундай сув олиш каналлар, коллекторлар, сув омборларини лойиҳалаш, қуриш ва реконструкция қилиш чоғида назарда тутилиши ва меъёрлаб қўйилиши лозим. Шу мақсадлар учун мўлжалланган сув олиш иншоотларидан фойдаланиш маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорларига мувофиқ ҳамда сув объектларидан фойдаланувчи ташкилотлар, шунингдек табиатни муҳофаза қилиш, санитария назорати органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан келишилган ҳолда амалга оширилади. Сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари мазкур сув олиш иншоотларининг тегишли санитария-техника ҳолатида бўлишини таъминлаши шарт.

53-модда. Жамоа боғлари, токзорлари, экинзорларини ва томорқа ер участкаларини суғориш учун сув объектларидан фойдаланиш

Жамоа боғлари, токзорлари, экинзорларини ва томорқа ер участкаларини сув билан таъминлаш сув истеъмоли тўғрисидаги шартнома асосида сув истеъмолчилари уюшмалари томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

Фуқароларнинг экинзорларини ва томорқа ер участкаларини суғориш учун сув ресурсларини ажратиш сув истеъмолчилари уюшмалари томонидан белгиланадиган фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг сув олиш лимитларида назарда тутилади. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фуқароларнинг экинзорларини ва томорқа ер участкаларини суғориш учун сувга бўлган эҳтиёжларини умумлаштирилади, сув истеъмоли тўғрисида шартномалар тузади ва улар ўртасида сувни истеъмол қилиш тартибини белгилайди, шунингдек суғориш тармоқларида таъмирлаш-тиклаш ишларини ташкил этади.

85-модда. Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги низоларни ҳал қилувчи органлар

Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги низолар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек

қишлоқ ва сув ҳўжалиги, табиатни муҳофаза қилиш, геология ва минерал ресурслар органлари, шунга ваколатли бошқа органлар ва судлар томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал қилинади.

86-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги низоларни ҳал қилишга доир ваколати

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳудудидаги сув объектларидан фойдаланиш масалалари юзасидан фуқаролар ўртасидаги сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги низоларни ҳал қилиш мазкур органларнинг ваколатига киради, қишлоқ ва сув ҳўжалиги, табиатни муҳофаза қилиш органлари ҳамда шунга ваколатли бошқа давлат органлари ҳал қилиши лозим бўлган низолар бундан мустасно.

**“Дехқон ҳўжалиги тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги Қонуни
(Кўчирма)**

6-модда. Дехқон ҳўжалигини давлат рўйхатига олиш

Дехқон ҳўжалигини давлат рўйхатига олиш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади. Дехқон ҳўжалиги бошлиғига Ер участкасига умрбод эгалик қилиш ҳуқуқини берувчи давлат ҳужжати ҳамда давлат рўйхатидан ўтказилганлик тўғрисидаги белгиланган намунадаги гувоҳнома берилади. Агар давлат рўйхатига олиш белгиланган муддатда амалга оширилмаган ёки дехқон ҳўжалиги бошлиғи асоссиз деб ҳисоблайдиган сабабларга кўра рад этилган бўлса, ҳўжалик бошлиғи судга мурожаат қилиши мумкин.

Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ҳар бир дехқон ҳўжалигини Ҳўжалик китобига киритиб, унда дехқон ҳўжалигининг таркиби, ҳўжалик бошлиғи ёхуд унинг вазифасини бажарувчи шахс, шунингдек ҳўжаликнинг ташкилий-ҳуқуқий шакли (юридик шахс ташкил этган ҳолда ёки юридик шахс ташкил этмасдан) тўғрисидаги маълумотларни қайд этиб қўяди.

Дехқон ҳўжаликларини давлат рўйхатидан ўтказганлик учун давлат божи ундирилмайди.

25-модда. Дехқон ҳўжаликларини давлат йўли билан ва бошқа тарзда қўллаб-қувватлаш ҳамда уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш

Давлат қишлоқ ҳўжалиги маҳсулоти етиштириш ва уни реализация қилиш билан шуғулланувчи дехқон ҳўжаликларининг ҳуқуқларига роя этилишини ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини кафолатлайди.

Давлат органлари деҳқон хўжалигини ривожлантириш ва мустаҳкамлашга кўмаклашишлари лозим.

Республика ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, қишлоқ хўжалиги кооперативлари (ширкат хўжаликлари) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда:

ишлаб чиқариш ва ижтимоий-маиший аҳамиятга молик объектлари бўлмаган ҳудудда деҳқон хўжаликлари ташкил этилганида уни бирламчи ободонлаштириш (йўллар, электр узатиш ва алоқа линиялари қуриш, сув билан таъминлаш, газлаштириш, телефонлаштириш, радиолаштириш, ер тузиш, ерларни мелиорациялаш) ишларини амалга оширади;

деҳқон хўжаликларига ишлаб чиқариш объектлари ва турар жойларни барпо этишда ёрдам кўрсатади;

деҳқон хўжалиги учун керакли мол-мулк ва ишлаб чиқариш воситаларини биржаларда, ярмаркаларда, бозорларда юридик ва жисмоний шахслардан олишда кўмаклашади;

навли уруғлик ва қишлоқ хўжалик экинларининг кўчат материалларини, органик ва минерал ўғитларни, қишлоқ хўжалик экинларини зараркуналдар ва касалликлардан ҳимоя қилиш воситаларини етказиб бериш юзасидан давлат агротехника хизмати кўрсатиш тизими орқали техникавий хизмат кўрсатади;

қишлоқ хўжалиги техникаси, асбоб-ускуналари ва ашё-анжомларини лизинг асосида олишда кўмаклашади;

чорва моллар ва паррандалар боқиш учун шартнома асосида аралаш озуқа ажратади, ёш чорва моллар ва паррандалар, зотдор қорамоллар олишда кўмаклашади;

деҳқон хўжаликларининг чорва молларига зооветеринария хизмати кўрсатиш учун зарур шароитлар яратади;

деҳқон хўжаликларида етиштирилган қишлоқ хўжалик маҳсулотини тайёрлаш ва реализация қилишда кўмаклашади;

консалтинг ва ахборот хизматлари кўрсатади.

Деҳқон хўжаликлари фаолиятини мувофиқлаштириб бориш ҳамда уларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш Ўзбекистон Деҳқон ва фермер хўжаликлари уюшмаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси томонидан амалга оширилади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари деҳқон хўжалигига берилган ерлардан фойдаланиш устидан назоратни амалга оширадилар ҳамда ердан самарали ва оқилона фойдаланилишини таъминлаш юзасидан зарур чоралар кўрадилар.

**“Фермер хўжалиги тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
1998 йил 30 апрелдаги Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг
2004 йил 26 августдаги Қонуни билан тасдиқланган таҳририда)
(Кўчирма)**

**29-модда. Фермер хўжаликларини давлат йўли билан ва бошқа
тарзда қўллаб-қувватлаш**

Давлат фермер хўжаликларининг ҳуқуқларига риоя этилишини ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини кафолатлайди.

Давлат органлари фермер хўжаликларини ривожлантириш ва мустаҳкамлашга қўмаклашишлари шарт.

Республика ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари, шаҳарча, қишлоқ ва овул фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда:

ишлаб чиқариш ва ижтимоий-маиший аҳамиятга молик объектлари бўлмаган ҳудудда фермер хўжаликлари ташкил этилганида мазкур ҳудудни бирламчи ободонлаштиришни (йўллар, электр узатиш ва алоқа линиялари қуришни, сув билан таъминлашни, газлаштиришни, телефонлаштиришни, радиоллаштиришни, ер тузишни, ерларни мелиорациялашни) амалга оширадилар;

ишлаб чиқариш объектлари ва турар жойларни барпо этишда фермер хўжаликларига ёрдам кўрсатадилар;

қишлоқ хўжалик экинларининг навли уруғлик ҳамда қўчатлари, органик ва минерал ўғитлар, қишлоқ хўжалик ўсимликларини зараркунандалардан, касалликлар ҳамда бегона ўтлардан ҳимоя қилиш воситалари етказиб бериш юзасидан давлат агротехника хизмати кўрсатиш тизими орқали хизматлар, шунингдек техникавий хизмат кўрсатадилар;

қишлоқ хўжалиги техникаси, асбоб-ускуналар ва инвентарларни лизинг асосида сотиб олишга қўмаклашадилар;

зотдор чорва моллар ва паррандалар, шунингдек омихта ем сотиб олишда қўмаклашадилар;

фермер хўжаликларининг чорва молларига зооветеринария хизмати кўрсатилиши учун зарур шароитлар яратиб берадилар;

фермер хўжаликларида етиштирилган қишлоқ хўжалик маҳсулотини тайёрлаш ва реализация қилишда қўмаклашадилар;

ноқишлоқ хўжалик йўналишидаги ишлаб чиқаришларни ташкил этаётган фермерларни рағбатлантирадилар;

консалтинг, ахборот йўсинидаги ва бошқа хил хизматлар кўрсатадилар.

Хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун қонун ҳужжатларида назарда тутилган қўллаб-қувватлашнинг бошқа шакллари фермер хўжаликларига ҳам татбиқ этилади.

**“Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг
кафолатлари тўғрисида”ги**

Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги Қонуни

(Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 02 майдаги.

ЎРҚ-328-сон Қонуни билан тасдиқланган янги таҳрири)

(Кўчирма)

27-модда. Фермер ва деҳқон хўжаликларининг моддий-техника ресурсларидан, уруғлик материаллардан, кўчатлардан ва зотдор чорвадан эркин фойдаланиш кафолатлари

Фермер ва деҳқон хўжаликлари моддий-техника ресурслари, шу жумладан, ёнилғи-мойлаш материаллари, омихта ем, органик ва минерал ўғитлар бозорларига эркин киришда бошқа тадбиркорлик субъектлари билан тенг ҳуқуқларга эга.

Давлат органлари, хўжалик бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фермер ва деҳқон хўжаликларининг уруғлик материалларга, кўчатларга, қишлоқ хўжалиги экинларини зараркунандалар ва касалликлардан ҳимоя қилиш воситаларига, зотдор чорвага бўлган эҳтиёжларини таъминлаш борасида шароитлар яратди.

9-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ВА БОШҚАРУВ ОРГАНЛАРИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИ

**“Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Ўзбекистон
Республикасининг 1993 йил 2 сентябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

1-модда. Маҳаллий вакиллик ва ижроия ҳокимияти

Вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек шаҳарлар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) халқ депутатлари Кенгашлари давлат ҳокимиятининг вакиллик органларидир.

Вилоят, туман, шаҳар ҳокими вилоят, туман ва шаҳарнинг олий мансабдор шахси бўлиб, аynи бир вақтда тегишли ҳудуддаги вакиллик ва ижроия ҳокимиятини бошқаради. Вилоят ҳокими, Тошкент шаҳар ҳокими Ўзбекистон Республикаси Президенти ва тегишли халқ депутатлари Кенгаши олдида ҳисобдордирлар. Туман, шаҳар ҳокими юқори турувчи ҳоким ва тегишли халқ депутатлари Кенгаши олдида ҳисобдордир.

Халқ депутатлари Кенгаши ва ҳоким вилоят, туман ва шаҳар учун умумий бўлган ижтимоий-иқтисодий ривожланиш вазифалари амалга оширилишини, жойларда қонунлар, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Вазирлар Маҳкамаси қабул қилган ҳужжатлар, юқори турувчи халқ депутатлари Кенгашлари ва ҳокимлар қарорларининг ижросини, Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ўртасидаги алоқаларни, аҳолини вилоят, туман ва шаҳарни бошқаришга жалб этишни таъминлайди.

Маҳаллий ҳокимият вакиллик органлари ва ҳокимлар Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тасвири туширилган муҳрга эга бўладилар.

4-модда. Ҳокимият вакиллик органлари ва ҳокимларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан ўзаро муносабатлари

Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгаши ва вилоят, туман, шаҳар ҳокими тегишли ҳудудда ўзини ўзи бошқаришни ривожлантиришга кўмаклашадилар, ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини йўналтириб турадилар.

**“Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 14 июндаги
Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 1 майдаги
Қонуни таҳрири)
(Кўчирма)**

6-модда. Давлат органларининг ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг диний ташкилотлар билан ўзаро муносабат борасидаги ваколатлари

Давлат органлари билан диний ташкилотларнинг ўзаро муносабатларини мувофиқлаштириш ҳамда виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш вазифаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита зиммасига юкланади. Қўмитанинг ҳуқуқий мақоми Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланган Низом билан белгиланади.

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят, туман ва шаҳар ҳокимликлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тегишли ҳудудларда виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши учун қонун бўйича жавобгардирлар.

10-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ БОШҚА СОҲАЛАРДАГИ ИШТИРОКИ

**“Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 18 ноябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

28-модда. Сайловолди ташвиқоти

Сайловолди ташвиқоти Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар Марказий сайлов комиссияси томонидан рўйхатга олинган кундан эътиборан бошланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларга, сиёсий партияларга Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси томонидан белгиланадиган тартибда оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишда тенг ҳуқуқ берилади. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларга сайловчилар билан йиғилишларда ҳамда сайловчилар учун қулай бўлган бошқа шаклда учрашувлар ўтказишда тенг ҳуқуқ берилади. Йиғилишлар ва учрашувлар ўтказиладиган вақт ҳамда жой ҳақида сайловчиларга барвақт хабар қилинади.

Давлат органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналарнинг, муассасаларнинг, ташкилотларнинг раҳбарлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларга сайловчилар билан учрашувлар ўтказишни ташкил этишда, зарур маълумот ва ахборот материаллари олишда ёрдам кўрсатишлари шарт. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларга ўзининг келгуси фаолият дастури билан чиқиш ҳуқуқи берилади.

Ташвиқотнинг сайловчиларга бепул ёки имтиёзли шартларда товарлар бериш, хизматлар кўрсатиш (ахборот хизматлари бундан мустасно), шунингдек пул маблағлари тўлаш билан қўшиб олиб борилиши тақиқланади. Сайлов куни ташвиқот юритишга йўл қўйилмайди.

**“Ўзбекистон Республикасининг референдуми тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 18 ноябрдаги Қонуни
(Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 30 августдаги
Қонуни таҳрири)
(Кўчирма)**

10-модда. Референдумга қўйилган масалалар юзасидан ташвиқот олиб бориш

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари референдум ўтказилишини

ёқлаб ёки унга қарши, референдумга қўйилаётган қонун лойиҳаси, амалдаги қонун ёки бошқа масалани ёқлаб ёки унга қарши монеликсиз ташвиқот олиб боришга ҳақлидирлар. Референдумга қўйиладиган масалалар юзасидан ташвиқот олиб бориш мақсадида радио, телевидение ва бошқа оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш мумкин.

Ташвиқотни фуқароларга бепул ёки имтиёзли шартларда товарлар бериш, хизматлар кўрсатиш (ахборот хизматлари бундан мустасно), шунингдек пул маблағлари тўлаш билан қўшиб олиб бориш тақиқланади. Референдум ўтказиладиган куни ташвиқот юритишга йўл қўйилмайди.

23-модда. Референдум ўтказувчи округ ва участка комиссияларига аъзолик

Референдум ўтказувчи округ комиссияларининг аъзолари Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар Кенгашлари тавсиясига биноан тасдиқланади. Референдум ўтказувчи участка комиссияларининг аъзолари маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тақдимномасига биноан тасдиқланади. Комиссиянинг аъзоси шахсан берган аризасига мувофиқ, шунингдек ваколатларидан маҳрум этилган тақдирда ўз вазифасини бажаришдан озод қилиниши мумкин.

Комиссия аъзосини ваколатларидан маҳрум этиш ҳуқуқи комиссияни тузган органга тегишли бўлиб, комиссия аъзоси ушбу Қонун талабларини бузган ёки ўз вазифаларини мунтазам равишда эътиборсиз қолдириб келган тақдирда ўз ваколатларидан маҳрум этилади. Зарурат бўлганда комиссиянинг янги аъзоси ушбу Қонунда белгиланган тартибда тасдиқланади. Фуқароларнинг ташаббускор гуруҳлари таркибига кирадиган шахслар референдум ўтказувчи комиссияга аъзо бўлишлари мумкин эмас. Айни бир шахс референдум ўтказувчи фақат битта комиссияга аъзо бўлиши мумкин.

“Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига сайлов тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 28 декабрдаги Қонуни (Ўзбекистон Республикасининг 2003 йил 29 августдаги Қонуни тахрири)
(Кўчирма)

27-модда. Сайловолди ташвиқоти

Сайловолди ташвиқоти депутатликка номзодлар Марказий сайлов комиссияси томонидан рўйхатга олинган кундан эътиборан бошланади.

Депутатликка номзодларга, сиёсий партияларга оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишда тенг ҳуқуқ берилади. Оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш тартиби Марказий сайлов комиссияси томонидан сиёсий партиялар билан келишилган ҳолда белгиланади. Сайловчиларнинг йиғилишлари сиёсий партиялар томонидан мустақил равишда ўтказилади. Сайловчиларнинг йиғилишлари ўтказиладиган жой ва вақт, қоида тартиблари, участка сайлов комиссиялари билан келишиб олинади. Маҳаллий ҳокимият органлари ва жамоат бирлашмалари, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари депутатликка номзодларга йиғилишлар ўтказиш учун жиҳозланган хоналар ажратишлари, уларга сайловчилар билан учрашувлар ўтказишни ташкил этишда, зарур маълумот ва ахборот материалларини олишда ёрдам кўрсатишлари шарт. Йиғилишлар ва учрашувларнинг ўтказиладиган жойи ҳамда вақти ҳақида сайловчиларга олдиндан хабар қилинади.

Сиёсий партияларга ўзининг келгуси фаолият дастури билан чиқиш ҳуқуқи берилади. Ташвиқотнинг сайловчиларга бепул ёки имтиёзли шартларда товарлар бериш, хизматлар кўрсатиш (ахборот хизматлари бундан мустасно), шунингдек пул маблағлари тўлаш билан қўшиб олиб борилиши тақиқланади. Сайлов кунини ташвиқот юритишга йўл қўйилмайди.

“Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар

Кенгашларига сайлов тўғрисида”ги

Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 5 майдаги Қонуни

(Кўчирма)

6-модда. Сайловга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказишдаги ошкоралик

Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари сайловига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказишни сайлов комиссиялари очиқ ва ошқора амалга оширадилар.

Сайлов комиссиялари фуқароларни ўз ишларидан, сайлов округлари, участкалари тузилганлиги, сайлов комиссияларининг таркиби, уларнинг жойлашган манзили ва иш вақтидан воқиф этадилар, сайловчиларнинг рўйхатлари, сайловда иштирок этаётган сиёсий партияларнинг рўйхати билан таништирадилар, депутатликка номзодлар хусусидаги маълумотлар, овоз бериш ва сайлов яқунларидан хабардор қиладилар. Ўзбекистон Республикасининг оммавий ахборот воситалари сайловга тайёргарликнинг бориши ва сайлов қандай ўтаётганлигини ёритиб борадилар.

Сайловга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказишга доир барча тадбирларда, шунингдек сайлов куни овоз бериш хоналарида ва овозларни санаб чиқишда депутатликка номзодлар кўрсатган сиёсий партиялардан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидан биттадан кузатувчи, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари, бошқа давлатлар, халқаро ташкилотлар ва ҳаракатлардан кузатувчилар қатнашиш ҳуқуқига эгадирлар. Уларнинг ваколатлари тегишли ҳужжатлар билан тасдиқланган бўлиши керак. Манфаатдор ташкилотлар ўз кузатувчилари тўғрисида округ сайлов комиссияларига сайловга кечи билан ўн беш кун қолганида маълум қиладилар.

Округ сайлов комиссияси манфаатдор ташкилотдан ариза олинганидан кейин беш кун ичида тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси белгилайдиган намунадаги мандатни кузатувчи учун беради.

Кузатувчилар қуйидаги ҳуқуқларга эга:

депутатликка номзодлар кўрсатишга бағишланган йиғилишларда, округ ва участка сайлов комиссияларининг мажлисларида ҳозир бўлиш;

сайлов участкасида ҳозир бўлиш ҳамда тайёргарлик ишларининг боришини, овоз бериш учун сайлов қутиларининг жойлаштирилиши ва муҳрланишини, фуқароларга сайлов бюллетенларининг берилишини кузатиш;

овозларни санаб чиқишда ва участка сайлов комиссиясининг баёнларини тузишда ҳозир бўлиш;

сайлов натижалари тўғрисидаги ҳужжатларнинг тегишли сайлов комиссияси томонидан тасдиқланган нусхаларини сўраш ва уларни олиш;

башарти сайлов участкасида ушбу Қонуннинг бузилишига йўл қўйилган деб ҳисоблаш учун асос бўлса, ўз кузатувлари тўғрисида юқори сайлов комиссиясига маълум қилиш.

Кузатувчиларга қуйидагилар ман этилади:

сайловчи сайлов бюллетенига ўз белгисини қўяётган пайтда яширин овоз бериш кабинасида ёки хонасида бўлиш;

сайловчиларга таъсир ўтказиш, бирон-бир ташвиқот материали ёки адабиёти тарқатиш;

сайловчилардан уларнинг кимни ёқлаб овоз берганликларини суриштириш ёки сайловчиларга сайлов бюллетенига белги қўйишда бирон-бир тарзда ёрдам кўрсатиш;

участка сайлов комиссиясининг фаолиятига, шу жумладан сайлов қутиларини муҳрлашда, уларни очишда, овозларни санаб чиқишда аралашиш.

11-модда. Вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясининг ваколатлари

Вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси:

1) тегишли ҳудудда ушбу Қонуннинг ижросини назорат қилади, унинг бир хил тарзда қўлланилишини таъминлайди ва сайловни ташкил этишга доир масалалар юзасидан изохлар бериб боради;

2) тегишинча халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашига сайлов ўтказувчи сайлов округларини тузади, уларга ном ва тартиб рақами беради;

3) тегишли халқ депутатлари Кенгашига сайлов ўтказувчи округ сайлов комиссияларини тузади ва уларнинг жойлашган манзили тўғрисидаги маълумотларни эълон қилади;

4) тегишли сайлов комиссияларининг фаолиятини йўналтириб боради, уларнинг таркибига ўзгартишлар киритиш тартибини белгилайди, округ ва участка сайлов комиссияларининг қарорларини, башарти, бу қарорлар ушбу Қонунга зид бўлса, мустақил тарзда ёки вилоят, туман, шаҳар прокурорининг тақдимномасига биноан бекор қилиши мумкин;

5) депутатликка номзодлар кўрсатган сиёсий партиялардан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидан тегишли ҳужжатларни қабул қилиб олади;

6) тегишли халқ депутатлари Кенгаши депутатлигига номзодларни рўйхатга олади ва улар тўғрисидаги маълумотларни эълон қилади;

7) депутатликка номзодлар сайлов кампаниясида иштирок этишлари учун тенг шароитлар таъминлайди;

8) пул маблағларини тегишли сайлов комиссиялари ўртасида тақсимлайди, сайлов комиссиялари, бинолар, транспорт ва алоқа воситалари билан таъминланишини назорат қилади, сайловни моддий-техника жиҳатидан таъминлашга доир бошқа масалаларни кўриб чиқади;

9) тегишли халқ депутатлари Кенгаши сайловига доир сайлов бюллетенлари, сайловчилар рўйхатлари, сайлов комиссиялари баёнлари, сайлов варақалари, ўз муҳри, сайловга оид бошқа ҳужжатларнинг шакллари тасдиқлайди ва тайёрланишини таъминлайди;

10) сиёсий партиялар, маҳаллий давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат бирлашмалари вакиллари-нинг ҳамда корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар раҳбарларининг сайловга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш билан боғлиқ масалалар юзасидан ахборотларини тинглайди;

11) тегишли халқ депутатлари Кенгашига ўтказилган сайлов якунларини чиқаради, сайланган депутатларни рўйхатга олади, сайлов якун-

ларига доир маълумотларни ва сайланган депутатларнинг рўйхатини матбуотда эълон қилади;

12) депутатларга тегишли халқ депутатлари Кенгаши депутати гувоҳномасини ва кўкрак нишонини беради;

13) тақрорий сайлов ўтказиш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилади;

14) тегишли сайлов комиссияларининг қарорлари ва хатти-ҳаракатлари устидан тушган ариза ҳамда шикоятларни кўриб чиқади ва улар юзасидан қарорлар қабул қилади;

15) ушбу Қонун жинойи жавобгарликка тортишга сабаб бўладиган тарзда бузилганлигига доир материалларни прокуратура органларига оширади;

16) сайловни ўтказиш ва уни ташкил этиш билан боғлиқ ҳужжатлар архивларга ўтказилишини таъминлайди;

17) ушбу Қонун ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонунларига мувофиқ ўзга ваколатларни амалга оширади.

13-модда. Округ сайлов комиссиясининг ваколатлари

Округ сайлов комиссияси:

1) сайлов округи ҳудудида ушбу Қонун ижросини назорат қилади;

2) сайлов участкаларининг манзилини округ сайловчилари эътиборига етказиши;

3) депутатликка номзодларнинг сайлов компаниясида иштирок этишлари учун тенг шароитлар таъминлайди;

4) тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси томонидан рўйхатга олинган депутатликка номзодларга гувоҳномалар беради;

5) депутатликка номзодларнинг сайловчилар билан учрашувларини ташкил этишга кўмаклашади;

6) депутатликка номзодларнинг ишончли вакиллари рўйхатга олади ва уларга тегишли гувоҳномалар беради;

7) сиёсий партиялар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари вакиллари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар раҳбарларининг сайловга тайёргарлик кўриш ҳамда уни ўтказиш билан боғлиқ масалалар юзасидан ахборотларини эшитади;

8) сайловчиларнинг рўйхатлари тузилиши ва ҳамма танишиб чиқиши учун тақдим этилишини кузатиб боради;

9) сайлов округ бўйича сайлов бюллетени матнини тасдиқлайди ва участка сайлов комиссияларини сайлов бюллетенлари билан таъминлайди;

10) сайлов округи бўйича сайлов натижаларини аниқлайди ва тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясига тақдим этади;

11) такрорий овоз бериш ва такрорий сайлов, шунингдек бўшаб қолган ўринга депутат сайлови ўтказилишини таъкил этади;

12) участка сайлов комиссияларининг қарорлари ва хатти-ҳаракатлари устидан тушган ариза ҳамда шикоятларни кўриб чиқади ва улар юзасидан қарорлар қабул қилади;

13) ушбу Қонун ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонунларига мувофиқ ўзга ваколатларни амалга оширади.

16-модда. Сайлов комиссияларига аъзолик

Халқ депутатлари вилоят Кенгашига сайлов ўтказувчи вилоят ва округ сайлов комиссияларининг аъзолари халқ депутатлари туман ва шаҳар Кенгашлари тавсиясига биноан тасдиқланади.

Халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгашига сайлов ўтказувчи туман, шаҳар ва округ сайлов комиссияларининг аъзолари, шунингдек участка сайлов комиссияларининг аъзолари фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тавсиясига биноан тасдиқланади.

Комиссиянинг аъзоси шахсан берган аризасига мувофиқ, шунингдек ваколатларидан маҳрум этилган тақдирда ўз вазифасини бажаришдан озод қилиниши мумкин.

Комиссия аъзосини ваколатларидан маҳрум этиш ҳуқуқи комиссияни тузган органга тегишли бўлиб, комиссия аъзоси ушбу Қонун талабларини бузгани ёки ўз вазифаларини мунтазам равишда эътиборсиз қолдириб келгани тақдирда ўз ваколатларидан маҳрум этилади.

Зарурат бўлганида сайлов комиссиясининг янги аъзоси ушбу Қонунда белгиланган тартибда тайинланади.

Сайлов комиссиясининг раиси, раис ўринбосари, котиби ва бошқа аъзолари сиёсий партияларнинг аъзоси бўлишлари мумкин эмас. Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари депутатлигига номзодлар сайлов комиссияларига аъзо бўлишлари мумкин эмас.

Бир шахс фақат битта сайлов комиссиясига аъзо бўлиши мумкин.

18-модда. Сайлов комиссияларининг қарорлари устидан тушган шикоятларни қараб чиқиш

Депутатликка номзодлар кўрсатган сиёсий партияларнинг органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, депутатликка номзодлар, кузатувчилар ва сайловчилар сайлов комиссияларининг қарорлари устидан юқори сайлов комиссиясига ёки судга қарор қабул қилинганидан кейин ўн кун ичида шикоят билан мурожаат этишлари мумкин. Шикоят келиб тушганидан кейин уч кун ичида, агар сайловга

олти кундан кам вақт қолган бўлса, дарҳол кўриб чиқилиши лозим. Шикоят берган шахслар шикоят кўриб чиқилишида бевосита иштирок этиш ҳуқуқига эга.

20-модда. Депутатликка номзодлар кўрсатиш ҳуқуқи

Халқ депутатлари вилоят Кенгашлари депутатлигига номзодлар кўрсатиш ҳуқуқига сиёсий партиялар эгадирлар.

Халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгашлари депутатлигига номзодлар кўрсатиш ҳуқуқига сиёсий партиялар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари эгадирлар.

Сиёсий партия сайлов кампанияси бошланганлиги эълон қилинган кундан камида тўрт ой олдин қонунда белгиланган тартибда рўйхатга олинган тақдирдагина депутатликка номзодлар кўрсатиши мумкин.

22-модда. Депутатликка сиёсий партиялар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан номзодлар кўрсатиш

Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларининг депутатлигига номзодлар кўрсатиш сайловга олтимиш беш кун қолганида бошланади ва сайловга қирқ беш кун қолганида тугалланади.

Халқ депутатлари вилоят Кенгашлари депутатлигига номзодлар сиёсий партияларнинг вилоят органлари томонидан кўрсатилади.

Халқ депутатлари туман ва шаҳар Кенгашлари депутатлигига номзодлар сиёсий партияларнинг тегишли туман, шаҳар органлари томонидан ҳамда фуқаролар йиғинларида (вакиллари йиғилишларида) кўрсатилади.

Сиёсий партиялар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тегишли ҳудудда жойлашган ҳар бир сайлов округидан биттадан депутатликка номзод кўрсатишга ваколатлидир. Агар тегишли халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгашига сайлов ўтказувчи сайлов округи ҳудудида фуқароларнинг икки ва ундан ортиқ ўзини ўзи бошқариш органи жойлашган бўлса, депутатликка номзод фуқаролар вакилларининг йиғилишларида кўрсатилади. Йиғилишда иштирок этадиган вакиллар нормасини тегишли туман, шаҳар сайлов комиссияси белгилайди.

Депутатликка, қоида тариқасида, тегишли вилоят, туман ёки шаҳар ҳудудида ишловчи ёки яшовчи фуқаролар номзод этиб кўрсатилади. Бир шахс тегишли халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашига сайлов ўтказувчи фақат битта сайлов округидан депутатликка номзод этиб кўрсатилиши мумкин. Депутатликка номзодлар танлаш тартибини сиёсий партияларнинг ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш орган-

ларининг ўзлари белгилайдилар. Хотин-қизлар сони сиёсий партиялардан кўрсатилган депутатликка номзодлар умумий сонининг камида ўттиз фоизини ташкил этиши лозим.

Сиёсий партиялар фақат ўз партияси аъзоларини ёки партиясизларни депутатликка номзод этиб кўрсатишга ваколатлидир, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари эса шахсларни у ёки бу партияга мансублигидан қатъи назар, депутатликка номзод этиб кўрсатишга ҳақлидир. Депутатликка номзодлар кўрсатилганлиги тўғрисида баённома тузилади.

22²-модда. Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш учун тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясига тақдим этиладиган ҳужжатлар

Сиёсий партия тегишли органининг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг раҳбари депутатликка номзодларни рўйхатга олишни илтимос қилиб, тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясига ариза билан мурожаат этади. Аризага қуйидагилар илова қилинади:

сиёсий партия тегишли органининг, фуқаролар йиғинининг (вакиллари йиғилишининг) депутатликка номзодлар кўрсатиш тўғрисидаги қарори;

сиёсий партия тегишли органи мажлисининг, фуқаролар йиғини (вакиллари йиғилиши) депутатликка номзодлар кўрсатиш тўғрисидаги баённомаси, унда депутатликка номзоднинг фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган санаси, касби, лавозими (машғулотининг тури), иш ва яшаш жойи, партияга мансублиги, шунингдек сайлов округининг номи ва тартиб рақами кўрсатилади;

депутатликка номзоднинг ўз номзоди тегишли сайлов округидан овозга қўйилишига рози эканлиги тўғрисидаги аризаси;

ушбу Қонун 23-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган шахсларнинг, башарти улар депутат этиб сайлангудек бўлсалар, эгаллаб турган лавозимларидан бўшаш тўғрисидаги аризалари.

Ҳужжатларни тақдим этган шахсга тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси ҳужжатлар қабул қилиб олинган сана ва вақт кўрсатилган маълумотнома беради.

Тегисли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси тақдим этилган ҳужжатларни етти кунлик муддат ичида текшириб чиқади ва уларнинг ушбу Қонун талабларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради.

Вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси рўйхатга олиш учун тақдим этилган ҳужжатларда аниқланган номувофиқликлар ва ушбу

Қонун талабларидан четга чиқиш ҳоллари тўғрисида тегишли сиёсий партияларнинг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг раҳбарларига белгиланган тартибда маълум қилади.

24-модда. Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш

Тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси сиёсий партиялардан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидан депутатликка номзодларни рўйхатга олиш учун ҳужжатларни қабул қилишни рўйхатга олиш муддати тугашига етти кун қолганида тўхтатади.

Ушбу Қонунга мувофиқ депутатликка номзод этиб кўрсатилган шахсга рўйхатга олинганлик гувоҳномаси берилади.

Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш сайловга ўттиз беш кун қолганида тўхтатилади.

Тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси депутатликка номзодлар рўйхатга олинганидан кейин беш кун ичида депутатликка номзоднинг фамилиясини, исми ва отасининг исмини, туғилган йилини, партиёга мансублигини, эгаллаб турган лавозимини (машғулоти-нинг турини), иш ва турар жойини, шунингдек уни депутатликка номзод этиб кўрсатган сиёсий партияни ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органини кўрсатган ҳолда рўйхатга олинганлик тўғрисидаги хабарни маҳаллий матбуотда эълон қилади.

25-модда. Сайловолди ташвиқоти

Сайловолди ташвиқоти депутатликка номзодлар тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси томонидан рўйхатга олинган кундан бошланади.

Депутатликка номзодларга, сиёсий партияларга оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишда тенг ҳуқуқ берилади. Оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш тартиби тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссияси томонидан сиёсий партиялар билан келишилган ҳолда белгиланади. Сайловчиларнинг йиғилишлари сиёсий партиялар томонидан мустақил равишда ўтказилади. Сайловчиларнинг йиғилишлари ўтказиладиган жой ва вақт, қонда тариқасида, участка сайлов комиссиялари билан келишиб олинади. Маҳаллий ҳокимият органлари ва жамоат бирлашмалари, шунингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари депутатликка номзодларга йиғилишлар ўтказиш учун жиҳозланган хоналар ажратишлари, уларга сайловчилар билан учрашувлар ўтказишни ташкил этишда, зарур маълумот ва ахборот материалларини олишда ёрдам кўрсатишлари шарт.

Депутатликка номзодларнинг сайловчилар билан йиғилишлари ва учрашувлари иш вақтидан бошқа пайтда ўтказилади. Йиғилишлар ва учрашувлар ўтказиладиган вақт ва жой сайловчиларга барвақт хабар қилинади. Сиёсий партияларга ўзининг келгуси фаолият дастури билан чиқиш ҳуқуқи берилади.

Ташвиқотнинг сайловчиларга бепул ёки имтиёзли шартларда товарлар бериш, хизматлар кўрсатиш (ахборот хизматлари бундан мустасно), шунингдек пул маблағлари тўлаш билан қўшиб олиб борилиши тақиқланади. Сайлов куни ташвиқот юритишга йўл қўйилмайди.

28-модда. Депутатликка номзодлик мақомидан маҳрум этиш. Депутатликка номзодликдан воз кечиш

Сиёсий партия, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи у ёки бу шахсни депутатликка номзод этиб кўрсатиш тўғрисидаги ўз қарорини сайловга кечи билан беш кун қолганда бекор қилиш ҳуқуқига эга, бу шахс тегишли вилоят, туман ёки шаҳар сайлов комиссияси томонидан депутатликка номзодлик мақомидан маҳрум этилиши мумкин. Сиёсий партия, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи депутатликка номзодлар кўрсатиш муддати тугагунига қадар тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясига янги номзодни рўйхатга олиш тўғрисидаги таклиф киритиши мумкин.

Сиёсий партия фаолиятининг тугатилганлиги депутатликка номзодни шу партиядан сайловда иштирок этиш ҳуқуқидан маҳрум этади.

Депутатликка номзод сайловга қадар истаган вақтида номзодликдан воз кечиши мумкин. Бунинг учун у тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясига ариза билан мурожаат қилади.

32-модда. Сайлов бюллетени

Сайлов бюллетенига депутатликка номзоднинг фамилияси, исми, отасининг исми алифбо тартибида киритилиб, унинг туғилган йили, эгаллаб турган лавозими (машғулотининг тури) ва уни депутатликка номзод этиб кўрсатган сиёсий партия ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи кўрсатилади. Сайлов бюллетенида уни тўлдириш тартиби тўғрисида тушунтириш бўлиши керак. Бюллетенлар давлат тилида, шунингдек тегишли вилоят, туман, шаҳар сайлов комиссиясининг қарорига биноан сайлов округи аҳолисининг кўпчилиги муомала қиладиган тилларда нашр этилади.

**“Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 14 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

16-модда. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатни тайёрлашда норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг қўлланиш амалиётини ҳамда жамоатчилик фикрини ўрганиш

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатни тайёрлашда лойиҳани ишлаб чиқувчи орган:

лойиҳа мавзусига доир қонун ҳужжатларининг қўлланилиш тажрибасини ўрганади ва ҳисобга олади, ҳуқуқий тартибга солишга бўлган жамоатчилик эҳтиёжини, қонун ҳужжатларининг самарадорлигига таъсир этувчи сабаблар ва шароитларни аниқлайди;

давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмалари, шунингдек фуқароларнинг таклифларини, оммавий ахборот воситаларининг материалларини, илмий муассасалар, олимлар ва мутахассисларнинг тавсияларини, жамоатчилик фикрини аниқлашнинг бошқа воситалари маълумотларини умумлаштиради ва улардан фойдаланади;

бошқа давлатлардаги қонунчилик йўли билан тартибга солиш тажрибасини ҳисобга олади.

Қонун лойиҳалари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда умумхалқ муҳокамасига қўйилиши мумкин. Бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг лойиҳалари жамоатчилик ёки мутахассислар муҳокамасига қўйилиши мумкин.

19-модда. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мазмунига нисбатан қўйиладиган талаблар

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг матни лўнда, оддий ва равон тилда баён этилади. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатда фойдаланиладиган тушунчалар ва атамалар уларнинг амалдаги қонун ҳужжатларида қабул қилинган мазмунига мувофиқ, турлича шарҳлаш имкониятини истисно этадиган тарзда бир хилда қўлланилади. Эскирган ҳамда кўп маънони англатадиган сўзлар ва иборалар, мажозий таққослашлар, сифатлашлар, киноялар қўлланилишига йўл қўйилмайди.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатда уни амалга оширишнинг ҳуқуқий воситалари, шу жумладан молиялаштириш манбалари, рағбатлантириш, мукофотлаш ва назорат қилиш чора-тадбирлари кўрсатилиши мумкин. Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмалари, шунинг-

дек мансабдор шахслар ва фуқароларнинг мажбуриятларини белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатда ушбу мажбуриятларни бузганлик учун жавобгарлик чоралари (агар бундай чоралар қонун ҳужжатларида назарда тутилган бўлмаса ёки махсус ҳужжатда белгиланиши керак бўлмаса) назарда тўтилади. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатта уни қабул қилиш сабаблари ва мақсадларини тушунтиришдан иборат бўлган муқаддима киритилиши мумкин. Норматив кўрсатмалар муқаддимага киритилмайди.

Қонунларда норматив кўрсатмалар тартиб рақамига эга бўлган моддалар тарзида баён этилади. Қонунларнинг моддалари қисмларга бўлиниши мумкин. Моддаларнинг қисмларида бандлар, кичик бандлар ва хатбошилар бўлиши мумкин. Бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда норматив кўрсатмалар тартиб рақамига эга бўлган бандлар тарзида баён этилади. Бандлар кичик бандларга ва хатбошиларга бўлиниши мумкин.

Ҳажм жиҳатдан йирик норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг мазмун жиҳатдан яқин бўлган моддалари (бандлари) параграфлар ва бобларга бирлаштирилади. Зарур ҳолларда боблар бўлимларга ва кичик бўлимларга бирлаштирилиши мумкин. Бўлимлар, кичик бўлимлар, боблар ва параграфлар сарлавҳаларга ва тартиб рақамларига эга бўлади.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда қонун ҳужжатларига киритилаётган юридик, техникавий ва бошқа махсус атамаларнинг таърифлари берилиши мумкин. Зарур ҳолларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатда юқорироқ юридик кучга эга бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг айрим қоидалари мазкур ҳужжатларга ҳавола қилинган ҳолда айнан такрорланади. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда, қоида тариқасида, худди шундай юридик кучга эга бўлган амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг норматив кўрсатмалари қайта айнан такрорланмайди.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг моддаларида (бандларида) унинг бошқа моддаларига (бандларига), шунингдек, амалдаги бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга, уларнинг айрим қоидаларига ҳаволалар норматив кўрсатмаларнинг ўзаро боғлиқлигини кўрсатиш зарурати бўлган ҳолларда ёки такрорлашларга йўл қўймаслик учун қўлланилади

**“Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 14 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

**4-модда. Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси ишти-
рокчилари**

Фуқаролар, давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, сиёсий партиялар ва

бошқа жамоат бирлашмалари қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси иштирокчилари бўлишлари мумкин.

Чет эл давлатлари ва халқаро ташкилотларнинг экспертлари Ўзбекистон Республикаси қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасига ушбу Қонунга мувофиқ жалб этилишлари мумкин.

5-модда. Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасида фуқароларнинг ҳуқуқлари

Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасида фуқаролар қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасида эркин иштирок этиш;

қонун лойиҳалари юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига, бошқа давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, сиёсий партиялар ва бошқа жамоат бирлашмаларига, оммавий ахборот воситаларига таклифлар ва мулоҳазалар киритиш;

қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамаси учун депутатлар билан, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг вакиллари билан ташкил этилган учрашувларда ва бошқа тадбирларда қатнашиш.

Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасида иштирок этувчи фуқаролар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлишлари мумкин.

16-модда. Қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасига доир тадбирларни ташкил этиш

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, сиёсий партиялар, бошқа жамоат бирлашмалари ва оммавий ахборот воситалари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасидаги сиёсий партиялар фракциялари ва депутатлар гуруҳлари, шунингдек Қонунчилик палатаси депутатлари сайлов округларида қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасига доир тадбирларни ташкил этадилар.

21-модда. Қонун лойиҳалари умумхалқ муҳокамаси иштирокчиларининг таклиф ва мулоҳазаларини кўриб чиқиш

Фуқаролар, давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, сиёсий партиялар ва

бошқа жамоат бирлашмаларидан умумхалқ муҳокамаси давомида қонун лойиҳаси юзасидан тушган таклиф ва мулоҳазалар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси кўмиталари томонидан кўриб чиқилади.

“Референдум якунлари ҳамда давлат ҳокимияти ташкил этилишининг асосий принциплари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 4 апрелдаги Конституциявий Қонуни (Кўчирма)

2-модда. Демократик ислохотларни чуқурлаштириш ҳамда фуқаролик жамиятини шакллантиришга доир қонун ҳужжатларини такомиллаштиришнинг асосий принциплари

Бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий, очиқ демократик давлат барпо этишни ҳамда фуқаролик жамиятини шакллантиришни бош мақсад қилиб белгилаган Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ, шунингдек референдумда билдирилган халқ иродасига асосланган ҳолда қонун ҳужжатларини такомиллаштиришга доир ишларнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

қонун устуворлигини, ҳокимият қонун чиқарувчи, ижро этувчи, суд тармоқлари ўртасида мувозанатни, улардан ҳар бирининг ҳақиқий мустақиллигини таъминлаш;

халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган принциплари ва нормалари асосида инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари кафолатларини таъминлаш;

сиёсий ҳаётнинг, давлат ва жамият қурилишининг барча жабҳаларини изчил эркинлаштириш;

нодавлат нотижорат, жамоат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа демократик институтлари янада мустаҳкамланиши ҳамда ривожлантирилиши учун кафолат ва шароитларни таъминлаш;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини ҳар томонлама мустаҳкамлаш ва давлат ҳокимияти марказий органларининг ваколатларини жойлардаги бошқарув органларига босқичма-босқич ўтказиш, ижро этувчи ҳокимият органлари, шу жумладан, мудофаа ва хавфсизликни таъминловчи тузилмалар фаолияти устидан жамоат назорати механизмини шакллантириш ва кучайтириш.

**“Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар кенгаши
депутатининг мақоми тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 02 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

5-модда. Депутатнинг ҳуқуқлари

Депутат тегишли халқ депутатлари Кенгаши мажлисларида кўриб чиқиладиган барча масалалар бўйича ҳал қилувчи овоз ҳуқуқидан фойдаланади.

Депутат:

тегишли халқ депутатлари Кенгашининг доимий ҳамда муваққат комиссияларига сайлаш ва сайланишга;

тегишли халқ депутатлари Кенгашининг мажлисида кўриб чиқи-лиши учун масалалар таклиф этишга;

тегишли халқ депутатлари Кенгаши мажлисининг кун тартиби, муҳокама қилинадиган масалаларни кўриб чиқиш тартиби ҳамда бу масалаларнинг моҳияти юзасидан таклифлар киритиш ва мулоҳазалар билдиришга;

тегишли халқ депутатлари Кенгаши томонидан сайланадиган, тайинланадиган ёки тасдиқланадиган мансабдор шахсларнинг номзод-лари бўйича фикр билдиришга;

тегишли халқ депутатлари Кенгашининг мажлисида мунозараларда иштирок этишга, маърузачи ва раислик қилувчига саволлар беришга;

депутат сўрови билан мурожаат этишга;

ўз таклифларини асослаб бериш учун сўзга чиқишга ва овоз бериш сабаблари юзасидан изоҳ беришга;

тегишли халқ депутатлари Кенгашининг мажлисида раислик қилувчига мажлисда муҳокама қилинадиган масала юзасидан ўз нутқи, таклифи ёки мулоҳазаси матнини тошпиришга;

тегишли халқ депутатлари Кенгаши таркибидаги ўзи аъзо бўлган органнинг қарорига қўшилмаган тақдирда ўз нуқтаи назарини тегишли халқ депутатлари Кенгашининг мажлисида баён этишга ёки бу ҳақда мазкур халқ депутатлари Кенгаши раҳбарига ёзма равишда маълум қилишга;

тегишли халқ депутатлари Кенгашига ҳисобдор ёки унинг назорати остидаги ҳар қандай орган ёхуд мансабдор шахснинг ҳисоботи ёки ахборотини мазкур халқ депутатлари Кенгашининг мажлисларида эшитиш тўғрисида таклиф киритишга;

Ўзбекистон Республикаси қонунларининг ижро этилишини, шу-нингдек, тегишли халқ депутатлари Кенгаши қарорларининг бажари-

лишини текшириш тўғрисида кўриб чиқилиши учун масалалар таклиф этишга;

тегишли халқ депутатлари Кенгаши мажлисларининг стенограммалари билан танишишга;

сайловчилар билан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи, сиёсий партия ташкилоти билан учрашувлар ўтказишга;

фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан муҳофаза қилинадиган манфаатларини бузиш ҳоллари ёки қонун ҳужжатларини бузишнинг бошқа ҳоллари маълум бўлиб қолган тақдирда уларга дарҳол чек қўйиш чораларини кўриш талаби билан тегишли органлар ҳамда мансбдор шахсларга мурожаат этишга ҳақли.

Депутат қонунларга мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

7-модда. Депутатнинг сайловчилар билан, уни депутатликка номзод қилиб кўрсатган сиёсий партия ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи билан олиб борадиган ишлари

Тегишли халқ депутатлари Кенгашининг депутати ўз округи сайловчилари билан, уни депутатликка номзод қилиб кўрсатган сиёсий партия ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи билан алоқа боғлаб туради, тегишли халқ депутатлари Кенгашида уларнинг манфаатларини ифода этади.

Депутат ўзига сайловчилардан тушган мурожаатларни қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда кўриб чиқади, уларни ҳал этиш чора-тадбирларини кўради, фуқароларни қабул қилади.

Депутат вақти-вақти билан, лекин йилига камида икки марта сайловчиларга ўз фаолияти тўғрисида ахборот беради.

Депутатга сайловчилар билан олиб бориладиган ишлар учун тегишли халқ депутатлари Кенгашининг регламентида белгиланадиган тартибда муайян кунлар ажратилади.

Сайловчилар билан учрашувлар ўтказиш учун депутатга зарур шарт-шароит таъминланади. Ижро этувчи ҳокимият органлари унинг илтимосига кўра бино ажратилишини ташкил этадилар, депутатнинг сайловчилар билан учрашувлари ўтказиладиган, депутат томонидан фуқаролар қабул қилинадиган вақт ва жой ҳақида фуқароларга хабар берадилар, қабул ва учрашувларда иштирок этиш учун депутатнинг таклифига биноан ўзларининг масъул вакиллари юборадилар, шунингдек, депутатнинг жойлардаги ишига кўмаклашиш юзасидан бошқа чора-тадбирлар кўрадилар. Сайловчиларнинг ишончини оқлай олмаган депутат қонунда белгиланган тартибда чақириб олиниши мумкин.

**“Жиноят иштини юритиш чоғида қамокда сақлаш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 29 сентябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

19-модда. Аризалар, таклифлар ва шикоятлар юбориш тартиби

Ушлаб турилганлар ва қамокқа олинганлар қамокда сақлаш жойи маъмуриятига, давлат органларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда жамоат бирлашмаларига ўз она тилида ёки бошқа тилда аризалар, таклифлар ва шикоятлар билан мурожаат этиш ҳамда мурожаат этилган тилда белгиланган тартибда ёзма жавоблар олиш ҳуқуқига эга. Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қамокда сақлаш жойи маъмурияти орқали юборилади, бундан ушлаб турилганлар ва қамокқа олинганларни шахсан қабул қилиш вақтида қамокда сақлаш жойларининг фаолиятини назорат қилувчи ёки текширувчи мансабдор шахслар томонидан олинган мурожаатлар мустасно.

Суд, прокурор, ҳимоячи, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман) ёки қамокда сақлаш жойларини текшириш ҳуқуқига эга бўлган бошқа давлат органлари номига, шунингдек жиноят иштини юритаётган мансабдор шахсга ёки органга йўлланган аризалар, таклифлар ва шикоятлар цензурадан ўтказилмайди ҳамда берилган кундан кейинги иш кунидан кечиктирмай муҳрланган тарзда адресатга юборилади ёки топширилади. Бошқа давлат органлари ва ташкилотлари номига йўлланган аризалар, таклифлар ва шикоятлар берилган кундан кейинги иш кунидан кечиктирмай жиноят иштини юритаётган мансабдор шахсга ёки органга топширилади, улар томонидан қараб чиқилади ҳамда ўша муддатда адресатга юборилади. Мурожаат адресатга юборилганлиги тўғрисидаги илова хатнинг кўчирма нусхаси ушлаб турилганга ёки қамокқа олинганга эълон қилиш учун қамокда сақлаш жойига юборилади.

Суриштирувчи ёки терговчининг ҳаракатлари ва қарорлари устидан берилган шикоятлар берилган кундан кейинги иш кунидан кечиктирмай қамокда сақлаш жойи маъмурияти томонидан тергов органининг бошлиғига ёхуд прокурорга, прокурорнинг ҳаракатлари ва қарорлари устидан берилган шикоятлар эса юқори турувчи прокурорга юборилади ёки топширилади.

Жиноят иши бўйича ҳақиқатни аниқлашга тўсқинлик қилиши ёхуд жиноят содир этилишига қўмаклашиши мумкин бўлган маълумотлар кўрсатилган, махфий ёзув, белгилар билан ёзилган, давлат сирини ёки қонун билан қўриқланадиган бошқа сирни ўз ичига олган аризалар,

таклифлар ва шикоятлар адресатга юборилмайди ҳамда жиноят ишhini юритаётган мансабдор шахсга ёки органга топширилиб, бу ҳақда ушлаб турилган ёки қамоққа олинган, шунингдек прокурор ёзма равишда хабардор қилинади. Аризалар, таклифлар ва шикоятларга берилган ёзма жавоблар, шунингдек улар жўнатилганлиги тўғрисидаги илова хатларнинг кўчирма нусхалари ушлаб турилганлар ва қамоққа олинганларга тилхат олиб эълон қилинади ҳамда уларнинг шахсий ҳужжатлар йиғма-жилдига қўшиб қўйилади. Ушлаб турилганлар ва қамоққа олинганларни ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатлари бузилганлиги ҳақидаги аризалар ва шикоятлар билан мурожаат этганлиги учун ҳар қандай шаклда таъқиб қилиш тақиқланади.

“Алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 5 октябрдаги Қонуни (Кўчирма)

6-модда. Алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш бўйича профилактика чоратадбирларини амалга ошириш

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, корхоналар, таълим муассасалари ва бошқа муассасалар алкоголь ва тамаки маҳсулотларини истеъмол қилишнинг салбий таъсири профилактикаси, жамоатчилик онгида алкоголь ва тамаки маҳсулотларини истеъмол қилишга нисбатан салбий муносабатни шакллантириш бўйича ўз ваколатлари доирасида ижтимоий, ташкилий-ҳуқуқий ҳамда бошқа чоратадбирлар мажмуини амалга оширади.

10-модда. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш, уларнинг салбий таъсири профилактикаси соҳасидаги ишгиروي

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ўз ваколатлари доирасида:

алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш, уларнинг салбий таъсири профилактикаси соҳасидаги давлат дастурларининг, ҳудудий ва бошқа дастурларнинг бажарилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширади;

аҳоли, аввало, ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилишга ҳамда алкоголь ва тамаки маҳсулотларини истеъмол қилишнинг зарари тўғрисидаги билимларни ёйишга қаратилган профилактика тадбирларини амалга оширади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа тадбирларда ҳам иштирок этиши мумкин.

**“Географик объектларнинг номлари тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 12 октябрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

6-модда. Географик объектларнинг номларини белгилаш

Географик объектларнинг номлари худудни картография қилиш, топонимик тадқиқотлар ўтказиш вақтида, шунингдек географик объектларга ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш тўғрисида таклифлар тайёрланаётганда:

тегишли давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳужжатлари;

расмий картографик ҳамда маълумотнома нашрларининг, статистик, архивга оид, тарихий ва бошқа манбаларнинг маълумотлари;

маҳаллий аҳоли, шунингдек ўлкашунослар, географлар, тарихчилар ва бошқа мутахассислар ўртасида сўровлар ўтказиш асосида белгиланади.

Географик объектларнинг номларини белгилашда:

маҳаллий аҳоли турмушининг географик, тарихий, миллий, этник, тилга оид ва бошқа хусусиятлари ҳисобга олинади;

географик объектлар номларининг янглишишга олиб келувчи ўхшашлиги, ушбу номларнинг ҳурматсизлик мазмунида бўлиши, Ўзбекистон халқининг тарихи, анъаналари ва маданияти билан номувофиқлиги истисно этилади.

10-модда. Аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш

Аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига (маҳаллалар, шохкўчалар, кўчалар, майдонлар, боғлар, хиёбонларга) ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг илтимосномалари асосида туманлар, шаҳарлар ҳокимлари киритган таклифга кўра халқ депу-

татлари туманлар, шаҳарлар Кенгашлари томонидан амалга оширилади. Шаҳарлар таркибига кирувчи туманларда таклифлар туманлар ҳокимлари томонидан халқ депутатлари шаҳарлар Кенгашларига киритилади.

Аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш тўғрисидаги таклифларни кўриб чиқиш ва тайёрлаш учун туманлар, шаҳарлар ҳокимлари томонидан географик объектларга ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш масалалари бўйича туманлар, шаҳарлар комиссиялари (бундан буён матнда туман, шаҳар комиссияси деб юритилади) тузилади.

Туман, шаҳар ҳокими фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига (маҳаллалар, шоҳкўчалар, кўчалар, майдонлар, боғлар, хиёбонларга) ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш тўғрисидаги илтимосномаларини кўриб чиқади ҳамда уларни зарур ҳужжатлар билан бирга таклифлар тайёрлаш учун туман, шаҳар комиссиясига юборади. Туман, шаҳар комиссияси тақдим этилган ҳужжатларни географик объектларнинг номлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига мувофиқлиги ёки мувофиқ эмаслиги нуқтаи назаридан кўриб чиқади, кейинчалик Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят, Тошкент шаҳар комиссиясига киритиш учун таклифлар тайёрлайди ҳамда уларни туман, шаҳар ҳокимиغا юборади.

Туман, шаҳар ҳокими аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига (маҳаллалар, шоҳкўчалар, кўчалар, майдонлар, боғлар, хиёбонларга) ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш тўғрисидаги туман, шаҳар комиссияси томонидан кўриб чиқилган таклифларни тегишинча Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят, Тошкент шаҳар комиссиясига киритади, комиссия тайёрланган материаллар географик объектларнинг номлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига мувофиқлиги ёки мувофиқ эмаслиги нуқтаи назаридан ҳар томонлама ўрганилишини ташкил этади ва тегишли хулоса беради.

Туман, шаҳар ҳокими тегишинча Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят, Тошкент шаҳар комиссиясининг хулосасига мувофиқ аҳоли пунктларининг таркибий қисмларига (маҳаллалар, шоҳкўчалар, кўчалар, майдонлар, боғлар, хиёбонларга) ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш тўғрисида таклиф тайёрлайди ҳамда уни халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгаши кўриб чиқиши учун киритади.

Халқ депутатлари туман, шаҳар Кенгаши туман, шаҳар ҳокимининг таклифини кўриб чиқади ва тегишли қарор қабул қилади.

12-модда. Географик объектларга ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш масалалари бўйича комиссияларнинг асосий вазифалари

Географик объектларга ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш масалалари бўйича комиссияларнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

Ўзбекистон халқининг тарихий-маданий қадриятлари ҳамда мероси билан боғлиқ географик объектларнинг номлари муҳофаза қилинишини таъминлаш, асоссиз ўзгартирилишининг олдини олиш;

географик объектларга Ўзбекистон халқининг миллий анъаналари ва менталитетига ёт бўлган номлар берилишига ҳамда уларнинг номлари шу руҳда ўзгартирилишига йўл қўймаслик;

географик объектларга ном бериш ва уларнинг номларини ўзгартириш чоғида маҳаллийчилик, ошна-оғайнигарчилик, хизмат мавқеини сунистеъмол қилиш ҳолларини истисно этиш.

Ушбу Қонун 4-моддаси талабларининг ҳамда географик объектларнинг номлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бошқа қоидаларининг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар, шаҳарлар комиссиялари томонидан бажарилиши устидан назоратни республика комиссияси амалга оширади.

Комиссияларнинг таркиби давлат ва ҳўжалик бошқаруви органларининг, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг раҳбарлари ва ходимлари, фуқаролик жамияти институтларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари, шунингдек фан ва маданият арбоблари, экспертлар, мутахассислар ҳамда тегишли фаолият соҳаларида махсус билимларга эга бўлган бошқа шахслар орасидан шакллантирилади. Республика комиссияси, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар, шаҳарлар комиссиялари тегишинча Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, туманлар, шаҳарлар ҳокимликларининг раҳбарияти томонидан бошқарилади. Республика комиссиясининг, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлар, шаҳарлар комиссияларининг фаолиятини ташкил этиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

17-модда. Географик объектларнинг номларидан фойдаланиш

Географик объектларнинг рўйхатдан ўтказилган номлари:

ўз фаолиятини амалга ошираётганда давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан;

ўқув нашрларида, картографик, маълумотнома, энциклопедик нашрларда, эълонлар, реклама, йўл белгилари, почта жўнатмаларида фойдаланиш учун мажбурийдир.

Географик объектларнинг рўйхатдан ўтказилган номларидан бошқа ҳолларда ҳам қонун ҳужжатларига мувофиқ фойдаланиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган географик объектлар номларининг йўл белгиларидаги, пешлавҳалар ва бошқа кўрсаткичлардаги ёзувлари давлат тилида ифодаланadi.

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, корхоналар, муассасалар ҳамда ташкилотлар ўз ваколатлари доирасида Ўзбекистон Республикаси Ергеодескадастр давлат қўмитаси билан келишилган ҳолда, географик объектлар номларининг расмий каталоглари ва маълумотномаларини нашр этади.

19-модда. Географик объектларнинг номларидан фойдаланилиши ва уларнинг сақланиши устидан назорат

Географик объектларнинг номларидан фойдаланилиши ва уларнинг сақланиши устидан назорат белгиланган ваколатлар доирасида:

давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари;

республика комиссияси, Ўзбекистон Республикаси Ергеодескадастр давлат қўмитаси;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан амалга оширилади.

11-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ МАЖБУРИЯТЛАРИГА ОИД ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИДАН КЎЧИРМАЛАР

**Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги ва
1996 йил 29 августдаги Қонунлари билан тасдиқланган
Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси
(Кўчирма)**

8-модда. Фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларининг вужудга келиш асослари

Фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлари қонун ҳужжатларида назарда тутилган асослардан, шунингдек фуқаролар ҳамда юридик шахсларнинг, гарчи қонун ҳужжатларида назарда тутилган бўлмаса-да, лекин фуқаролик қонун ҳужжатларининг умумий негизлари ва мазмунига кўра фуқаролик ҳуқуқ ҳамда бурчларни келтириб чиқарадиган ҳаракатларидан вужудга келади.

Фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлари қуйидагилардан вужудга келади:

1) қонунда назарда тутилган шартномалар ва бошқа битимлардан, шунингдек гарчи қонунда назарда тутилган бўлмаса-да, лекин унга зид бўлмаган шартномалар ва бошқа битимлардан;

2) қонунда фуқаролик ҳуқуқ ва бурчлари вужудга келишининг асоси сифатида назарда тутилган давлат органларининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳужжатларидан;

3) суднинг фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини белгилаган қароридан;

4) қонун йўл қўядиган асосларда мол-мулк олиш натижасида;

5) фан, адабиёт, санъат асарларини яратиш, ихтиролар ва бошқа интеллектуал фаолият натижасида;

6) бошқа шахсга зарар етказиш натижасида;

7) асоссиз бойиб кетиш натижасида;

8) фуқаролар ва юридик шахсларнинг бошқа ҳаракатлари натижасида;

9) қонун ҳужжатлари фуқаролик-ҳуқуқий оқибатларнинг келиб чиқиши билан боғлайдиган ҳодисалар натижасида.

Давлат рўйхатидан ўтказилиши шарт бўлган мол-мулкка бўлган ҳуқуқлар, агар қонунда бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, унга бўлган тегишли ҳуқуқлар рўйхатдан ўтказилган пайдан бошлаб вужудга келади.

11-модда. Фуқаролик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш усуллари

Фуқаролик ҳуқуқлари қуйидаги йўллар билан ҳимоя қилинади:

ҳуқуқни тан олиш;

ҳуқуқ бузилишидан олдинги ҳолатни тиклаш ва ҳуқуқни бузадиган ёки унинг бузилиши хавфини туғдирадиган ҳаракатларнинг олдини олиш;

битимни ҳақиқий эмас деб топиш ва унинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш;

давлат органининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш;

шахснинг ўз ҳуқуқини ўзи ҳимоя қилиши;

бурчни аслича (натура) бажаришга мажбур қилиш;

зарарни тўлаш;

неустойка ундириш;

маънавий зиённи қоплаш;

ҳуқуқий муносабатни бекор қилиш ёки ўзгартириш;

давлат органининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг қонунга зид ҳужжатини суднинг қўлламаслиги.

Фуқаролик ҳуқуқлари қонунда назарда тутилган бошқача усуллар билан ҳам ҳимоя қилиниши мумкин.

12-модда. Давлат органининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш

Давлат органининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган ҳамда фуқаронинг ёки юридик шахснинг фуқаролик ҳуқуқларини ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузадиган ҳужжати суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Суд ҳужжатни ҳақиқий эмас деб топган тақдирда, бузилган ҳуқуқ ушбу Кодекснинг 11-моддасида назарда тутилган усулларда ҳимоя қилиниши керак.

15-модда. Давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан етказилган зарарни тўлаш

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёки ушбу органлар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги), шу жумладан давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган ҳужжат чиқарилиши натижасида фуқарога ёки юридик

шахсга етказилган зарар давлат томонидан ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан тўланиши керак. Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари мансабдор шахсларининг айби билан етказилган зарарларни қоплаш суднинг қарори билан шу мансабдор шахслар зиммасига юкланиши мумкин.

680-модда. Ишларни топшириш ва қабул қилиб олиш

Пудратчидан қурилиш пудрати шартномаси бўйича бажарилган ишлар натижаси ёки, агар шартномада назарда тутилган бўлса, ишларнинг бажарилган босқичи топширишга тайёр эканлиги тўғрисида хабар олган буюртмачи дарҳол уни қабул қилиб олишга киришиши шарт.

Агар қурилиш пудрати шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, буюртмачи ишлар натижасини қабул қилиб олишни ўз ҳисобидан ташкил этади ва амалга оширади. Қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда ишларни қабул қилиб олишда давлат органларининг ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари иштирок этиши лозим.

Ишларнинг алоҳида босқичларини олдиндан қабул қилиб олган буюртмачи уларнинг пудратчи айбдор бўлмаган ҳолда нобуд бўлиш ёки шикастланиш хавфини, шу жумладан қурилиш пудрати шартномасида ишнинг пудратчи томонидан таваккал қилиб бажарилиши назарда тутилган ҳолларда ҳам, ўз зиммасига олади.

Ишлар натижасининг пудратчи томонидан топширилиши ва буюртмачи томонидан қабул қилиб олиниши иккала тараф имзолаган далолатнома билан расмийлаштирилади. Тарафлардан бири далолатномани имзолашдан бош тортса, бу тўғрида ушбу далолатномага ёзиб қўйилади ва далолатномани иккинчи тараф имзолайди. Суд далолатномани имзолашдан бош тортиш сабабларини асосли деб топсагина, ишлар натижасини топшириш ёки қабул қилишнинг бир тарафлама далолатномасини ҳақиқий эмас деб топиши мумкин.

Қонунда ёки қурилиш пудрати шартномасида назарда тутилган ёки шартнома юзасидан бажариладиган ишнинг хусусиятидан келиб чиққан ҳолларда иш натижасини қабул қилиб олишдан олдин дастлабки синов ўтказилиши керак. Бундай ҳолларда ишлар фақат дастлабки синов ижобий натижа бергандагина қабул қилиб олиниши мумкин.

Бажарилган ишда ундан қурилиш пудрати шартномасида кўрсатилган мақсадда фойдаланиш имкониятини бермайдиган камчиликлар борлиги аниқланган ва уларни пудратчи, буюртмачи ёки учинчи шахс бартараф этиши мумкин бўлмаган тақдирда, буюртмачи ишлар натижасини қабул қилиб олишдан бош тортишга ҳақли.

688-модда. Буюртмачининг мажбуриятлари

Агар шартномада бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, буюртмачи лойиҳа ва қидирув ишлари пудрат шартномаси бўйича қуйидагиларни бажариши:

барча ишлар бажариб бўлинганидан кейин белгиланган нархнинг ҳаммасини пудратчига тўлаши ёки ишларнинг айрим босқичлари тугалланганидан кейин нархнинг тегишли қисmini тўлаши;

пудратчидан олинган лойиҳа-смета ҳужжатларидан фақат шартномада назарда тутилган мақсадларда фойдаланиши, лойиҳа-смета ҳужжатларини пудратчининг розилигисиз учинчи шахсларга бермаслиги ва ундаги маълумотларни ошкор қилмаслиги;

лойиҳа ва қидирув ишларини бажаришда шартномада назарда тутилган ҳажмда ва шартларда пудратчига хизмат кўрсатиши;

тайёр бўлган лойиҳа-смета ҳужжатларини тегишли давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан келишиб олишда пудратчи билан бирга қатнашиши;

пудратчига боғлиқ бўлмаган ҳолатлар туфайли лойиҳа ва қидирув ишларини бажариш учун бошланғич маълумотлар ўзгариши билан боғлиқ қўшимча харажатларни пудратчига тўлаши;

тайёрланган лойиҳа-смета ҳужжатларининг ёки бажарилган қидирув ишларининг камчиликлари борлиги муносабати билан учинчи шахс томонидан буюртмачига нисбатан қўзғатилган даъво юзасидан ишда қатнашишга пудратчини жалб қилиши шарт.

689-модда. Пудратчининг мажбуриятлари

Лойиҳа ва қидирув ишлари пудрат шартномасига мувофиқ пудратчи: ишларни лойиҳалаш ҳақидаги топшириқ ва бошқа бошланғич маълумотларга мувофиқ бажариши; тайёр бўлган лойиҳа-смета ҳужжатларини буюртмачи билан келишиб олиши, шунингдек, буюртмачи билан бирга тегишли давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан келишиб олиши; тайёр бўлган лойиҳа-смета ҳужжатларини ва қидирув ишлари натижаларини шартномада белгиланган муддатларда буюртмачига топшириши; буюртмачининг розилигисиз лойиҳа-смета ҳужжатларини учинчи шахсларга бермаслиги шарт.

826-модда. Бегона шахснинг манфаатини кўзлаб ҳаракат қилиш шартлари

Манфаатдор шахсга ёки унинг мол-мулкига зарар етказилишининг олдини олиш, унинг мажбуриятларини бажариш ёки унинг қонунга зид бўлмаган бошқа манфаатларини кўзлаб, унинг топширигисиз, бошқа

кўрсатмасисиз ёки олдиндан ваъда берилган розилигисиз қилинган ҳаракатлар (бегона шахснинг манфаатини кўзлаб қилинган ҳаракатлар) очик кўриниб турган манфаат ёки фойдадан ҳамда манфаатдор шахснинг ҳақиқий ёки эҳтимол тутилган ниятларидан келиб чиқиб ҳамда ишнинг ҳолатларига кўра зарур ғамхўрлик ва эҳтиёткорлик билан қилинмоғи керак.

Ушбу бобда назарда тутилган қоидалар бундай ҳаракатлар фаолиятининг мақсадларидан бири бўлган давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари бошқа шахслар манфаатлари йўлида амалга оширадиган ҳаракатларга нисбатан қўлланмайди.

1118-модда. Меросхўрлар

Мерос очилган пайтда ҳаёт бўлган фуқаролар, шунингдек мерос қолдирувчининг ҳаётлик пайтида ҳомила ҳолида бўлган ва мерос очилгандан кейин тирик туғилган болалари васият ва қонун бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

Мерос очилган пайтда тузилиб бўлган юридик шахслар, шунингдек давлат ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳам васият бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

67-Боб. Васият бўйича ворислик

1120-модда. Умумий қоидалар

Фуқаронинг ўзига тегишли мол-мулкни ёки бу мол-мулкка нисбатан ҳуқуқини вафот этган тақдирда тасарруф этиш хусусидаги хоҳиш-иродаси васият деб эътироф қилинади. Васиятнома шахсан тузилиши лозим. Васиятноманинг вакил орқали тузилишига йўл қўйилмайди.

Фуқаро ўзининг барча мол-мулкни ёки унинг муайян қисмини қонун бўйича меросхўрлар доирасига қирадиган, шунингдек қирмайдиган бир ёки бир неча шахсга, шу билан бирга юридик шахсларга, давлатга ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига васият қилиши мумкин.

Васият қилувчи қонун бўйича меросхўрлардан биттасини, бир нечасини ёки ҳаммасини изоҳ бермаган ҳолда меросдан маҳрум қилишга ҳақли. Қонун бўйича меросхўрни меросдан маҳрум этиш, агар васиятномадан бошқа ҳол келиб чиқмаса, бу васият қилувчининг тақдим этиш ҳуқуқи бўйича ворислик қиладиган авлодларига нисбатан татбиқ этилмайди. Мерос қолдирувчи ҳар қандай мол-мулк тўғрисидаги фармоишни ўз ичига оладиган васиятнома тузишга ҳақли.

Мерос қолдирувчи васият қилаётган пайтида ўзига тегишли бўлмаган мол-мулк тўғрисидаги фармойишни ўз ичига оладиган васиятнома тузишга ҳақли. Агар мерос очилган пайтга келиб, бундай мол-мулк унга тегишли бўлиб қолса, тегишли фармойиш ҳақиқий ҳисобланади.

Мерос қолдирувчи васиятнома тузилганидан кейин уни истаган пайтда бекор қилиш ва ўзгартириш борасида эркин бўлиб, бунда бекор қилиш ёки ўзгартириш сабабларини кўрсатишга мажбур эмас.

Мерос қолдирувчи ўзи васиятномада меросхўр этиб тайинлаган шахсларга, ўз навбатида вафот этишлари эҳтимоли билан ўзларига васият қилинган мол-мулкни муайян тарзда тасарруф этиш хусусида кўрсатма бериш мажбуриятини юклашга ҳақли эмас.

1132-модда. Васият мажбурияти

Васият қилувчи васият бўйича меросхўрнинг зиммасига бир ёки бир неча шахс (васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчилар) фойдасига бирон-бир мажбуриятни (васият мажбуриятини) мерос ҳисобидан бажаришни юклашга ҳақли бўлиб, васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчилар васият мажбурияти бажарилишини талаб қилиш ҳуқуқини оладилар. Қонун бўйича ворислар жумласига кирадиган, шунингдек кирмайдиган шахслар ҳам васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчилар бўлишлари мумкин.

Васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчига мерос таркибига кирадиган ашёни мулк қилиб ёки бошқа ашёвий ҳуқуқ қилиб бериш, мерос таркибига кирмайдиган мол-мулкни унинг учун сотиб олиш ва унга бериш, унинг учун муайян ишни бажариш, унга муайян хизматлар кўрсатиш ва ҳоказолар васият мажбурияти нарсаси бўлиши мумкин.

Васият қилувчи томонидан зиммасига васият мажбуриятини бажариш вазифаси юклатилган меросхўр бу вазифани ўзига ўтган мероснинг мерос қолдирувчи қарзларининг ўзи тўлаши лозим бўлган қисмини чегириб ташлагандан кейин қоладиган ҳақиқий қиймати доирасидагина бажариши лозим.

Агар зиммасига васият мажбурияти юклатилган меросхўр меросдан мажбурий улуш олиш ҳуқуқига эга бўлса, унинг васият мажбуриятини бажариш вазифаси ўзига ўтган мерос қийматининг мажбурий улуш миқдоридан ортиқ бўлган қисми билан чегараланади.

Васият мажбурияти барча ёки бир неча меросхўр зиммасига юклатилган ҳолларда, агар васиятномада бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, уларнинг ҳар бири васият мажбуриятини меросдаги ўз улушига мутаносиб равишда бажаради.

Васият қилувчи мерос сифатида уй-жой, квартира ёки бошқа турар жойни оладиган меросхўр зиммасига турар жойни ёки унинг бир қисмини бошқа шахсга умрбод фойдаланиш учун бериб қўйиш мажбуриятини юклашга ҳақли. Турар жойга бўлган мулк ҳуқуқи кейинчалик бошқа шахсга ўтганида ҳам умрбод фойдаланиш ҳуқуқи ўз кучида қолади. Турар жойдан умрбод фойдаланиш ҳуқуқи бошқа шахсга ўтказилмайди, ўзгага берилмайди ва васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчининг меросхўрларига ўтмайди.

Васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчига берилган турар жойдан умрбод фойдаланиш ҳуқуқи, агар васиятномада бошқача тартиб кўрсатилган бўлмаса, унинг оила аъзолари мазкур турар жойда яшashi учун асос ҳисобланмайди.

Зиммасига васият мажбурияти юклатилган меросхўр вафот этган ёки у меросни қабул қилиб олмаган тақдирда, васият мажбуриятини бажариш унинг улушини олган бошқа меросхўрларга ёхуд, агар мол-мулк эгасиз бўлиб қолса, давлатга ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига ўтади. Васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчи мерос очилгунга қадар ёки мерос очилгандан кейин, аммо васиятнома бўйича меросхўр васият мажбуриятини қабул қилиб олишга улгурган пайтга қадар вафот этган тақдирда васият мажбурияти бажарилмайди.

Васият мажбурияти юзасидан ҳуқуқ олувчи мерос қолдирувчининг қарзлари учун жавобгар бўлмайди.

1144-модда. Қонун бўйича мерос олинганида меросни муҳофаза қилиш ва уни бошқариш

Мол-мулкнинг бир қисми васиятнома бўйича мерос қилиб олинган тақдирда, мерос қолдирувчи томонидан тайинланган васиятнома ижрочиси бутун меросни, шу жумладан унинг қонун бўйича ворислик тартибида ўтадиган қисмини ҳам муҳофаза қилади ва бошқаради.

Ушбу Кодекснинг 1131-моддасига мувофиқ васиятнома бўйича меросхўрлар ёки суд томонидан тайинланган васиятнома ижрочиси, агар қонун бўйича меросхўрлар мероснинг қонун бўйича ворислик қилиш тартибида ўтадиган қисмига нисбатан кўрсатилган мажбуриятларни ижро этиш учун мерос бошқарувчисини тайинлашни талаб қилмаса-лар, умуман бутун меросни муҳофаза қилиш ҳамда уни бошқариш мажбуриятларини амалга оширади.

Меросни бошқарувчи қонун бўйича меросхўрлардан бир ёки бир нечтасининг илтимосига биноан мерос очилган жойдаги нотариус томонидан тайинланади. Меросни бошқарувчи тайинланишига ёки бу иш

учун танланган номзодга рози бўлмаган қонун бўйича меросхўр меросни бошқарувчи тайинланишига қарши судга мурожаат этишга ҳақли.

Агар қонун бўйича меросхўрлар бўлмаса ёки номаълум бўлса, маҳаллий давлат ҳокимияти органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи меросни бошқарувчи тайинланишини сўраб нотариусга мурожаат этиши лозим. Қонун бўйича меросхўрлар ҳозир бўлганлари тақдирда, уларнинг талаби билан меросни бошқарувчи мерос ҳисобидан зарур бўлган харажатлар ва оқилона ҳақ тўланган ҳолда қақриб олиниши мумкин. Меросни бошқарувчи ушбу Кодекснинг 1131-моддасида назарда тутилган ваколатларни, агар қонун бўйича ворислик хусусиятларидан бошқача тартиб келиб чиқмаса, васиятномани ижро этишга нисбатан амалга оширади. Меросни бошқарувчи меросни муҳофаза қилиш ва уни бошқаришга доир зарур харажатларни мерос ҳисобидан ундириш, агар меросхўрлар билан келишувида бошқа тартиб назарда тутилган бўлмаса, ҳақ ҳам олиш ҳуқуқига эгадир.

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 30 августдаги

Қонуни билан тасдиқланган

Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал Кодекси (Кўчирма)

14-модда. Суд ҳужжатларининг мажбурийлиги

Хўжалик суди ҳал қилув қарори, ажрим, қарор, суд буйруғи шаклидаги суд ҳужжатларини қабул қилади.

Суднинг қонуний кучга кирган ҳужжати барча давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун мажбурий бўлиб, Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ижро этилиши шарт. Хўжалик суди қабул қилган суд ҳужжатларини бажармаслик ушбу Кодексда ва бошқа қонунларда белгиланган жавобгарликка сабаб бўлади.

24-модда. Хўжалик суди томонидан ҳал этиладиган низолар

Хўжалик суди қуйидагиларни ҳал этади:

1) тузилиши қонунда назарда тутилган шартнома юзасидан чиққан келишмовчиликлар ёки шартнома юзасидан чиққан бўлиб, ҳал этиш учун хўжалик судига топшириш ҳақида тарафлар ўзаро келишган ихтилофлар;

2) шартнома шартларини ўзгартириш ёки шартномани бекор қилиш ҳақидаги низолар;

3) мулк ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги низолар;

4) мажбуриятлар бажарилмаганлиги ёки тегишли даражада бажарилмаганлиги тўғрисидаги низолар;

5) мулкдор ёки мулкнинг бошқа қонуний эгаси томонидан мол-мулкни бошқа шахснинг қонунсиз эгалитидан талаб қилиб олиш тўғрисидаги низолар;

6) мулкдорнинг ёки мол-мулкнинг бошқа қонуний эгасининг ҳуқуқлари эгалик қилишдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган ҳолда бузилганлиги тўғрисидаги низолар;

7) етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги низолар;

8) шаън, кадр-қиммат ва ишчанлик обрўсини ҳимоя қилиш тўғрисидаги низолар;

9) давлат органлари ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган, ташкилотлар ва фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузадиган ҳужжатларини (бутунлай ёки қисман) ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги низолар;

10) ундириш сўзсиз (акцептсиз) тартибда амалга ошириладиган ижро ҳужжатини ёки бошқа ҳужжатни ижро этилиши мумкин эмас деб топиш тўғрисидаги низолар;

11) давлат рўйхатига олишни рад этганлик ёки белгиланган муддатда давлат рўйхатига олишдан бош тортганлик устидан берилган шикоят;

12) агар қонунда сўзсиз (акцептсиз) тартибда жарима ундирилиши назарда тутилмаган бўлса, текширув вазифаларини амалга оширувчи давлат органлари томонидан ташкилотлар ва фуқаролардан жарималар ундириш тўғрисидаги низолар;

13) текширув вазифаларини амалга оширувчи органлар томонидан қонун ҳужжатларининг талабларини бузган ҳолда сўзсиз (акцептсиз) тартибда ҳисобдан чиқарилган пул маблағларини бюджетдан қайтариш тўғрисидаги низолар.

Хўжалик суди ўзининг ваколат доирасига киритилган бошқа низоларни ҳам ҳал қилади.

143-модда. Давлат органининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги иш бўйича ҳал қилув қарори

Давлат органининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг ҳужжатини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги иш бўйича ҳал қилув қарорининг ҳулоса қисмида қуйидагилар акс этиши керак:

1) хужжатнинг номи, тартиб рақами, чиқарилган санаси, бошқа зарур реквизитлари ва уни чиқарган орган тўғрисидаги маълумотлар;

2) хужжатни тўла ёки унинг маълум қисмини ҳақиқий эмас деб топиш ёхуд аризачининг талабини тўла ёки унинг маълум қисмини рад этиш тўғрисидаги кўрсатма.

Давлат рўйхатидан ўтказишни рад этишни ёки рўйхатдан ўтказишдан бош тортишни ноқонуний деб топиш тўғрисидаги талаб қаноатлантирилганида хўжалик суди ҳал қилув қарорининг ҳулоса қисмида тегишли давлат органига шундай рўйхатдан ўтказиш мажбуриятини юклайди.

146-модда. Ҳал қилув қарорининг қонуний кучга кириши

Хўжалик судининг ҳал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач кучга қиради.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг ҳал қилув қарори қабул қилинган пайтдан кучга қиради.

Апелляция шикоятни берилган тақдирда ҳал қилув қарори, агар у бекор қилинмаса, апелляция инстанцияси қарор чиқарган пайтдан қонуний кучга қиради.

Хўжалик судининг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирганидан кейин ижро этилади.

Давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг хужжатларини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ҳал қилув қарорлари, шунингдек келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ажримлар дарҳол ижро этилади.

209-модда. Суд хужжатларини ижро этиш тартиби

Қонуний кучга кирган суд хужжатлари Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида барча давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан ушбу Кодексда ва бошқа қонунларда белгиланган тартибда ижро этилади.

Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрдаги

Қонуни билан тасдиқланган

Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал Кодекси
(Кўчирма)

97-модда. Сўроқ қилиш учун чакирув

Гувоҳ, жабрланувчи, шунингдек озодликда юрган гумон қилинувчи, айбланувчи ва судланувчи суриштирувчига, терговчига, прокурор-

га ва судга чақирув қоғози билан чақирилади. Чақирув қоғози почта орқали жўнатилади ёки чопар орқали топширилади. Чақирув телефонограмма, телеграмма, радиогамма билан ёки телефакс орқали ҳам бўлиши мумкин.

Чақирув қоғозида шахс ким сифатида, қайси манзилга ва кимнинг хузурига чақирилаётганлиги, қайси кунда ва қайси соатга келиши кераклиги, шунингдек узрсиз сабабларга кўра келмай қолган тақдирда қандай оқибатлар рўй бериши кўрсатилган бўлиши лозим.

Чақирув қоғози чақирилувчига топширилиб, тилхат олинади. Чақирув қоғози олиб борилганда чақирилувчи вақтинча йўқ бўлса, унга бериб қўйиш учун чақирув қоғози у билан бирга яшовчи вояга етган оила аъзоларидан бирига, ётоқхона маъмуриятига, уй эгасига ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакилига топширилиб, тилхат олинади.

Қамоқда сақлаш жойларида, реабилитация марказларида, жазони ижро этиш муассасаларида сақланаётган шахслар сўроқ қилиш учун мазкур жойлар ва муассасаларнинг маъмурияти орқали чақиртирилади.

160-модда. Олиб қўйиш ёки тинтув ўтказиш вақтида ҳозир бўладиган шахслар

Олиб қўйиш ёки тинтув ўтказишда ҳолислар, зарурат бўлган тақдирда мутахассис ва таржимон ҳам иштирок этадилар.

Олиб қўйиш ёки тинтув ўтказиш жараёнида бу ҳаракатлар уйида ўтказилаётган шахснинг ўзи ёки ҳеч бўлмаганда унинг вояга етган оила аъзоларидан бирининг иштирок этиши таъминланиши лозим. Башарти уларнинг иштирок этишини таъминлашга имкон бўлмаса, тегишли ҳокимлик ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг вакили тақлиф қилинади. Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, ҳарбий қисмлар жойлашган биноларда олиб қўйиш ёки тинтув уларнинг вакиллари иштирокида ўтказилади.

Тинтув қилинаётганларга, ҳолисларга, мутахассисларга, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, ҳарбий қисмларнинг вакиллари тинтув ёки олиб қўйиш ўтказилишидан аввал уларнинг суриштирувчи ёки терговчининг барча ҳаракатлари чоғида ҳозир бўлиш ҳамда ана шу ҳаракатлар ҳусусида арз қилиш ҳуқуқлари тушунтирилиши керак. Бундай арз баённомага киритилиши шарт.

164-модда. Олиб қўйиш ёки тинтув тўғрисидаги қарор ва баённоманинг нусхасини топшириш шартлиги

Олиб қўйиш ёки тинтув тўғрисидаги қарор ва баённоманинг нусхаси ё суд мажлисининг олиб қўйишни ўтказиш тўғрисидаги баённомасидан кўчирма тинтилган шахсга ёки унинг вояга етган оила аъзоларига, улар бўлмаган тақдирда эса, тегишли ҳокимлик ёхуд фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакилига топширилиб, тилхат олинади. Зарур ҳолларда мазкур шахсларга олиб қўйилаётган ҳужжатларнинг нусхалари берилади.

292-модда. Мол-мулк хатланганлиги тўғрисидаги баённоманинг нусхасини тақдим қилиш мажбурийлиги

Мол-мулк хатланганлиги тўғрисидаги баённоманинг нусхаси мол-мулки рўйхатга олинган шахсга ёки унинг вояга етган оила аъзоларидан бирига, улар бўлмаган тақдирда, мол-мулк рўйхатга олинган ҳудуддаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакилига топширилиб тилхат олинади.

Корхона, муассаса, ташкилот ёки дипломатия ваколатхонаси ҳудудидаги мол-мулкни рўйхатга олиш ўтказилган бўлса, мол-мулк хатланганлиги тўғрисидаги баённоманинг нусхаси тегишли маъмурият ёки дипломатия ваколатхонаси вакилига топширилиб, қўл қўйдириб олинади.

294-модда. Хатланган мол-мулкни олиб қўйиш ва сақлаш

Хатланган мол-мулк олиб қўйилиб, сақлаш учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ёхуд бошқа ташкилот вакилига топширилиши мумкин.

Хатланган мол-мулк мулкдорга ёки мол-мулк эгасига, унинг вояга етган оила аъзоларидан бирига ёки бошқа шахсга сақлаб туриш учун қолдирилиб, унга ушбу мол-мулкнинг тўла-тўқис сақланиши учун қонунда назарда тутилган жавобгарлик тушунтирилади ва бу ҳақда ундан тилхат олинади. Муомалада бўлиши ман қилинган ашёлар ҳар қандай ҳолларда ҳам олиб қўйилиши керак. Уларни сақлаш тартиби қонун билан белгиланади.

Банк муассасаларида сақланаётган пуллар, шунингдек давлат заъми облигациялари, акциялар ва бошқа қимматли қоғозлар олиб қўйилмайди, лекин мол-мулк хатлангани тўғрисидаги қарорни ёки ажримни олиш биланок, уларни харжлаш операциялари тўхтатиб қўйилади.

297-модда. Жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг тақдимномаси

Суриштирувчи, терговчи, прокурор жиноят ишини тергов қилиш чоғида жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаб чиқиб, тегишли давлат органига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига, жамоат бирлашмасига, жамоага ёки мансабдор шахсга ана шу сабаб ва шарт-шароитларни бартараф қилиш чораларини кўриш тўғрисида тақдимнома киритади. Тақдимноманинг нусхаси ишга қўшиб қўйилади.

298-модда. Жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суднинг хусусий ажрими

Жиноят ишини кўриш жараёнида жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитлар аниқланганидан кейин суд хусусий ажрим чиқариб, унда тегишли давлат органларидан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидан, жамоат бирлашмаларидан, жамоалардан ёки мансабдор шахслардан ана шу сабаб ва шарт-шароитларни бартараф этиш чораларини кўришни талаб қилади.

299-модда. Тақдимномани ва хусусий ажримларни бажариш мажбурияти

Жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисидаги тақдимнома ёки хусусий ажрим юборилган давлат органи, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи, жамоат бирлашмаси, жамоа ёки мансабдор шахс зарур чораларни кўриши ва кўрилган чораларнинг натижалари тўғрисида кечи билан бир ойлик муддат ичида тегишинча суриштирувчини, терговчини, прокурорни ёки судни хабардор қилиши шарт.

Тақдимнома ёки хусусий ажрим бажарилмаган ёки виждонан бажарилмаган тақдирда корхона, муассаса ёки ташкилотнинг айбдор раҳбари қонунда назарда тутилган жавобгарликка тортилади.

531-модда. Хукми, ажримни ва қарорни ижро эттириш тартиби

Хукм, ажрим ва қарорни ижро эттириш уларни қабул қилган суд зиммасига юклатилади.

Хукми ижро этиш тўғрисидаги фармойиш судья ёки суд раиси томонидан хукми ижро этиш мажбурияти юклатилган органга хукмининг нусхаси билан биргаликда юборилади. Иш апелляция, кассация ёки назорат тартибида кўрилганда хукм ўзгартирилган бўлса, хукм

нухасига апелляция, кассация ёки назорат инстанцияси судининг ажрими ёхуд қарори нухаси илова қилинади.

Ҳукми ижро этувчи органлар унинг ижро этилганлиги ҳақида ҳукми чиқарган судга дарҳол хабар беради. Жазони ижро этиш муассасасининг маъмурияти маҳкум жазони қаерда ўтаётгани ҳақида ҳукми чиқарган судга хабар бериши шарт.

Суд қарорини ўз вақтида ёки тўла бажармаслик қонун ҳужжатларига биноан жавобгарликка сабаб бўлади.

Қонуний кучга кирган ҳукмнинг нухаси зарур ҳолларда маҳкумнинг иш, ўқиш ёки яшаш жойига юборилади. Қонуний кучга кирган ҳукм ҳақида зарур ҳолларда матбуот ёки бошқа оммавий ахборот воситалари орқали жамоатчиликка маълум қилинади.

Суд маҳкуми ҳарбий унвонидан ёки махсус унвонидан маҳрум этиш тўғрисида қарор чиқарган бўлса, суд ҳукмнинг нухасини ижро этиш учун ана шу унвонни берган органга юборади. Суд давлат мукофотлари билан тақдирланган ёки олий ҳарбий ёхуд махсус унвонга эга бўлган шахсга нисбатан айблов ҳукмини чиқаришда уни ана шу мукофотлар ёки унвонлардан маҳрум этиш тўғрисида тегишли органга тақдимнома киритишнинг мақсадга мувофиқлиги масаласини ҳал қилади. Ҳукмнинг жарима солиш ва бошқа мулкий ундиришлар қисмини ижро этиш учун ижро варақалари ёки уларнинг дубликатлари маҳкумнинг яшаш жойи ёки жазони ўташ жойидаги, шунингдек маҳкумнинг мулки бор жойдаги суд ижрочиларига юборилади.

Қамоқда сақланаётган маҳкуми озодликдан маҳрум этиш тўғрисидаги ҳукм қонуний кучга киргани ва ижро этирилиши ҳақида суд маҳкумнинг оиласини хабардор қилиши шарт. Қамоқда сақланаётган маҳкум билан учрашувларга ҳукми ижро этиришдан аввал ушбу Кодекснинг 477-моддаси асосида рухсат этилади.

Суд томонидан маҳкумнинг вояга етмаган фарзандларини муассасаларнинг, қариндошларининг ёки бошқа шахсларнинг ҳомийлигига бериш тўғрисида қарор қабул қилинган бўлса, суд бу ҳақда болалар турган жойдаги васийлик органига, шунингдек маҳкумга хабар беради.

Маҳкумнинг қаровсиз қолган мол-мулки ва турар жойини кўриқлаш чораларини кўриш зарурлиги тўғрисида суд мол-мулк ва турар жой жойлашган ердаги ҳокимликка ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига хабар қилади, бу ҳақда маҳкуми хабардор этади.

**Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрдаги
Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг
Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекси
(Кўчирма)**

38-модда. Етказилган зарарни қоплаш мажбуриятини юклаш
Маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этган шахс маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида келтирилган зарарни қоплаши шарт.

Башарти маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этиш оқибатида жисмоний шахсга, корхона, муассаса, ташкилотга, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи ёки давлатга етказилган мулкий зарар белгилаб қўйилган энг кам иш ҳақидан кўп бўлмаса, орган (мансабдор шахс) жазо қўлланиш пайтида айбдор бу зарарни қоплаши тўғрисидаги масалани ҳам ҳал этишга ҳақлидир, маъмурий ишлар бўйича судья эса – бу масалани етказилган зарар миқдоридан қатъи назар ҳал қилаверади.

Бошқа ҳолларда маъмурий ҳуқуқбузарлик натижасида етказилган мулкий зарарни қоплаш фуқаролик-ҳуқуқий тартибида ҳал қилинади.

**“Прокуратура тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 9 декабрдаги Қонуни
(Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги
Қонуни таҳрири)
(Кўчирма)**

4-модда. Прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишлари
Прокуратура органлари ўз фаолиятини қуйидаги асосий йўналишлар бўйича амалга оширади:

вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, ҳокимлар ва бошқа мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш;

фуқаронинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини таъминлашга қаратилган қонунлар ижроси устидан назорат қилиш;

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида, вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий тузилмаларида қонунларга риоя этилиши устидан назорат қилиш;

тезкор-кидирув фаолиятни, суриштирувни, дастлабки терговни амалга оширадиган органлар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш ҳамда уларнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятини мувофиқлаштириш;

жиноятлар юзасидан дастлабки тергов олиб бориш;

судларда жиноят ишлари кўриб чиқиладиганда давлат айбловини қувватлаш, судларда фуқаролик ишларини, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни ҳамда ҳўжалик низоларини кўришда иштирок этиш, қонунларга зид бўлган суд ҳужжатларига протест келтириш;

солиқ интизомини мустаҳкамлашга, солиқ, валюта соҳасидаги жиноятлар ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашга, шунингдек давлатга етказилган иқтисодий зарарни қоплашга қаратилган қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш;

ушлаб турилганларни, қамоққа олинганларни сақлаш жойларида, жиноий жазоларни ва жиноят-ҳуқуқий таъсирнинг бошқа чораларини ижро этиш чоғида қонунларга риоя этилиши устидан назорат қилиш;

қонун ижодкорлиги фаолиятида ҳамда жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш ишида иштирок этиш.

5-модда. Прокуратура органларини ташкил этиш ва улар фаолиятининг асосий принциплари

Прокуратура органлари фаолиятини ташкил этиш ва улар фаолиятининг асосий принциплари бирлик, марказлашганлик, қонунийлик, мустақиллик ва ошкоралиқдир. Прокуратура органлари Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори раҳбарлик қиладиган ягона марказлашган тизимни ташкил этади ҳамда қуйи турувчи прокурорлар юқори турувчи прокурорларга ва Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорига бўйсунishi ҳамда ҳисобдорлиги асосида фаолият кўрсатади.

Юқори турувчи прокурор қуйи турувчи прокурорга кўрсатмалар беришга ёхуд унинг ҳар қандай, шу жумладан процессуал қарорини ўзгартириш ёки бекор қилишга ҳақлидир, шунингдек у ўз бўйсунувидаги барча прокурорларнинг ишлари тўғри ташкил этилиши учун тўлиқ жавобгардир.

Прокуратура органларининг ходимлари ўз фаолиятларида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда бошқа қонунларнинг талабларига аниқ риоя этишлари ва уларни бажаришлари шарт. Қонунларни аниқ бажариш ва уларга риоя этишдан ҳар қандай чекиниш, қандай асосларга кўра қилинишидан қатъи назар, қонунийликни бузиш деб ҳисобланади ва белгиланган жавобгарликка сабаб бўлади.

Прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ҳамда мансабдор шахслардан мустақил равишда, фақат қонунга бўйсунган ҳолда амалга оширадилар. Прокуратура органларининг фаолиятига аралашish тақиқланади.

Прокурорнинг ғайриқонуний қарор қабул қилишига эришиш мақсадида унга қандай шаклда бўлмасин бирон-бир таъсир кўрсатиш ёки фаолиятини амалга оширишига тўсқинлик қилиш, унинг дахлсизлигига тажовуз қилиш, шунингдек прокурор ёки терговчининг рухсатсиз текширишлар ва дастлабки тергов маълумотларини ошкор этиш, прокурорнинг талабларини бажармаслик белгиланган тартибда жавобгарликка сабаб бўлади. Прокуратура органларининг ходимлари ўз ваколатлари даврида сиёсий партияларга аъзоликни тўхтатиб турадилар.

Вилоятлар, Тошкент шаҳар, туманлар ва шаҳарлар прокурорлари ва уларга тенглаштирилган прокурорлар халқ депутатлари тегишли Кенгашларига, зарурат бўлган ҳолларда эса фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига қонунийликнинг ҳамда жиноятчиликка қарши курашнинг ҳолати тўғрисида ҳар йили ахборот берадилар.

III Бўлим. Прокурор назорати

1-Боб. Қонунлар ижроси устидан назорат

20-модда. Назорат предмети

Вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий қисмлари, ҳарбий тузилмалари, ҳокимлар ва бошқа мансбдор шахслар томонидан қонунларнинг ижро этилиши, шунингдек улар томонидан қабул қилинаётган ҳужжатларнинг Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига мувофиқлиги назорат предмети ҳисобланади.

2-Боб. Фуқаронинг ҳуқуқлари ҳамда эркинликларига риоя этилиши устидан назорат

24-модда. Назорат предмети

Вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий қисмлари, ҳарбий тузилмалари, ҳокимлар ва бошқа мансбдор шахслар томонидан фуқаронинг ҳуқуқлари ҳамда эркинликларига риоя этилиши назорат предмети ҳисобланади.

42-модда. Огоҳлантирув

Прокурор фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган манфаатларига, ҳуқуқ ва эркинликларига, жамият ҳамда давлат манфаатларига

зарар етказиши мумкин бўлган ғайриқонуний хатти-ҳаракатлар тайёрланаётганлиги хусусида ишончли маълумотлар мавжуд бўлганда ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш мақсадида мансабдор шахслар ва фуқароларни қонуннинг бузилишига йўл қўймаслик ҳақида ёзма равишда огоҳлантиради ҳамда ҳуқуқбузарлик содир этганлик учун жавобгарликни тушунтиради. Огоҳлантирув тўғрисида прокурор юқори турувчи органга (мансабдор шахсга), шунингдек огоҳлантирув эълон қилинган шахснинг иш, ўқиш жойи бўйича иш берувчига (маъмуриятга) ёки яшаш жойидаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига маълум қилишга ҳақли.

**“Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 6 майдаги Қонуни
(янги таҳрири)
(Кўчирма)**

3-модда. Фуқароларнинг мурожаат этиш ҳуқуқи

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари давлат органларига аризалар, таклифлар ва шикоятлар билан мурожаат этиш ҳуқуқига эга.

Фуқароларнинг мурожаат этиш ҳуқуқидан фойдаланишлари бошқа шахсларнинг, жамият ва давлатнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига путур етказмаслиги керак.

Хорижий давлатларнинг фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикаси давлат органларига ушбу Қонунга мувофиқ мурожаат этиш ҳуқуқига эга.

Фуқаролар томонидан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига мурожаат этиш соҳасидаги муносабатлар ушбу Қонунда белгиланган тарзда тартибга солинади. Фуқароларнинг мурожаатлари, агар қонунларда уларни кўриб чиқишнинг бошқача тартиби белгиланган бўлса, ушбу Қонунга мувофиқ кўриб чиқилмайди.

**“Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини
бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан
судга шикоят қилиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 30 августдаги Қонуни
(Кўчирма)**

1-модда. Судга шикоят билан мурожаат қилиш ҳуқуқи

Ҳар бир фуқаро давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш

органлари ёки мансабдор шахсларнинг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари (қарорлари) билан ўз ҳуқуқлари ёки эркинликлари бузилган деб ҳисобласа, шикоят билан судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари ва битимларида ўзгача қоидалар назарда тутилмаган бўлса, чет эллик фуқаролар ушбу Қонунда белгиланган тартибда судга шикоят билан мурожаат қилишга ҳақлидирлар. Фуқаролиги бўлмаган шахслар ушбу Қонунга мувофиқ судга шикоят билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эгадирлар.

2-модда. Судга шикоят берилишига лойиқ хатти-ҳаракатлар (қарорлар)

Давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва мансабдор шахсларнинг судга шикоят қилишга лойиқ коллегиял ёки якка тартибдаги хатти-ҳаракатлари (қарорлари) жумласига:

фуқаронинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузган;

фуқаронинг ўз ҳуқуқлари ва эркинликларини рўёбга чиқаришига монелик туғдирган;

фуқаро зиммасига қонунга ҳилоф равишда қандайдир мажбурият юклатилишига сабаб бўлган хатти-ҳаракатлар (қарорлар) киради.

9-модда. Суд қарорини бажариш

Суднинг қонуний кучга кирган қарори барча давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, мансабдор шахслар, фуқаролар учун мажбурий ва уни бажариш шарт.

Суднинг қарори хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан шикоят берилган орган ёки мансабдор шахсга, шунингдек фуқарога қарор қонуний кучга киргач кечи билан ўн кун ичида юборилади.

Қарор бажарилганлиги ҳақида судга ва фуқарога суд қарори олинган кундан бошлаб кечи билан бир ой ичида хабар қилиниши шарт. Қарор бажарилмаган тақдирда суд қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган чора-тадбирларни кўради.

“Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 24 апрелдаги Қонуни (Кўчирма)

7-модда. Ахборот олишни таъминлаш

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва ман-

сабдор шахслар ҳар кимга ўзининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига дахлдор бўлган қонун ҳужжатлари билан, шунингдек ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини яратиб беришга мажбурдир. Ахборот олиш имконияти қонун ҳужжатларини ва тегишли материалларни эълон қилиш ва тарқатиш йўли билан таъминланади.

9-модда. Такдим этилиши мумкин бўлмаган ахборот

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва мансабдор шахслар давлат сири ёки қонун билан қўриқладиган бошқа сирдан иборат ахборотни беришлари мумкин эмас.

12-модда. Шикоят қилиш ҳуқуқи

Давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, жамоат бирлашмаларининг, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва мансабдор шахсларнинг фуқароларнинг ахборот олишга доир ҳуқуқларини камситувчи хатти-ҳаракатлари ёки ҳаракатсизлиги устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

“Маҳсулот тақсимотига оид битимлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 7 декабрдаги Қонуни (Кўчирма)

25-модда. Инвестор ҳуқуқларининг давлат кафолатлари

Инвесторга у битимга мувофиқ қўлга киритган ва амалга ошираётган мулкӣ ҳамда бошқа ҳуқуқлари ҳимоя қилиниши кафолатланади.

Агар давлат бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳужжатлари инвесторнинг битимга мувофиқ қўлга киритган ва амалга ошираётган ҳуқуқларига чеклашлар белгиладиган бўлса, мазкур ҳужжатлар инвесторга нисбатан татбиқ этилмайди, тегишли текширув ва назорат органларининг ишларни беҳатар олиб бориш, ер ости бойликларини, атроф муҳитни ва фуқаролар соғлиғини муҳофаза қилиш мақсадида қонун ҳужжатларига мувофиқ бериладиган кўрсатмалари бундан мустасно.

Ушбу Қонун кучга киргунга қадар тузилган маҳсулот тақсимотига оид битимлар уларда белгиланган шартларга мувофиқ ижро этилиши лозим. Бунда ушбу Қонуннинг қоидалари мазкур битимларга нисбатан, унинг қўлланилиши бундай битимларнинг шартларига зид келмайдиган

даражада ҳамда инвесторларнинг ана шу битимларга мувофиқ қўлга киритган ва амалга ошираётган ҳуқуқларини чеклаб қўймайдиган даражада қўлланилади.

**“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини
ижро этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
2001 йил 29 августдаги қонуни
(Кўчирма)**

22¹-модда. Ижро иши юритишда хабарномалар ва чақирувлар

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар суд ижрочиси томонидан чиқарилган қарорлар ҳақида, қонунда назарда тутилган ҳолларда эса ижро ҳаракатлари тўғрисида ва мажбурий ижро этиш чоралари ҳақида хабардор қилинади, шунингдек суд ижрочисининг ҳузурига ёхуд ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойига чақирув қоғози, бошқа хабарнома, телефонограмма, телеграмма ёки бошқа алоқа воситалари (бундан буён матнда чақирув қоғози, бошқа хабарнома деб юритилади) орқали қақиртирилади.

Ижро ҳужжати дарҳол ижро этилиши лозим бўлган ҳолларда суд ижрочиси ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларни олдиндан хабардор қилмасдан ижро ҳаракатларини амалга оширишга ва мажбурий ижро этиш чораларини қўллашга ҳақли.

Агар ижро иши юритишда иштирок этувчи шахс ёки унинг вакили бошқа манзилни кўрсатмаган бўлса, ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсга чақирув қоғози, бошқа хабарнома ижро ҳужжатида кўрсатилган манзилга юборилади. Чақирув қоғози, бошқа хабарнома ижро иши юритишда иштирок этаётган шахснинг иш, ўқиш жойига юборилиши мумкин.

Жисмоний шахсга йўлланган чақирув қоғози, бошқа хабарнома, қоида тариқасида, Суд департаментининг бўлинмасига қайтарилиши лозим бўлган топширганлик тўғрисидаги билдиришномага ушбу шахснинг имзоси қўйдирилган ҳолда унга шахсан топширилади. Юридик шахсга юборилган чақирув қоғози, бошқа хабарнома юридик шахснинг ходимига топширилади, у топширганликни тасдиқловчи билдиришномага чақирув қоғозини, бошқа хабарномани олганлиги ҳақида фамилияси, исми ва отасининг исми ҳамда лавозимини кўрсатган ҳолда имзо қўяди.

Агар чақирув қоғозини, бошқа хабарномани етказиб берувчи шахс қақирилаётган жисмоний шахсни топа олмаса, чақирув қоғози, бошқа хабарнома у билан бирга яшовчи вояга етган оила аъзоларидан бирига топширилади, улар йўқлигида эса фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш

органига ёки иш берувчига (ўқув муассасаси маъмуриятига) топширилади. Чақирув қоғозини, бошқа хабарномани қабул қилиб олган шахс уни имконият бўлиши билан дарҳол чақирилувчига топшириши шарт.

Адресат вақтинча бирор жойга кетган бўлса, чақирув қоғозини, бошқа хабарномани етказиб берувчи шахс унинг иккинчи нусхасига чақирилувчи қаерга кетганлиги ва қачон келиши кутилаётганлиги тўғрисида белги қўяди. Бу маълумотлар фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан ёки иш берувчининг (ўқув муассасаси маъмуриятининг) имзоси билан тасдиқланиши ва гувоҳлантирилиши лозим.

Адресат чақирув қоғозини, бошқа хабарномани қабул қилишдан бош тортганда, уларни етказиб берувчи шахс суд ижрочисига қайтариладиган чақирув қоғозига, бошқа хабарномага белги қўяди.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар қуйидаги ҳолларда хабардор қилинган ҳисобланади, агар: чақирув қоғози, бошқа хабарнома адресатга ушбу модда талабларига мувофиқ етказиб берилган (юборилган) бўлса; адресат чақирув қоғозини, бошқа хабарномани олишдан бош тортса; почта хабарномасини олган бўлишига қарамасдан адресат ўз номига юборилган чақирув қоғозини, бошқа хабарномани олиш учун келмаса. Мажбурий ижро этиш чоралари тўғрисида хабардор қилинган шахсларнинг ҳозир бўлмаслиги мазкур чораларнинг бажарилишига тўсқинлик қилмайди.

Агар ижро ҳужжати бўйича қарздор зиммасига фақат шахсан ўзи бажариши мумкин бўлган мажбуриятлар юклатилган бўлса, суд ижрочисининг чақируви бўйича келишдан бўйин товлаётган қарздор суд ижрочисининг қарори асосида мажбурий келтирилиши мумкин.

Чақирув қоғозлари, бошқа хабарномалар шаклларининг намуналари, шунингдек уларнинг мазмунига қўйиладиган талаблар Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан белгиланади.

**“Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари
тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг
2002 йил 12 декабрдаги Қонуни
(Кўчирма)**

6-модда. Ахборотнинг очиқлиги ва ошкоралиги

Ахборот очиқ ва ошкора бўлиши керак, махфий ахборот бундан мустасно.

Махфий ахборотга қуйидагилар қирмайди:

фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, уларни рўёбга чиқариш тартиби тўғрисидаги, шунингдек давлат ҳокимияти ва бошқарув орган-

лари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқий мақомини белгиловчи қонун ҳужжатлари;

экологик, метеорологик, демографик, санитария-эпидемиологик, фавқулудда вазиятлар тўғрисидаги маълумотлар ҳамда аҳолининг, аҳоли пунктларининг, ишлаб чиқариш объектлари ва коммуникацияларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун зарур бўлган бошқа ахборотлар;

кутубхоналарнинг, архивларнинг ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фаолият кўрсатаётган юридик шахсларга тегишли ахборот тизимларининг очиқ фондларидаги мавжуд маълумотлар.

Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари жамият манфаатларига тааллуқли воқеалар, фактлар, ҳодисалар ва жараёнлар тўғрисида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда оммавий ахборот воситаларига хабар бериши шарт.

8-модда. Ахборот эркинлиги кафолатлари

Давлат ҳар кимнинг ахборотни излаш, олиш, текшириш, тарқатиш, ундан фойдаланиш ва уни сақлаш ҳуқуқини ҳимоя қилади. Жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеига қараб ахборот олиш ҳуқуқи чекланишига йўл қўйилмайди.

Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳамда мансабдор шахслар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳар кимга ўзининг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига дахлдор бўлган ахборот билан танишиб чиқиш имкониятини таъминлаб беришга, мақбул ахборот ресурслари яратишга, фойдаланувчиларни фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва мажбуриятларига, уларнинг хавфсизлигига доир ҳамда жамият манфаатларига тааллуқли бошқа масалалар юзасидан ахборот билан оммавий тарзда таъминлашга мажбурдирлар. Ўзбекистон Республикасида цензурага ва ахборотни монополлаштиришга йўл қўйилмайди.

12-модда. Ахборот хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги давлат сиёсати

Ахборот хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги давлат сиёсати ахборот соҳасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишга қаратилган бўлади ҳамда шахс, жамият ва давлатнинг ахборот борасидаги хавфсизлигини таъминлаш соҳасида давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг асосий вазифалари ҳамда фаолият йўналишларини, шу-

нингдек фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотларининг, фуқароларнинг ўрни ва аҳамиятини белгилайди.

**“Сиёсий партияларни молиялаштириш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 30 апрелдаги Қонуни
(Кўчирма)**

15-модда. Сиёсий партияларга хайрия ёрдами беришдаги чеклашлар

Сиёсий партияларга пул маблағлари шаклидаги, мол-мулк бериш, хизматлар кўрсатиш, ишлар бажариш тариқасидаги (шу жумладан грантлар ажратиш, техник ёрдам кўрсатиш, сафарлар билан, шунингдек Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ва ундан ташқарида ўтказиладиган тренинглар, семинарлар, конференциялар билан боғлиқ харажатларга ҳақ тўлаш орқали) хайрия ёрдами қуйидагилар томонидан берилишига йўл қўйилмайди:

чет давлатлар;

чет давлатларнинг юридик шахслари, уларнинг ваколатхоналари ва филиаллари;

халқаро ташкилотлар, уларнинг ваколатхоналари ва филиаллари;

чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар;

чет эл фуқаролари;

фуқаролиги бўлмаган шахслар.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, диний ташкилотлар ва номи яширилган ёки фақат тахаллуси кўрсатилган шахслар томонидан сиёсий партияларга пул маблағлари шаклида, мол-мулк бериш, хизматлар кўрсатиш, ишлар бажариш тарзида хайрия ёрдами берилишига ҳам йўл қўйилмайди.

Ушбу модданинг биринчи ва иккинчи қисмларида кўрсатилган хайрия ёрдами олинган кундан эътиборан бир ой ичида хайрия ёрдами берувчига қайтарилиши, қайтариш имконияти бўлмаган тақдирда эса, давлат даромадига ўтказилиши лозим.

**“Давлат статистикаси тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 12 декабрдаги қонуни
(Кўчирма)**

3-модда. Давлат статистикасининг асосий вазифалари

Давлат статистикасининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

ижтимоий-иқтисодий ҳодисалар ва жараёнлар ҳамда уларнинг натижалари тўғрисидаги статистика маълумотларини йиғиш, қайта ишлаш, тўплаш, сақлаш, умумлаштириш, таҳлил этиш ва эълон қилиш; халқаро стандартларга мос келувчи ягона статистика услубиятини таъминлаш;

давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик шахслар, давлат муассасалари ва халқаро ташкилотларни, шунингдек жамоатчиликни белгиланган тартибда статистика маълумотлари билан таъминлаш;

статистика ишларини ташкил этиш учун зарур бўлган иқтисодий-статистика таснифлагичлар тизимини ҳамда Корхоналар ва ташкилотларнинг ягона давлат регистрини юритиш.

11-модда. Давлат статистика кузатувлари

Давлат статистика кузатувлари иқтисодиётда ва жамиятда содир бўлаётган ҳодисалар ҳамда жараёнлар тўғрисидаги статистика маълумотларини мунтазам равишда йиғиб боришдан иборат бўлиб, улар бирламчи ҳисоб ҳужжатлари асосида ва бевосита кузатувлар йўли билан ўтказилади.

Давлат статистика кузатувларини ўтказиш услублари, агар қонун ҳужжатларида бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, давлат статистикаси ваколатли органи томонидан белгиланади. Давлат статистика кузатувларининг шакллари статистика маълумотларини тақдим этувчи давлат ва ҳўжалик бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, банклар, бошқа юридик шахслар (уларнинг ваколатхоналари ва филиаллари), жисмоний шахслар, шу жумладан, яқка тартибдаги тадбиркорлар учун мажбурийдир.

Давлат статистикаси органлари давлат статистика кузатувларини ўтказиш учун шартнома асосида юридик ва жисмоний шахсларни жалб этиши мумкин. Давлат статистика кузатувлари давлат статистикаси органлари томонидан Давлат статистика ишлари дастурига мувофиқ амалга оширилади.

Юридик шахслар давлат статистика кузатувлари ўтказилаётганида қонун ҳужжатларига мувофиқ хизмат бинолари ва ер участкаларига киришни таъминлаши шарт. Уй ҳўжаликлари сўрови давлат статистика кузатувларининг турларидан биридир ва у қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади. Идоравий статистика кузатувлари давлат ва ҳўжалик бошқаруви органлари томонидан ўз ваколатлари доирасида амалга оширилиши мумкин.

**“Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик
жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 21 апрелдаги Қонуни
(Кўчирма)**

**14-модда. Мажбурий суғуртани амалга оширувчи суғурталов-
чиларга қўйиладиган талаблар**

Мажбурий суғуртани амалга ошириш учун суғурталовчи ўзига махсус ваколатли давлат органи томонидан берилган мажбурий суғурта бўйича суғурта фаолиятини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи лицензияга эга бўлиши керак.

Мажбурий суғуртани амалга оширувчи суғурталовчи Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида мажбурий суғурта шартномаси тузишга, жабрланувчининг (унинг меросхўри ёки ҳуқуқий ворисининг) суғурта тўловлари ҳақидаги талабларини кўриб чиқишга ҳамда суғурта тўловларини амалга оширишга ваколатли ўз филиалларига эга бўлиши керак.

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари эгаллаб турган биноларда ва ҳудудларда мажбурий суғурта шартномалари тузишга ҳамда мажбурий суғурта бўйича муайян суғурталовчининг хизматлари рекламасини жойлаштиришга йўл қўйилмайди.

**12-БОБ. ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ
ОРГАНЛАРИ МАНСАБДОР ШАХСЛАРИНИНГ
ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИГИ МАСАЛАЛАРИ**

**Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрдаги
Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг
Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекси
(Кўчирма)**

42-модда. Давлат тили тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш

Фуқароларнинг тарбия ва таълим беришда тилни эркин танлашдан иборат ҳуқуқларини бузиш, тилдан фойдаланишда тўсқинлик қилиш ва чеклаш, давлат тилини, шунингдек Ўзбекистон Республикасида яшовчи бошқа миллатлар ва элатларнинг тилларини менсимаслик, -

энг кам иш ҳақининг бир бараваридан икки бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

43-модда. Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш

Фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқишни ғайриҳуқуқий тарзда рад этганлик, мурожаатларни кўриб чиқиш муддатларини узрли сабабларсиз бузганлик, асоссиз, қонунга зид қарор қабул қилганлик, шунингдек фуқаронинг бузилган ҳуқуқларини тиклашни, шикоят муносабати билан қабул қилинган қарорни реал бажаришни таъминламаганлик -

мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг бир бараваридан уч бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

44-модда. Ҳужжатлар билан танишиб чиқишни асоссиз равишда рад этиш

Фуқарога унинг ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини беришни асоссиз равишда рад этиш -

мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг бир бараваридан икки бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

46-модда. Фуқарога маънавий ёки моддий зарар етказиши мумкин бўлган маълумотларни ошкор этиш

Тиббий ёки тижорат сирларини, ёзишма ва бошқа хабарлар, нота-риал ҳаракатлар, банк операциялари ва жамғармалар сирларини, худди шунингдек фуқарога, унинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний

манфаатларига маънавий ёхуд моддий зарар етказиши мумкин бўлган бошқа маълумотларни ошкор этиш, -

фуқароларга энг кам иш ҳақининг иккидан бир қисмидан икки бараваригача, мансабдор шахсларга эса - икки бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

47-модда. Болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятларни бажармаслик

Ота-оналар ёки уларнинг ўрнини босувчи шахслар томонидан вояга етмаган болаларни тарбиялаш ва уларга таълим бериш борасидаги мажбуриятларни бажармаслик, шу жумладан вояга етмаган болаларнинг маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этишига олиб келиши, -

енг кам иш ҳақининг иккидан бир қисмидан уч бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

47-1-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар тўғрисидаги маълумотларни васийлик ва ҳомийлик органига хабар қилмаслик

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар тўғрисидаги маълумотларни шундай болалар турган муассаса раҳбари ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мансабдор шахси томонидан васийлик ва ҳомийлик органига хабар қилмаслик, худди шунингдек улар томонидан ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар ҳақида ата-йин нотўғри маълумотлар бериш -

мансабдор шахсга энг кам иш ҳақининг уч бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

47-2-модда. Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни жойлаштиришда қонун ҳужжатлари талабларини бузиш

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни оилага тарбияга (патронат), фарзандликка беришда, уларга васийлик (ҳомийлик) белгилашда ёхуд уларни етим болалар ёки ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар учун тайинланган тегишли давлат муассасасига жойлаштиришда қонун ҳужжатлари талабларини бузиш -

фуқароларга энг кам иш ҳақининг икки бараваридан беш бараваригача, мансабдор шахсларга эса - уч бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

48-модда. Васийлик ҳуқуқини суиистеъмол қилиш

Васийликка олинганнинг зарарига ғаразли мақсадларни кўзлаб васийликдан ёки ҳомийликдан фойдаланиш ёки уни назоратсиз ва зарур моддий ёрдамсиз қолдириш, -

энг кам иш ҳақининг икки бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

49-1-модда. Вояга етмаган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланишга йўл қўймаслик тўғрисидаги талабларни бузиш

Вояга етмаган шахс меҳнатидан унинг соғлиғи, хавфсизлиги ёки ахлоқ-одобига зиён етказиши мумкин бўлган ишларда фойдаланиш, -

фуқароларга энг кам иш ҳақининг бир бараваридан уч бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

50-модда. Маҳаллий меҳнат органлари томонидан юборилган фуқароларни ишга олишдан бош тортиш

Бўш ишчи ўринлари (бўш лавозимлар) бўлгани ҳолда маҳаллий меҳнат органлари томонидан корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга ишга юборилган фуқароларни ишга олишдан асоссиз бош тортиш -

мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг беш бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

193-модда. Депутатлик фаолиятининг кафолатларини бузиш

Давлат органлари ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, мулкчилик шаклидан қатъи назар корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мансабдор шахслари депутатлар олдидаги ўз вазифаларини бажармаслиги, уларнинг ишига тўсқинлик қилиши, уларга атайлаб сохта маълумот бериши, депутатлик фаолиятининг кафолатларини бузиши, -

мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг уч бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

203-1-модда. Давлат рамзлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш

Ўзбекистон Республикаси ёки Қорақалпоғистон Республикасининг Давлат байроғи, Давлат герби ёхуд Давлат мадҳияси тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш, -

фуқароларга энг кам иш ҳақининг уч бараваригача, мансабдор шахсларга эса - уч бараваридан етти бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилган бўлса, -

фуқароларга энг кам иш ҳақининг уч бараваридан беш бараваригача, мансабдор шахсларга эса - етти бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

207-модда. Вояга етмаганни қаровга олиш тўғрисидаги ёзма мажбуриятни бажармаслик

Ота-оналарнинг, уларнинг ўрнини босувчи шахсларнинг, болалар муассасалари раҳбарларининг ўз қаровига олган вояга етмаганга нисбатан ўзлари қабул қилган ёзма мажбуриятларни бажармаслиги, -

енг кам иш ҳақининг бир бараваридан уч бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 22 сентябрдаги Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Жиноят Кодекси (Кўчирма)

141-модда. Фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилигини бузиш

Жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ёки ижтимоий мавқеидан қатъи назар, фуқароларнинг ҳуқуқларини бевосита ёки билвосита бузиш ёки чеклаш ёхуд фуқароларга бевосита ёки билвосита афзалликлар бериш -

енг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Ўша ҳаракатлар зўрлик ишлатиб содир этилган бўлса, -

икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки олти ойгача қамоқ ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

144-модда. Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш

Мурожаат кўриб чиқилишини асоссиз рад этиш, мурожаатни кўриб чиқиш муддатларини узрли сабабларсиз бузиш, асоссиз, қонунга зид қарор қабул қилиш ёхуд фуқароларнинг шахсий ҳаётига доир маълумотларни ошкор этиш, шунингдек фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки фуқаролар, жамият ва давлатнинг қонун билан қўриқладиган манфаатларига жиддий зарар етказадиган ҳолда бузиш, -

Энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма беш бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамоқ билан жазоланади.

Фуқарони давлат органига, корхона, муассаса, ташкилот ёки жамоат бирлашмасига мурожаат қилганлиги ёки мурожаатда баён этилган танқид, шунингдек бошқача шаклда танқид қилганлиги учун мансабдор шахс томонидан таъқиб қилиш -

Энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма беш бараваридан эллик бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари, ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

145-модда. Виждон эркинлигини бузиш

Диний ташкилотнинг қонуний фаолиятига ёки диний маросимларни ўтказишга тўсқинлик қилиш -

Энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, ёхуд икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Вояга етмаган болаларни диний ташкилотларга жалб этиш, худди шунингдек уларнинг ихтиёрига, ота-оналари ёки уларнинг ўрнини босувчи шахслар ихтиёрига зид тарзда динга ўқитиш -

Энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан етмиш беш бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Фуқароларнинг ўз фуқаролик ҳуқуқларини амалга оширишларига ёки фуқаролик бурчларини бажаришларига тўсқинлик қилиш билан, диндорлардан мажбурий йиғим ундириш ва солиқ олиш билан ёхуд шахснинг шаъни ва обрўсини камситувчи чора-тадбирлар қўллаш билан ёки диний таълим олишда ҳамда фуқаро динга нисбатан, динга эътиқод қилиш ёки эътиқод қилмасликка нисбатан, ибодат қилишда, диний расм-русумлар ва маросимларда қатнашиш ёки қатнашмасликка нисбатан ўз муносабатини белгилаётган пайтда мажбурлаш билан боғлиқ диний фаолият юритиш, шунингдек диний маросимлар ўтказишни ташкил этиш шахс баданига енгил ёки ўртача оғир шикаст етказилишига сабаб бўлса, -

Энг кам иш ҳақининг етмиш беш бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки олти ойгача қамоқ ёхуд уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

146-модда. Сайлов ёки референдум ташкил қилиш, уларни ўтказиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш

Сайлов ёки референдум ташкил қилиш, уларни ўтказиш вақтида мансабдор шахслар, сиёсий партиялар ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари, ташаббускор гуруҳлар ёки сайлов ёхуд референдум комиссиялари аъзолари томонидан овоз беришнинг яширинлигини бузиш, сайлов ёки референдум ҳужжатларини қалбакилаштириш, сайлов ёки имзо варақаларига сохта ёзувлар кириштириш, берилган овозларни атайлаб нотўғри ҳисоблаш -

энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма беш бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки олти ойгача қамоқ ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

147-модда. Сайлов ҳуқуқининг ёки ишончли вакил ваколатларининг амалга оширилишига тўсқинлик қилиш

Фуқароларнинг депутат ёки Ўзбекистон Республикаси Президентини сайлаш ёки сайланиш, сайловолди тарғиботи олиб бориш ҳуқуқларини, депутатликка ёки Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод шахснинг ишончли вакиллари ўз ваколатларини эркин амалга оширишларига, шунингдек фуқароларнинг референдумда эркин иштирок этишларига зўрлик ишлатиш, қўрқитиш, алдаш ёки оғдириб олиш йўли билан тўсқинлик қилиш -

уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки олти ойгача қамоқ ёхуд беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

205-модда. Ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш

Ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш, яъни мансабдор шахснинг ўз мансаб ваколатидан қасддан фойдаланиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишига сабаб бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг бир юз эллик бараваридан уч юз бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракат:

- а) жуда кўп миқдорда зарар етказган ҳолда;
- б) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб;

в) масъул мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, -
энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваридан олти юз бараваригача миқдорда жарима ёки муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиб, беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

206-модда. Ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш

Ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш, яъни мансабдор шахснинг ўзига қонун билан берилган ваколатлар доирасидан четга чиқадиган ҳаракатларни қасддан содир этиши, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабаб бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг бир юз эллик бараваридан уч юз бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракат:

а) жуда кўп миқдорда зарар етказган ҳолда;

б) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб;

в) масъул мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваридан олти юз бараваригача миқдорда жарима ёки муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиб, беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

207-модда. Мансабга совуққонлик билан қараш

Мансабга совуққонлик билан қараш, яъни мансабдор шахснинг ўз вазифаларига лоқайдлик ёки виждонсизларча муносабатда бўлиши оқибатида уларни бажармаслиги ёки лозим даражада бажармаслиги, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабаб бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари билан жазоланади.

Ўша қилмиш баданга ўртача оғир ёки оғир шикаст етказилишига сабаб бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан уч юз бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамоқ билан жазоланади.

Ўша қилмишлар:

а) одам ўлишига;

б) гиёвандлик воситалари ва психотроп моддаларнинг кўп миқдорда Ўзбекистон Республикаси давлат ёки божхона чегаралари орқали қонунга хилоф равишда олиб ўтилишига сабаб бўлса, -

муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиб, беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

208-модда. Ҳокимият ҳаракатсизлиги

Ҳокимият ҳаракатсизлиги, яъни мансабдор шахснинг ўз хизмат вазифаси юзасидан бажариши шарт ва мумкин бўлган ҳаракатларни қасддан бажармаслиги фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабаб бўлса, шунингдек, бундай ҳаракатсизлик жиноятга йўл қўйган ҳолда содир этилган бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан уч юз бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

209-модда. Мансаб сохтакорлиги

Мансаб сохтакорлиги, яъни мансабдор шахснинг ғаразгўйлик ёки бошқа манфаатларни кўзлаб, расмий ҳужжатларга била туриб, сохта маълумотлар ва ёзувлар киритиши, ҳужжатларни қалбакилаштириши ёки била туриб, сохта ҳужжатлар тузиши ва тақдим этиши, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига жиддий зарар етказилишига сабаб бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан уч юз бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёхуд икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракат:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

б) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса, -

энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваридан олти юз бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиб, беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

210-модда. Пора олиш

Пора олиш, яъни мансабдор шахснинг ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда содир этиши лозим ёки мумкин бўлган муайян ҳаракатни пора бераётган шахснинг манфаатларини кўзлаб бажариши ёки

бажармаслиги эвазига шахсан ўзи ёки воситачи орқали қонунга хилоф эканлигини била туриб, моддий қимматликлар олиши ёхуд мулкий наф кўриши -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки муайян ҳуқукдан маҳрум этилган ҳолда беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Пора олиш:

а) такроран, хавфли рецидивист ёки илгари ушбу Кодекснинг 211 ёки 212-моддаларида назарда тutilган жиноятларни содир этган шахс томонидан;

б) кўп миқдорда;

в) тамагирлик йўли билан;

г) бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бирик-тириб содир этилган бўлса, -

беш йилдан ўн йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Пора олиш :

а) жуда кўп миқдорда;

б) масъул мансабдор шахс томонидан;

в) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса, -

ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

211-модда. Пора бериш

Пора бериш, яъни мансабдор шахснинг ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда содир этиши лозим ёки мумкин бўлган муайян ҳаракатни пора берган шахснинг манфаатларини кўзлаб бажариши ёки бажармаслиги эвазига унга бевосита ёки воситачи орқали қонунга хилоф эканлигини била туриб, моддий қимматликлар бериш ёки уни мулкий манфаатдор этиш -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамоқ ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Пора бериш:

а) такроран, хавфли рецидивист ёки илгари ушбу Кодекснинг 210 ёки 212-моддаларида назарда тutilган жиноятларни содир этган шахс томонидан;

б) кўп миқдорда содир этилган бўлса, -

уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Пора бериш:

а) жуда кўп миқдорда;

б) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб;

в) масъул мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, - беш йилдан ўн йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Башарти, шахсга нисбатан пора сўраб товламачилик қилинган бўлса ёки бу шахс жиноий ҳаракатлар содир этилгандан кейин бу ҳақда ўз ихтиёри билан арз қилса, чин кўнгилдан пушаймон бўлиб, жиноятни очишда фаол ёрдам берган бўлса, бундай шахс жавобгарликдан озод этилади.

212-модда. Пора олиш-беришда воситачилик қилиш

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш, яъни пора олиш ёки бериш хусусидаги келишувга эришишга қаратилган фаолият, шунингдек манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамок ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўша ҳаракат:

а) такроран, хавфли рецидивист ёки илгари ушбу Кодекснинг 210 ёки 211-моддаларида назарда тутилган жиноятларни содир этган шахс томонидан;

б) кўп миқдорда пора олиш ёки бериш вақтида;

в) бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб пора олаётганлиги воситачига аён бўлган ҳолда содир этилган бўлса, - уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш:

а) ҳақ эвазига;

б) жуда кўп миқдорда пора олиш ёки бериш билан;

в) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб;

г) масъул мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, -

беш йилдан саккиз йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Башарти, пора олиш-беришда воситачилик қилган шахс жиноий ҳаракатларни содир этганидан кейин бу ҳақда ўз ихтиёри билан арз қилса, чин кўнгилдан пушаймон бўлиб, жиноятни очишда фаол ёрдам берган бўлса, жавобгарликдан озод қилинади.

213-модда. Хизматчини пора эвазига оғдириш

Хизматчини пора эвазига оғдириш, яъни давлат органининг, мулк шаклидан қатъи назар, корхона, муассаса ёки ташкилотнинг, жамоат бирлашмасининг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг

мансабдор шахси бўлмаган хизматчисига ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда бажариши лозим ёки мумкин бўлган муайян ҳаракатни уни ўзига оғдириб олаётган шахс манфаатларини кўзлаб бажариши ёки бажармаслиги эвазига қонунга ҳилоф эканлигини била туриб, анча миқдорда моддий ҳақ бериш ёки уни мулкӣ манфаатдор этиш -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёхуд икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки олти ойгача қамок билан жазоланади.

Давлат органининг, мулк шаклидан қатъи назар, корхона, муассаса ёки ташкилотнинг, жамоат бирлашмасининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг мансабдор шахси бўлмаган хизматчисининг ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда бажариши лозим ёки мумкин бўлган муайян ҳаракатни уни ўзига оғдираётган шахс манфаатларини кўзлаб бажариши ёки бажармаслиги эвазига қонунга ҳилоф эканлигини била туриб, анча миқдорда моддий ҳақ олиши ёки мулкӣ манфаатдор бўлиши -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилдан уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушбу модданинг биринчи ёки иккинчи қисмида кўрсатилган ҳаракатлар: а) тақроран, хавфли рецидивист ёки илгари ушбу Кодекснинг 210-212-моддаларида назарда тутилган жиноятни содир этган шахс томонидан; б) кўп миқдорда; в) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса, -

уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

214-модда. Товламачилик йўли билан ҳақ беришни талаб қилиш

Товламачилик йўли билан ҳақ беришни талаб қилиш, яъни давлат органининг, мулк шаклидан қатъи назар корхона, муассаса ёки ташкилотнинг, жамоат бирлашмасининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг мансабдор шахс бўлмаган хизматчисининг хизмат вазифаси доирасига кирадиган муайян ишни бажариши ёки хизмат кўрсатиши эвазига ҳақ беришни ёки мулкӣ йўсиндаги манфаатни талаб қилиши, шунингдек, шахсни қасддан фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатлари бузилишининг олдини олиш учун ҳақ беришга мажбур этадиган аҳволга солиб қўйиш -

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамок билан жазоланади.

Ўша қилмиш:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

б) кўп миқдорда содир этилган бўлса, -

уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

215-модда. Давлат рамзларига ҳурматсизлик қилиш

Ўзбекистон Республикаси ёки Қорақалпоғистон Республикасининг Давлат байроғи, Давлат герби ёхуд Давлат мадҳиясига ҳурматсизлик қилиш -

энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма беш бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд уч ойгача қамок билан жазоланади.

Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги ва 1996 йил 29 августдаги Қонунлари билан тасдиқланган

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси

(Кўчирма)

990-модда. Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, шунингдек уларнинг мансабдор шахслари томонидан етказилган зарар учун жавобгарлик

Давлат органларининг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг қонунга хилоф қарорлари натижасида фуқарога ёки юридик шахсга етказилган зарар, улар мансабдор шахсларининг айбидан қатъи назар, суднинг қарори асосида қопланиши лозим.

Давлат органлари, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари мансабдор шахсларининг қонунга хилоф ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида фуқарога ёки юридик шахсга етказилган зарар суднинг қарори асосида қопланиши лозим.

Зарар ушбу Кодекснинг 15-моддасида назарда тутилган тартибда қопланади.

“Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг

1994 йил 5 майдаги Қонуни

(Кўчирма)

49-модда. Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов тўғрисидаги Қонунни бузганлик учун жавобгарлик

Фуқароларнинг сайлаш ва сайланиш, сайловолди ташвиқоти олиб бориш ҳуқуқларини амалга оширишларига зўравонлик, алдаш, таҳдид қилиш ёки бошқа йўл билан тўсқинлик қилувчи шахслар, шунингдек,

сохта сайлов ҳужжатлари тузган, овозларни атайин нотўғри санаб чиққан, яширин овоз бериш тартибини бузган ёки ушбу Қонун бошқача тарзда бузилишига йўл қўйган сайлов комиссияларининг аъзолари, бошқа мансабдор шахслар, сиёсий партияларнинг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари Ўзбекистон Республикасининг қонунарига мувофиқ жавобгарликка тортиладилар. Депутатликка номзод тўғрисида сохта маълумотлар эълон қилган ёки уларни ўзгача тарзда тарқатган шахслар ҳам жавобгарликка тортиладилар.

**“Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги
Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 24 апрелдаги қонуни
(Кўчирма)**

14-модда. Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мансабдор шахслари:

цензура қилганлик;

журналист ўз касбига доир қонуний фаолиятни амалга оширишига аккредитация қилишни асоссиз равишда рад этиш ёки аккредитацияни ноўрин бекор қилиш йўли билан тўсқинлик қилганлик;

журналистнинг сўров билан мурожаат қилиш ва зарур ахборотни олиш ҳуқуқини бузганлик;

журналистга тазйиқ ўтказганлик, унинг журналистлик фаолиятига аралашганлик;

журналистнинг материаллари ва зарур техника воситаларини ғайриқонуний равишда олиб қўйганлик;

ахборот манбаини ёки муаллиф номини унинг розилигисиз ошкор этганлик учун жавобгарликка тортиладилар.

Журналистнинг ушбу Қонунда белгиланган ҳуқуқларини бузганлик, унинг журналистлик касбига доир фаолияти билан боғлиқ ҳолда шаъни ва қадр-қимматини ҳақорат қилганлик, унинг ҳаёти, соғлиғи ва мол-мулкига таҳдид, зўравонлик ёки тажовуз қилганлик қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади.

14-модда. Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мансабдор шахслари:

цензура қилганлик;

журналист ўз касбига доир қонуний фаолиятни амалга оширишига аккредитация қилишни асоссиз равишда рад этиш ёки аккредитацияни ноўрин бекор қилиш йўли билан тўсқинлик қилганлик;

IV. ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ОИД АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА АТАМАЛАРНИНГ ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ

АНЪАНАЛАР – жамият ҳаёти турли соҳаларининг, моддий ва маънавий фаолият шакллариининг, кишилар ўртасидаги алоқалар ва муносабатларнинг авлоддан-авлодга ўтиши, аجدодлар ҳаёти, белгилари ва хусусиятларининг такрорланиш тарзи.

АРИЗА – фуқароларнинг ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини рўёбга чиқаришда ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги илтимоси баён этилган мурожаати.

АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ – инсон саломатлиги ва ривожланишининг нормал фаолияти нуқтаи назаридан зарур бўлган доирада табиат элементлари айланишининг физик, кимёвий, биологик ўлчовларини таъминлашга қаратилган халқаро, ҳукумат, минтақавий, маъмурий-хўжалик сиёсати ва ижтимоий чора-тадбирлар мажмуи.

АҲОЛИ ПУНКТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ЕРЛАРИ:

майдонлар, кўчалар, тор кўчалар, йўллар, суғориш тармоқлари, ариқ бўйлари;

аҳолининг маданий-маиший эҳтиёжларини ва ҳордиқ чиқаришини қондириш учун фойдаланиладиган ерлар (дарахтзорлар, парклар, бульварлар, хиёбонлар, шунингдек ариқ тармоқлари ерлари);

коммунал-маиший мақсаддаги ерлар (қабристонлар, чиқиндиларни зарарсизлантириш ва утилизация қилиш жойлари);

аҳоли пунктларидаги сув ҳавзаларининг кирғоқ полосалари;

шаҳарнинг умумий марказлари, режалаштирилаётган ҳудудлар марказлари, турар жой ҳудудларининг марказлари, маҳаллий хизмат кўрсатиш марказлари, шаҳарлар ва туманлар марказларидаги дастлабки турар жой марказлари.

АҲОЛИНИНГ ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИГИ – ижтимоий онгнинг кишилиқ жамияти сиёсий ҳаётига тегишли бўлган табиий эҳтиёжини белгиловчи ҳолати.

БАНДЛИК – фуқароларнинг қонун ҳужжатларига зид келмайдиган ўз шахсий ижтимоий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ бўлган, уларга иш ҳақи (меҳнат даромади) келтирадиган фаолияти.

БЕВОСИТА ДЕМОКРАТИЯ – Ўзбекистон Республикаси халқининг ўз ҳокимиятини бевосита амалга ошириш шакллари ва воситалари (институтлари) мажмуини қамраб олувчи тушунча. Бевосита демокра-

тия негизини Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ташкил этади. Конституциянинг 7-моддасида мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида халқ давлат ҳокимиятининг бирдан-бир манбаидир. Давлат ҳокимияти халқ манфаатларини кўзлаб ва Конституция ҳамда унинг асосида қабул қилинган қонунлар ваколат берган идоралар томонидангина амалга оширилади. Конституциянинг 9-моддасига биноан, жамият ва давлат ҳаётининг энг муҳим масалалари халқ муҳокамасига тақдим этилади, умумий овозга (референдумга) қўйилади.

Референдум ва сайловдан ташқари, бевосита демократия институтларига муҳим давлат қарорлари ва қонунлар муҳокамаси, фуқароларнинг яшаш ва иш жойларидаги йиғилишлари (йиғинлари) киради.

Конституциявий ҳуқуқ фанида бевосита демократия институтларини икки гуруҳга: императив (мажбурий) ва консультатив (маслаҳат) хусусиятга эга институтларга ажратиш қабул қилинган.

Бевосита демократия императив шакллариининг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, халқ томонидан қабул қилинган қарор узил-кесил, мажбурий ҳисобланади, давлат органлари ёки ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан тасдиқлашни тақозо этмайди (улар фақат мазкур қарорни расман қабул қилинган деб эълон қилишлари мумкин). Бевосита демократиянинг императив шаклларига императив референдум ҳамда депутатлар ва сайлаб қўйиладиган мансабдор шахсларни халқ томонидан сайлаш киради.

Бевосита демократия консультатив шакллариининг ўзига хос хусусияти шундаки, улар ёрдамида аниқланган халқ (аҳоли)нинг хоҳиш-иродаси тегишли давлат органи ёки маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органининг қарорида ўз ифодасини топади (мазкур қарорга асос бўлиб хизмат қилади). Лекин орган ўз ҳужжатининг узил-кесил матнини ўзи мустақил таърифласа-да, у халқ (аҳоли)нинг хоҳиш-иродасини ўзгартира олмайди. Бевосита демократиянинг консультатив шаклларига консультатив референдумлар (сўровлар), халқ муҳокамалари, ташаббуслари (шу жумладан ҳуқуқ ижодкорлиги ташаббуслари) киради.

Фуқароларнинг йиғилишлари (йиғинлари)нинг қарорлари айрим ҳолларда (масалан, ўзини ўзи бошқариш органларини сайлашда, депутатликка номзодларни кўрсатишда) императив хусусиятга эга бўлса, бошқа ҳолларда (масалан, аҳоли истиқомат жойларида янги объект қурилиши юзасидан ўз фикрини билдиришда, маҳаллий тузилма бошлиғининг билдиришини муҳокама қилишда) консультатив хусусиятга эга бўлади.

БОШҚАРИШ – корхона, муассаса, ташкилот ва шу кабиларни идора қилиш, йўлга солиб туриш. Аксарият ижтимоий ва биологик тизимлар ўзини ўзи бошқаради. Буларнинг ҳар бирида икки ички тизимни: бошқарилувчи (бошқарув объекти) ва бошқарувчи (бошқарув субъекти)ни кўрсатиб ўтиш мумкин. Ижтимоий бошқарув объекти сифатида турли хилдаги ҳодисалар ва жараёнлар, жумладан, инсон, жамоа, ижтимоий жамоатчилик, механизмлар, технологик жараёнлар ва бошқалар намоён бўлиши мумкин. Бошқарув субъектининг объектга нисбатан таъсири – бошқарув тизимига бевосита боғлиқдир. Бошқарув субъекти ижтимоий муносабатларга инсонларнинг иродаси ва онги орқали таъсир этади. Ижтимоий бошқариш – инсонларга раҳбарлик қилишни англатади. Лекин айрим ҳолларда у нарсаларга таъсир этиш воситаси, ишлаб чиқариш жараёнида инсонларнинг белгиланган фаолият юритишсини, моддий бойликларни тақсимлашни таъминловчи восита сифатида намоён бўлади.

БОҚУВЧИСИНИ ЙЎҚОТГАНЛИК ПЕНСИЯСИ – турмуш кечиришнинг асосий манбаи саналувчи боқувчи шахс вафот этганлиги туфайли унинг қарамоғида ва таъминотида бўлиб келган меҳнатга лаёқатсиз шахсларга тайинланадиган ва тўланадиган пенсия тури.

БУЙРУҚ – маъмурий ҳуқуқда яқкабошчиликка асосланган ҳуқуқий ҳужжат. Буйруқ ҳуқуқ нормасида назарда тутилган шароитларда у ёки бу ҳаракатни амалга ошириш, яъни бошқача эмас, балки айнан шундай ҳаракат қилиш учун тўғридан-тўғри юридик мажбуриятни зиммага юклаш. Муайян муассаса ёки бошқа ташкилот олдида турган асосий ва қундалик вазифаларни ҳал қилиш мақсадида қўлланилади. Буйруқнинг матни асословчи (кириш) ва фармойиш қисмларидан таркиб топади. Асословчи қисмида б.дан мақсад, шарт-шароитлар, сабаблар кўрсатилади, номи, рақами, санаси ёзилади. Баъзан буйруқни асослашга ҳожат бўлмаслиги мумкин. Бундай ҳолларда улар тўғридан-тўғри фармойиш қисми билан ҳам берилаверади. Масалан, Қуролли Кучларда буйруқ. – бошлиқнинг ўз қўл остидагиларга ёзма ёки оғзаки равишда берган фармойиши; бу фармойиш бўйсинувчилар учун мажбурий ҳисобланади.

БЮДЖЕТ (инглизча – ҳамён, маблағ) – белгиланган муддат (й., квартал) учун ишлаб чиқилган, меъёрлаштирилган ҳамда қонуний равишда тасдиқланган даромадлар ва харажатлар йиғиндиси. Бюджет давлат даражасида, шунингдек, вилоят, туман хўжалик субъектлари, оила ёки шахс даражасида тузилиши мумкин. Қандай бўғинда ташкил топишидан қатъи назар, бюджет уч хил маънода бўлади: иқтисодий маънода –

бюджет. жамғармаларини турли бўғинда ташкил этиш, тақсимлаш ва фойдаланиш билан боғлиқ бўлган иқтисодий (пул) муносабатлари тизимини англатади; моддий маъно – давлат ва маҳаллий ҳокимият органларининг ўз олдига қўйган вазифаларини таъминлаш мақсадида у ёки бу бўғинда ташкил қилинадиган марказлашган пул жамғармаларини англатади; ҳуқуқий маънода бюджет – тегишли давлат ҳокимиятининг вакиллик органи томонидан тасдиқланган, тегишли ҳудуднинг марказлашган пул жамғармасини ташкил этиш, тақсимлаш ва фойдаланишнинг молиявий режаси ҳисобланади. Умуман олганда, бюджет. бу давлат ҳокимияти вакиллик органлари томонидан тасдиқланадиган марказлашган пул жамғармаларининг ташкил топиши, тақсимланиши ва улардан фойдаланилишининг асосий молиявий режаси бўлиб, давлат ва маҳаллий ҳокимият органларнинг барча вазифалари ва функцияларини таъминлашга хизмат қилади.

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ – Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумати – Ўзбекистон Республикасида иқтисодиётнинг, ижтимоий ва маънавий соҳанинг самарали фаолиятига раҳбарликни, Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари ижросини таъминловчи ижро этувчи ҳокимият органи.

ВАКИЛЛИК ОРГАНЛАРИ – Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси 99-моддасига мувофиқ, вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек, шаҳар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари Кенгашлари ҳокимиятнинг вакиллик органлари ҳисобланади. Вакиллик органи давлат ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб, ўз ваколатларига тааллуқли масалаларни ҳал этадилар.

ВАКИЛЛИК ҲОКИМИЯТИ – маълум бир муддатга халқ иродасини ифода этувчи парламентга ўз вакилларини сайлаш, халқ манфаатларини ифода этиш орқали ҳокимиятни ташкил этиш. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 76-моддасига асосан, Олий Мажлис олий давлат вакиллик органи ҳисобланади ва у қонун чиқарувчилик ҳокимиятини амалга оширади.

ВАКОЛАТ (арабча сўздан олинган бўлиб – вакиллик, ҳуқуқдорлик) – бирор шахс, муассаса, ташкилот, давлат ва ш.к. номидан иш қилиш учун берилган ҳуқуқ, вакиллик ҳуқуқи.

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК – ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни уларга таъминот, тарбия ҳамда таълим бериш, шунинг-

дек уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида жойлаштиришнинг ҳуқуқий шакли. Васийлик ўн тўрт ёшга тўлмаган, ҳомийлик эса ўн тўрт ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган болаларга нисбатан белгиланади.

ВАТАН (арабча “ватан” – она юрт) – кишиларнинг яшаб турган, уларнинг авлод ва аجدодлари туғилиб ўсган жойи, ҳудуди, ижтимоий муҳити, мамлакати. Ватан бир-бирини тақозо этувчи ташқи муҳит ва ички кечинмалар ҳамда тушунчаларни ўз ичига олади. Ташқи муҳит нуқтаи назаридан Ватан киши ёки авлодлар туғилиб ўсган ва камол топган жой, замин, ўлкадир. Ватан остонадан бошланади, деб бежиз айтмайди халқимиз. Бироқ, киши улғайган сайин, унинг Ватан ҳақидаги тушунчаси ҳам кенгаяди. Натижада тили, эътиқоди, урф-одатлари ва миллий сифатлари бир бўлган авлодлар яшаган ва яшаётган жуғрофий муҳит Ватанни ифода этади. Ватан тарихий ривожланиш жараёнида пайдо бўлиб, ташқи муҳит ва даврлар таъсирида шаклланган ва ўзгариб келган ижтимоий-руҳий туйғудир.

Миллатлар ва элатлар ўртасидаги иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларнинг ўсиши авваллари фақат бир элат ёки миллат учун Ватан бўлган ўлкани, бу ўлкада яшаб турган барча элат ва миллатлар учун Ватанга айлантиради. Республикамизда ҳозир яшаётган юздан зиёд миллат ва элатларнинг Ўзбекистонни ўз Ватани деб билиши ҳам ана шундай жараёнлар ва ўзгаришлар натижасидир. Шу боисдан, Ватан тушунчаси тор миллий қарашлардан кенгроқ бўлиб, у бир жой, замин, ўлкада яшаётган кишиларни, уларнинг миллатидан қатъи назар бирлаштирувчи ижтимоий туйғудир.

ВАТАНПАРВАРЛИК – кишининг ўзи туғилиб ўсган, камол топган жой, замин, ўлкага булган меҳр-муҳаббатини, муносабатларини ифода этадиган ижтимоий ва маънавий-ахлоқий ҳислатлари, фазилатларидир. Ватанпарварлик аниқ муҳитда, заминда ва мавжуд маънавий-ахлоқий қадриятлар асосида шаклланади.

ВИЖДОН ЭРКИНЛИГИ – бу фуқароларнинг ҳар қандай динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қандай динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқидир. Бу ҳуқуқ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ҳамда Ўзбекистон Республикасининг “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни билан кафолатланади.

ВИЛОЯТ (арабча сўздан олинган бўлиб – бошқарув; чекка жой, ўлка) – мамлакатнинг бир ва ундан ортиқ шаҳарларини ҳам ўз ичига оладиган йирик маъмурий-ҳудудий бирлик.

Ўзбекистонда 12 та вилоят бор. Булар: Андижон, Бухоро, Жиззах, Навоий, Наманган, Самарқанд, Сирдарё, Сурхондарё, Тошкент, Фарғона, Хоразм, Қашқадарё вилоятларидир.

ДИҚҚАТГА САЗОВОР ЖОЙЛАР – инсон ва табиат ижодининг муштарак маҳсули, шунингдек тарихий, археологик, шаҳарсозлик, эстетик, этнологик ёки антропологик қимматга эга бўлган ҳудудлар, шу жумладан халқ ҳунармандчилиги масканлари, тарихий манзилгоҳлар ёки шаҳарсозлик тарҳи марказлари ва тарихий (шу жумладан ҳарбий) воқеалар, ёдгорликлар, атоқли тарихий шахсларнинг ҳаёти билан боғлиқ бўлган иморатлар, хотира жойлари, табиий ландшафтлар, шунингдек кўҳна шаҳарлар, шахристонлар, манзилгоҳлар, қароргоҳлар иморатларининг маданий қатламлари, қолдиқлари, маросимлар бажо этиладиган жойлар.

ДЕМОКРАТИЗМ ПРИНЦИПИ – Ўзбекистон Республикасида фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг асосий мақсади аҳолининг фаровон яшаши учун қулай шароит яратиш бўлиб, бунда маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни бажаришда аҳолининг бевосита, яъни шахсан ўзи иштирок этиши ёки фуқаролар йиғини ёхуд унинг кенгаши орқали билвосита қатнашиши назарда тутилади. Маълумки, маҳаллада унинг ҳар бир фуқароси ўз фикрини, тасаввурини билдиришга ҳақли ва бу кенг ёйилган ҳолатдир. Маҳалладошлар бир-бирларининг фикр-мулоҳаза ва истакларини диққат билан эшитиш ва, ҳатто, бу фикрлар ўзаро қарама-қарши бўлганида ҳам тинчлик ва осойишталикни, ўзаро мулоқотни ва ҳурматли муносабатни давом эттиришга одатланганлар.

Демократиянинг белгилари сифатида, қоидага кўра, шахснинг сиёсий ҳуқуқ ва эркинликларини, индивидларнинг тенглигини, озчилик ҳуқуқининг кўпчилик томонидан ҳурмат қилинишини, инсон ҳуқуқларининг давлат ҳуқуқидан устунлигини тан оладилар. Жамият томонидан тақсимланадиган бу ахлоқий, сиёсий, ҳуқуқий қадриятларнинг жами демократия моҳиятини ташкил этади.

ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ – оилавий майда товар хўжалиги бўлиб, оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида, мерос қилиб қолдириладиган умрбод эғалик қилиш учун оила бошлиғига берилган томорқа ер участкасида қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштиради ва реализация қилади.

ЕТИМ БОЛА – отаси ҳам, онаси ҳам вафот этган ёки улар суд қарорига биноан вафот этган деб эълон қилинган бола.

ЁДГОРЛИКЛАР – тарихий, илмий, бадий ёки ўзгача маданий қимматга эга бўлган айрим иморатлар, бинолар ва иншоотлар, улар билан боғлиқ бўлган рассомлик, ҳайкалтарошлик, амалий безак санъати асарлари ҳамда шу иморатлар, бинолар ва иншоотларнинг тарихан таркиб топган ҳудудлари, шунингдек мемориал уйлар, квартиралар, қабристонлар, мақбаралар ва айрим қабрлар, монументал санъат асарлари, фан ва техника (шу жумладан ҳарбий техника) объектлари, антропология, этнография, нумизматика, эпиграфика, картография, фотография материаллари, кинофильмлар, аудио-, видео ёзувлар ҳамда бошқа жисмлардаги ёзувлар, адабиёт ва санъат асарлари, архив, кўлёзма ва чизма ҳужжатлар, қадимги кўлёзма китоблар, ҳарф териш усулида чиқарилган дастлабки китоблар, нодир ва ноёб нашрлар, ноталар, муқаддас буюмлар ва мемориал хусусиятга эга бўлган ашёлар, тош ҳайкаллар, қояга ўйиб солинган тасвирлар, археология ёдгорликлар.

ЖАМИЯТ – одамларнинг уюшган эҳтиёжлари қондирилишини таъминловчи, ихтилофларни бартараф қилувчи, маданиятни сақлаб ривожлантирувчи, маданият мажмуаси ва унинг қисмлари асосида ташкил топган ижтимоий ҳаёт шакллариининг синтези, турли ижтимоий гуруҳларни, табақаларни, шахсларни, оилаларнинг бир-бирига зид манфаатларини бирлаштирувчи, интеграллаштирувчи онгли ижтимоий ҳаракатлар мажмуи, уларнинг муносабатларини белгиловчи, ижтимоий муносабатларнинг умумий шаклини яратувчи, турли ташкилот ва муассасаларнинг йиғиндиси.

ЖАМОАТЧИЛИК АСОСИДАГИ ЎЗАРО ЁРДАМ ПРИНЦИПИ – жамоатчилик ғоялари, жамоат манфаатларининг яқдиллиги, кўпчилик фикрининг устунлигига асосланиш – жамиятимизнинг муҳим хусусиятидир. Шу боис жамиятни демократлаштириш тизимида, унинг асосий қоидаларини, энг аввало, ижтимоий адолатни руёбга чиқаришда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг роли каттадир. Ҳозирги вақтда оилаларнинг ҳақиқий моддий аҳволини, уларнинг маънавий ва моддий қизиқишлари доирасини фуқаролар йиғинидан кўра яхшироқ биладиган бошқа тузилма йўқ. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳозир халқ ишончини қозонган адолат маскани ҳамда аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш механизми бўлиб қолди. Шу боис фуқаролар йиғини жамиятимизда ислохотларни амалга оширишнинг ишончли таянчи ва таъсирчан воситасига айланиши даркор.

ЕР УЧАСТКАСИ – ер фондининг қайд этилган чегарага, майдонга, жойлашиш манзилига, ҳуқуқий ҳолатига ҳамда ер участкасига бўл-

ган ҳуқуқларнинг давлат ер кадастрида ва давлат рўйхатига олиш ҳужжатларида акс эттириладиган бошқа хусусиятларига эга бўлган қисми.

ИЖТИМОЙ АДОЛАТ – жамиятнинг демократик ривожланиш даражасини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилиш нормаларини, миллат ҳаёт тарзининг ахлоқий тимсолини белгиловчи давлат сиёсати; аҳолининг ижтимоий жиҳатдан кам таъминланган табақалари манфаатини кўзлаб миллий бойликларни тақсимлаш тартиби.

ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ПРИНЦИПИ – жамиятнинг ҳар бир катта ёшли аъзоси ўзини таъминлаши ва оиласини боқиши керак, яъни у ўзи ва оиласи учун шахсан жавобгар. Аммо бундай қилишга қурби етмайдиган ҳоллар ҳам бўлади. Шунда давлат у ҳаққа ғамхўрлик қилишни ўз зиммасига олиши керак. У жамиятнинг бундай аъзосини ҳаёт учун муҳим нарсалар, яъни уй-жой, озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим билан таъминлаши, у касал бўлиб қолганида даволаниш учун имконият яратиб бериши керак. Ижтимоий адолат тушунчаси муайян аҳоли гуруҳларининг, энг аввало, кўп болали оилалар, ёлғиз оналар, болалар ва ёшларнинг ижтимоий тенгсизлигига адолатли равишда эътибор берилишини талаб қилади. Ижтимоий адолат ғоясининг муҳим шарти инсон кадр-қимматини ерга урмайдиган турмуш шароитини яратиш; муҳтожларга ижтимоий ёрдам бериш ҳисобланади.

Мазкур принцип Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 39-моддасидан келиб чиққан бўлиб, марказий давлат органлари ўзининг ижтимоий соҳага оид айрим ваколатларини фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўтказиши билан боғлиқдир. Сабаби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари аҳолига энг яқин ташкилот бўлиб, аҳоли билан доимий равишда мулоқотда бўлади, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органларига қараганда аҳоли тўғрисида кўпроқ ва аниқроқ маълумотга эга бўлади.

ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ – муайян ҳолатлар (юримдик фактлар) юзага келганда аҳолининг барча қатламларига давлат бюджети ва махсус бюджетдан ташқари фондлардан бериладиган моддий ёрдамлар ёки натурал шаклда кўрсатиладиган ижтимоий хизматлар тушунилади.

Ижтимоий таъминот – турлари бўлиб пенсиялар (давлат пенсиялари: ёшга доир, ногиронлик, боқувчисини йўқотганлик пенсиялари ҳамда жамғариб бориладиган пенсия), нафақалар (вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик, ҳомиладорлик ва туғиш, бола туғилгани учун, қўшимча дам олиш куни учун, дафн этиш маросими учун бериладиган нафақалар, шунингдек кам таъминланган оилаларга тайинланадиган, болали оилаларга тайинланадиган, ишлаётган ва ишламаётган оналарга бола

икки ёшга тўлгунига қадар тайинланадиган, болаликдан ногиронларга тайинланадиган, пенсия тайинлаш учун зарур меҳнат стажига эга бўлмаган фуқароларга кексалик, ногиронлик, боқувчисини йўқотганлик нафақалари), ижтимоий таъминотнинг бошқа турлари, хусусан моддий шаклда бериладиган ва натурал ҳолда кўрсатиладиган ижтимоий ёрдамлар (ёлғиз кексалар, ногиронлар ва етим болаларни давлат таъминотига олиш, уларни меҳрибоник уйлари, мурувват уйлари ва саҳоват уйларига жойлаштириш, ёлғиз қариялар ва ногиронларга уларнинг яшаш жойида маиший ҳамда бошқа хизматлар кўрсатиш, ёлғиз қариялар ва ногиронларни белгиланган нормаларда бепул энг зарур озик-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш, муҳтож фуқароларни протез-ортопедия буюмлари, таянч-ҳаракатланиш воситалари, дори-дармонлар билан таъминлаш, пенсионер ва ногиронларга санаторий ва курортларга бепул ёки имтиёзли нархларда йўлланмалар бериш ва бошқалар ҳисобланади.

ИЖТИМОЙ ҲИМОЯГА МУҲТОЖ БОЛАЛАР – юзага келган ҳолатлар сабабли оғир турмуш шароитида қолган, давлат ва жамият томонидан алоҳида ҳимоя қилишга ҳамда қўллаб-қувватлашга муҳтож болалар, шу жумладан: ногирон болалар; жисмоний ва (ёки) руҳий ривожланишида нуқсонлари бўлган болалар; етим болалар; ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар; ихтисослаштирилган болалар муассасаларида тарбияланаётган болалар; муайян яшаш жойига эга бўлмаган болалар; кам таъминланган оилалардаги болалар; жиной жавобгарликка тортилган ва жазони ижро этиш муассасаларида турган болалар; зўравонлик ва эксплуатация, қуроли моҳаролар ва табиий офатлар натижасида жабрланган болалар.

ИНВЕСТИЦИЯЛАР – иқтисодий ва бошқа фаолият объектларига қиртилинадиган моддий ва номоддий сўматлар ҳамда уларга доир ҳуқуқлар.

ИНСОНПАРВАРЛИК (“инсон” – арабча; “парвар” – форс-тожикча; “лик” – ўзбекча – кишига ғамхўрлик, гуманизм) – одамзоднинг қадри, унинг эркинлиги, қобилятлари ҳар томонлама намоён бўлиши учун курашиш, инсоннинг бахт-саодати, тенг ҳуқуқлилиги, адолатли ҳаётини таъмин этишга интилиш, инсонийликнинг барча тамойиллари юзага чиқишига шарт-шароитлар яратиш маъносини англатади.

ИНСОНПАРВАРЛИК ПРИНЦИПИ – инсонпарварлик принципи ижтимоий адолат принципининг таҳлилий давоми сифатида қонунчилигимиз нормасида ўз ифодасини топди.

Чуқур тарихий илдизларга эга бўлган, халқнинг кундалик ҳаётини ташкил этган ва йўлга солиб турган маҳалла демократик пойдеворга

асосланган инсонпарварлик тизимини вужудга келтиради. Булар даврлар синовига дош берган ўзаро ёрдам, меҳмондўстлик ва кексаларга ҳурмат, ҳамма жамоа аъзоларининг тенглигидир. Маҳаллада яшовчи бирорта ҳам одам ўзини ёлғиз ҳис қилмаслиги, ҳамма вақт хайрихоҳлик ва маънавий мададдан ташқари, зарур моддий ёрдамга умид қила олиши мумкинлиги инсонпарварлик принципи орқали ифода этилади.

ИШОНЧНОМА – бир шахс (ишонч билдирувчи) томонидан иккинчи шахсга (ишончли вакилга) учинчи шахслар олдида вакиллик қилиш учун берилган ёзма ваколат ишончнома ҳисобланади. Ишончли вакил ўзига и. билан берилган ваколатлар доирасида иш олиб боради. Юридик шахс номидан, шунингдек юридик шахсга ҳам ишончнома фақат юридик шахснинг уставида (низомида) кўрсатилган фаолият мақсадларига зид бўлмаган битимларни тузиш учунгина берилиши мумкин. Қонунда ишончноманинг шаклига алоҳида аҳамият берилган. Ишончнома оддий ёзма шаклда ёки нотариал шаклда расмийлаштирилади. Нотариал шаклни талаб қилувчи битимларни тузиш ёхуд юридик шахсларга нисбатан ҳаракатларни амалга ошириш учун берилган ишончнома нотариал тасдиқланган бўлиши керак.

Ишончнома кўпи билан уч йил муддатга берилиши мумкин. Агар И.да муддат кўрсатилган бўлмаса, у берилган кундан бошлаб бир йил мобайнида амалда бўлади. Ишончномада унинг берилган куни кўрсатилмаган бўлса, бундай ишончномалар ҳақиқий ҳисобланмайди.

Нотариус томонидан тасдиқланиб, Ўзбекистон Республикасидан ташқарида ҳаракатларни амалга оширишга мўлжалланган, амал қилиш муддати кўрсатилмаган ишончнома уни берган шахс томонидан бекор қилингунига қадар ўз кучини сақлайди

ИШ БИЛАН БАНД ШАХС – ўзини мустақил равишда иш билан таъминлаган жисмоний шахс, тадбиркор, шу жумладан юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланадиган, ёрдамчи ва деҳқон хўжалигида иш билан банд бўлган, бевосита мол ўстириш, чорвачилик ҳамда бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш ва сотишни амалга оширадиган тадбиркор, кўрсатиб ўтилган тоифадаги фуқароларнинг ишлаб чиқаришда қатнашувчи оила аъзоси, шунингдек оилавий тадбиркорлик субъекти ва хунарманд.

ИШ БИЛАН БАНД БЎЛМАГАН ШАХС – қонун ҳужжатларига мувофиқ ишсиз сифатида расман рўйхатдан ўтказилган меҳнатга лаёқатли ёшдаги жисмоний шахс, шунингдек ҳақ тўланадиган ишга ёки машғулотга эга бўлмаган вақтинча иш билан банд бўлмаган меҳнатга лаёқатли шахс.

КУМУШ ТҶЙ – эр-хотиннинг оила қурганларига 25 йил тўлиши муносабати билан ўтказиладиган тўй маросими.

МАДАНИЯТ – жамият, инсон ижодий куч ва қобилиятлари тарихий тараққиётининг муайян даражаси. Кишилар ҳаёти ва фаолиятининг турли кўринишларида, шунингдек, улар яратадиган моддий ва маънавий бойликларда ифодаланади. “Маданият” тушунчаси муайян тарихий давр, конкрет жамият, элат ва миллат, шунингдек, инсон фаолияти ёки турмушининг ўзига хос соҳаларини изоҳлаш учун қўлланилади. Тор маънода “Маданият” атамаси кишиларнинг фақат маънавий ҳаёти соҳасига нисбатан ишлатилади. “Маданият” арабча мадина (шаҳар) сўзидан келиб чиққан. Араблар кишилар ҳаётини икки турга: бирини бадавий ёки сахройи турмуш; иккинчисини маданий турмуш деб атаганлар. Бадавийлик – кўчманчи ҳолда дашту сахроларда яшовчи халқларга, маданийлик – шаҳарда ўтроқ ҳолда яшаб, ўзига хос турмуш тарзига эга бўлган халқларга нисбатан ишлатилган.

Европада “Маданият” дейилганда дастлаб инсоннинг табиатга қурсатадиган мақсадга мувофиқ таъсири, шунингдек, инсонга таълим-тарбия бериш тушунилан (лот. *cultura* – ерни ишлаш, парваришлаш; русчадаги “культура” сўзи ҳам шундан олинган). Маданият фақат мавжуд норма ва урф-одатларга риоя қилиш қобилиятини ривожлантиришни эмас, балки уларга риоя қилиш истагини рағбатлантиришни ҳам ўз ичига олган. Маданиятга бундай икки ёклама ёндашув ҳар қандай жамиятга хос. Эллинлар “маданиятсиз” варварлардан ўзларининг асосий фарқини “пайдей”, яъни “тарбияланганлик”да деб билганлар. Қадимги Римнинг сўнгги давларида “Маданият” тушунчаси ижтимоий ҳаётнинг шаҳар турмуш тарзини ифодаловчи мазмунлар билан ҳам бойиган ва ўрта асрларга келиб кенг тарқалган.

МАНСАБДОР ШАХС – ташкилий – бошқарув ёки маъмурий-хўжалик ваколатлари берилган ва масъул мансабдор шахс аломатларига эга бўлмаган шахс.

МАЪНАВИЯТ – инсон руҳий ва ақлий оламини ифодаловчи тушунча. У кишиларнинг фалсафий, ҳуқуқий, илмий, бадий, ахлоқий, диний тасаввурларини ўз ичига олади. Маънавият атамасининг асосида “маъно” сўзи ётади. Маълумки, инсоннинг ташқи ва ички олами мавжуд. Ташқи оламига унинг буй-басти, куриниши, кийиниши, хатти-ҳаракати ва бошқалар киради. Ички олами эса унинг яшашдан мақсади, фикр юритиши, орзу-истаклари, интилишлари, ҳис-туйғуларини ўз ичига олади. Инсоннинг ана шу ички олами маънавиятдир. Озиқ-овқат одамга жисмоний қувват берса, маънавият унга руҳий озиқ ва қудрат

бағишлайди. Маънавий маърифат ва маданият билан боғлиқ. Маънавий одамларда тап-гайёр холда вужудга келмайди. Унга муттасил ўқиш, ўрганиш, тажриба орттириш орқалигина эришилади. Маънавий қанчалик бойиб борса, жамият ва миллат шунчалик равақ топади. Маънавийли одам яшашдан мақсад нималигини аниқ билади, умрини мазмунли ўтказиш йўлини излаб топади, муомала қилиш маданиятини эгаллайди, ҳар бир масалага инсоф ва адолат нуқтаи назаридан ёндашади. Виждон нима, ёлғон ва рост нима, ор-номус нима, ҳалол ва ҳаром нима – буларнинг ҳаммасини бир-биридан ажрата олади, ҳаётда ёмонликка бошловчи хатти-ҳаракатлардан воз кечади, яхшилиқка бошловчи амалларни бажаради.

МАЪРАКА (араб. – жанг, йиғин) – бирор муҳим воқеа, тўй, таъзия ва бошқа муносабатлар билан ўтказиладиган маросим, йиғин. Айрим туманларда турли муносабат билан хонадонларда ўтказиладиган йиғинлар ҳам марака деб номланади.

МАЪРИФАТ – кишиларнинг онгини, билимини, маданиятини оширишга қаратилган таълим-тарбия. У табиат, жамият ва инсон моҳияти ҳақидаги турли билимлар, маълумотлар мажмуасини ҳам билдиради. Маърифат илму урфон маъносиди ҳам ишлатилади. Маърифат тушунчаси маданият, маънавий тушунчалари билан боғлиқ. Маърифат маънавий қарамликни бартараф қилади, инсонга куч-қудрат ато этади. У кишиларни жаҳолатдан қутқаради, бузук, ишлардан қайтаради, яхши хулқ ва одоб эгаси бўлишга ёрдам беради. Маърифатли кишилардан ташкил топган жамият равақ топади, келажаги порлоқ бўлади. Маърифат – билим ва маданиятнинг қўшма мазмуни бўлиб, маориф уни ёйиш воситасидир. Маърифатни ҳаётга сингдириш маориф тизими орқали амалга оширилади.

МАҲАЛЛА – Ўзбекистонда маъмурий-худудий birlik; ўзини ўзи бошқаришнинг халқимиз анъаналари ва қадриятларига хос бўлган усули. Маҳалла тарихи қадим замонларга бориб тақалади. Тарихий манбаларда қайд этилишича, жез даврининг ёдгорлиги бўлган Сополлитепада 8 та оила яшаган. Уларни фақат уруғ жамоасигина эмас, балки ишлаб чиқариш манфаатлари ҳам бирлаштириб турган. Кейинчалик уларнинг сафига патриархал тизим асосида 100 дан ортиқ оилалар келиб қўшилган. Катта оилалар жамоасини улар орасидан сайланган оқсоқол бошқарган. Оқсоқоллар ўз навбатида олий оқсоқоллар кенгашига бирлашган. Оқсоқол, одатда, жамоа – қишлоқ ҳаёти билан боғлиқ барча масалаларни олий кенгаш орқали ҳал қилишган.

Миллодан аввалги III-асрдан миллоднинг V-аср бошларигача Фарона (Паркана) давлатида ҳам оқсоқоллар кенгаши муҳим вазифаларни ҳал этган. Кенгаш, асосан, сулҳ тузиш, вазирлар таркиби ва солиқларни тайинлаш, уруш эълон қилиш, жамоа ишларига сафарбар этиш каби масалалар билан шуғулланган. “Маҳалла” атамаси арабча сўздан олинган бўлиб, “ўрин-жой” деган маънони англатган. У турли минтакаларда маҳаллот (жой), гўзар, жамоа, элат, элод номларда аталиб келинган. Адабиётларда маҳаллаларнинг кўп минг йиллик тарихга эга эканлиги ҳақида маълумотлар учрайди. Масалан, Наршахий ўзининг “Бухоро тарихи” асарида Бухорода бундан 1100 йил аввал бир қанча маҳаллалар бўлганини қайд этиб ўтган. Алишер Навоий ўзининг “Хайрат ул-аброр” асарида маҳаллани “маҳалла шаҳар ичидаги шаҳарча”дир деб таърифлайди, Хирот шаҳри юз шаҳарча аҳамиятига эга бўлган маҳаллалардан ташкил топганлигини айтиб ўтади. Маҳаллар, айниқса, Амир Темур даврида равнақ топган. Маҳаллалар фуқароларнинг касб-кори асосида шаклланган ва пунга қараб номланган. Масалан, заргарлик, мисгарлик, пичоқчилик, қошиқчилик, темирчи, эгарчи, тақачи ва ҳ.к.

Маҳалла қадимда маҳаллий ҳокимиятнинг ўзига хос бир шакли, кўриниши тарзида фаолият кўрсатган. Маҳаллани бошқариш жамоатчилиги асосида олиб борилиб, ўзининг ёзилмаган ички тартиб-қоидаларига эга бўлиб, у ҳамма учун бирдек қонуний ҳисобланган. Маҳалла кичик маъмурий ҳудуд бўлиши билан бирга, турмуш тарзи, қадриятлар, анъаналар, урф-одатлар умумийлиги билан боғланган кишилар жамоаси бирлигидир. Тарихнинг турли босқичларида даврлар, тузумлар ўзгаришига қараб маҳалланинг вазифалари ҳам ўзгариб турган. XX-асрнинг бошларидаёқ маҳаллар даҳа бошлиқлари – мингбошилар сайлайдиган юзбоши (оқсоқоллар) томонидан бошқарилган. Юзбоши ва унинг ёрдамчилари маҳалладаги барча жамоат ишлари ва маросимларни бошқарганлар, шунингдек, фуқароларнинг шаҳар йиғинлари ва шаҳар муасасаларида маҳалла манфаатларини ҳимоя қилганлар.

Маҳалланинг асосий вазифалари: маросимларни биргаликда ўтказиш, ўз ҳудудини батартиб сақлаш ва ободонлаштириш, ёш авлодни ижтимоий руҳда тарбиялаш, жамият ҳаётида тартиб сақланишини таъминлаш, барча анъанавий меъёрларнинг бажарилиши устидан назорат ўрнатиш, урф-одатларга риоя қилиш ва уларни бузган, жамоат мажбуриятларидан бўйин товлаганларни жазолашдан иборат бўлган. Маҳалла раҳбарияти ариқ-ховузларни тозалаш, кучалар, йўллар қуриш ва маҳалла ободончилиги билан боғлиқ бошқа жамоат ишларини уюштирганлар. Бу ишларнинг барчаси биргаликда хашар йўли билан амалга оширилган.

МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТ – Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари жамғармасини ташкил этувчи бир қисми бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек молия йили мобайнида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади.

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ВАКИЛЛИК ОРГАНЛАРИ – вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек шаҳарлар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) халқ депутатлари Кенгашлари.

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИНИНГ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРИ – маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан ўз ваколатлари доирасида қарор шаклида қабул қилинган, умуммажбурий норматив-ҳуқуқий давлат кўрсатмалари сифатида қонун ҳужжатлари нормаларини белгилаш, ўзгартириш ёки бекор қилишга қаратилган расмий ҳужжат.

МЕНТАЛИТЕТ (лот. mentalis – ақлий) – айрим киши ёки ижтимоий гуруҳга хос ақлий қобилият даражаси, маънавий салоҳият. Жамият, миллат ёки шахснинг менталитети уларнинг ўзига хос тарихий анъаналари, урф-одатлари, диний эътиқодини ҳам қамраб олади. Ҳар бир миллатнинг менталитети унинг тарихи, яшаб турган шарт-шароити, ижтимоий фаоллиги ва бошқа бир қанча омиллар билан боғланган бўлади.

МИЛЛАТ – узоқ давом этган ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва этномаданий жараёнда, аниқ ҳудудий доирада, тил ва узликни англаш бирлиги асосида шаклланган халқ этник тарихининг энг юксак чуққиси, ўзига хос маданият, онг ва менталитет заминида таркиб топган ижтимоий бирлик шакли.

МИЛЛИЙ АНЪАНАЛАР – миллат ҳаётининг турли соҳаларида намоён бўладиган тушунчалар, белгилар, хусусиятлар, фаолият турлари, одатлар ва ҳислатларнинг авлоддан-авлодга ўтиш ҳамда мерос бўлиб қолиш тарзи. Миллий анъаналар умуминсоний анъаналарнинг бир миллат даражасида намоён бўлишидир. Улар орқали ҳар бир миллат бир даврдаги ўзига хос хусусият, ҳаёт тарзи, маданияти, фани, адабиёти ва бошқа соҳалардаги эришилган натижалар ва ютуқларини бошқа даврда яшаётган авлодларга етказди.

МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР – миллат учун муҳим ва жиддий аҳамиятга эга бўлган жиҳат ва хусусиятлар. Қадриятлар – жамиятда, кишилар ўртасида обрўга, эътиборга, ҳурматга, нуфузга, аҳамиятга эга кишилар, муносабатлар, ҳолатлар, моддий нарсалар ва маънавий бойликлар маж-

муаси. Кадриятлар тушунчаси воқеликдаги муайян ходисаларнинг инсоний, ижтимоий ва маданий аҳамиятини кўрсатиш учун қўлланилади.

МОЛ-МУЛК – эғалик қилиш, фойдаланиш, тасарруф этиш предметлари бўла оладиган моддий объектлар, шу жумладан пул маблағлари ва қимматли қоғозлар ҳамда номоддий объектлар. Объектларни мол-мулк жумласига киритиш фуқаролик қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТ – қонунда белгиланган шаклда қабул қилинган, умуммажбурий давлат кўрсатмалари сифатида қонун ҳужжатлари нормаларини белгилаш, ўзгартириш ёки бекор қилишга қаратилган расмий ҳужжат.

ОБОДОНЛАШТИРИШ – аҳоли ҳаёти учун қулай ва маданий шарт-шароитларни яратиш мақсадида ҳудудларни муҳандислик жиҳатидан тайёрлаш, йўллар қуриш, ҳудудларни тозалаш, заҳини қочириш, кўкаламзорлаштириш ва ирригациялаш тадбирларини амалга ошириш, микроиклимни яхшилаш, ҳаво ҳавзаси, очиқ сув ҳавзалари ва тупроқни ифлосланишдан ҳимоя қилиш, у ёки бу ҳудудни қурилиш учун яроқли ҳолга келтириш ва белгиланган мақсадда нормал фойдаланиш, амалга ошириладиган шовқинлар даражасини камайтириш ишларининг йиғиндиси.

ОИЛА – бу эр-хотин, ота-оналар, фарзандлар, фарзандликка олинган шахсларнинг ўзаро ҳурмат, ғамхўрлик, ҳамжиҳатлик асосида жамоа бўлиб яшовчи шахслар иттифоқи.

ОТА-ОНАНИНГ ЎРНИНИ БОСУВЧИ ШАХСЛАР – қонунда белгиланган тартибда болага нисбатан ота-оналик ҳуқуқини амалга оширувчи ва ота-оналик мажбуриятларини бажарувчи, лекин боланинг ота-онаси бўлмаган шахслар (фарзандликка олувчилар, васийлар ва ҳомийлар).

РЕСПУБЛИКА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ – вазирликлар, давлат кўмиталари, кўмиталар, агентликлар, шунингдек улар ҳузурида ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида ташкил этиладиган давлат бошқаруви тузилмалари.

СОЛИҚЛАР – Солиқ кодексига белгиланган, муайян миқдорларда ундириладиган, мунтазам, қайтариб берилмайдиган ва бегараз хусусиятга эга бўлган, бюджетга йўналтириладиган мажбурий пул тўловлари.

СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР – Солиқ кодексига мувофиқ зиммасига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш мажбурияти юклатилган jisмоний шахслар, юридик шахслар ва уларнинг алоҳида бўлинмалари.

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ (ТАДБИРКОРЛИК) – тадбиркорлик фаолияти субъектлари томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ

амалга ошириладиган, таваккал қилиб ва ўз мулккий жавобгарлиги остида даромад (фойда) олишга қаратилган ташаббускор фаолият.

ТАКЛИФ – фуқароларнинг давлат ва жамият фаолиятини такомиллаштиришга доир тавсияларини ўз ичига олган муурожаати.

ФЕРМЕР ХЎЖАЛИГИ – ижарага берилган ер участкаларидан фойдаланган ҳолда қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи, мустақил хўжалик юритувчи субъект.

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШИ – фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари билан кафолатланадиган, уларнинг ўз манфаатларидан, ривожланишнинг тарихий хусусиятларидан, шунингдек миллий ва маънавий қадриятлардан, маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ҳал қилиш борасидаги мустақил фаолияти.

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ҲУҚУҚИ – Фуқаролар шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар ва маҳаллаларда ўзини ўзи бошқаришга доир ўз конституциявий ҳуқуқини фуқароларнинг сайлов ҳуқуқлари кафолатларига мувофиқ фуқаролар йиғинлари (вакиллар йиғилиши) орқали амалга ошириши тушунилади.

Фуқаролар жинси, ирки, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, бевосита ҳамда ўзларининг сайлаб қўйиладиган вакиллари орқали ўзини ўзи бошқаришни амалга оширишда тенг ҳуқуқларга эга бўлиб, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқаришга доир ҳуқуқларини чеклаш тақиқланади.

ХУСУСИЙ УЙ-ЖОЙ МУЛҚДОРЛАРИНИНГ ШИРКАТИ – кўп квартиралли битта ёки яқин, зич жойлашган, ободонлаштириш элементлари бўлган умумий ер участкаси билан қамраб олинган бир нечта уйдаги хусусий турар жойлар мулкдорларининг бирлашмаси

ЧИҚИНДИЛАР – ишлаб чиқариш ёки истеъмол қилиш жараёнида хом ашё, материаллар, хомаки маҳсулотлар, бошқа буюмлар ёки маҳсулотларнинг ҳосил бўлган қолдиқлари, шунингдек ўзининг истеъмол хусусиятларини йўқотган товарлар (маҳсулотлар).

ШАРҚОНА ДЕМОКРАТИЯ – демократия тушунчасининг ажралмас таркибий қисми бўлиб, Шарқ мамлакатлари, асосан, аҳолисининг кўпчилиқ қисми мусулмон маънавиятидан баҳра олган ҳудудларга хос бўлган демократик қоидалар мажмуининг ўзига хос шакл ва мазмунда намоён бўлишидир. Шарқона демократия миллий босиқлик, андиша, ёши улугларга ҳурмат, ўзаро маслаҳат, ҳар қандай кескин масалада ҳам томонларнинг келишувларига асосланадиган фаолиятдир.

ШАҲАР (арабча сўздан олинган бўлиб – шаҳар, мамлакат) – аҳолиси, асосан, саноат, савдо шунингдек, хизмат кўрсатиш, бошқарув, фан ва маданият соҳаларида банд бўлган йирик маъмурий, маданий аҳоли манзилгоҳи.

ШАҲАРЧА – маъмурий-худудий бирлик, шаҳар аҳоли манзилгоҳлари типларидан бири. Шаҳарчалар дунёнинг барча мамлакатларида ҳам мавжуд эмас. Ўзбекистонда яқин вақтларгача мазкур аҳоли манзилгоҳлари шаҳар типдаги посёлкалар дейилган. Манзилгоҳларга шаҳарча мақоми берилиши учун саноат корхоналари, т.й. станциялари ва бошқа муҳим иқтисодий объектлар ёнида жойлашган ҳамда аҳолиси камида 2000 киши бўлиши ва уларнинг 2/3 қисмини ишчи, хизматчилар ва уларнинг оила аъзолари ташкил этиши лозим. Шунингдек, аҳолиси 500 кишидан иборат бўлган, бироқ истикболли ёки узоқ туманларда жойлашган муҳим аҳоли манзилгоҳлари ҳамда аҳоли 2000 кишидан кам бўлмаган дам олиш ва даволаниш масканлари бўлган турар жойлар ҳам шаҳарчаларга киритилади.

ШИКОЯТ – фуқароларнинг бузилган ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини тиклаш тўғрисидаги талаби баён этилган мурожаати.

ЮРИДИК ШАХС – Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган, ўз мулкида, ҳўжалик юртишида ёки оператив бошқарувида алоҳида мол-мулкка эга бўлган ҳамда ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб берадиган, мустақил балансига ёки сметасига эга бўлган, ўз номидан мулкӣ ва шахсий номулкий ҳуқуқларга эга бўла оладиган ҳамда уларни амалга ошира оладиган, мажбуриятларни бажара оладиган, судда даъвогар ва жавобгар бўла оладиган ташкилот; чет давлатнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган ҳамда Ўзбекистон Республикасида фуқаролик ҳуқуқ лаёқатига эга бўлган хорижий ва (ёки) халқаро ташкилот.

ЯККА ТАРТИБДАГИ ПРОФИЛАКТИКА ИШИ – ижтимоий жиҳатдан хавфли аҳволда бўлган вояга етмаганлар ва оилаларни ўз вақтида аниқлаш, шунингдек уларни ижтимоий-педагогик реабилитация қилиш ҳамда вояга етмаганларнинг ҳуқуқбузарликлар ёки бошқа ғайриижтимоий хатти-ҳаракатлар содир этишининг олдини олишга доир фаолият.

ЯККА ТАРТИБДАГИ ТАДБИРКОР – тадбиркорлик фаолиятини юридик шахс ташкил этмаган ҳолда, мустақил равишда, ҳодимларни ёллаш ҳуқуқисиз, ўзига мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган мол-мулк негизида, шунингдек мол-мулкка эгалик қилиш ва (ёки) ундан фойдаланишга йўл қўядиган ўзга ашёвий ҳуқуқ асосида амалга оширувчи жисмоний шахс.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОСИ – қонунга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси фуқароси юридик мақомига эга бўлган шахс. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги шахс билан давлатнинг доимий сиёсий-ҳуқуқий алоқасини белгилайди, бу алоқа уларнинг ўзаро ҳуқуқлари ва бурчларида ифодаланади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҚОНУНЛАРИ – энг муҳим ва барқарор ижтимоий муносабатларни тартибга соладиган норматив-ҳуқуқий ҳужжат.

ҚАРОР – (арабча – тўхтам, ҳукм, ҳулоса) бирор иш, масала ва шу кабилар юзасидан қабул қилинган ҳулоса; амалга ошириш лозим топилган қатъий фикр; аҳд, тўхтам. Расмий орган, ташкилот, мажлис, мансабдор шахснинг бирор иш, масала юзасидан бамаслаҳат қабул қилган тўхтами, ҳукми.

ҲОКИМ (арабча сўздан олинган бўлиб – ҳукмдор; бошқарувчи) – вилоят, шаҳар ва туманларнинг биринчи раҳбарлик лавозимидаги шахс; ҳокимликнинг биринчи раҳбари. Вилоят, туман, шаҳар ҳокими вилоят, туман ва шаҳарнинг олий мансабдор шахси бўлиб, аynи бир вақтда тегишли ҳудуддаги вакиллик ва ижроия ҳокимиятини бошқаради.

ҲОКИМИЯТ (арабча сўздан олинган бўлиб – давлатчилик; бошқарув; ҳокимлик) – давлатни бошқариш ҳуқуқи; сиёсий ҳукмронлик; давлат органларининг ҳуқуқ ва ваколати.

ҲОКИМЛИК – ҳоким иши, вазифаси; шу вазифага мансуб, тегишли. Вилоят, шаҳар, туман бошқарув органлари ва уларнинг жойлашган ўрни.

ҲОМИЙЛАР – ҳомийликни амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахслар.

ҲОМИЙЛИК (ҲОМИЙЛИК ФАОЛИЯТИ) – юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳомийлик мақсадларида бошқа юридик ва жисмоний шахсларга мол-мулкни, шу жумладан, пул маблағларини қайтармаслик шарти билан ёки имтиёзли шартларда беришда, улар учун ишлар бажаришда, уларга хизматлар кўрсатиш ва уларни бошқача шаклда қўллаб-қувватлашда ифодаланадиган ихтиёрий беғараз ёрдами (фаолияти).

ҲОМИЙЛИК ОЛУВЧИЛАР – ҳомийлик олувчи юридик ва жисмоний шахслар.

ҲОМИЙЛИК ТАШКИЛОТИ – жамиятнинг айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахсларнинг манфаатларини кўзлаб ҳомийлик фаолиятини амалга ошириш учун тузилган нодавлат нотижорат ташкилоти.

ҲУҚУҚ (арабча сўздан олинган бўлиб – ҳақ сўзининг кўплиги) – давлат ҳокимияти томонидан белгиланадиган ва қўриқланадиган, жа-

миятда кишиларнинг ўзаро муносабатларини тартибга соладиган қонун – қоидалар, меъёрлар мажмуи. Шахсга бирор иш ҳаракат қилиш учун берилган, давлат қонунлари ёки бошқа хил қонун-қарорлар билан мустаҳкамланган, кафолатланган имконият, эрк, ихтиёр.

ҚАДРИЯТЛАР – инсон ва инсоният учун аҳамиятли бўлган барча нарсалар (масалан, эркинлик, тинчлик, яхшилик). Моддий қадриятлар ҳақиқий қадриятларнинг намоён бўлиш воситаларидир (масалан, ҳаётда керак бўладиган турли буюмлар). Инсоният тарихи унга хизмат қиладиган, ўзи яратган, суянадиган ва қўллаб-қувватлайдиган қадриятлар дунёсининг кенгайиш, бойиш ва такомиллашиш тарихидир.

ҲОКИМИЯТ ВАКИЛИ – давлатнинг бирон-бир ҳокимият органининг номидан иш кўриб, муайян вазифаларни доимий ёки вақтинча амалга оширувчи ва ўз ваколатлари доирасида кўпчилик ёхуд барча фуқаро ёки мансабдор шахслар учун мажбурий бўлган ҳаракатларни содир этиш ёки фармойишлар бериш ҳуқуқига эга бўлган шахс.

ҲУЖЖАТ – ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган факт ва воқеаларни тасдиқловчи, лозим даражада тузилган ва зарурий реквизитлари (штамп, имзо, муҳр, сана, тартиб рақами) мавжуд бўлган ёзма ҳужжат.

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3
I. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов асарларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти ҳақида билдирилган ғоялар, фикр-мулоҳазалар.....	6
II. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатларидан кўчирмалар.....	47
1-БОБ. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни.....	47
1.1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.....	47
1.2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик Кодекси.....	47
1.3. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни.....	48
1.4. “Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни.....	65
2-БОБ. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари.....	75
2.1. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини қўллаб-қувватлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	75
2.2. “Аҳолини аниқ йўналтирилган ижтимоий мадад билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ролини ошириш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	77
2.3. “Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси фаолиятини қўллаб- қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	79
2.4. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи лавозимларида ишловчи аёлларни ижтимоий муҳофаза қилишни кучайтириш борасидаги қўшимча чора- тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	80
2.5. “Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини янада такомил- лаштириш ва мустаҳкамлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	81
2.6. “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимлари	

меҳнатини рағбатлантиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.....	83
--	----

3-БОБ. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари..... 85

3.1. “Республика “Маҳалла” хайрия жамғармаси фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг қарори.....	85
--	----

3.2. “Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишни ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори.....	87
--	----

3.3. “Болали оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори.....	89
--	----

3.4. “Жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлашишда ёрдам кўрсатиш бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва ҳокимликлар ҳузуридаги махсус комиссиялар, “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги яраштириш комиссиялари тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида”ги қарори.....	91
--	----

3.5. “Ижтимоий нафақалар тайинлаш тартибини янада такомиллаштириш ҳамда оилаларнинг жами даромадлари янада тўлиқ ҳисобга олинишини таъминлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори.....	92
---	----

4-БОБ. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорларига иловалар..... 93

4.1. Кам таъминланган оилаларни ҳисобга олиш, уларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги низом.....	93
---	----

4.2. Вояга етмаган болалари бўлган оилаларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тўғрисидаги низом.....	99
--	----

4.3. Болаликдан ногиронларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги низом.....	108
--	-----

4.4. Пенсия тайинлаш учун зарур бўлган иш стажига эга бўлмаган қарияларга ва меҳнатга лаёқатсиз фуқароларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги низом.....	113
--	-----

4.5. Эҳтиёжманд оилаларга нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш учун ўртача ойлик жами даромад миқдорини ҳисоблаб чиқиш тартиби тўғрисидаги низом.....	120
---	-----

4.6. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва	
---	--

ҳокимликлар ҳузуридаги жазони ўташ жойларидан озод қилинган шахсларга ижтимоий-маиший жиҳатдан ва ишга жойлаштишда ёрдам кўрсатиш бўйича махсус комиссиялар тўғрисидаги низом.....	127
4.7. “Маҳалла посбони” жамоат тузилмалари тўғрисидаги низом...	132
4.8. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳузуридаги яраштириш комиссиялари тўғрисидаги низом.....	139
III. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг қонун ҳужжатлари ижросини таъминлаш соҳасидаги иштироки.....	143
5-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқ-тартибот, муҳофаа ва хавфсизликни таъминлашдаги иштироки.....	143
5.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг фуқаро муҳофазаси ҳамда жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги иштироки.....	143
5.2. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг муҳофаа ва хавфсизлик соҳасидаги иштироки.....	155
6-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ижтимоий ва мулкӣ масалалардаги иштироки.....	177
6.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг маданият ва спорт соҳасидаги иштироки.....	177
6.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг таълим соҳасидаги иштироки.....	184
6.3. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг соғлиқни сақлаш соҳасидаги иштироки.....	191
6.4. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ФХДЁ ва нотариат соҳасидаги иштироки.....	192
6.5. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ногиронларни ижтимоий ҳимояси масалалардаги иштироки.....	194
6.6. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мулкӣ масалалардаги иштироки.....	197
7-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг шаҳарсозлик, уй-жой ва коммунал соҳалардаги иштироки.....	204
7.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг шаҳарсозлик соҳасидаги иштироки.....	204
7.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг уй-жой ҳамда коммунал соҳалардаги иштироки.....	207

8-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ер ва бошқа табиий ресурслардан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш соҳасидаги иштироки.....	210
8.1. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги иштироки.....	210
8.2. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг қишлоқ хўжалиги, ер ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги иштироки.....	212
9-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ҳамкорлиги.	221
10-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг бошқа соҳалардаги иштироки.....	223
11-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг мажбуриятларига оид қонун ҳужжатларидан кўчирмалар.....	246
12-БОБ. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари мансабдор шахсларининг юридик жавобгарлиги масалалари..	272
IV. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид асосий тушунча ва атамаларнинг изоҳли луғати.....	285

7800 с.и

ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

(илмий-амалий, услубий қўлланма)

Техник муҳаррир: Раҳимов Ш.Х.
Компьютерда саҳифаловчи: Мирзаев О.И.

Босишга рухсат этилди: 18.06.2012 й.
Босма табоғи: 18,8. Адади: 500 нусха. Буюртма: № 49

Нархи шартнома асосида

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги
институти кичик босмахонасида босилди.
Тошкент шаҳри. Мустақиллик майдони, 6.